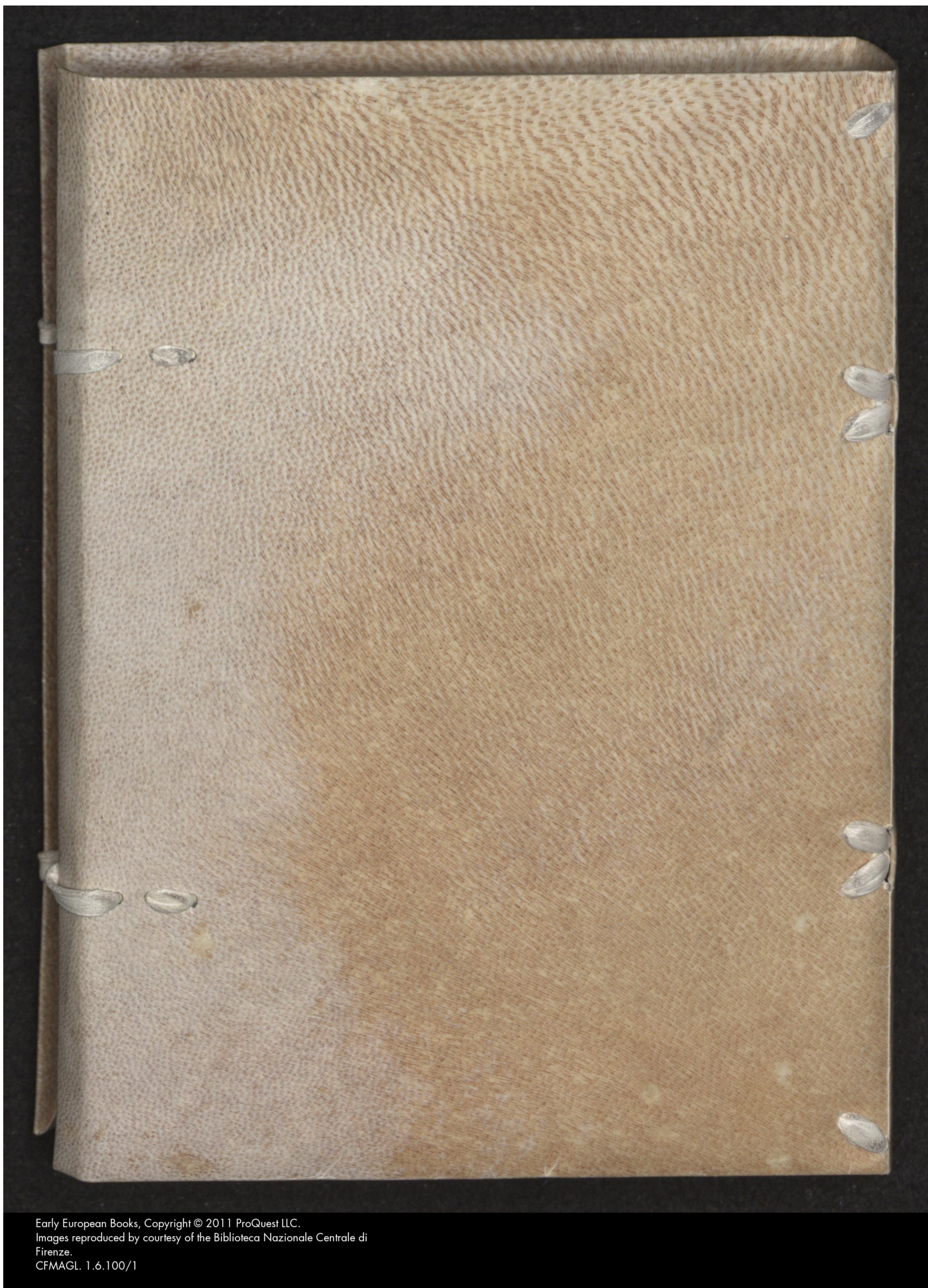


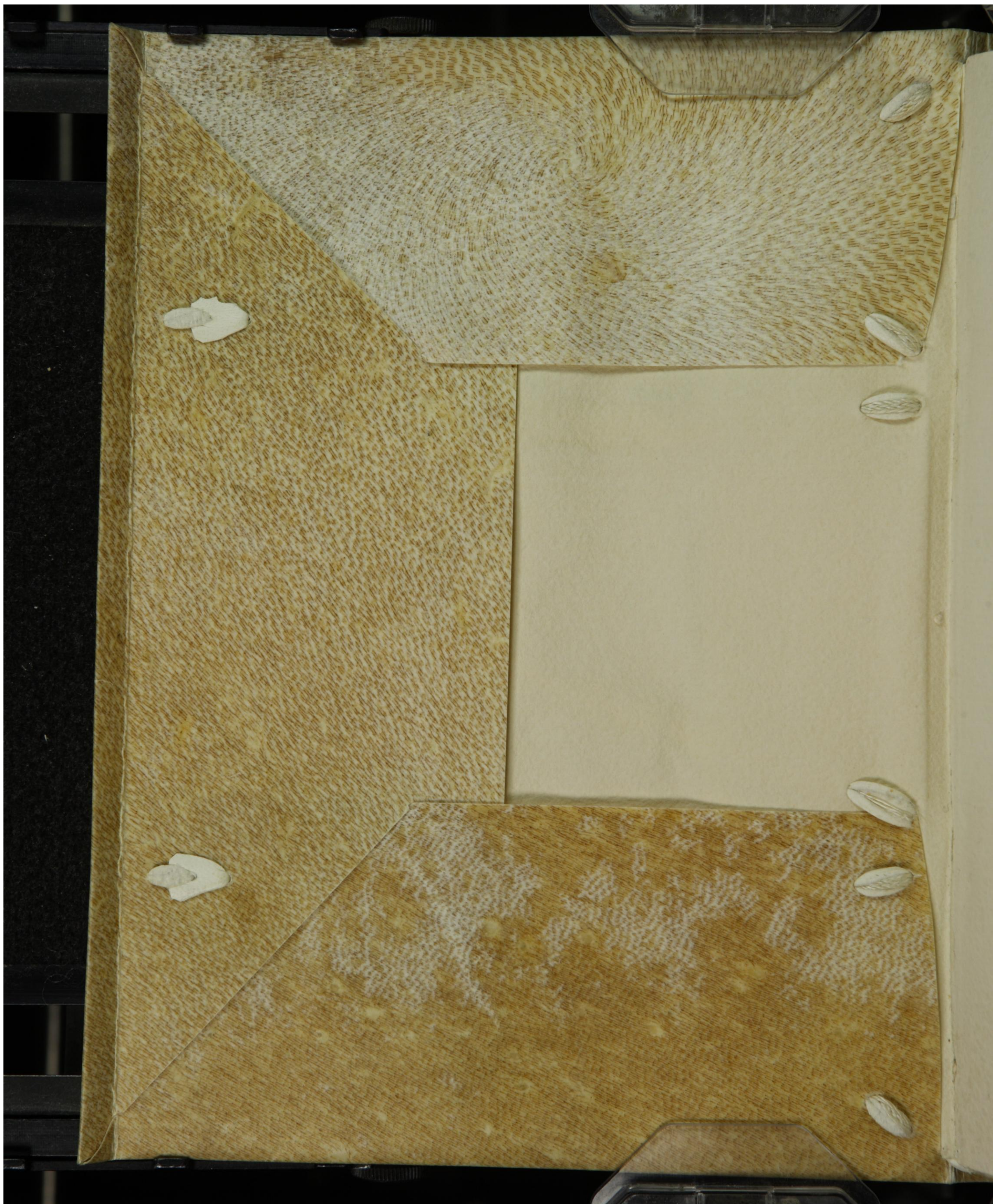

1
6
100











Aloysij de Guicciardinis et τῶν φίλων.

IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS ſcænica progymnaſmata, hoc eſt ludicra præexercitamenta, cum explanati one Iacobi Spiegel Seleſtani.



IACOBO LEMPO CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ antesignano Iacobus Spiegel Seleſtanus. S.P.

ℭ Explanationem in noſtri Iohannis Reuchlin uiri probandi probe a
probis ſcænica progymnaſmata,quã ocians tumultuanter comportaui ti
bi dicare conſtitui,quẽ & ſtudiorum & ſtudioſorum amantiſſimũ, & uelu
ti præcipuũ florentis huius ſcholæ aurigam & anchorã a plæriſq; omibus
optimis dici,nominari & reuerenter etiam obſeruari cognoui.Nam tu hic
abſq; controuerſia es haberiſq;,cuius omne ſtudiũ ad augificandam rem
literariam optimos quoſq; mores conſtituendos dieſq; nocteſq; cõtendat,
externos diligis & foues mirum in modũ,nihilq; æquẽ curas,quam de bo
narum literarũ cultoribus optime mereri,hoc ſolatium,hæc uita,hæc uo-
luptas tua maxima,quos aũt tu colis bonarum literarũ cultores,ſunt in pri
mis nunq̃ ſatis laudatæ philoſophiæ,apollineę medicinæ,ſacrorũ canonũ
& legum ac ſupereximię chriſtianæ ueræq; theologiæ profeſſores,eorun-
demq; alumni.Si quidem ꝙ his literarũ centuriis non clauditur nugiuen-
dum,futile & probatis moribus alienum.His igitur immortalibus nobiliſ
ſimi animi tui dotibus prouocatus, intrepide auſus ſum examini & libræ
tuæ hęc mea explanatorii generis ſcripta ſubmittere,quę ſi ad ſtomachum
tuum facere perſpexero,animum meum olim ſibi redditum,& excultum,
ad ampliora excitabis,te em̃ iudicem tanti facio,quanti fieri debet doctiſſi
mus & maximus cenſor.Vale decus theologorum,præſidium pontifica-
lis diſciplinæ,unicum & rarum noſtris in oris ſcoticæ non tam ſubtilitatis
q̃ ueritatis exemplum,ac nobile ingenuorũ ſtudiorum columen.Tubingę
ex ædicula noſtra philoſophica xxiiii.Ianuarii.M.D.XII.

Nouus poeta ſentiens actoribus
Spacium deeſſe temporis, quo ſe parent,
Vertit ſtatim quam fecerat comœdiam
In ludum anilem, quem uocat progymnaſmata,
Nec argumento nec ſtilo ſublimia

IN IOANNIS REVCHLIN PHORCENSIS SCÆNICA progymnaſmata Iacobi Spiegel Seleſtani explanatio.

Chriſte faue uotis, qui mundum in morte iacentem
Viuificare uolens, quondam terrena petiſti,
Cœlitus humanam dignatus ſumere formam
Sic aliena gerens ut nec tua linquere poſſes

Licet enĩ uerſibus eiſdem mihi auſpicari lector integerrime, quibus ille uir magna cum re & fidei plenus Cælius Seduli⁹ presbyter in paſchali ſuo opere, quod in decretis canonicis inſigni laude profert, diſt. xv. c. Sancta romana ſuper benedicti chriſti uitalem fauorem implorat, ſine quo nihil rite, nihilq́ꝫ prouidenter inchoatur. Is nanq́ꝫ uirtutis ſuæ magnitudine Iuſtiniano auctore. l. i. §. Quod nemo. C. de vet. iu. enucle. & res penitus deſperatas donare & confirmare poteſt.

¶ Nouus poeta, Prologus a prologio differt, Nam prologus eſt ubi po- Prologus
eta excuſatur aut fabula cõmendatur, Prologium uero cum tm̃ argumentum deſcribitur, qui primus auctore Ariſtotele perſonas in ſcænã produxerit, prologos cõfinxerit, & per hiſtriones fabulas repreſentauerit ignoratᷣ.

Nouus. Nam qui hoc ſcribendi genere germanis intentato, nedum deſito claruerit, alium uix reperiri credam, Non eſt aũt hoc prę- Nouus
tereundum nouos homines quorũ apud Ciceronẽ frequens fit memoria appellatos, quorum maiores non fuerũt in magiſtratu. Et romani eos qui generis gloria carentes ſe ipſis initium caperent nominis ſui nouos homines appellabant, Ex Plutarcho, a nouo fit nouellicus & nouellus, rurſus a nouello nouelletum. Sic enim latine & pure dicitur uinea nouis uitiũ propaginibus renouata in. ff. de impenſis in rebus dotalibus mendũ eſt in his uerbis ueluti ſi nouellum actũ factum ſit, ubi legẽdum eſt nouelletũ. Sicut quercetum & caſtanetũ loca quercubus & caſtaneis conſita, Nouellare eſt nouetum pangere. Nouale aũt ager nunc primum præciſus ſecundũ Hieronymum, at in emunitatibus ſeu priuilegiis de non ſoluendis noualiũ decimis nouale intelligitur ager de nouo ad cultum redactus, de quo non extat memoria ꝙ aliquando cultus ſit, ut traditur ex. de uer. ſig. c. i. & c. quid per nouale.

Poeta. a faciendo deductum, græci facere fingere pingere Poeta
uno uerbo ϖοιεῖν enunciant, ut apparet poetam facit pro fingit gręco more uſurpaſſe, dum Henno inquit mea uxor ut noſti ſe pauperem facit ſemp

Poetica ars ſcribendę poeſeos,Poema pars operis,ut deſcriptio armorum
Achillis.Poeſis cõtextus & corpus totius operis effecti,ut æneis.Marcellus
Spacium Diomedes,alii,ſed Donatus putat poeſim eſſe uni⁹ carminis plures libros,
de poetis copioſius & in ſecundo & tertio choro. Spacium. quod non
Habitus ſolum ad locũ,ſed ad tempus quoq; refertur. Actoribus. perſonis,reci
ſcænicorũ tatoribus,qui ludii quoq; & ludiones dicunt̃,qui diſtincto utebantur habi
tu.ut alter ab altero dinoſceretur,ſenibus candidũ ueſtimentũ dabat̃,Ado
leſcentulis diſcolor tribuebatur,ad oſtendendã ingenii ſui mutabilitatẽ,ſer
ui exiguo amictu contegebãtur,paupertatis antiquę gratia,uel quo expedi
tiores agerẽt,Paraſiti cum intortis palliis ueniebant,læto candidus,erum-
noſo obſoletus,purpureus diuiti,pauperi phœniceus ueſtitus dabatur.Mi
liti chlamys purpurea,puellæ habitus peregrinus,lenoni pallium uarii co-
Comœdia loris,meretrici ob auaritiam luteũ. Comœdiam Comœdia græca pri
græca uatam ciuilemue uitam cõphendit,cui proprium eſt conuicia ſpargere,
dicaces ſermones & ſcurrilitates continere,Sed comœdia latina fere poeſis
mimica eſt,q̃ & palliata fabula & togata & tabernaria & atellana & pla-
nipes.Qui ſcribũt comici dicũtur,ut Suſarion,Eupolis,Ariſtophanes,Cra
tinus,Pherecrates,Menander,Philemon,Philiſteon,græci,Ennius, Plaut⁹
Accius.Neuius.Pacuuius.Terẽtius,Turpilius,Afrãnius.& reliqui,Mimi
ca eſt ſermonis & actus cuiuſq; imitatio citra reuerentiam ullam & facto-
rum cum laſciuia repræſentatio,Palliata fabula quæ a gręcis conuerſa co
mœdiæ nomẽ tenet,& habitu græco repræſentabatur,Eſt ẽm pallium grę
corũ amictus,Togata fabula in qua habitu romano fiebat repręſentatio,
Nam toga romanus amictus.Tabernaria per humiles perſonas repræſen
tabat̃, Atellana dictis iocularibus & ſatyricis gręcis ſimilib⁹ fabulã page
bat,ab atella volſcorum urbe dicta,Planipes mimica erat in qua nudis pe
dibus in ſcænam repræſentatores ueniebant,ſed tragici cum cothurnis &
comici cum ſoccis. Eſt autem dicta comœdia ἀπὸ τῆσ κώμησ hoc
eſt a uico,uel ἀπὸ τοῦ κώμου hoc eſt a commeſſatione, aut quod ſomni
tempore (id ẽm κῶμα ſignificat) canentes diuitum iniurias memorarent,
Comici Illud quoq; minime prætereundum ꝙ Comici Satyrici & tragici omnes
uno nomine comici appellati ſũt,qm̃ ex uicis in urbẽ eruperint,qui his de-
dere principiũ,Exin diſtributa ſcribẽtiũ ratio eſt ut comici ſeruos & humi
les,Satyrici ruſticos,tragici diuites & reges deſcriberent,ac ſicut comœdia
a uicis,aut a ſomno dicta.Tragœdia ab hirco aut a fece ita ſatyra a ſatyris
hoc eſt ruſticis illotis & petulantibus eſt appellata, uel a ſatyra lance,quæ
Comœdia referta uariis multiſq; primitiis in ſacris inferebatur,Inter comœdiã & tra
Tragœdia gœdiam hoc intereſt, ꝙ in tragœdiã heroes,duces,reges introducunt̃, in
comœdiam humiles & mediocres hominum fortunæ, In tragœdia timo
res magni exprimuntur,in comœdia parui & humiles impetus,In tragœ

dia tristes exitus & funesti habentur, in comœdia uero lęti sunt exitus acti onum, in tragœdia tranquilla sunt prima & turbulenta ultima, econuerso in comœdia, Fugienda uita in tragœdia exprimitur, in comœdia capescē da, in tragœdia sæpius de historica fide petitur, de fictis argumētis comœ dia est, cothurnis in tragœdia, in comœdia soccis utimur, Ludum anilē Non eum qui ad homines leues, sed qui ad graues pertinet, comitate mo deratum, quę uirtus ut non est apud philosophos postremi nominis, ita ap prime in uita homini utilis, Hæc etem non patitur quēpiam in iocosis reb⁹ abundare nec deficere sed mediocritatem secundum prudētię determina tionem seruare, oīm pariter circumstantiarum rationem habere, licet em̄ interdum ioco & ludo uti, modo modum seruemus, et ad seueritatē & gra uiora studia, ad quæ nos natura genuit redeamus, Progymnasmata, præexercitamenta, planipeda puerorum γυμνόω græcū est uerbum quod significat nudo, hinc γυμνὸς nudus, gymnas gymnadis nuditas, gymna stes præceptor exercitiorum, gymnasium exercitium dicitur, De gymna stica quæ corpus format Socrates & Plato plura scripserūt, & Aristoteles noster eius meminit duobus capitibus ultimi politicorum. Et gręci auctore Fabro circa eandem instituerunt plurimum, nostrorum uero qui de ea re scripserit, rara extant monumēta, quanquam & gymnasticam in obserua tione habuere. Tradunt mollia exercitia, ut illiberalia damnanda, item ui olenta, moderata uero et ad fortitudinem & alia uirtutum munia in futu rum exequenda adolescentibus committenda erunt. Cæterum comœdia aut ab alicuius nomine personę appellationem sumit, ut Phormio, aut a lo co ut andria, aut a facto ut asinaria, aut ab euētu ut ἑαυτὸν τιμωρούμενος. Progymnasmata

Nec argumento. materia, Cicero, quoniam nullum scribēdi argumē tum mihi relictum est. Idem pro sententia secundo officiorum. Tabulæ ue ro nouæ quid habent argumenti? Materiam cuiusq; rei uolunt dici argu mentum, quod est aut omnino uerum ut historicum, aut uerisimile ut co micum, aut neutrum ut figmenta mendacia commenta poetarum. Argumentum

Nec stilo, charactere, compositione. Stilus ferrum acutum quo pugil laribus scribitur, quod graphium appellamus, Stilus autem sicut docet Hi erorymus in expositione psalmorum scribit in cera, calamus in charta mē branaue aut in quacunq; materia quæ apta sit ad scribendum, Graphiari um uero & theca graphiaria accipitur pro repositorio & loculamento gra phiorum, Ex annotationum Beroaldinarum libro, quo latius ea de re ex plicatum est, Sępenumero tamen stilum pro compositione accipiunt scrip tores, unde Quintilianus probat stilum & tardum & diligentem. At Do natus uoluit stilum uerbis, orationem sensu constare, quod nisi ego fallar haud quaquam obseruatum uideo, nec me præterit quid de ueterum stilo ex Augustini & Hieronymi sententia Crinitus notauerit, qui uideri potest. Stilus

Triplex ſti lus — Sublimia. Nam qui de ſublimibus altis & magnificis rebus ut de dei
heroum,regum.principumq; clariſſimis factis debite tractare uolunt,utun
tur altiloquo ſeu ſublimi ſtilo.Qui uero loquunt̃ de humilibus rebus ut de
iocis,ſcommatibus,de paſtorum uiliumq; perſonarũ factis,gracili ſeu hu-
mili ſtilo utunt̃.Qui uero de mediocribus mediocri.Erat aũt olim tam po
pulari & protrito ſermone comœdia ſcripta,ꝙ populares dicti ſunt poe-
tæ comici,& iccirco quidam comœdia nec ne poema eſſet quæſiuere,ut eſt
àpud Horatium in arte.

Nam uxoris æs reconditum uir inuenit
Ac ſubtrahit,ſeruo remandat improbo
Idem furatur atq; iuri ſiſtitur
Aſtu aduocati,ipſum aduocatum decipit
Non eſt ſoluta oratio,ſed uinculis
Iambicis trimetris ligata comice

Nam Breuiter & compendioſe refertur argumentũ,quod nõ eſt de ſub-
ſtantia comœdiæ.& ob id obiter & perfunctorie recitandum,non expedit
enim populo euentũ rerum aperire,alioquin enim ſtatim aufugeret, uiſis
quibuſdam partibus,nec finem expectaret,ſicut nunc quando deſyderio fi
Æs — nis uidendi & dubii exitus ſciendi detinetur. Æs, ſcili.octo aureos. Vlpi
anus,Etiam aureos nummos æs dicimus.ff.de ver.ſig.l.etiam. Æs apud an
tiquos in magno precio fuit,unde & Numa collegiũ tertium fabrũ ærario
rum inſtituit,& inde militum æra & ęrariũ tribuniq; ærarii & obęrati cog
nominantur,Plinius.Qui tradit æs inuentum in cypro inſula. At Ariſtote
les cõflare ait Lydum ſcytham docuiſſe,quia uero ſignatum eſt ęs nota pe
cudũ,pecunia appellata eſt,quod & hodie promiſcue ſcriptoribus pro omĩ
metallo uſurpatur.Ærarium erat quo publica pecunia per pręfectos refere
batur,ſicut fiſcus quo principis tantũ, Eſt apud iuriſcõſultos memorabilis
titulus de iure fiſci.penultimo.ff.libro,Ærarii tribuni a tribuendo ęre quibꝰ
tributa erat pecunia quam militibus redderent, quod æs militare dicebat̃
Varro.Milites ipſi ærarii dicti ſunt,ꝙ ſtipendium facerẽt,Æs quoq; ſtipem
dicebant.Inde ſtipendiarii nuncupati qui ſtipẽdium hoc eſt tributũ pende
bant,qui alio nomine uectigales dicebant̃,hinc milites qui ſtipendiũ acci-
Vxor di- cta — piunt,rectius mercenarios appellamus q̃ ſtipẽdiarios. Vxoris. dicta eſt
uxor quaſi unxor,eo ꝙ nouæ nuptę euntes ad maritum portas adipe lupi
no ungebant,ne quid mali medicamenti inferretur,Plinius.Erat quondam
græcis lege conſtitutũ ut uxores precio compararent,quod poſterior ętas
immutauit,Decet enim antiqs mores inſtituta atq; ipas leges cum meliori
bus ſi inueniantur commutare,res iureconſultis non ignota,& ab Ariſto-
tele longo ante tempore ſexto ſecundi politicorum capite explicata,

Reconditum. repoſitum,penitiore loco defoſſum,ſepultum. Vir ma

ritus. Nonnunq̃ per uirum marem simpliciter exprimimus, nonnunq̃ maritum. Teren. o mi uir. Ac subtrahit. furatur, & forte non iniuria, nam ex sententia Plautina peculii probam nihil habere addecet clam uiro, q̃m uult id uel uiro subtractũ uel stupro acquisitũ. Furatur. more seruorũ, Seruius. Furta specialiter seruorũ sunt, hinc pro seruo furem ponunt, Vir. Quid domini facient audent cum talia fures. Iuri sistitur. in ius uocat, ideo dictum, ꝙ non tantũ comparere quis debet, sed etiam manere, q̃nq̃ praesentare significat, ueluti praesentiam corporis exhibere, Iusticium dicendi iuris intermissio quasi iuris statio dicitur, quod romani in rei publicae calamitatib⁹ edere solebant. Astu aduocati. eadem calliditate, eodem dolo malo. Astu pro astute ponitur tunc aduerbiũ est, nunc uero sexti casus nomen. ἄστυ graeci uocant ciuitatem. hinc astutiae Astus quarti ordinis. Astuti dicti quoniam qui in urbibus degũt callidiores sunt in agro degentibus. Decipit. fallit, circumuenit. Aduocatum ipsum suum. quẽ ut dici solet suo sibi gladio iugulat, Nec em̃ lex iustior ulla est q̃ necis artifices arte perire sua, secundũ Nasonem. Aduocatum patronum recte secundum Vallam & Beroaldũ Cataneũ & alios. Nam aduocat⁹ proprie accusantis. i. actoris partem agit. Patronus uero accusati & rei patrociniũ & defensionem assumit, alterum tamen pro altero usurpatur. Non est soluta oratio. nam est prorsa oratio id est pedestris, & uersa, & si id contra triuialium literatorũ ut Baptista Pius notat affirmationẽ contendat, in quo licet Pius ipse & grammaticã rationẽ atq̧ auctoritatẽ sequi uideatur, ego tamẽ ipse Pio scientiam attribuens populari usui cõcedam, secundũ quem sermonum alius est a numeris prorsus ordine & mẽsura solutus, qui prosaicus appellatur, alius totus metricus, tertius aũt est mixtus. Primo utimur uulgo, altero poetae, mixto utuntur oratores, qui non poeticos sed suos numeros & pedes habent, de quibus apud Diomedem. Orationũ aũt aliae sunt enũciatiuę quae & indicatiuae dicunt̃ ut dialecticis constat. Aliae sunt imperatiuae ut ferte citi flammã. date tela, impellite remos. Aliae deprecatiuae. Parcite dardanidae de tot precor hostibus uni. Aliae optatiuae ut nec male parta diu teneat, peiusq̧ relinquat. Exulet & toto quęrat in orbe fugam. Subiunctiuę quaedã ut si quęras ubi sit formosi mater iuli, apud poetas huiusmodi orationes crebrescunt, quas & non magno impendio etiam apud rhetores inueniet, qui eorum libros aliquantulum tractare uoluerit, & hae sunt oratoriae & poeticae accommodatiores ꝙ ad suadendum & affectus mouendos efficaciores sint, sicut em̃ aut rhetor aut orator suadere aut dissuadere, & poeta oblectare, aut cõmiseratione afficere, sic logicus suis machinamentis uerum falsum ue inuestigare totis uiribus cõtendit. Comice, ad morem comicorũ poetarum, quorum nomina pro maiori parte ex Crinito tam graecorũ q̃ latinorum nuncupaui. Vinculis, nemo est qui ignorat poetas metrica lege cogi res uerbis accõmodare & non uerba rebus, quo fit: ut nunc laus tenuior insit, nũc ipsum uerum excedat, Vnde sermo solutus: ad epistolas, ad orationes concinnandas. ad quotidianũ sermonẽ. ad psua

Furta

Astus

Aduocat⁹

Oratio

De metro iambico

ſiones ad exhortationes longe magis q̄ ligata oratio idoneus eſt et accom
modatus, Iambicis trimetris, pręter choros qui concentu ac melodia
coguntur uariis eſſe pedibus, uerū quia hic de iambicis trimetris ſermo in
cidit, nonnulla pro tempore de eiſdem perſtringere non fuerit abſonum,
Iambicos & heroicos poetas ſcribit Ariſtoteles omnium fuiſſe antiquiſſi-
mos, carmenq; iambicū primum tetrametrum fuiſſe, Q₂ aūt iambicū ante
heroicum fuerit, uel ex eo nobis inquit Ariſtoteles licet intueri, ꝙ inter lo-
quendum plura iambica nobis ſponte ſeſe offerunt, & neutiq̄ accerſita ſuc
currunt, Heroica uero q̄ rariſſime, & ea ipſa ſummiſſius loquendi excedūt
harmoniam. Metra iambica aut ſunt monometra, hoc eſt quę conſtant ex
duobus pedibus ſimplicibus, uel dimetra, quæ ſenis concludūtur pedibus,
Nam breuitas iambi efficit ut duo pedes pro uno habeant̄, uel tetrametra
ex octo, pentametra ex decem, hexametra ex duodecim, Sed pentametra
& hexametra rariſſime inueniuntur. Rurſus metrorū aliud eſt propter de
ſinentiam uel depoſitionē dictum acatalecticū .i. cui nihil deeſt, aliud catale
cticum hoc eſt cui deeſt, aliud brachycatalecticū ubi ſyllaba uel temp⁹ de-
eſt, Hypercatalecticū uero ubi ſupereſt uel ſyllaba uel pes dimidius, atq; his
omnibus generibus comici utunt̄. Scribit Hephæſtion iambicū metrū in
regione impari, hoc eſt prima tertia quinta, aut ſi longius producatur ſep-
tima nona, Nam quādoquidē apud comicos ad decem uſq; pedes perueni
re iambum ſuſcipere, & per reſolutionem longę ſyllabæ iambi in duas bre
ues ibidem tribrachū admittere, etiam ſpondeū, ad tardandā iambi celeri
tatem, & per reſolutionem ſpondei recipere ibidem anapæſtum & per
reſolutionem ſecūdæ dactylum & per reſolutionem utriuſq; proceleuſma
ticum, In pari aūt hoc eſt ſecunda quarta ſexta, uel ſi lōgius euagat̄ octaua
& decima iambum tribrachū & anapęſtum. In fine uero propter ultimam
indifferentē ſyllabam etiam pyrrhichiū. Sciendū & illud quādo metrum
acatalecticon eſt, in fine iambum excipere ſolum, aut pyrrhichium, quādo
aūt catalecticum iambum in penultima regione, aut perraro tribrachum
Cæterū genera iambici metri quibus uſi ſunt poetę plura perhibentur. Nā
ex his alia integra, alia clauda, quæ ſcazonta uocant̄, quorū differentiā pe
nultima uerſus demōſtrabit, Nam ſi breuis fuerit erit rectum & integrum
iambicum. Sin lōga delumbe & claudum, huius repertor fuit Hipponax,
Nam pro iambo inductis trochęis contra legem trimetri iambici metrum
innouauit, q̊d ſcazon appellauit, i. claudicans παρὰ τὸ σκάζω id eſt a clau
dicando, ꝙ quaſi alienis pedibus in fine maxime ſuſtentetur, & ſic clau-
dicet, Aduertendum tn̄ comicos trochaicis qn̄q; uſos metris, de quibus hic
ſuperuacaneū eſt referre, Sciant igitur adoleſcentes hoc ſcribēdi genere, ſep
tem quo modo oſtenſum eſt pedes interuenire iambū ex breui & longa ut
dies, Spondeū duabus ſyllabis lōgis ut muſę, Pyrrhichiū quē alii dibrachū
alii ægeona appellant, duabus conſtantē breuibus, ut pater, dactylū trium
ſyllabarum, qui prima longa & duabus conſtat breuibus, ut ſecula, anapæ
ſtum quem antidactylū gręci nominant, habet duas breues & unā longā,

ut domino, tribrachum quem quidã brachisyllabum, alii trochæon, nõ nulli pygmæona uel pygmona, plerics etiam choreum tribus constantẽ breuibus ut dominus, & proceleusmaticũ ex quattuor breuibus ut anicula, hæc ex philologo collegisse libuit, ne prętermitteretur quod hoc in loco referendum & studiosis utile futurum uidebatur.

Optans poeta placere paucis uersibus.
Sat esse adeptum gloriæ arbitratus est
Si auctore se germaniæ schola luserit
Græcanicis & rhomuleis lusibus.
Nobis fauete nunc, & huius fabulæ
Auris benignas commodate actoribus.

Paucis uersibus. subaudi huius comœdiæ in scita ioculatoria & actus breuiusculos diuisæ, cui tamen nihil desit. Est em̃ integra perfecta quinq́ actibus, tum instar ueteris comœdiæ quattuor choris cõposita, Sunt aũt res ipsę uirtute magis q̃ magnitudine æstimandæ, metiendæq́, neq́ quęrendum quãtus sit quisq́, sed qualis, neq́ q̃ procerus sed q̃ probus ac eruditus, quis unquã librum laudauit ob id tm̃modo quod magnus foret ac copiosus? quis oratione duxit esse luculentã propterea ꝙ uerbosa esset? quis poema ob magnitudinẽ ubertatemq́ celebrauit unq̃? nemo uel mo dice erudit⁹ id asseruit, Immo cõtra laudam⁹ libellos q sũt diserti, eruditi, & doctissime ut hęc nostra comœdia cõcinnati, eosq́ haud dubie ãnponimus maximis uoluminib⁹, in quibus nulla sit eruditio. Hoc ipsum multæ res quæ sunt parui corporis, rebusq́ magnis anteferunt, & multo preciosiores esse iudicantur, ueluti gemmæ lapilliq́ testantur, Aduertẽdum uersus non solum ligatã & metricæ rationi subditam significare cõpositionem. Nam accipitur etiam in prosa oratione pro quocunq́ literarum ordine in pagina scripta perducto, ut est apud Pedianũ lineas uulgo uocant, Nominatũ aũt uersum putant ab eo ꝙ fluat & ipse se circũeat. Landinus uero quod ad idem uertatur redeat ue initium. Gloriæ. quam Cicero definit esse frequentẽ de aliquo famam cum laude, At secundũ Senecam umbra uirtutis est, et quemadmodũ umbra aliquando antecedit, aliq̃n sequitur uel a tergo est, ita gloria aliquando ante nos est, uisendãq́ se prębet, aliquando in aduerso est maiorq́ quo serior, ubi inuidia secesserit, generosos in primis animos extimulat gloria, instar stimuli et incentiui, de qua Flaccus, Tu sola animos menteq́ peruris. Gloria, A Silio non minus uere q̃ graphice gloria dicta est fax mentis honestæ, Multi solam gloriam uirtutis uberrimũ fructum esse existimant, cuius cupiditate qui non tangitur, is mihi saxeus uidetur, & stolido fatuitatis stupore cõfect⁹, Beroaldus in Claudio tran. paulo post principiũ. Hoc claritas gloria di-

Versus

Gloria

Schola ſtat,ꝙ gloria multorũ iudiciis conſtat,claritas uero bonorũ. Schola:
pro theatro expone.Schola a uerbo grȩco χολαζω dicit̃,q̊d ſignificat ua
co,qm̃ ſcilicet cȩteris rebus omiſſis uacare liberalibꝰ ſtudiis pueri debent.
Auſonius tñ ſcholã a uacatione dici ſentit & laxamento,q̊d pueris inter-
dum eſſe præſcribit,Sic em̃ inquit,grato ſchola nomine dicta eſt.Iuſta la
boriferis tribuãt̃ ut ocia muſis,Cicero tamẽ primo tuſcul.ſcholas accepit
pro controuerſiis,diſceptationibuſq; quæ in ſcholis inter doctorẽ & diſci
pulos ocioſe agitari ſolẽt.A ſchola ſcholaſticus,cuiꝰ diminutiuũ eſt ſcho
laſticulus,qua dictione ſignificatur qui ſcholæ operã dat, quem uulgus
Germani ſcholarem uocat,q̊d ex neotericis improbarunt nõ pauci. Germanię
Vt ſcribit Tacitus germania omnis a gallis rhetiiſq; & pannoniis rheno
& danubio fluminibus,a ſarmatis daciſq; mutuo meatu aut montibus ſe
paratur,cætera oceanus ambit latos ſinus & immenſa ſpacia inſularũ cõ
plectens,Eſt uicina galliæ,& ſi Straboni creditur ob mores quos habuit
gẽs illa gallis ſimilis,Germani dicti ſunt quaſi gallorũ germani.i.fratres
Ludo ſint.Cæterũ germanos fratres,germanas ſorores eos appellamus,qui ex
utroq; parente fratres uel ſorores ſunt. Luſerit. Non eſt em̃ omni mo
mento ſeueriori ſtudio incumbendũ,alioqui durabile non eſſet,quod ca
ret alterna requie &c. Græcanicis & romuleis. ad exemplũ grȩcoꝝ
& romanorũ,ꝗ multiplices ludos a grȩcis ut plæraq; alia in urbẽ tranſtu
lerunt,Liuio,Euſebio auctoribus.Græcanicum dicitur aduẽticiũ de grȩ
cis,ſeu quod de græcis nobis notum ſit.Ideo Apuleius aſinum aureũ grȩ
canicam fabulã appellat.quia ad exẽplar Luciani græci ſcriptoris(cuius
nemo precor ſcandalizetur cõmentis,paganus em̃ fuit,fidei ueræ gratia
carens)condita eſt.Romuleis,romanis,a Romulo qui Martis & Iliæ fili
us a gentibus creditus eſt primus romanorũ rex & urbis conditor fit ro
muleus,ut a Roma romanꝰ & romeus grȩcanice magis q̄ latine,auctore
Frãciſco Bonomo,itẽ romanenſis,qua uoce Varro uſus ſalẽ romanenſẽ
dixit,non eum Romȩ factum ſed qui romæ uendebatur.Romani aũt du
obus modis dicuntur,primo qui ex Romulo per generationem ſucceſſi-
onem & ſanguinis affinitatem deſcenderũt,qui & proprie romulidȩ,q̊ꝝ
Porphyrius meminit,cuiuſmodi forte hac tẽpeſtate nulli reperiantur,Se
cundo modo ab originis loco,ut qui Romȩ naſcuntur,& huiuſmodi hac
tempeſtate plurimi ſunt,qui non ex illo nobili romuleo ſenatorũq; & cõ
ſulum deſcenderũt ſanguine,Hinc faber noſter ſecundos uidi,primos ue
ro ȩqui amantior uidit ætas,At ego pro hoc fidem meam nõ obſtringã,
Sũt em̃ non modo ex romanis patriciis, ſed & proceribus inclyti comita
tus Thyrolenſis,qui uera ſerie ſuam ſe ex antiquiſſimis romanorũ fami
liis traxiſſe cõtendunt. Se auctore. uel primo apud germanos comœ
dię ſcriptore uel ſcȩnicorũ ludorum inductore.Aduertendũ non ſolũ ope
Auctor rum conditores auctores dici,ſed & eos qui principes & primi,qui aliqd
q̊d fiat iubent,Auctor generis cõmunis eſt.Ouidius. Optima tu proprii

nominis auctor eris. Figurataq́ per obliquos sicut alia uerbalia in or de finentia neutris adiungitur, Virgi. Italiam petiit fatis auctoribus esto, ue rum ipse ego non negauerim huius nominis fœmininũ auctrix esse, q̃d Auctor tamen neoterici quidam tanq̃ scire multum uideantur in re lana caprina Auctrix uiliore negare ausi sunt, doctissimũq́ & clarissimum fidei nostrę lumen Augustinũ insciciæ arguentes, ꝙ scripserit auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Nec sequitur auctor cõmune est, auctrix igitur femininũ non esse dicatur, quandoquidem & alia cõmunia reperiri liceat. quorũ ni hilominus fe̅ia secreta uoce proferant, Hospes hospita paup̱ paupera cli ens clienta, at hoc antiquum magis, leno lena qualia sunt alia multa, & re uera non tam temere a grammatistis fuit tantus uir culpandus in re tam parua, nec ipse solum Augustinus hac uoce sed & eloque̅tissimus noster Hieronymus usus est, dum sermone quodam inquit, & ideo preconiis ue neremur salutis auctricem, quæ dum auctorem suum concepit ex cœlo, redemptorem nobis ostendit in seculo, Hinc uidentur grammatistæ illi improbriores atq́ audaciores, qui tam aperte contra papiam legem lati nam ciuitatem inuadant, eosq́ uiros in ius appellent, qui de omnibus ue terum disciplinis q̃ optime meriti dicantur, Sed pro suo Augustino Am brosius Calepinas audaculis illis respõdet, Pro nostro uero Hieronymo Bessarion philosophus apud Crinitum. Auctorare uerbum cuius cõtra Auctora- rium est exauctorare, est aliquem obligare aut sacrame̅to aut premio, & re auctoratus dicitur aliquo modo obligatus & obnoxius. Inde exauctora Exauctora tus obligatione solutus. Seruius iureconsultus dixit solos parentes habe re re potestatem auctorãdi, Inde fit auctoramentũ quod est quasi obligatio nexusq́ ac ueluti stipendium preciumq́ eius qui sit auctoratus .i. obliga tus. Quidam tamen interpretantur esse priuilegiũ & prerogatiuam. de q̃ tamen nonnihil Beroaldum dubitare sentio, Auctoritas ex fama & uir Auctori- tute quæsita, ad quam ut Diomedes tradit quemadmodum ad anchorã tas decurritur, & auctore Quintiliano summorum uirorum auctoritas pro ratione est, Tanta olim fuit Pythagoræ apud pythagoricos auctoritas, ut etiã sine ratione ualeret, qui si quid affirmare disputando uoluissent, di cere solebãt græce αὐτὸς ἔφα hoc est ipse dixit, Cice. tñ arbitrat̃ non esse philosophi uti testibus, quem oportet argume̅tis & rõnibus quare quicq́ ita sit docere, ex Frãcisco Philelfo, Petro Marso. Beroaldo. Crinito & Ca lepino, Vetustatis uero auctoritas ut Lactan. scribit tãta est ut inquirere in eã scelus esse dicat̃. Fauete. subaudi o uos spectatores fauete hoc est Fauere di fauore̅ præbete sile̅do, fauet aut etiã ore quis per taciturnitatem, Seruius citur

Auris. pro aures, quoties em̅ gt̃us pluralis tertiæ declinationis in ium exit, actũs in is legitime finitur, tunc potissimũ quando & nt̃us singularis in is terminatur ut hic. Aures dictæ sunt, uel ab hauriendis uocibus, ut Aures Lactantius ait, & Virgilius accedit, uocemq́ his auribus hausi, Vel dictę quasi audes, r enim & d sibi inuicem cedunt.

Nam aduena & aruena aduenio & aruenio prisci dixerunt, Nec hoc prę tereundũ Flaccos ab antiquis uocatos, quorũ aures flaccidę & languidę deorsum pendebant, dicũtur tam de animantibus q̃ de his quę anima carent, Virgi. in geor. cũ de aratro loquit̃, Binę aures duplici aptat̃ dētalia dorso, Ab aure auritus, sed auritus nõ modo ad auditũ, sed ad magnitudinem aurium refertur. Virgi. Auritosq; sequi lepores, Ornamẽta auriũ inaures a ueteribus dictę, eo q pendebant ab auribus perforatis, Veteres aurem memoriæ consecrarunt, Nec id indignũ scitu est ut scribit Seneca, Naturam nobis duas aures & unicam linguã tradidisse, uidelicet ut lõge plura audiamus q̃ loquamur, Hesiodia scita & aurea sententia est, Maximus est homini linguæ thesaurus & ingens, Gloria, quæ parcis mensurat singula uerbis. Actoribus. recitatoribus, scribit Augustinus scęnicos actores et artes ludicras in magno fuisse honore apud gręcos, cũ apd romanos probrose haberent̃ omes operę scænicę, & id genus hominum tribu amoueri & censoria nota notari uoluerint. Vnde inter cætera prætoris uerba dicũt, infamia notatur, qui artis ludicrę pronũciandi ue causa in scænam prodierit, ut tradit iurisconsultus. l. i. ff. de his qui not. infa. & .l. seq. §. fi. ita scriptum est, Eos qui quęstus causa in certamina descendũt & omnes propter premiũ in scænã prodeuntes famosos esse Pegasus & Nerua filius responderunt. Fabulæ. comædiæ, secundũ Tullium fabula est, quæ neq; ueras neq; uerisimiles continet res, Homerus fabularũ parens habet̃, a quo comœdia & tragœdia duxerunt originẽ, omnisq; natura & humana uita sub duplici fabula, hoc est iliade & odyssea Codro referente complexa est, Et quia fabularũ aliæ bonæ, aliæ malæ, aliæ pulchræ, aliæ turpes, aliæ longæ, aliæ breues, aliæ quæ prosunt, aliæ quæ nocent, aliæ quæ delectant. aliæ quæ molestæ sunt, Iccirco ut consulat discipulis suis bonus præceptor, ueluti secundus intemeratæ iuuentutis parens eam fabulã legendam eligat, quę minus de amore canit, ne dũ impudicorum poetarũ lectionem castis præfert, ex bonorũ morũ literarumq; magistro lasciuiæ minister factus esse uideat̃, & arma iniquitatis magis p̃stare q̃ se ipsũ bonorũ mor ũ exemplũ exhibere, Sacrilegi habendi sunt inquit Marsilius Ficinus qui iuniorũ immo & quorumlibet animos uerbis moribusue inficiunt, studeat quoq; ut nõ minus bonos q̃ doctos efficiat, scientia inuidiam gignit, bonitas occidit inuidiã, bonitas & hominibus utilior & deo gratior q̃ scientia. Est etiam stabilior, citius em̃ obliuiscimur rei alicuius q̃ breui didicimus, q̃ mores amittimus, quos laboriosa & diuturna consuetudine cõparamus, doctrina per se ad breue tempus parumue confert, bonitas in æternũ, & ad consequendũ deum, De fabulis pueris tradendis legẽdisq; post Basil. magnũ, Picum iuniorẽ (qui ea de re in cõmentariis suis mentionẽ agit) alios, hoc nostri q̃q; auũculi iudicium est. Ex comicis (inquit) Plautus & Terẽtius tradi possũt, uerum, quædam Plauti comœdiæ, quæ minus de amore canũt mihi uisę

Aures
Inaures

Fabula

ſunt p̄ferendæ, qualis uidetur aulularia & Stychus (ego captiuos addo) quæ ad pudicos mores facta fabula eſt, & quam proximis diebꝰ excudit Ioannes Capnion Phorcenſis, progymnaſmataqꝫ inſcripſit, ac coram Ioanne camerario Dalburgio Vangionum antiſtite omniū muſarum cultore recenſeri fecit. Plautus tamen nobis Terētio dulcior copioſior amabilior eſſe uidetur, hæc auunculus meus.

FABVLAE INTERLOCVTORES

Henno uillanus. Elſa uxor Hennonis.
Abra filia Hennonis & Elſæ. Dromo ſeruus.
Greta uillana, Alcabitius aſtrologus diuinaculus.
Daniſta pannicida mercator. Petrucius patronus.
Minos iudex.

ACTVS PRIMVS

ELSA HENNO DROMO

Elſa. Muliercularum eſt miſera conditio Hercule
Atqꝫ his magis quæ ſunt maritis coniuges,
Hoc uſqꝫ ſenſi, quæ uiro ſum ſubiuga.
Quæcunqꝫ nendo, operamqꝫ dando domeſticis
Curis, lucris, negociiſqꝫ uillicis
Vel quærito, uel condo parſimonia,
Totum hoc meus ludit maritus & bibit.
Vt uix mihi lodix ſuperſit ſutilis.
Pauper lacerna, ricula, & calyptra iam
Non ego capillos plagulis connexito.

Muliercularum eſt miſera conditio Hercule. Incipit protheſis id eſt primus actus huius fabulę, quo pars argumēti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Animaduertendū ꝙ comœdia uetus paulatim ex numero perſonarum aucta, in quinqꝫ actus neqꝫ plures Protheſis

necq pauciores processit. Hinc Horatius. Neue minor neu sit quinto productior actu. Fabula quę posci uult & spectata reponi. Sed paulatim attenuato choro ita ad nouam peruenit, ut modo non sit chorus sed ne locus quidem illi relinquatur, quapropter actus qui in latinis fabulis sunt difficile est nosse, propter sublatũ chorum, ita & Donatus sentit, At nobis beneficio industriaq poetę nostri ea ex parte nihil laboris affertur, ex quo interpositus chorus actus ipsos nobis distinguit, Actus aũt teste Festo significat in tragoediis et comoediis certa spacia canticorum, alias inter uicinos quattuor pedum latum, in geometria minorem partem iugeri id est centum uiginti pedum, item motum corporis ut histrionum & saltatorum,

Actus

Item pro uia Vlpianus. l. i. ff. de ser. rusti. predio. Actus est ait ius agendi uel iumentum uel uehiculum, Inter actum tamen & iter nonnulla est differentia, iter em̃ est quo quis pedes uel eques commeare potest, Actus uero ubi & armenta trahere, & uehiculum ducere liceat. Secundum Modestinum eo. tit. l. xii. Via aũt iter & actum in se continet, Estq apud iureconsultos libro. ff. xliii. singularis titulus de itinere, actuq priuato, quorũ uocabulorum perfunctorie nosse significatus non tam grammatici est q̃ latini, cuiusuis professionis extiterit, Nam iurisconsulti uocabulorum sibi uim iure quodam suo præ cæteris uindicant. Scæna. Placidus grammaticus scænam esse dicit camerã hinc inde compositam, quę umbræ loco in theatro erat, in quo ludos actitabant, item scęnam uocari arborum in se incubantium, quasi concameratam densationem ut subterpositos tegere possit, item compositionem alicui⁹ criminis, quę digna sit agi in theatro exclamationibus tragicis, & sicut tria fabularum genera, totidẽ secundum Victruuium scænarum fuerunt, tragicum, comicum, satyricũ, Scæna aũt est ut Labeo diffinit, quæ ludorum faciendorum causa quolibet loco ut quis consistat moueaturq spectaculũ sui præbiturus posita sit, in publico, priuatoue uel in uico. quo tamẽ loco passim hoĩes spectaculi causa admittantur. l. ii. ff. de his qui. not. infa. Plinius secundus pro auditorio. Lucius uero Apuleius pro spectaculo usurpauit, ut diligẽter eorum interpretes notarunt. Catanęus & Beroaldus. Muliercularũ. uerba sunt Elsæ uillanæ Hennonis uillani coniugis, quæ introducitur secum loquẽs, & deteriorẽ primum mulierum q̃ uirorũ fortunam, & mariti sui prodigalitatem & ignauiã, ut muliebre ingenium est mutabile mox deplorat, quo tandẽ cũ seruo interueniente non minor pars argumẽti explicatur, fabulæq fundamentũ iacitur, non absq populi ad expectationem inuitatione. Hercule. Annotanda est impropria nec feminæ congruens adiuratio, nanq si credimus Aul. Gellio sicut uiri nõ deierãt per Castorem, ita mulieres per Herculẽ non deierabant, Herculano em̃ sacrificio abstinent, cuius causam refert Plutarchus in problematis. Romanis mos fuit ne pueri sub tecto, sed sub dio per Herculem deierarent, Proditũ est em̃ Herculem cũ primis religiosũ fuisse, & ad ius iurandũ uerecundis

Scæna

Veterũ iurandi mos

simum,quippe qui semel in omni uita iurauerit,quid si pro affirmandi ad uerbio hoc loco acceperis,uti alii usurparunt, Sed & Apuleius ipse non tam inscite q̃ eleganter feminam per Herculem adiuratam inducit. Conditio
Condictio

Conditio sors fortuna,conditio a condo descendens ut hic sine c.scribendum,cum uero a condico iureconsultorũ uerbo nascitur & cũ c scribitur & modo pro pactione,modo pro pronunciatione.repetitione, actioneq; recipitur. Atq; his magis. subaudi mulierculis,et repete est misera conditio,ac si diceret & hæ magis misera laborãt fortuna,quę sunt maritatæ uiris coniũctæ,nuptę,ut in speciẽ iam descendat,in genere prius locuta.Omnium scilicet mulierꝝ cum nuptarum tum innuptarum,adiurãs miseram conditionem.Mulieris nanq; appellatione & uirgo uiripotens continetur.l.mulieris.ff.de uerb.sig.Pro uirgine Ioan.euãgelista.Mulier ecce filius tuus,pro corrupta Vlpianus.ff.de con.emp.l.alioquin.§.ii. q̃d si ego me uirginem emere putarem, cũ esset iam mulier emptio ualebit, in sexu em̃ non est erratum. Maritis coniuges. coniugatæ,& aduerte coniugam accipi pro coniugem quasi coniugatam,& pariformiter subiugam pro subiugem quasi subiugatam. Hoc. subaudi mulierum miseram esse conditionem, Vsq;. a die quo nupta uel traducta sum,& accipe pro usq;quaq;.i.semper,absq; ulla intermissione.Secũdus,usq; quaq; narrabit qua cõcordia uixerimus,& Columella,sed neq; eodẽ mõ, neq; iisdem temporibus usquequaq; fieri placet,Catanæus. Sensi. experta sum & optima rerum magistra experientia didici, Recte igitur Aristoteles in ęthicis inquit iuuenes mathematicos fieri posse,prudentes fieri non posse,propterea q prudentia rerum plurimarum experimento augescit, quarum iuuenis est expers,qui natura largus est & liberalis,eo q non expertus indigentias neq; opes suo labore proprio peperit,Raro em̃ temere dissipat qui cum labore congregauit. Subiuga. quæ sum omni maritali mãdato & uolũtati exposita,& diligẽs maritalis iussus executrix, & id fieri uult Aristoteles ii.œco.Vt scilicet uirum semper superiorẽ agnoscat mulier,illiq; obediat ceu caput cęteris mẽbris,ceu ratio appetionib⁹ superior est,q̃d hoc epigrammate non inscite tangitur,Inferior matrona suo sit Prisce marito,Non aliter fiunt femina uirq; pares.Lex apud ęgyptios ab Iside posita fuisse fertur,ut mutua stipulatione pollicerẽtur uiri se omnia intra penetralia ad uxorum arbitria facturos, contra mulieres se extra penetralia uiris similiter facturas,auctor Diodorus,hinc Aristoteles Probam mulierem omnibus quę sunt intus dominari oportet &c.

Coniuges
Subiuges
Vsq;
Quaq;

Quęcũq; nendo. nendi texẽdiq; artẽ Palladẽ instituisse nemo ambigit, quippe quæ Mineruę ars noĩatur,q̃d innuere uidet̃ Naso in primo de arte amandi his uersibus.Quid facis ęacide non sunt tua munera lanę.Ah titulos alia Palladis arte pete.Et Auso.li.i.Litia qui texũt & carmina,carmina musis,Licia cõtribuũt casta Minerua tibi,Plinius tñ ægyptios dicit textilia cõperisse. Operamq; dando. Dicimur operam dare,operã impẽdere,operã nauare,cũ rei agẽdę summo studio laboreq; incumbimus

Opus / Opera

hinc dedita opera quid factum iudicamus, quod ſine adhibita cura impē ſoq; labore fieri nequiuit, Hoc aūt opera ab opere diſtat, ꝙ opera dicitur quæ ſtudiis mente & animo exercetur, Opus eſt q̊d fit manibus, & opera eſt labor ſtudiū & diligentia in aliquo opere faciendo, Domeſticis cu ris. Xenophon in libro qui œconomicus inſcribitur, & Luciꝰ Columel la prodiderūt ſexū muliebrem iccirco timidiorem a natura formatū eſſe q̄ uirilem, qm̄ cuſtodia & diligentia domeſtica mulieribus aſſignant̄, me tus aūt plurimum confert ad diligentiam cuſtodiendi. In xxvi. parte ſa-gittarii mulieres habētes horoſcopū, erunt uiragines hoc eſt uirile implē

Cura / Curatio

tes officium, & uirilitate maſcula animoſæ. Curam ꝙ cor hoc eſt mentē urat dictam uolunt, ſi Donato credimus. Curatio eſt medicorū, cura mē tis, curatura diligentiæ, ſed in contrariū eſt eruditorum auctoritas. apud quos etiam curatio pro cura uſurpatur. Curioſus aūt dicitur qui ea inqui rit & curat, quæ ad ſe non pertinent, a quo curioſitas quæ eſt ſignum lo-quacitatis, & quanq̄ natura ut Seneca ait ingeniū dedit nobis curioſum, nemo tamē eſt curioſus quin ſit maleuolus, & curioſitas a Fulgētio ſem

Villicus

per periculorum germana uocatur, Negociiſq; uillicis. ſecundū Co lumellæ præceptū, qui uult uillico coniugem copulandam eſſe, quę eum cōtineat, & in quibuſdam rebus adiuuet, ea nec iuuenis eſſe debet, nec fœ di habitus, nec rurſus pulcherrimi. Nam fœditas uillicæ faſtidioſum, ni-mia ſpecies deſidioſum faciat eius contubernalem, eadē a uino ab eſcis a ſuperſtitionibus a ſomno a uiris remotiſſima ſit. Cato uillica inquit ad cœnam ne quo eat, neue ambulatrix ſiet, munda ſit, uillam conuerſam, mundāq; habeat, cibū uillico & familiæ curet, gallinas multas & oua uti habeat, nuces & poma, & alia quæ condi ſolent condita habeat, Dicunt̄ aūt uillica negocia ad uillicū pertinentia, ſubſtantiue aūt uillicus uillæ gu bernator, Nam a uilla nomē accepit ut docet Hieronymus, qui enarrās quid ſit uillicus iniquitatis in euangelii parabola, tradit uillicum pro diſ-penſatore accipi, quem græci uocant œconomon, De officio aūt uillici ti

Quærito

tulus eſt apud Catonem. Quærito. proprio & ſignato uerbo, hi em̄ quæritare dicuntur, qui quotidie inſtanterq; quęrendo uix ſibi uictū com parant, nihilq; reponere poſſunt abſq; fraudatione genii ſui, ita Donatus ſentit & Plautini interpretes. Teren. Lana ac tela uictum quęritans, Plau

Parſimo-nia

tus. Qui inops & ſordidus quęritando alit familiam. Condo parſimo nia. ſexti caſus. A parcēdo parſimonia dicta, qua ſecundū philoſophos morum cenſores cauemus, ne quod diſpendiū ultra modum fiat, & res fa miliaris quoad fieri poteſt conſeruet̄, Fit aūt a ptō parſi, q̊d conſeruaui ſi ue abſtinui ſignificat, Nam alterum præteritum peperci potius accipitur pro eo quod eſt ueniam dedi. Totum hoc. Totum dicimus unius cor

Totum / Omne

poris plenitudinem, omne de uniuerſis, ut totum auditoriū habet ſchola ſticos. i. plenum eſt auditoriū ſcholaſticis, omne auditoriū habet ſcholaſti cos, i. oīa auditoria, Inuenies tñ promiſcue ſumpta & a poetis maxime.

Ludit & bibit, ludendo & bibendo cõſumit. Locutio comicis uſitata Bibere
ludo alea & aleam, teſſeris & teſſaras dicimus. rariuſcule tamen cum ac-
cuſatiuo repereris apud oratores & hiſtoriarũ ſcriptores, Suetonius tñ
dixit de Auguſto. Aliquando ut uincat ludit aſſidue aleam. Sic em̃ priſci
loquebantur, Viuit uitam ſeruitutem ſeruit pugnam pugnat, Bibere per
tranſlationem pro conſumere iterum atq; iterum diligẽs lector offendet

Lodix. lodices ſunt panni quibus lectus conſternit̃ operiturq;, a lodi- Lodices
ce lodicula per diminutiouem, qua uoce Suetonius in Auguſto uſus eſt,

Sutilis. quæ crebro reſuitur ſciſſa, inde ueſtis dicitur ſutilis conſutilis
inconſutilis, de qua in euangelio. Lacerna. non lucerna legendum, et Sutilis
pro breui pallio uix ſcapulas tegente quo uillanæ utunt̃ accipe, multa fu Lacerna
erunt apud priſcos genera lacernarum, Nam & coccineę & beticę & am
phitheatrales celebrantur ab eruditis, Ricula. diminutiuũ a rica, quo Ricula
mulieres caput operiũt. Varro a ritu dictum putat, quod romano ritu ſa
crificia fœminæ cum faciunt, capita tegunt, lingua noſtra ain ſtuch oder
gur, ricula dici poteſt, de quc affatim Bapti. Pius in epidico. Calyptra
uelum muliebre, lingua noſtra ſturtz. καλυπτρα, Nõ ego connectito. Calyptra
connecto colligo coherceo, frequentatiuũ eſt a necto, compoſitione fiunt Connecto
connecto ſimul necto obnecto obligo & ſubnecto ſubiungo, frequenta-
tiua ſæpenumero pro uerbis primitiuis a quibus originem ſumpſerunt
ſi quando fortiorem ſonum gerant lepide ponuntur, ut pro coniicio con
iecto, pro maneo mãſito. pro lego lectito, pro impero imperito, et hic pro
connecto connectito, quod tñ ob metri neceſſitatem ita poni oportuit

Capillos. ſubaudi expaſſos, nam mulieres plærunq; capillitio paſſo Capillus
quaſi porrecto & expaſſo quod ſignificat diducto & extento ſunt, Capil
lus quo caput tegitur multa ſortitur noĩa, Nam cyrrus uocatur, Perſius
ſaty. i. Ten cyrratorũ centum dictata fuiſſe, cyrratorũ hoc eſt puerorũ q̃
ætas capillis gaudet. Nam cyrri capitis crines & capilli cõtorti ſunt, Vn
de cyrrati pueri qui cyrris utũtur eiuſmodi. Martialis caput nudum cyr-
ris grandibus, idẽ Et matutini cyrrata caterua magiſtri. Iuuenalis ſa. xiii.
Flauam cęſariem & madido torquentẽ cornua cyrro. Cincinnus etiam
dicuntur pluſculi capilli intorti, quos Martialis annulos uocauit ſecũdo
epigrammaton, Vnus de toto peccauerat orbe comarum, annulus. Plau
tus in truculento. Iam ego iſtos fictos compoſitos criſpos cincinnos tuos
unguentatos uſq; ex cerebro expellã. Hieronymus in Ezechiele. Et emiſ
ſa ſimilitudo manus apprehẽdit me in cincinno capitis mei, Capillũ aũt
et pilum quẽcunq; aliũ & non modo capitis dici teſtis eſt Aul. Gel. cũ ait,
Si ouium lacte hedi aut caprarum agni alerentur, conſtat ferme in his la-
nam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem, A capillo ita dicitur ca
pillitium, ut a famulo famulitiũ, a ſatellite ſatellicium, item capillatus, vñ
in illo egregio opuſculo, quod omnibus fere notum eſt, cum de illa dea
quæ ab antiquis occaſio dicitur, cuius frõs crinita eſt, occiput uero caluũ

ut Ausonius Gallus elegantissime describit, Fronte capillata post hæc occasio calua, & Lothon illam uetustam Romę capillatam dixerunt, quare ad eam capill⁹ uestalium uirginum ferebatur, ut est apud Scipionem Venetum. Plagulis. pro uittis & teniis hic accipio.

HEN. Faxo sciam tantum quid uxor murmurat
Ne forte sensit quid dolo subtraxerim
De eius crumenula, Sed est mirum unde tot
Sibi aureos corraserit muliercula.
Sum ego uir. & uix de omnibus laboribus
Totius anni uel talentum congero.
Huic autem heri octo sum furatus aureos
Latenter ex loculo, loco uix credito.
Adeo mea uxor parca parsimonia
Plus multo agit quam ego laboribus, tamen
Et hoc quidem non nihil in annuis lucris
Venit recensendum, ꝙ indies bibo
Ludo, sed & scortor aliquando, & balneor
Id me beat, tritum quod est prouerbium
Tenax requirit prodigum, ille ego ipse sum
Et illa rursum hæc ipsa sit necesse erit.
Sed adorior tumultuantem fœminam.
Vxor, bonum sero. ELS. Et quidem sero nimis
Nil serius mihi est bono, cui labor
Tantum diurnus incubat, ꝙ uesperi
Iam uix queam præ pigritudine hiscere

Faxo Faxo sciam. uerba sunt mariti, itidem secum loquentis, quem poeta introducit, ac si ipsam suam uxorem loquentem secū audisset, ignarus tn̄ sermonis & muliebris murmuris, unde sibi ipsi uerbū faciēs ait faxo, hoc est faciam, Faxo faxis faxit, i. faciam facias faciat, uerbum deficiens comicis gratū, auunculus me⁹ in pręceptis de uerbis. Sciam. intelligā cognoscam subaudi ut. Quid. hoc est quā ob causā, qm̄ quidē arbitrant̄ omes tunc unumq̄dq; cognoscere, cum principia. elemēta & causas cognoscāt ex philosophi sentētia, qui & alibi Scire ait est rē per causam cognoscere, qui cupidus scire, quid nā hominis sit anima si immortalis, quō suos act•

exerceat: tris de ea nobilissimos edidit libros, quos multi ex his ut auun culi uerbis utar, qui christiani dici uolunt nunq̃ audiuerunt, sed ne inspex erunt quidem, idẽ Aristoteles per decem p̄stantissimos libros de humana fœlicitate exactissime disquisiuit, multa inserẽs de pręclaris moribus san ctisq; uirtutibus, totidẽq; libris et de rei publicę & familiaris seu domesti cę administratione plurima non tam iucunda q̃ scitu necessaria cõgessit, sine quarũ rerũ cognitione Iaco. Stapu. uir nullũ facile secundũ hoc seculo habens censet non legitime ad leges transiri, At sunt nõnulli qui & in do ctorũ albo haberi uolunt, qui non modo harum rerum nauseam & fasti dium gerunt, sed & ipsos teneros adolescentes mox a Terentio & Virgi lio, ad institutiones Iustinianas & reliqua positiua scripta transferendos ignaris parentibus consultant, Nec mirum, qm̃ nihil unq̃ a teneris annis in morali philosophia ex uero fundamento didicerunt, Hos cum Horio similimos arbitramur eis, qui dũ ualentissimos turres munitissimasq; ob sideant, mirũ in modũ sese cõfidunt sine tormentis, cęterisq; instrumentis bellicis introire posse, & profecto neq; Terentius ipse, neq; Virgilius sine liberalibus disciplinis modo Iacobi Stapulensis traditis, fundamẽta cuiq̃ iecerit ad ciuilẽ sapientiã consequendã, quod Horius ipse uario loco copi ose prosequitur. Sed hęc obiter libuit annotasse, quo sciãt adolescẽtes qd sibi post iacta ex Diomede uel Sipontino grãmaticę fundamenta poeta rum uel oratorũ aliq̃t lectione confirmata, dialecticen, physicen & mora lem potissimũ philosophiam Aristotelis haud quaq̃ negligendã. Nã q̃tũ conferant dialectica & methaphysica sacris literis operam danti, quantũ uero naturalis medicinę studioso nemo est qui ignorat, nullũ aũt rite pos se sacratissimis legibus initiari & sine ipsa dialectica & ęthice, polliticeq; scientia, cũ primis Faber. Horius. Codrus. Politianus & auũculus attestãt

Ne forte sensit. intellexit, percepit. Hieronymus. Nolo ut offendaris in scripturis sanctis in simplicitate. & quasi uilitate uerborũ, quæ uel uitio interpretũ uel de industria sic prolata sunt, ut rusticã contionẽ facilius in struerent & in una eadẽq; hora, aliter doctus, aliter sentiret indoctus, In telligere tamen & sentire licet promiscue sumãt̃ idẽ nõ sunt, ut ex philo sophis quidã putarunt, Sed horũ sententiã Aristoteles refellit capite finali secundi de anima. Primo quia omnibus animalibus adest sensus. Intelle ctus uero per q̃ paucis, Secũdo intelligendo recte perspicimus & nõ recte At propriũ est sens⁹ ut sẽp sit uerus & oĩb⁹ assistẽs aĩalib⁹. Tertio cuicũq; intellectus adest & rationãdi uirtus, & cui illa nõ adest neq; eisdẽ intelle ctus aderit, atq cõplura sunt aĩalia, quibus rõcinandi uirtus abest, aberit igit̃ intellect⁹, q̃q̃ Philelfus pluribus locis nullũ aĩal rõne carere probare conat̃. Dolo. subaudi malo, qm̃ et bonus dolus dr̃, q̃ aduers⁹ hostes uti licet, uocat̃q; solertia. Vñ adiecit p̄tor Vlpia. inq̃t dolũ malũ. qm̃ ueteres etiã bonum dolũ dicebãt & pro solertia hoc nomen accipiebãt, maxime si aduersus hostẽ latronẽ ue quis machinet̃. l. i. §. nõ fuit aũt. ff. de do. mal.

At hic pro fraude ſine qua furari & ſubtrahere res alienas nō poſſumus,
cum ipſum furtum ſecundū Sabinum uel a fraude uel a ferendo id eſt au
ferendo dictum ſit, q̊d notat Paulus. l. i. ff. de furtis, Dolum malum Serui⁹
Dolus ma quidem ita diffiniuit, Machinationē quādam alterius decipiēdi cauſa, cū
lus aliud ſimulat̃, aliud agitur. Labeo aūt ait poſſe & ſine ſimulatione id agi
ut qs circūueniat̃, poſſe & ſine dolo malo aliud agi & aliud ſimulari, ſicu
ti faciunt, qui per huiuſmodi diſſimulationē deſeruiūt, & tuentur ſua uel
aliena. Itaq; ipſe ſic diffinit dolum malum eſſe omnem calliditatē, fallaci
am, machinationem, ad circumueniendū, fallēdum, decipiendū alterum
adhibitam, quæ quidem Labeonis diffinitio conſultiſſimo iure uera ma
gis Vlpiano uidetur, Et licet Henno uxori furatus ſit octo aureos, non tñ
datur aduerſus eum furti actio, quam æquiſſimus prętor, quia famam le
dit & obfuſcat denegauit, ob nuptiarum hoc eſt matrimonii ueneratio
nem, nec eam admittens inter patrem & filium ob arctam ſanguinis ne
ceſſitudinem. Sed alia quædā in factum nūcupata actio rerum amotarū
in eas ꝑſonas conceſſa eſt, ſed hęc miſſa faciamus, Sūt em̄ altioris ſpecula
tionis & diſciplinæ maioris. Crumenula. loculo, diminutiuum a cru
Crumena mena. ſcribiturq; abſq; aſpiratione. Nam deducitur a κρεμάζω uerbo grę
co quod eſt ſuſpendo. quia plærunq; ſuſpenſa geſtatur, Alii uero per ch
aſpiratum ſcribunt, & trahi uolunt ἀπὸ τοῦ χρήματος quæ eſt pecunia
ut accipiatur continens pro contento, Vnde, qua ex re uel merce.

Muliercula, per diminutionem a muliere. quattuor aūt de cauſis pro
feruntur diminutiua, primo gratia ſignificationis ut regulus paruus rex
Gratia urbanitatis & uitandæ arrogantiæ ut ingeniolum, Gratia adula
tionis ut corculum ocellus, gratia contemptus ut cum homuntio appella
Diminuti tur aliquis uel homūculus uel homullus uel homullulus ut Priſcianus ha
ua bet de diminutiuis Mulier a mollicie ut Varro, ob hoc ait Ariſtoteles in
proplematis Mulierem interfeciſſe iniquius eſſe q̃ uirum, q̃uis mas femi
na præſtantior ſit, quia ſcilicet femina imbecillior eſt, id eſt quod minus
inuiriam facere poteſt, Item eniti aduerſus id quod longe infirmius eſt ni
hil uirile immo ſtolidū atq; iniquiſſimū eſt, hoc ſignare uoluit Æneas Vir
gilianus cum ait. Et ſi nullum memorabile nomen, Feminea in pœna eſt,
Corrodo nec habet victoria laudem. Corroſerit, congregauerit. repoſuerit,
et per tranſlationem pro detraxerit nōnunq̃ ponitur. ut ſimplex ei⁹ rodo
frequenter. Sum ego uir. nominatus eſt uir, quod in eo maior uis eſt,
q̃ in fœmina, & hinc uirtus nomen accepit, ut docet Lactantius in libro
Vir de opificio, unde colligere uidet̃ Henno ſuſpitionis argumentū. Proprie
aūt uirum appellamus hominē, plurimis maximiſq; uirtutibus prędituū,
ab ipſa ſcilicet ui, hoc eſt excellentia animi. Congero. coaceruo, cumu
Congero lo, cōgerere & coadunare ſigni. unde Virgi. q̊ cōgeſſere palumbes ait, ad
palumborū inſtruendo nidum naturam reſpiciēs, Cyllenius. Vel pro eti
am, Talentum apud priſcos non unius generis fuit, nanq; atticū erat

ſex millium denariorum. Alexandrinũ xii. Neapolitanũ vi. Syracuſanũ iii. Rheginũ uero uictoriati, q̃d nummi genus eſt uictorię nota, Generaliter noĩe talenti ſignificatur talentũ magnũ, quod continet libras lxxx. de q̃ ſcribit Liuius libro xxxviii. Sed de hoc talento nõ loquitur, ſed uillicorũ more ad minimã pecuniã quæ talenti nomine expenditur potius referre uidetur. Totius anni. pleni, integri, Atteius Capito Theodoſio teſte latinam dictionẽ putat, quia a circuitu tp̃is dicitur, cũ ueteres an pro circum ponant, ut Cato in originibus, an terminũ pro circũ terminum. Eſt igitur annus ſolis anfractus, cum peractis ccclxv. diebus & quadrãte ad eadem ſyderũ loca redit, dictus quia mẽſibus in ſe currentibus uoluatur, Vnde Virgilius. Atq; in ſe ſua per ueſtigia uoluitur annus. Vnde annulus paruus circulus, q in ſe redeat. Alii dictum putãt ab innouatione, q renouetur, Tria aũt ſunt genera annorũ, ut Seruio placet quæ ex ſyderibus colliguntur. Eſt em̃ annus lunaris qui & uertens menſis ſolſticialis & magnus quẽ eſſe uolunt omnibus planetis in eundẽ recurrentibus locũ, quẽ Plato in timeo perfectum appellat, cuius & Cicero meminit de fini. bono. & mal. Solſticialis aũt xii. continent menſes, quos eo ſubiiciam ordine qualis in his faſtorũ monimentis reperitur, quæ uel Põponius Læt⁹ uir antiquitatis ſtudioſus ad Laurentiũ medicẽ Florentiam miſit. Ianuarius in tutela Iunonis, februarius Neptuni, Martius Mineruę, aprilis Veneris, maius Apollinis, iunius Mercurii, Iulius Iouis, Auguſtus cereris, ſeptẽber Vulcani, october Martis, nouẽber Dianę, decẽber Veſtę, Hos xii. deos quos alii patrios & penates. Varro urbanos appellat, quorũ imagines ad forum (ut inquit) dicatæ uiſerent̃ ſex mares & totidẽ fœminæ ut a Capella Martiano & L, Apuleio refertur, Q. Ennius hoc diſticho nobili complexus eſt. Iuno Veſta Minerua Cereſq; Diana. Venus Mars Mercurius Iouis Neptunus Vulcan⁹ Apollo. Diuiditur aũt in quattuor tempora, uer æſtatem autumnũ & hyemem, quas Naſo principio ſecũdi trãſformationũ graphice deſcribit ſingulis ſuas reddens proprietates. Ferũt Pythagoram philoſophũ in diſtinguenda annotandaq; hominũ ætate in quattuor itidẽ partes ſumpta quattuor anni tp̃ibus cõdigna ſimilitudine hoc modo uitã ipſã diſtribuiſſe, uidelicet uerno tp̃i pueros, Æſtati adoleſcẽtes hoc eſt puberes, Autũno iuuenes id eſt uiros. Hyemi ſenes, ex Marſo. Crinito. & Laertio, Beroaldus annotauit quędã de anno non indigna ſcita, in Caligula, quia uero uiſa ſunt non pueris ſed adultis tradenda, pepcimus calamo triuialia dũtaxat collecturi, quæq; puerili ſtomacho conuenire iudicabimus. Sed neq; hoc omittendũ, q uocamus ex annis qui nunc habent̃ eum intercalarẽ, quo dies ex quattuor quadrantibus inſerit̃ februario, quẽ plenũ accipimus, hoc eſt cõſtantẽ horis quattuor & uiginti. Nam nox auctore Seruio pars diei eſt, ſed diẽ dicimus ut idẽ inquit a parte, quã conſtat eſſe meliorẽ, unde uſus obtinuit ut ſine noctis cõmemoratione dierũ numerus explicet̃, Sunt p̃terea annorum ciuiles alii, naturales

Annus

alii,ciuiles quos populi siue gentes pro arbitrio sibi statuūt.Naturales ue ro qui e cursu syderū colligunt̃,quales sunt solsticiales quos & uertentes uocant,Diuiditur aūt solsticialis in duodecim menses,quorū noīa paulo ante cū suis diis tutelaribus nūcupauimus.Menses uero kalendis nonis et idibus discernūtur,kalendę sunt prima dies mensis,uel a græco καλῶ id est uoco,pro quo nos calare dicimus.Varro primi dies mensiū nominati kalendę ab eo ꝙ his diebus calent̃ eius mensis nonæ a pontificibus,Olim

Calendæ em̄ ut Macrobius docet pontifex minor nouæ lunæ primū obseruabat aspectū,qua uisa regi sacrificandū esse nunciabat,posteaq̧ sacrificio cele brato idem pontifex calata id est uocata in capitoliū plebe iuxta curiam calabrā,quot dies a calendis ad nonas supesse pronunciabat.Ouidius di xit Ausonias kalendas,qm̄ græci eis carent,hinc Augustus ut refert Sue tonius,cū aliquos nūq̄ soluturos significare uellet,ad kalendas gręcas so luturos dicebat. Sūt qui kalendas dici existiment propter lunę occulcati onem,quę una est e tribus eius planetæ mutationibus quę singulis mensi

Nonæ bus fiunt auctore Plutarcho.Nonæ dictæ ꝙ nundinæ in eis erāt,q̃ ita ro manis institutę sunt,ut octo diebus in agris rustici opus facerēt,nono aūt die ad mercatum legesq̧ accipiendas Romam uenirent. Astipulatur glo.in.l.cū bisextus.ff.de uerb.sig.quæ pluribus uerbis id uult q̄d hic obi ter & cōpendiose narramus.Idꝰ aūt dictæ ꝙ nonas a kalendis diuidant,

Idus Iduare em̄ ethrusco idiomate diuidere est.Possumus aūt explicare diem quo aut literæ scriptæ sunt,aut aliquid factū est,uulgato quidē more per numerū ordinalē dierū naturali serie se cōsequentē,ut prima die ianuarii has ad te literas dedi,quinta die februarii urbē accessi,& sic de aliis,Sed al ter modus est multo elegantior & apud ueteres longe frequentior,ut ka lendis ianuarii quæ prima est,pridie nonas Martii quæ est sexta,nā secū do nonas nō dicit̃ &c. Latenter. occulte,clam,atq̧ ita furtum cōmisit non manifestum.dum furto uxorium ęs auferret, Nam ut imperator ait furtorum duo sunt genera manifestum & non manifestum.Manifestus fur nō solū is qui in ipso furto deprehendit̃,sed etiā qui in eo loco dep̄hen ditur quo furtū fit,ueluti qui in domo furtū fecit & nōdum egressꝰ ianuā dep̄hēsꝰ fuerit,et q in oliueto oliuarū aut uineto uuarū furtum fecit q̄diu in eo oliueto aut uineto dep̄hensus fuerit.Immo ulterius furtū manifestū est extēdendū q̄ diu eam rem fur tenēs uisus uel deprehensus fuerit, siue in publico siue in priuato uel a dn̄o uel ab alio,anteq̄ eo peruenerit, quo deferre uel deponere destinasset. Sed si pertulit quo destinauit tam & si deprehendatur cum re furtiua,non est manifestus fur,nec manifestum fur tum,quid sit ex his quæ diximus intelligitur,Nam quod manifestum nō est id scilicet nec manifestum est,Inst.de obl.quæ ex del.nas.§.iii.

Loculo. marsupio,sacculo,quo seruabat muliercula thesaurum suū, alias capulum & feretrum quo mortui efferuntur,Significat etiam par uum locum per diminutionem a loco.Locellꝰ autem a loculo eadem for ma deducitur.

Erratum est hic in supputatione positionis & nihil omissum.
Verte paginam & mox sequitur Loco uix credito &c.

Locus Loco uix credito. insperato,inopinato,hoc tñ nihil ad muniendũ fur
tum facit,cũ nõ minus furti obstringatur,qui alienũ quiddã iacens in ter
ra lucrifaciendi causa sustulit,quod Vlpianus tradit.ff.de furt.l.falsus cre
ditor.§.qui alienũ.Locus aũt appellatur aeria illa circumiacentia, quæ lo
catum ambit,in qua impossibile est duos inesse, ut hauritur ex p̃dicamẽ
Parcus tis Aristotelicis. Adeo certe.Expletiua dictio interdũ multũ significãs,
utraq; significatione apud Terentiũ & Virgilium inuenies. Parca fru
galis,neq; ab arca neq; ab arcẽdo,sed ab eo ꝙ paruũ & parum denoĩat
auctore Gellio. Plus multo. multo uel lõge præponi solet cõparatiuis
ut iusticia multo præclarior est cæteris uirtutibus,& Socrates longe aliis
philosophis sapientior,Augeturq; cõparatiui significatio adiũctione isto
rum aduerbiorũ multo & lõge,ut uirtus multo est dignior opibus,& re
bus caducis longe p̃stantior. Positiuis iungenda non sunt,latine nõ dicit
longe doctus,multo magnus. Ediuerso ualde aduerbiũ positiuis & uer-
bis adiungitur, non aũt comparatiuis & superlatiuis,ut ualde sapiens be
ne dicimus,non ualde sapientior uel sapientissimus.Plus comparatiuum
est uoce tm̃ secundũ Priscianũ ab eo ꝙ est multũ,At Gellius absolutũ pu
tat. Et Ambrosius formauit comparatiuũ cum dixit,cuius parentes cũ
requisisset cepit offerre plurima & pluriora promittere,ubi etiã compara
tiuũ supposuit superlatiuo,quod interdũ fieri solet per anastrophen,quã
duorũ uerborũ ordinẽ prępsterũ Diomedes diffinit.Suo casui nonnũ q̃
prępositio supponit, quod crebrescit apud poetas. Agit. acquirit accu
Frugalitas mulat. Parsimonia. parcitate,nonnunq̃ pro frugalitate qua moderat
Frugalis homo rerum usum,eisq; non abutitur,quippe quę cũ moderamine adipi
scitur possidet utitur,sed non abutitur,qui cupit acquirit,tenet status sui
honestati res necessarias,eisq; ad honestatẽ utitur frugalitate pręditus est
frugalisq; dicitur,qui maiora q̃ naturæ suæ statusq; conditio postulat,co
aceruauerit aut abusus fuerit frugalitate caret,uirtutẽ hãc p̃clarissimã nõ
hẽt,in uitiũ huic uirtuti cõtrariũ incidit,itaq; uitiosus est cũ uirtute p̃ditus
non est.Hãc christus suasit,hanc apostoli & omnes sancti seruarunt,hãc
Petrus & Paulus sub luxuriosissimo Nerone Romã inuehere moliti sũt.
Veri philo hãc Salomon optabat cũ diceret diuitias et paupertatẽ ne dederis mihi,
sophi con- hanc gentiliũ philosophi docuerunt,quorũ non est proprie loqui de sub
temnũt pe stantia,inde em̃ manifesti essent nõ philosophantes,ut in.l.sed & reproba
cuniam ri.ff.de excusa.& temp.eo.Præterea Seneca nobilẽ libellũ edidit de fruga
litate,uocãs eam lętã paupertatẽ,sicut christus paupertatẽ spiritus appel
lauit,de qua nobis primo choro sermo latior erit,& in summa, frugalita
tem ipsam uirtutũ oĩm matrẽ multi dixerunt, Hanc diuus Augu.in lib.
de beata uita disputatione tertiæ diei uirtutẽ esse maximã iudicauit, At
pro tenacitate magis q̃ pro frugalitate hic accipiat,ut ex mox sequẽti ru
stici sentẽtia facile colligi potest. Tamen. Consolat se ipsũ,tametsi mul
to minus q̃ uxor acquirat,uoluptuose tamen ipse magis uiuat q̃ uxor.ac

si illa nisi defraudet geniũ suũ,hoc est parce & arcte uictitet nil reliqui sit
habitura.Congruit aũt hic sermo ueluti ignauo & stolido uillano,qui nõ
nihil lucri sibi accessisse putat,ut splẽdidiuscule obsonatus est,tanquã ad
epulas natus esset, Recensendum. supputandũ.annotandũ. Beat bea Beatus
tum reddit,Vlpianus.Bona ex eo dicunt ꝙ beatos faciunt,Beare est pro Beare.
desse.Seneca in epi.beatum appellat,animo bona cuncta retinentẽ.Tulli
us uero beatũ uocat,qui bona multa retinẽs absq; malo degit,Qui uero
beatus sit secundũ sacras literas Iaco.Faber docet in suo psalte.Pro diuite
sępenumero usupatur a scriptoribus. Tritum. uulgatũ.consuctũ usita
tum & frequenter usurpatum. Prouerbiũ. dictũ, quasi cõmune omniũ Prouerbiũ
uerbũ.Sunt aũt prouerbia docente diuo Augustino sententiæ uulgares,
quas græci parœmias uocãt,Latini aliis quoq; uocabulis,modo adagia,
modo uerba,modo adagiones appellant,Habent prouerbia inquit Bero
aldus quiddã simile legib⁹,quarũ scriptũ angustũ est,interp̃tatio latissima
Tenax. illiberalis,qui dando deficit hoc est minus æquo dat,& ubi dan Tenax
dũ est abstinet a dando.Pecuniã & cętera diuinæ prouidentię munera q̃
hoĩbus concessit boni usus gratia,utpote ad propriã & aliorũ sustentatio
nem,apud se tenaciter recondens,faciensq; instrumenta liberalitatis suæ
auariciæ irritamenta,modo parcus dicit̃,ꝙ nimium parcat pecuniis,mo
do tenax a nimia & uituperanda tenendi auiditate.Itidẽ & aridus quia
instar ligni aridi nihil fructus neq; boni usus ex bonis externis gignit,im
mo illa ociosa & sine usu aliquo apud se recõdit,aut quia ab eo non mino
ri difficultate pecunia extorquetur q̃ a re arida exprimit̃ humor. Regrit
exposcit. Prodigum. qui propria bona profundens & dissipans dan Prodigus
do exuperat,Nam & plus ęquo dat & nõ gratia cui⁹ oportet,quia ut plu
rimũ explendæ intẽperantię gratia,neq; erogat quibus oportet,sed potis
simũ suę intẽperantię sociis,& sic iuxta communẽ adagionẽ male partũ
male disperit,q̊d ipsũ Plautus scribit in penulo, & a M.Cice.in Antonia
nis repetitum.Seneca quoq; ad Lucil.Nulli inquit cui rapina fœliciter ces
sit,gaudiũ rapti durauit in posterum,q̊d & auaris oĩm maxime solet eue
nire. Ille ego ipse sum, subaudi prodigus,profusor,dissipator,figurata
locutio,quę non ineleganter fit,dum pro nomine ut hoc loco recipiatur,
Clichtoueus in elegãtiis datinis uir antiqua nobilitate & incomparabili
eruditione clarus. Illa uxor mea. Hæc ipsa prior locutio,tenax par
ca arida, Adorior. id est aggredior,uerbũ cõis gñis q̊d olim uoce acti Adorior
ua etiã dicebat̃,hodie non ita,Aggredimur aũt de longinq̊, Adorimur Aggredi
de proximo.Donatus,alias incipio.Lactantius,anteq̃ p̃clarum hoc opus or
adoriretur. Tumultuãtem. commotã.perturbatã.Tumultuo in ꝑtur Tummulᵗ
batione sum.Tumultus nihil aliud est nisi perturbatio tanta,ut maior ti tuo
mor oriat̃,unde ei etiã nomen ductũ est,hinc tumultuariũ dicit̃,q̊d tumul
tu quodã fit,& sine cõsultatione festinanter & incondite,hinc etiã oratio
tumultuaria dicta,quasi extemporalis & festinanter condita. Liuium tu

multuariũ uocasse ducẽ legimus q̄ nõ obseruata legitima formula creat⁹ est tumultu militari, grauius aũt fuisse tumultũ q̄ bellum hinc intelligere licet, ꝙ bello uacationes ualent, tumultu non ualent. Bonum sero

Sero

Sunt qui putant poetam hoc loco ut doctis risum moueat usũ esse sermone neotericis consueto, tanq̄ idonei nõ ita loquãt, nec apud eos sero pars diei habeatur, sed tarde dumtaxat significet. Contenduntq; ut ego reor auctorẽ Perottũ secuti, latine bonum sero non recte dici, sed ego Baptistã Pium modernis sciolis longe peritiorẽ antepono, qui hac in re ut aliis diligenter obseruauit priscos sero nocturnũ dici crepusculũ. Plauti Ciceronisq; auctoritate nixus, quorũ exemplo refelluntur neoterici, existimãtes quia rarẽter, non inueniri Simile discrimẽ inter ædẽ & ædes fingentes, ꝙ scilicet uocãtur ædes familiares, Ædẽ aũt & ædiculã sacellũ deo sanctisue sacratũ dicunt, sed & in hoc conuincuntur Plauti & Q. Curtii auctoritate, quod uel ideo nobis relatũ est, ne nimis temere iudiciũ feramus, q̊d aliquando comite pudore retractandũ ueniat, memores aureę ueteris & protritę philosophi sentẽtię. Respicientes ad pauca perfacile d●cipi, & alucinari. Cæterũ bonũ sero ex auctoritate Prisciani li. xi. dici potest propter cognationẽ aduerbii cũ noĩe, Inuenimus eñ loco aduerbii nomẽ, ut una multũ falso qua, Sic aduerbiũ loco noĩs ut mane nouũ, & sponte sua, & euge tuum, & belle tuum, & cras alterũ, Quid igitur prohibet dicere bonum sero? aduerbiũ a noĩe, ita nomẽ ab aduerbio nascit̃, ut nuper nuper⁹ nuperrimus. Insuper aduerbia pro ipsis noĩbus Virgili. ostendit in vii. Spõte sua. Similiter & mane nouum, clarum mane. Lucanus. Tu satis ad uires romana in carmina dandas. Idem Persius nempe hoc assidue. Salu. in Catilina. Satis eloquentiæ, sapientiæ parum, hæc Priscianus in xv. Terentius in Adelphis cum scripsisset meridie ipso, adiicit Donatus. Nomen de aduerbio, Quoniam autem turpe est ignorare partes diei, annotandũ nonnihil de illis ex eruditis scriptoribus dignum putaui, Dies ciuilis qui a media nocte incipit, ita diuiditur. Primum tempus dicitur mediæ noctis inclinatio, deinde gallicinium, inde conticinium cum & galli conticescũt & homines etiam tunc quiescunt, Deinde est diluculum quo incipit cognosci dies, inde mane dum dies clar⁹. Nouissimum diei temp⁹ suprema tempestas nominatur. Post supremã dicitur uespera, a stella, quam græci ἕσπεραν appellant, inde crepusculum, a crepero quod dubium significat dictum, tanquam lux dubia sit id horæ, incertumq; existat id tempus noctis ne sit an diei, hinc senes decrepitos dici quidam autumant, quasi sint dubiæ uitæ. Post crepusculum id sequitur tempus, quod a luminibus accensis prima fax dicitur, deinde concubia siue concubium, quod fere omnes tunc cubarent, alii ab eo ꝙ sileretur id tempus silentium noctis appellauerũt, Nouissimo loco intempesta nox, dicta ex eo, ꝙ non habet idoneum tempus rebus gerendis, & eo tempore nil agi tempestiuum est,

Diei partes

Sero nimis. Hennoni uxor respondet, quasi maritus secundum uulgarem acceptionem bonum illi aduenire tarde & nullo tempore opportuno optauerit.

Bono externo scilicet pecunia & diuitiis. Triplicia nanque bona sunt, animi quae prima & ob id maxima censentur, & ab ipsis philosophis honorabilia dicũt, q̃a ob sui excellẽtiã honore digna sint, possessoresque suos honorabiles reddãt, cuiusmodi sũt bona simpliciter per se & suapte natura bona scilicet bona honesta animi doctrina & uirtus, corpis ut spẽs robur, Externa ut possessiones & diuitiae, bona aũt ex eo dicunt̃ q̃ beant, aut beatos faciunt, Beare est prodesse, in bonis autem nostris computari. sciendum est inquit Vlpianus. l. bonorum appellatio. ff. de uerbo. signifi. non solum quae dominii nostri sunt, sed a nobis bona fide possideãtur uel superficiaria sunt, aeque bonis annumerabitur etiam si quid est in actionibus, petitionibus persecutionibus; Nam haec omnia in bonis esse uident̃, Iabolenus eodem titulo, proprie bona dici non possunt, quae plus incommodi quam commodi habent. Bona

Incubat. incumbit. inheret. Q᷑ autem incubare significat inherere Flaccus Valerius indicat cum ait. Salutifero miti deus incubat angui, ab hoc uerbo incubator imperii tyrannus appellatur, qua uoce usus est Seruius libro septimo, Notandum q̃ a cubo composita tam primae quam tertiae coniugationis inueniuntur, Accubo accubas, accumbo accumbis decubo decubas & decumbo decumbis, recubo recubas & recumbo recumbis, occubo occubas & occumbo occumbis & incubo pro incumbo, quod modo est alicui rei obnixe operam do, ut incumbo philosophię modo inhereo ut hic, & apud Maronem non uno semel loco. qui & pro iacere ac aliis significatis usurpauit, ut eiusdem interpretibus obseruatũ est. Sed nec hoc ignorandum q̃ Beroaldus annotauit non indiligenter; Accubare uerbum esse cõuiuale. Fuit enim mos priscorum ut cubantes in lectulis coenitarent, qui mos apud graecos turcasque hodie quoque est usitatissimus, quod & Valerius Maximus scribit, & Crinitus obseruauit, alter nostro aeuo Gellius, eo nobis gratior, quo christianarum rerum memor extitit, seque philosophiae non ignarum demonstrat

Vesperi uespertino tempore, & ut Sidonius ait crepusculascente. Vix & ęgre aduerbia sunt difficultatem conatumque laboriosum significantia.

Hiscere. aperire os, incipere loqui, q̃d difficultate spiritus quandoque accidit. Hiscere plus est quam hiare secũdum Diomedem, hiat enim qui ore patulo est uel tacitus, Hiscere uero est incipere loqui, ueteres hietare & hiatare dixerunt. Laberius hietantur fores dixit, pro eo q̃d est hietant id est patent.

Pigritudo Pigritudine. lassitudine, quam ex nimio labore cõsequimur, quo debilitati & uiribus destituti reddimur pigri, & a labore aliquãtulum retrahimur, donec optata quiete recuperauerimus defatigatione depditas uires, vñ non est nimio feruore nobis studio incumbendũ, Nã q̃d caret alterna requie durabile non est. Hæc reparat uires fessaq; mẽbra leuat. Ouidius.

Hen. Quodcunq; sit laboris utriq;, attamen
Nil nostrum utriq; (quod sciam) reliqui est super,
Quin ego annuo labore quem grauiter fero.
Vix suparum post omnia mihi in lucro est
Semilacer incedo resartis uestibus.
Id ego usq; adhuc mecum moleste cogitans
Q; ad oppidum mihi migrandum quotidie est
Ad honestos & uoluptuarios uiros
Quibus affero caseum, nuces, lac, olusculum
Poma & pira, & genus id meorum fructuum,
Statui quidem Danistam amicum filiæ
Nostræ prece oppugnare, scis quem nomino?
Els. Scio, qui in oppido tenax mercator est
Nostramq; uult domi suæ ancillarier
Hen. Recte tu, eum statui precari, ut crederet
Palmas decem uel uilioris lanei
Panni, manuleata quo mihi pennula
Fieret, uel amplius ex eo si emungere
Possem, idq; uerbo nuper ei insinuaueram
Dicens peculium haud mihi ullum extare nunc
Coniicere sat ualui nec inuitum fore
Quare hic Dromo legandus est in oppidum
Ferat mihi a danista eum pannum in diem
Credendum, ubi æris atq; opum plus suppetat
Els. Tu loquitor illi in rem tuam quicquid uoles

Ego exeo,ut curem interea ut stabulent boues
Hen. Heus tu Dromo,Dro.quid est? Hen. ueni,haud clam te est meus.

Quodcunq; laboris. quemcunq; laborem,cum adiectiuũ & substantiuum in accidentium conformitate ponenda se offerant,potest substãtiuum in gtõ casu collocari,& adiectiuũ ipsum transferri in substantiuum neutri generis. Vnde ornatius dixit q̃dcunq; laboris q̃ quicũq; labor,ita ornatius etiã explicatur aliquid pecuniæ q̃ aliqua pecunia.Eandem vim habent aduerbia satis parum multũ paululum partim,ut parum sapiẽtię multum eloquentiæ,Salustius,paululum uel pauxillulũ nũmorum, Terentius,& sic de aliis,auunculus in præceptis & Datus præcepto.xxxiii.

Sit utriq;. habeamus subeamus toleremus,Sum eñ cum dtõ habeo significat & quodãmodo possideo.Vir.Est mihi nãq; domi pater &c.Idẽ Sunt nobis mitia poma.Vterq; licet duo significet tamen solũ duo,utriq; aũt duo significat,sed sic ut singulis multi sint,si dicas utriq; exercit⁹ duo significat,sed sic ut singulis turbam intelligi detur, Reliqui residui.q̃d recõdi possit,& uidetur pleonasmos figurata locutio,quę fit ut auctor est Quintiliauus,cum superfluis uerbis oratio oneratur,ut ego oculis meis uidi,& similes,hic aũt super magis necessitate metri q̃ orationis crediderim,cum reliquũ id quod superest significet. Notandũ perq̃ elegãter dici reliquum feci pro reliqui,sicuti missum feci pro dimisi.Aduerte reliquatores dici qui quod alicui debent ex asse & integro non persoluũt,sed alicuius partis debitores adhuc remanent,quod etiã ad illos referri potest,q̃ malam rationẽ reddunt, Hinc uerbum deductum est reliquari id est reliquum ad solutionem facere,& reliquatio quę in nostris iurecõsultis haud infrequenter cõperias.Quapropter in libris digestorũ.l.Licitatio de publicanis & uectigalibus emaculanda est,cum nonnullis aliis locis,quæ hic notanda non ueniunt,sunt enim alterius disciplinę,Sed studiosus iurium si quis & diligẽs cupiat errata illa expũgere,uideat Crinitum li.xv.ca.iii.

Suparum. etiam suparus dicitur angustum & uile hominis uestimẽtum q̃d brachia non tegit,alioqui habet multas plicas,alias suparum uestimentum puellare,de quo Affranius.Plautus,alii,Sipariũ uero secundũ Festum & Donatũ uelum est mimicum.ut Beroaldus legit,& non minutum ut apud eũdem uidere licet,at posterior ætas siparia pro aulęis usurpauit. Incedo. uado,ingredior.Incedere proprie est nobiliũ personaꝵ Seruius super hoc uersu.Ast ego quæ diuum incedo regina.

Resartis. consutis,a resarcio quod quandoq; est damnum rependo. Migrandum. eundum. Ad oppidum. de quo mox mentionem faciam. Ad honestos & uoluptuarios uiros. Est eñ etiam honesta uoluptas ut in libro cui titulus est de honesta uoluptate.Extat Philippi Beroaldi libellus modicus,cui de fœlicitate inscriptio est,in quo de uoluptate oppido q̃ pulchra narrantur, adolescentibus nulla lectione p̃tereundus.

Vterq; Vtriq;

Pleonasmos

Reliquatores

Suparum

Incedere

Quibus affero caseum. uerbi affero dispersa est & uaga significatio,
& eleganter dtm̃ cum actõ petit. Quintilia. li. iii. Afferũt laudem liberi pa
rentibus, urbes conditoribus, leges latoribus artes inuentoribus, nec non
instituta quoq; auctoribus, item uirtus suis cultoribus affert gloriã & ho
norem. Caseum. nuces. lac, olusculum. Διάλυτον dicitur a grãmaticis
Dialyton cum sine copula multa proferũtur uocabula, ut imbelles, inopes, despecti
egẽntes. Est & exornationis quædã species, articulũ rhetores uocant, vt
est apud Tullium. Caseum. a coacto lacte dictus uidetur caseus, Nam
Caseus fit a lacte coagulato. Fest⁹ aũt a coeũdo dictũ existimat, prim⁹ lac coagu
lare & caseũ ut uolunt cõficere mõstrauit Aristęus Athenieñ. Casei recẽ
tes & molles sũt alibiles magis q̃ ueteres & aridi. Galenus libro de alimẽ
tis tertio recentem caseũ ueluti oĩm probatissimũ saluberrimũq;, quẽ uo
cari ait a pergamenis municipibus suis oxygalacticũ miro preconio ex-
tollit, Vt aũt intelligas quid sit caseus oxygalacticus, apud Galenũ scito
oxygalã dici, quasi acutũ lac. Nam græci τὸ ὀξὺ acutũ uocant, & γάλα
lac, Vnde galactopotę dicti populi, quibus lac uictũ cõmodat. Oxygala
ut docet Plinius fit e lacte quod in summo fluit addito sale. Oxygala alio
modo fit acido lacte addito in recẽs, q̊d dum acescit utilissimũ stomacho
Hippacem uocat antiquitas caseũ equinũ, cui eosdem effect⁹ quos bubu
lo caseo assignant. Genus est casei quod saprũ uocãt, quasi dicas marcidũ
Stomacho utiles sunt qui non sunt salsi id est mustei & recẽtes, cui p̃cipua
laus fuit apud antiquos, ueteres aũt aluum sistunt corpusq; minuunt, fere
hæc sunt in uniuersum q̃ de caseo notata leguñt. Apud iurisconsultos ca-
searia taberna non indecenter dicta in qua caseus fit. Lac. nihil aliud est
Lac q̃ sanguis concoctus, Serum uero ipsum purgatoriã uim obtinens lactis
sanies est diluta quã lactis genus quodq; habere manifestariũ est. Lactes
plurali numero tm̃ feminini generis secundũ Probũ. Priscianus uero hęc
lactis declinat, sunt loca in lateribus sub umbilico pube tenus adeo delica
ta, ut plagam ferre nõ possint, Plinius uidetur sentire lactes tm̃ in ouibus
& hominibus esse. Plautus in amphytrione lacte pro lac dixit.
Nuces Nuces. dicunť quæ foris duro tegũť, & intus habẽt q̊d esui est. Nucleũ
uocat Plautus in Gurgulione. Qui e nuce nucleũ esse uult, frãgit nucem,
Est nux iuglans a iuuãdo & glande uel potius quasi Iouis glans, & id ge
nus arboris auctore Macrobio nuces habet suauioris saporis q̃ glãs. Glã
dis aũt noĩe oẽs fructus cõtinenť. ff. de glãde legenda. l. unica & de uerb.
sig. l. qui uenenũ. §. glãdis. Nux recẽs iucũdior est ut scribit Auicẽna, sicca
unguinosior, stomacho inutilis, difficilis cõcoctu, tussientibus inimica, &
capiti cui dolorẽ suscitat. Corylus minutiorẽ nucẽ producit, de qua Vir.
Hinc inter dẽsas corylos, Nuces ipsę auellanę dolorẽ capitis faciũt infla
tionẽq; stomachi, tardę digestionis pinguedini corporis cõferũt plusq̃ sit
uerisimile. Et ut testať Auicenna in secũdo ex auctoritate Hippocratis in
cerebro faciunt augmentũ. Et castanea quoq; in nuces referť, vñ Vir. Ca
Olusculũ staneasq; nuces. Olusculũ. olus, unaquæq; herba satiua qua uescimur

Inde forũ olitoriũ,ubi olera uendunẽ,olitor hortulanus ĩpe,Olus ab olla
Varro deducit.Noni⁹ & Festus inter aspirata cõnumerãt,a q̊ per diminu
tionẽ olusculũ.Hora.Vncta satis pingui ponenẽ oluscula lardo. Poma. Pomum
ꝙ potu indigeat pomũ dictũ placuit Varroni primo rerũ rusti.Nam illis
propter siccitatẽ aquã addi opus est,ut stabilia maturescant,& recte. Nã
poma græce est potio uel poculũ ut Mancinel.docet,sup̱ hoc boni poetæ
uersu.Sũt nobis mitia poma.A pomis Pomona dea Crinito referente,&
pomanalis flamẽ.Pli.pomariũ uocat cũ sit alias cõsit⁹ pomis locus,at ubi
tã mala q̃ pira & cęteri fructus autũnales habenẽ oporothecã gręci dixe
runt,Nã opora fructus autũnales & theca repositoriũ nuncupatẽ,qua uo
ce M.Varro usus est. Pira. Pirũ a pyra lignorũ strue in qua cremari Pira
corpa solebãt qdã dictũ putãt,q̊d ad sĩitudinẽ Pyramidis e lato in acutũ Pyra
tẽdat,flãmę sĩitudinẽ reddẽs. Q̃uis nõ p̱ y psilon,sed p̱ i nostrũ scribi us⁹
obtinuerit,Sipõtinus q docet post multa uerba pomũ gñale oĩm fructuũ
dicendũ siue molliũ siue durorũ ex arboribus esui aptorũ prouenĩẽtibus
ita & Vlpianũ sentire uideo,cũ glo.l.q fundũ.ff.de uerb.sig.q̊ loco glo.re
fert protoplastũ uuã comedisse secũdũ q̊rũdã sententiã,iuxta hoc p̃res no
stri comederũt uuã acerbã &c.alios aũt ficũ credidisse,qa se foliis ex ficu
cooperuerũt,itẽ q̊sdã pomũ q̊d uuã ficũq; sub se ueluti gen⁹ & cõe q̊ddã
cõp̄hẽdit, Id genus. h⁹ gñis,elocutio elegãs,scriptoribusq; usitatissima
id genus,hoc genus,pro eius gñis & h⁹ gñis. Fructuũ. fructus a fruẽdo Fructus
qa his fruimur dictũ Varro putat,alii a ferẽdo deducũt.Format triplicẽ
gtm̃ in us,secundũ quarti ordinis formulã,in i & is.Fructi dixit Teren.in
Adel.ut Plautus lecti. Varro aũt fructuis,q̃ nouisse pueros decet.ne dum
eiuscemodi a cõi grãmaticoꝝ regula euariantia offendũt,adulti excepto
rũ uitio tradãt,& ea cãcellẽt,ut qdã alii,id q̊d intelligere nequnt dicãt esse
mẽdosũ. Danistã. qdã uocãt a dãdo fœnori sed male,nã a gręco δα
νείζομαι q̊d mutuari sig.ut in prima q̃rti referã deducit,& signi. fœnera- Danista
torẽ,q̃uis sit hic nomẽ ꝓpriũ mercatoris. Amicũ. q amat & amatẽ dicitẽ
amic⁹,vñ Aristote.dicit.Amicitiã esse bñuolẽtiã mutuã nõ latẽtẽ.Bñuo Amicus
lus aũt est q alicui etiã ignoto quẽ audit esse bonũ uirũ bñ uult & optat,
q̃uis ab illo nõ ametẽ, Prece oppugnare. p̃ce uincere & exoratum hẽre.
Aul.Ge.oppugnare & ꝓpũgnare tãq̃ cõtraria disparauit,scribẽs oppidũ
a Metello oppugnari,ab oppidanis ꝓpugnari,Ex ĩdustria poeta utitẽ hoc
ṽbo insinuare uolẽs auari cõditionẽ quã suo loco nõ transiliã & sup̃ par
tim explicaui,Scis.cognoscis. Tenax. auarus.parcus,& ideo oppugna Oppugna
re dixit,nõ inscire,qa in oppido Danista mercator,diues,auar⁹,& fœne- re
rator habit⁹ est,ut declarãt Petrucii aduocati ṽba in prĩa scęna q̃rti act⁹, Propugna
Nostrã. subaudi filiã. Ancillarier ꝓ ancillari,figura est,q̃ frequẽtissi re
me in cudẽdis carminib⁹ auctores oẽs boni noĩs utũtẽ,ꝓ paralepsis ab aĩi Ancillari
is paragoge dr̃,Sũt q inter alterutrã discrimen ponunt,de hac Diomedes
Donatus,Ancillari seruire est more ancillarũ,quas nominatas uolunt a
Marco Antio.Q̃z is bello magnum feminarũ numerum cœperit.

Crederet. fidei & credito daret, in diem certum obligationis ut paulo post innuere uidetur, ubi dicit ferat mihi a Danista eum pānum in diem,
Creditor Creditor est qui credito dat, debitor qui creditum accipit, a quo pecunia
Debitor etiam inuito exigi potest secundū iureconsultos. Palmas. Plæraq; mē bra humana pro mensuris accipiuntur. Brachium.i.ulna cubitus palma digitus, ulna duplicis mensuræ est, Nam aliquando cubitū significat, plę
Palma runq; tm̄ spacii quantū utriusq; manus extensio capit, quod tamen in idē
Palmum reuertitur. Extensa em̄ palma bis cubitū facit intelligendo cubitū lacertū cum manu. Virgili. in buco. Tris pateat cœli spaciū non amplius ulnas, Palma quattuor digitos continet. Sed aduertendū est palmam feminini gn̄is & palmū neutri dici, cubit⁹ sex palmas. Cubitus aūt duplex et cōis et geometricus, digiti duplex obseruatio est, de quib⁹ oībus copiose disserit Galeottus Narnień. Vel pro etiam, sæpius coniunctio disiunctiua est.

Manuleata penula. id est manicata tunica. Penula uestis uilis & densa,
Penula qua cætera uestimenta ab imbre ac pluuia custodimus, auctor est Helius Spartianus, imperatores penulis nunq̄ uti solitos. Significare uidetur Augustinus penulā habitū fuisse grammaticorū sic scribēs li. pri. confessionū Quis penulatorū magistrorū audit aure sobria ex eodem puluere hominem clamantem & dicentē fingebat hęc Homerus. Vlpianus iuriscōsult⁹ inter cōia uestimē ta quibus uir & mulier promiscue utunt̄ penulas annumerat, Varro dixit eleganter nō quęrendā esse penulā homini qui habet uirtutem. Scribit Lampridius Alexandrum constituisse ut senatores penulis intra urbem frigoris causa uterētur, cum id genus uestimenti semp itinerium aut pluuiæ fuisset, lingua nostra ain mantel mit ainer caprutz. Matronas intra urbem penulis uti uetuit. A penula penulariū dicitur, significatq; thecam & repositorium penulæ. Notandum manuleatā dici uestem, manicas prolixiores habentem, & manuleatum hominem indutum tunicis et uestibus manicatis, quibus uti uirum Romę atq; in omni Latio indecorum fuit ut inquit Gellius, Eas tunicas græco uocabulo chirodotas. nostri manicatas appellant, alio nomine manicatæ tunicæ nominantur macrochęre Lampridius macrochęras ex purpura ad usum suū reuocauit, Publius Africanus Sulpitio Gallo homini delicato inter plæraq; quæ obiectabat, id quoq; probro dedit, ꝙ tunicis uteretur manus totas operientibus, ut nostro tempore Helianus Venetis. Plautus tamē ait in pseudulo. Manuleatam tunicam habere hominem decet.

Emungere Emungere. ut hic noster de panno, ita Terētius de pecuniis dixit. Emūxi argento senes. Emungere proprie est nares purgare. Mucus humor q̄ naribus educitur. Horatius per translationem de Lucilio emunctæ naris dixit pro eleganti, hinc emunctoriola forfices depurgatoriæ candelarū.

Insinuaueram. significauerā, ostenderam. Hieronymus, uolentes lxx. interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Est aūt insinuare non aperte & simpliciter rem exponere, sed latēter uel caute in animū

audiẽtis ueluti in ſinũ, q̇d uolum⁹ mittere & ingredi facere, hinc inſinua
tio occulta ingreſſio, q̃ eſt exordii pars, qua artificioſe diſſimulanterq́ ſur
repimus animis iudicum in cauſa non fauorabili, de qua Cicero ad He-
renniũ, Verbo. uerbum a uero dictum uolunt, quod primũ nomini Verbum
adiunctũ uerum efficiat, uel q̇d uerum nos loqui oporteat, Eſt aũt uerbũ
uarie a uariis definitum, uarię em̃ ſignificationis. Sunt qui fortaſſe Philel
fum ſecuti emendandũ garriant altitonantis euangeliſtæ Ioannis ex
ordium, parum cõſyderãtes diuiniſſimũ prophetã Dauidẽ & theologas
rationes, quod ſi uel euangelio magis q̃ impudentibus ſcriptoribus crede
rent delectarenturue. uel Hieronymũ uel Lactantiũ intelligerent, reuera
miſſam feciſſẽt alioqui doctiſſimi uiri Philelfi propriam & ſuam magis
q̃ ueram ſententiam. Peculium. a pecunia. Fore & eſſe tum ſignifi Fore Eſſe
cato tum conſtructione differũt. Significato quidẽ q̇d eſſe p̃ſens tempus
Fore futurum eſſe ſignificat, ut te mihi amicum fore ſpero, te ſanũ eſſe nõ
parum gaudeo. Conſtructione uero, nam fore non iungitur actĩs partici
piorum cuiuſcunq́ tp̄is fuerint, ſed ſolum accuſatiuis noĩm & pronoĩm,
ut nõ dicimus ſpero te amaturũ fore, neq́ amandũ fore, Sed recte dicim⁹
ſpero amicitiam meam tibi gratam fore. Eſſe uero accuſatiuis & nominũ
& pronominũ & participiorũ cuiuſcunq́ tp̄is fuerint iũgi poteſt, Tamẽ
forem & eſſem neq́ ſignificato neq́ cõſtructione differunt, ut gauderem
ſi nuncius foret reuerſus. i. eſſet. Dromo. ſeruo nomen ab officio indi Dromo
tum. Seruorũ nanq́ eſt currere, Solent comici nomen perſonæ non incõ
gruum indere, uel officium q̇d ſit a nomine diuerſum, græci catadromũ
uocant, quod latine decurſoriũ dicere poſſumus, καταδρομέω em̃ decur
ro & καταδρομὴ diſcurſio ſignificatur, cuius iuriſcõſultus meminit. l. pe
nul. ff. de actio. empt. Hippodromos aũt locus rectus erat qui intrantibus
ſe ſtatim offerebat, hinc inde arboribus conſitus, ad curſum & agitationẽ
equorũ inſtructus, ſicut ipſa uocabuli interpretatio oſtẽdit. Hippos enim
equus eſt, δρομὴ uero curſio, at peridromos cuius Herodianus meminit
li. i. quo loco Cõmodi ſpectacula exequitur, Fiebat aũt in ædificiis ſupne
in circuitu. Venti aquilonares gręco noĩe prodromi dicti ſunt, quaſi p̃cur
rentes, ꝙ caniculæ exortum dies fere octo antecedant, Ariſtoteles. Qua-
propter circa Orionis ortũ & uſq́ ad Eteſias & prodromos maxime fit
trãq̃llitas. c. ii. tertii meteo. Cęterũ ſortiũt interdũ in comœdiis ſerui noĩa
patriarum ſuarũ ut Syrus a ſyria, Dauus a dacia. Legandus nomine Legare
& ut uulgo dicũt uice mea mittẽd⁹. Legare eſt in legationẽ mittere, hinc Legatio
legati. Legatio ipſa legatorũ miſſio, Plautus pro cõmittere. Quin potius
q̇d legatum eſt tibi negociũ id curas. Iuriſconſulti pro decernere & de-
liberare & teſtamento relinquere frequenter uſurpant, ut teſtator liberto
ſuo argenti pondo decem legauit, hoc eſt decreuit ex hereditate ſua decẽ
argenti pondo liberto ſuo conferri. Vnde legatum ſecundũ Floren. defi
nitur deliberatio hereditatis, quã teſtator ex eo ꝙ uniuerſũ heredis foret

alicui quid collatū uelit.ff.de lega.& fidei com.primo,Appellatione lega
Oppidum ti fidei cōmiſſum & mortis cauſa donatio continent̄. Oppidum. locus
mœnibus cinctus et munitus, dictū oppidum ab ope ꝙ munit̄ opis cau-
ſa ut opē præbeat,ubi ſint quę opus erunt ad uitā reparandā tuta,uel ibi
hoīes opes ſuas cōdāt.Itē oppidū locus in circo, unde quadrigæ emittūt̄
Vrbs autē ab urbo appellata eſt,urbare eſt aratro diffinire.ut Varus ait
Vrbs Noſtri uero iuriſconſulti(ut id etiā referatur)inter urbē & Romā differē
Roma tiam haud inelegantē ponunt,ut urbē uidelicet locū dūtaxat intra mœ-
nia intelligamus.Romā uero & ipſa etiā ſuburbia quęcꝫ iuxta urbē circū
uiſantur,eocꝫ id aſſerunt,ut intelligi facilius poſſit,quę aut Romæ,aut in
urbe iure legationis cōprehendant̄,ne quid in herciſcunda familia.i.diui
Ciuitas dunda hereditate diſcriminis & fraudis naſceret̄,l.ii.ff.de uer.ſig. Ciuitas
aūt ex pluribus pagis perfecta ſocietas,totius iam uitę ſufficiētiā cōtinēs,
quę quidē fit uiuendi gratia,facta aūt bene uiuendi gratia exiſtens.Eſt &
In diem ciuitas ciuiū quædā multitudo ad bene probecꝫ degendā uitā ſufficiens
Credendum. credito & fidei meæ dandū. In diem. ſubaudi certum
obligationis ut dixi,quo incipiat deberi pecunia,& ante quē pecunia pe
ti non poteſt,licet ſolui debitū poſſit ante ſtipulatū.Vnde iuriſcōſultus ce
Æs alienū dere diem ſignificat incipere deberi pecuniam.Venire diem ſignificat eū
Æs ſuum diem ueniſſe quo pecunia peti poſſit. Vbi id eſt uſcꝫ dum.
Æris. pecunię,de ære ſupra mentio facta eſt,ſed hic dictis ſubiiciēdum,
ꝙ æs alienū eſt quod nos aliis debemus,Æs ſuū eſt ꝗd alii nobis debēt,ut
tradit̄ in.l.cedere.ff.de uer.ſig. Sciendū uero ꝙ æredirutí milites eiuſmo
Æredíruti di appellati ſunt,quibus propter ignominiā ſtipendiū ſubtrahebat̄. Hinc
iocat̄ Auſonius de uerſibꝰ Vergilianis,ꝙ ſparſos laceratoſcꝫ paſſim col-
legerit & in unū ueluti opus cōtexuerit,ut ex alieno ſuū poema factū ſit,
Nam ſi carmē inquit ad Paulinū redeat,unde uenerit,haud quaꝗ ſtrenu
us & frequēs in militia haberi potero,proindecꝫ me potius inertē & ęre-
Stipendiū dirutū dixeris, necꝫ mihi ſtipendiū aliꝗd uelut aſſiduo poterit aſſignari
Varro aūt in libris de uita patrū, Stipendiū inquit appellatū eſt ꝙ æs mi
liti ſemeſtre aut annuū dabatur,cui uero datū non ſit is propter ignomi
niā ęredirutus erat, ꝗd & Nonius Marcellus in libro de doctorū indagi-
ne notauit. Rem tuam, Res nomen latū diffuſūcꝫ eſt,Interdū negociū
ſignificat.Horatius Tunc tua res agit̄ paries cū proximus ardet,in hoc ſi
Rerū poti gnificatu eleganter noībus adiectiuis adiungit̄. Terē.Adoleſcentulo ab-
ri horrēti ab re uxoria.Interdū diuitias,Idē. Cuius frater aliꝗtulū eſt ad rē
auidior,Nonnunꝗ imperiū.Vir.Poſtꝗ res aſiæ priamicꝫ euertere gentē.
Hinc rerum potiri dicitur qui ſummā imperii cōſecutus eſt,denicꝫ utilita
tem ſignificat,ut hic accipi poteſt,& Teren.Si in re eſt utricꝫ ut fiant.
Scabulo Interea. dū tu ſeruo Dromoni loqueris,& negociū mandas exequēdū
Stabulor de panno a mercatore credito afferēdo. Stabulent. ſtabulo & ſtabulor
dicit̄.Stabulū generaliter locū ſignificat,quo armenta gregeſcꝫ conſiſtūt,

Nam ubi equi tenent̃ specialiter equile, ubi oues ouile, ubi sues harã dixerũt, unde. Est hara porcorum diuorũ dicimus aras, Bobile quoq; a bob⁹ caprile a capris, hedile ab hedis, agnile ab agnis nomina traxerũt, Dicuntur & stabula hominum diuersoria & hospicia in quo significatu accipit sæpicule Petronius arbiter in satyris, & Apuleius ac diuus Hieronymus in euangelio stabularium pro hospite uiatores precio recipiẽte posuerũt Vlpianus iureconsultus. Caupones inquit & stabularios eos æque accipiemus, qui cauponam & stabulum exercent. l. i. ff. Naut. caup. stabul.

In te animus, ille amans tui & fidelior
Quam cæteris erga suos famulos sit, hinc
Tuam fidem in re quadam ego repeto ardua
Occultius quam alias nihil petiuerim
Dro. Sis certus, isti dixeris lapidi & luto.
Quicquid tacendum est optime tacebitur.
Hen. Mea uxor (ut nosti) se pauperem facit
Semper, nec ullum obolum dat ingluuiem ut mihi
Saciet meam, nam alumnus illi ego libens
Sum, at illa contra mihi nequaquam, eo fui
Cautior in inquirendo, si peculium
Quod parcitate sua lucrata aliquando sit.
Aliquo loci pessundatum aut absconditum
Valerem ea absenti excauare furaciter.
Quid pluribus? reperi in eo ipso septo, item
Et in ipso eodem ouium ultimo præsepio
Octo aureos a fœmina reconditos.
Quos te uelim Danistę ut afferas cito
Huic pannicidæ, nosti? in oppido uiro
Mihi meisq; ualde amico. Dro. noui ego
Nam & ille me nouit uicissim, deinde quid?
Hen. pro his mihi ut pannum bonum mittat uelim

In In te. In pro erga & contra pulcherrima est actō ꝑposita, ut meus in te animus, mea in te bñuolētia, utrobiq; em̄ significat erga. Iuuenalis inuehitur in Domitianū. Cicero habuit orationē in Catilinā, ibi em̄ cōtra signi.

Clam Haud clam te est. id est non ignoras, qualis erga te sit me⁹ animus, & aduertendū oratores ꝑpositionem magis accipere, siue adiūgatur ablatiuo ut Priscinanus sentit, siue etiam actō q̄d opinatur Donatus, ut clam me profect⁹ est, id est me nesciente, sed nullo sequēte casu aduerbiū est & significat latenter, ut clam ingressus est & rursum clam abscessit, inde clāculum. Teren. Inuidere omnes mihi & mordere clanculū, Inde clandestinum furtiuum occultū et latens, ut clandestinū odium clādestinum incendium.

Clanculū

Palam Palam ei opposita dictio aliquando præpositio est, ut palā oībus hoc factum est, aliquando aduerbium, Iuuenalis. Fient ista palam.

Animus Animus. mens consilium. Secundū Lucretium consilium mens & animus unum sunt. Consiliū quod nos animū mentemq; uocamus, & alibi primū animum dico quē mentem sæpe uocamus, Vnde mentē pro consilio ponimus, Vir. Nostram nunc accipe mentem. Quibusdā placuit dici mentem quasi eminentē, est nanq; altior animi pars, qua diuina percipimus. Naso. Mente deos adiit & quæ natura negabat, Visibus humanis oculis ea pectoris hausit. Animus est quo sentimus & sapim⁹, anima qua uiuimus & mouemur, Lis adhuc sub iudice pendet, idem ne sit anima & animus, sat sit pueris nouisse acceptiones. Vnde etiam pro halitu & odore oris ponitur apud scriptores idoneos, ut apud Virgiliū, Lucanū. Plautum, græci animam ψυχὴν uocant, quasi anapsychen, quod respirando refrigeret. Causa em̄ corpori uiuendi est, respirandi & refrigerādi uim exhibens, uel quasi physechin ꝙ scilicet physin id est narura m cōtinet, qua de re Plato in cratilo. Tullius in tusculanis, Catone maiore, finibus bono. Aristoteles tribus libris latissime explicāt. Exanimus est occisus, ut Virgilius. Corpus ubi exanimū. Exanimatus modo accipitur pro extincto et mortuo, ut apud historicos, modo pro conturbato uti Donatus discernit, Nec hoc ignorandū, positi in extremitate uitæ agere animā dicuntur Cælius in episto. Hortensius cum has literas scripsi animā agebat, Seneca se correptum esse mala ualetudine refert in epistolis moralibus, quā suspirium appellat, ꝙ animam agere esse dicit,

Repeto Repeto. reposco, præter duas notas significationes quibus significat aut redire. Virgi. Ipse urbem repeto & cingor fulgentibus armis. Aut reposcere, ut hoc loco, & depositū meum repeto, iūctū ablatiuo memoria, significat quod animo exciderat rursum in memoriā reducere, et iterum post obliuionē meminisse, ut id sępius mecum cogitaui, iterum memoria repetere non possum.

Alias Re ardua. difficili & alta. Oui. Ardua prima uia est. Alias. alio tpe & ut uulgus dicit alia uice, Interdū pro alioqui siue aliter, ut hic est alicuātulum ignauus, alias bonus adolescens, & istis modis non geminat̄ in oratione. Aliqñ idem est ꝙ modo siue nunc siue aliqñ & tunc geminatur, ut non semper eodem uultu sunt homines, alias quidem læti, alias tristes, id

est modo læti, & modo tristes, uel aliqn̄ læti, & aliqn̄ tristes. Facit. i. fingit more græco. Nam ut dixi græci facere & fingere & pingere uno uocabulo enunciant. Facere

Obolum ab obolo diobolares meretrices dictæ sunt, quę duobus obolis conducebantur, qua dictione scriptores nonnunquam utuntur. Obolum

Ingluuiem. uoracitatē, alias ad gulam & gurgulionē siue asperam arteriam refertur, qua spiritus ab ore in pulmonē atq; inde cursum in os & in nares ultro citroq; semper cōmeat, quo tramite intersepto homo statim extinguitur, cum spirare non possit. Ideoq; ait Hippocrates in libro de flatibus triplici alimēto corpora nutriri, cibo potu & spiritu, qui adeo corpori necessarius est, ut possit homo sine esca & potione multos dies uiuere, sine spiritu uero intra tempusculum moriat̄. Hinc Maro. Et uescitur aura ętherea, Sed hic ad uentris potius capacitatē, Nam eam quoq; significat, si credimus Seruio sic exponenti illud Virgilianū. Improbus ingluuiem ranisq; loquacibus explet. Hinc Beroaldus existimat ingluuiē non tam ad uentris q̄ ad gulę capacitatē esse referendū, ex quo interdū ut hic accipitur pro gulonum helluatione & uoratrina, Aul. Gel. Nomīa generaq; edulium & domicilia ciborum profunda ingluuies inuestigauit. Macrobius. Nec contenta illa ingluuies fuit maris sui copiis. Videtur aūt uillani sententia ꝙ uxor ita pauperem se fingat, ꝙ ei unicum obolum deneget, etiam si eo uoracitati & ingluuiei suæ satisfieri possit. Ingluuies

Alumnus. in actiua significatione contra Vallā reprehendentē Nonium scribentem alumnos dici non solum qui alunt̄ sed etiam qui alunt, Sed Laurentiū Vallensem qui in secundo significatu reperiri negat refellit ut inquit Berold⁹ auctoritas priscorū, qui Iouē alumnū cognominauerunt, ab eo ꝙ omnia aleret, non aūt ꝙ aleretur. Sunt item eiuscemodi hoc est utranq; & actiuam & passiuā significationē habentia. Hospes zelotypus conuiua uector alumnus. Contra. uicissim. aduerbium Alumnus Eo

Eo. ideo propterea, Teren. Eo ne es ferox. Idem, eo ad eam non admissa sum, Aliquando id uel usq; ad id, ut eo sapientię deuenit, i. ad eam sapientiam, Item pro tanto sicut quo pro quanto, Exempla apud scriptores abūdare est inuenire. Cautior. prouidentior. Inquirendo. uerbi quæro composita mutante in i productam quæ sunt acquiro anquiro circūquiro conquiro requiro inquiro. Anquiro & anquisitiones uocabula esse romana & honesta Petrum Crinitū audi, qui risum (inquit) mihi grammatici quidā nuper mouerunt, cum Romæ agerem, Nam inter alias eorum ludicras quęstiones atq; ineptas uerbū hoc quod est anquisitiones & anqro perinde atq; insolens & inhonestū asserebāt, neq; dignum q̄d a Romanis hominibus pro latino & syncero haberetur, Quod ego pro tempore dissimulandū potius q̄ exponendū putaui, sed hoc quidem uerbum satis frequens apud ueteres cōperitur, & si alicubi deprauatū sit, pro q; eo inqsitiones repositū. Nec em̄ Liuius tm̄ in romana historia usus est, sed & M. Anquiro

Cicero & Iunius Columela, M. quoq; Sergius commentariũ scripsit anq sitionũ titulo, sicuti a Terentio Varrone obseruatũ est, quo loco de accensi officio ac potestate differit, Dictũ vero eadẽ figura est qua & amputare et ambustũ et ancesum dicimus. Nam amputare circũputare est ut a Sextio etiam Pompeio exponitur, unde aurũ putũ pro puro & purgato ab antiquis acceptũ est, Anquisitiones aũt intelligimus cum diligẽti peruestigatione aliquid circũquæramus, quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiã annus deductus est, ab ipso temporis circuitu, ut ex Capitõe atteio refert Macrobius, qm̃ an pro circum ueteres posuerunt, hæc ille. Quod, aliqd

Ea absenti. id est cum loco abesset. Excauare. exterebrare. effringere eripere. Quid pluribus? Figura hæc loquendi aposiopesis uel eclipsis

Septa uerbi dicitur, ea em̃ tacetur uerbũ & deest orationi. Septo. generali uocabulo stabula ouilia bubilia caprilia & id genus reliqua septa nũcupãt, ueluti quodã sepimento munita. Virgili. pro ouilibus posuit, quis multa meis exiret uictima septis. Ouium. a græco οἰσ interposita u propter

Ouis hiatum significat pecudẽ, hinc ouicula parua ouis, opilio quasi ouilio cu-

Præsepes stos ouium, Præsepio. præsepiũ præsepe & præsepes dicitur, pro loco quo animalibus pabulũ porrigitur frequenter usurpatur. Præsepe tamẽ nonnunq̃ pro lupanari accipitur, & animaliũ stabulo. Præsepia numero plurali parua nubecula in cœlo, q in ea aselli stabulari uideant, Plini. Sũt in signo cancri duæ stellæ paruæ aselli appellatę, exiguũ inter illas spaciũ obtinente nubecula quam præsepia appellant, hæc cum cœlo sereno ap

Vicissim parere desierit, atrox hyems sequitur. Vicissim. econtrario, uicissatim, per uices.

Quo lautius redimiculum fieri queat
Ne semper & pannosus & tam sordidus
Incedere ad sodalitatem & symbolum
Cogar, bibendi aut balneandi tempore
Dro. Fiat, Hen. caue utiliter geras tibi quæ impero
Dro. Fiat, Hen. pecunia nemini alteri caue,
Dro. Fiat, magister admones quod ipsemet
Non negligenter eram sequuturus, mihi ut
Retinerem, & aurum nec darem cuiquam alteri.
Sed pannum ab illo pannicida emungere
Ex credito, & uendere peregrino uiro
Data pecunia, simul quam ego furer

Sententia est mea,sic uolo sic proposui

Lautius. nitidius,lautum modo lotum significat,modo mundū,mo Lautum
do elegans.Terentius.Apuleius.Cicero. Redimiculum. pro uestimē Redimicu
to posuit,Alias est ornamentū capitis mulierū,a redimio q̄d est orno co lum
rono Nam eius simplex emio,quo Ouidius us⁹ est orno quoq; & decoro
significat. Pannosus & sordidus. crasso uiliq; panno & sordida ac Sordidus
squalēti ueste opertus.Nec hoc nisi de paupere dicit̄,Iusti.li.ii. Permutato Sordidat⁹
regis habitu pannosus sarmenta collo gerens castra hostium ingreditur.
Sordidus ex moribus, sordidatus ex causa dicitur. Cicero in Pisonem.
Nec minus lætabor cum te semper sordidum quam si paulisper sordi- Sodales
datum uiderem. Ad sodalitatem. sodales,ut iuuentus pro iuuenes a
Plauto. Sodales autem generali uocabulo ab eo dicti q̄ una sederent, &
essent hoc est epularent̄,uel q̄ ut interp̄tat̄ Augustinus nuncupant̄ simul
edales,eo q̄ simul edant,hinc sodalitates institutę quas Cato senior apud
Ciceronē se iuuene ceptas esse testatur his uerbis.Sodalitates aūt me quæ
store cōstitutę sunt sacris ideis magnę matris acceptis.Epulabar igit̄ cum
sodalibus omnino modice,sed erat quidā feruor ætatis,qua progrediēte
oīa fiunt in dies etiam mitiora.Neq; em̄ ipsorū conuiuiorū delectationē
corporis uoluptatibus magis q̄ cœtu amicorū,& sermonibus metiebar.
Bene em̄ maiores accubationē epularem amicorū quia uitæ coniunctio
nem haberet conuiuium nominauerunt,melius q̄ gręci,qui hoc & idem
tum compotationem,tum cōcœnationem uocant,ut q̄d in eo genere mi
nimum est.id maxime probare uidebantur. Ego uero propter sermo-
nis delectationem tempestiuis conuiuiis delector,hęc ille. Caius iuriscon
sultus titulo de collegiis ait sodales esse,qui eiusdem collegii sint,qui mul
tum simul habitantes sunt.Mandatis principalibus præcipitur pręsidib⁹ Homo ani
prouinciarū ne patiantur esse sodalitia,tanq̄ collegia sint illicita.Verum mal sociale
cū homo ut Aristoteles p̄bat secūdo capite primi politicorum magis sit
sociale & ad communionē natū animal,q̄ uel apes uel cętera quęuis quę
socialiter degunt animalia,ideo p̄clarus adolescens caueat sibi a cōsortio
nequam adolescentum,sciens ex Menandri sententia quoniam corrum-
punt bonos mores confabulationes pessimæ,quanto magis operationes
aut attrectationes.Nullum em̄ animantium facilius a suo simili q̄ homo
præcipue mollis & capax ab homine inficitur.Pręmonuit te bone adole
scens Salomon his uerbis.Fili mi si te lactauerint peccatores non acquies
cas eis,si dixerint ueni nobiscum insidiemur sanguini,omnem preciosam
substantiam reperiemus. implebimus domos nostras spoliis sortem mit
te nobiscum marsupium sit unū omniū nostrum.Fili mi ne ambules cum
eis,prohibe pedem tuum a semitis eorum.Hinc Philelphus ad Marium fi
lium, cœtus fuge nate nephandos.Ætatē sectare tuam puerosq; pudicos,
Selige,quos socios habeas,dulcisq; sodales,& comites,Non frustra dixit
Dauid.Cum sancto sanctus eris & cum uiro innocente innocens eris.

Recte igitur per immortalē deum suauissimus gentilis meus Beatus Rhe
nanus philosophus insignis & elegātis probiq; ingenii uir cuius & memo
ria me iuuat, & atticis ut ita dicam uerbis libenter utor, suadet impurorū
auctorum lectionē omittēdā, cum lectio ipsa inquit ut per analogiā phi
Symbolū losophemur colloquiū quoddā sit, non uideo quo pacto ex æthnicis dū-
taxat literis sancti mores hauriri queant. Symbolum. conuiuiū in q̊
quisq; suam dat portionē, a uerbo græco συμβάλλω dictū putant, q̊d est
confero. Vnde cœnam illam symbolū dicunt, in quā parandā plures ali-
quid contulerunt. Eadem ratione symbolū apostolorū appellatum, quia
in unum q̊d unusquisq; de deo sensit contulerunt, item symbola uocant
signa illa uel indicia quæ militibus dantur in bellis existētibus, ut si forte
occurrerit quis de quo dubitetur symbolum prodat, i. germanico more
cretam indicet, si sit hostis uel socius, censent quidam symbolū esse paruū
Caueo numisma. Caue utiliter geras tibi Amphibologiam facit distinctio, nā
si punctus præponatur huic pronomini tibi sensus est, utiliter geras, quæ
tibi impero, sin uero postponitᵣ sensus est utiliter tibi geras, & hanc senten
tiā callide seruus amplexus est, ut sibi & nō domino utiliter rem gereret,
ad hoc alludit pecunia nemini alteri. Caueo cū datiuo significat prospi
cere uel prouidere, & sequitur interdū ablatiuus cum præpositione a uel
ab, ut caue tibi a morbo. Aliquando uero sequitur futurū optatiui, aduer
bio ne interposito uel omisso, ut caue ne morbo labores. Terenti. Caue te
tristem pater sentiat. Idem uerbum actō iunctum significat fugere & uita
re. Ouidi. Hectora quisquis is est, si sum tibi cara caueto. Debent adolescē
tes in primis malorū cauere consortia, Si uero ablatiuo iungatur signifi-
cat cōstituere uel ordinare, Quintili. li. iiii. Pro certis aūt habemus primū
quæ sensibus percipiuntur, præter ea quæ legibus cauta sunt.

Magister. uerba serui secum loquentis. Admonet. adhortatur, cō
monefacit, Ipsemet. pro ego ipse, Pro eo aūt q̊d cæteri exprimere con-
sueuere pronominibus, addentes uel te uel met syllabicas adiectiones Ci
cero potius idem efficit per hoc pronomen ipse ipsa ipsum, quod illarū fe
re adiectionum locū obtinet, ut egoipse magis q̄ egomet, illeipse nosipsi
ut nunq̄ secus dicendum sit. Peregrino aduenę, a peragro peregrinus
Peregrin⁹ dicitur, qui in sua ciuitate non est, Antiqui tn̄ peregrinos dicebant hostes
Peregrina sacra dicta sunt, quæ ex aliis urbibus religionis gratia sunt ad
Sententia uecta. Sententia. Scribit Fabius sentētiam ueteres quod animo sen
sissent uocasse. Vnde & iuraturi ex animi nostri sententia, & gratulantes
ex sententia dicimus. Priscianus autem ex Hermogene ait, Sententia est
oratio generalem pronunciationem habens, hortans aliquam rem, uel
deterrens, id est dehortans uel demonstrans quale sit aliquid.

ELSA GRETA

Els. Queritur maritus miſeriam, totum æs bibit,
Dilapidat argentum ſuum tam prodige
Quam ſi leues eſſent ariſtæ, ego ſecus
Nam quandocunq; datur ſubduco nummulum
Cummutoq; argentum clam in aurum haud ſegniter
Quod cumulo & inde condo ſub præſepio.
Hic ludus, hæc mea eſt uoluptas maxima
Nam ſæpe bis terue in die loculum exuo
Videoq; ſi ſit aurum, & an ſpecioſius
quam fuerit antea, ſic item reconditur
Nunc uado item meopte more, dum Dromo
Iuſſum capeſſit, dum loquuntur inuicem
Heus tu crumenula, quam beate & bellule
Vales? Sed ecce quid euoluta ſingula
Cerno? Papę, Heu miſeram me hoc execrabile
Hoc luctuoſum, hoc anxium infortunium.
Crumena non eſt, O propinqua ſubueni
Vicina Greta, funditus ſum perdita.
Gre. Amica ualde mihi atq; chara, quid Elſa hoc eſt
quod clamitas? Els. heu funditus ſum perdita
Ablata uita eſt, uictus imminutus eſt

Queritur maritus miſeriam. In hac ſequenti ſcæna iterum introducitur uillana primo ſecum mariti prodigalitatē tum egeſtatem cōmemorans, Eſt aūt egeſtas filia prodigalitatis, q̊d uitium facilius eſt curabile, nā diſſipatis omnibus bonis & deficiēte materia ipſa deſinit, item muliercula tandem ſuo more cōditum aurum ſuum uiſura, comperit illud ſurreptū Et ſane auarorū naturam mire poeta expreſſit, qui cum aliquid bonorū acquiſierint, diu noctuq; anxii ſunt ne id eis auferatur. Queror ſine diphthongo lamentor ſignificat, dicimuſq; queror illud uel queror de te cum illo uel illi. Cicero. Quorū plæriq; aut querūt ſemper aliquid, aut etiam exprobrāt, Idem Lentulo. Multa de mea ſententia queſtus eſt cæſari

Prodigalitas
Egeſtas
Queror

Maritus Aliquando tñ absolute ut apud eundem. Quid multa? cōquestus est grauiter. Maritus. uxoris uir, ab eo ꝙ sit mas. Maritare uiro tradere, & nō solũ de hominib⁹ sed aliis rebus dicitur, Miseriã, egestatẽ. Augu.li.cōfes.

Miseria Miseria dicitur cum quis patitur uel egestatem uel damnũ. Cum aliis cōpatitur misericordia dici solet, pro miseria Actius miseritudo, Qui fœlix miseritudine factus est aliena.

Dilapido Dilapidat. dissipat. disperdit, Teren. Cōueniendus Phormio est priusq̃ dilapidet nostras triginta minas. De argẽto & auro in prima scęna tertii actus nonnulla scitu digna notabo,

Aristæ Secus Aristæ. ab ariditate dictæ, ꝙ sint omnino aridę. Secus. aduerbium aliter, est em̃ & ꝑpositio secus uiam. Secius aũt tardius & segnius significat, non a secus sed a sero uidetur dictũ, ut grammatici notãt, Aduertendũ haud pro non, secus pro aliter uenuste in eadem oratione cōtinue se habent, ut haud secus sentio atq; tu. id est sentio ita sicut tu, Verbũ facio subaudiendum hic est, Nam aposiopesis est figura tam grata comicis quam apta.

Nummi Subduco. subtraho, surripio. Virgi. Et succus pecori & lac subducitur agnis. Nummulum. a nummo per diminutionẽ. Nummorũ quidam ferrei, ut apud Sparthanos, quorũ auctor Lycurgus, quidam æreí quorũ inuentor Saturnus secundũ Eutropiũ. Plinius tamen Seruiũ regẽ signasse æs asserit. Quidam argentei quorum Phœdon excogitator, Aureorum nummorũ inuentorẽ Plinius nesciri putat, ut Catanę⁹ notauit, Nummũ a numismate appellatum uolũt, Nummularia hinc uocatur q̃ circa q̃stũ cumulationemq; nummorũ maxime uersatur, Aristoteles primo politicorum ca.vi. Contra eos qui congerendis cumulãdisq; nummis tanq̃ ueris diuitiis student, ostendit nummorũ multitudinem non esse ueras diuitias, primo q̃a quippiã futile uidetur nũmus, & lex qua æstimatur oĩno & nequaq̃ secundũ naturã, quia mutato proposito eorum qui utuntur, nullius precii aut utilitatis est ad aliquid eorum quæ necessaria sunt, quo pacto igitur asseremus ei⁹ coaceruatam multitudinem quę ad nihil prosit ueras esse diuitias. Secũdo fieri potest, ut locuples & nummis abundãs penuriam patiatur necessarii alimenti. Sed absurdũ est tales esse ueras diuitias astruere, quarũ quis abundans famæ perire possit, ut de Mida in fabulis proditũ est, qui thronũ aureũ in quo ius dicere solebat (ut scribit Herodotus) delphico Apollini pro munere obtulit. Narrat Ouidius, qui cũ Silenũ nutritorẽ Bacchi festiue hospicio suscepisset et restituisset Baccho Huic de⁹ optanti gratũ sed inutile fecit. Muneris arbitriũ, gaudẽs altorẽ recepto, Ille male usurus donis ait effice quicq̃d. Corpore cōtigero fuluũ uertatur in aurum. Annuit optatis nocituraq; munera soluit. Hinc infert Aristoteles, eos qui uere sapiunt alias quærere diuitias, & aliam acquirendi rationem, eam scilicet quę est secundũ naturam, nec ab re id quidem fuerit. Nam hæc ueras continet diuitias, & est rei familiaris disciplina, pecuniaria uero circa nummi fœturam intenta est, non ꝙ per se possit gignere multiplicareq; nummum, sed per commutationem & undiq; oculum defigit in nummo. Nam nũm⁹ primũ est & ultimũ in cōmutatione, De spe

ciebus nũmularię ſeu ut noſtri dicunt pecuniatiuę remitto lectorẽ ad Ari
ſtote.ipſum,cõmentarioſq; Iaco.Fabri in eundẽ ſcriptos,ac Egidium Ro
manum. Haud ſegniter. ſed properanter,feſtinanter,aduerbiũ a ſe- Segnis
gnis quaſi ſine igne,piger tardus ignauus,& ob hanc cauſam nonnunq̃
pro infœcundo,ſterili & inutili acceptũ inuenies,Hinc ſegnicies ſiue ſegni
cia,tarditas negligentia ad agendum. Q; ut Feſtus inqt ſit ſine nitendo
quid utile & honeſtũ.Socordia uero eſt negligentia in conſulendo, medi
tando,proſpiciendo.quid opus ſit facto.Terenti.Enuero Daue nihil loci
eſt ſegnicię neq; ſocordiæ.Legit̃ & ſegnitas pro ſegnicia.Tul.Et quando
de prudentia diximus caſtigemus etiã ſegnitatẽ. Cumulo. coaceruo Cumulo
Eſt em̃ cumulus proprie aceruus,q̃uis Virgi.cumulum pro altitudine &
quaſi acumine aquę poſuerit.Inſequit̃ cumulo p̃ruptus aquę mons.Et cu
mulus eſt qui addit̃ menſurę planę,ut ait Feſtus.Dicimus uero cumulo ti
bi honores & cumulo te honorib⁹,Cumulatim aceruatim cumulate abũ
danter, Condo. abſcondo.ſepelio,& in certum interiorẽ locũ ad cuſto Condo
diã ſub p̃ſepio repono,Varia eſt hui⁹ uerbi acceptio,ut licet uidere apud
ſcriptores.Plau.Eſt ne ita aurũ ut condidi. Hic ludus. qui eſt in facto,ut Ludus
iocus in uerbis,& iocũ quidẽ pro eo accipi dicit Quintilia.q̃d eſt cõtrariũ
ſerio.Ludus a luſu ſiue luſione ſic diſtinguit̃,ꝙ ludus tum periculũ tũ ſpẽ
ſibi propoſitã habet,ut ludus armorũ.At uero luſus nihil p̃ter uerã uolu
ptatẽ,qui pila,qui trocho,qui teſſeris ludunt,luſũ potius q̃ ludũ exercent.

Maxima uoluptas. oblectatio.Eſt aũt honeſtę & turpis rei uoluptas, Honeſta
nec in malã ſolũ partẽ q̃d quibuſdã placuit accipit̃,ut eſt uidere apud Fici uoluptas
nũ.Boſſũ Beroaldũ & Bouillũ, Graphice exprimit hic ingeniũ auaroꝝ
poeta,qui omnẽ uoluptatẽ & delectationẽ quin etiã fœlicitatẽ ſuã in co-
aceruandis pecuniis cõſiſtere uident̃.Nũmo ac tutelari deo ſuo inſeruien
tes,Nã ut iuſt⁹ deũ finẽ ſibi ſtatuit,pro cuius honore & ad implendũ eius
uoluntatẽ ieiunat,orat,eleemoſynas dat,& oẽm ſuã uitã in eũ ordinat.
Sic illi in denariũ,illi credẽtes,in illũ ſperãtes,hunc diligentes p̃ferentes eũ
dilectioni dei & proximi. Nã ſępe. oſtẽdit auaritiã eſſe muliebre uitiũ
ut Senecę uidet̃,dũ mulierculæ auiditatẽ inſpiciũdi auri attribuit,qua eas
auaritię deditas argute probat,q̃ natura ipſa in auaritiã ducũt.Sunt em̃ na
turę imp̃fectioris ac uiris deficiẽtiores,q̃d & de ſenib⁹ Ariſtoteles noſter
dicit,q ubi dũ deficere incipiũt,defectui cõſulturi,auariores fiũt,pecunięq;
ſtudioſiores.A ſæpe fit ſæpicule aduerbiũ diminutiuũ,ſicut a ſępius com
paratiuo fit ſæpiuſcule.Plau.in caſſ.Sæpiuſcule peccas.

Loculum receptaculũ pecunię.Sunt em̃ quod notiſſimum eſt rece Loculi
ptacula pecuniarũ,de quibus apud omnes mẽtio.Seruator noſter Iudę
proditori loculos pecuniarũ quas pauperibus erogaret cõmiſit,ne uide
retur aut quaſi inhonorus,aut quaſi egenus dominũ prodidiſſe. Locula
menta Columellę & Victruuio ſunt receptacula & q̃ſi thecę. M.Varro
loculatas piſcinas eleganter nuncupat,quaſi loculis ſiue loculamẽtis di-
ſtinctas,ubi diſpares diſcluſi haberi piſces poſſint,

Speciei acceptiones Speciosius pulchrius, formosius, species bifariam accipitur, primo est cuiusque rei forma, secūdū quā quidem significationē dictum est. Primum speciem dignam esse imperio, nostri Priami dicūt, sed Faber primū legit, cuius hæc sunt uerba, Et primū non priami dicendū, tum ex uetustis codicibus, tum ex codice græco (in quo habetur πρῶτον εἶδος ἄξιον τυραννίδος, hoc est primum species digna imperio, quē corruptū profecto credidissem, nisi ita & in codicibus latinis legissem. Secundo species est quæ sub assignato genere collocatur, secundū quam significationē dicere solemus, hominem speciem esse animalis (cum animal id ipsum quo collocatur genus sit) & albedinem speciem coloris & triangulum figuræ.

Pte Met Te Meopte more. Pte syllabica adiectio est, per se nō significatiua. ablatiuis pronominū possessiuorū singularis numeri per compositionē subiungitur, loco aūt met & te adiectionū elegātius ut supra ex Datho retuli pnoīb' postponit' pronomē ipse, ut ego ipē hoc expediā, tu tibi ipsi sis curę pro egomet tibimet, Diligēter autem curandū est, ut pronomē ipse in eo ponatur genere, quo res demōstrata ponitur. Nam secundum diuersum rei demonstratę genus ipsū quoque pronomē uariatur, quod in syllabicis

Iussum capessere adiectionibus non fuerat obseruandū. Iussum capessit exequendum suscipit, ita Virgi. Mihi iussa capessere fas est, duplex habet pteritū capessi ut Diomedes, & capessiui ut Priscianus sentiunt. Heus tu. vertit' ad thesaurū absconditū. & est prosopopœia que figura est cum persona aliqua fingitur. cum inanimatum loquitur ad animatum, uel econuerso,

Sed ecce Subita mutatio rerum comœdiis apta. prēsertim cū fit sine magno uitę discrimine atque piculo. Est etiā ppriū Ciceronis & Virgilii in rebus improuisis & repentinis uti hac particula, quis Apuleius nō uno loco sit ea usus, ad improuisum bonū denotandum. qd diligenter in eo

Cerno Beroal. annotauit. Cerno. uideo, Virgi. Cernimus astantes nequicq̄ lumine toruo. Item consydero, ut cerno q̄ populus iste duræ ceruicis sit Item iudico. statuo. delibero. Cicero. Quodcūque senatus creuerit, populusue iusserit. Luca. Postq̄ prēsidiū castris educere creuit. Pacu. Et ęquum & rectum est q̄d postulas iurati cernāt. Incernere aūt & succernere pro q̄bus & simplex cerno quādoque usurpatur est cribris & excussoriis repurgare, ut apud M. Catonē & Pliniū. Inde incerniculum cribri gen' uocāt, de quo & Plinius. Itē M. Cato iubet in supellectile uillatica habendū esse incerniculū unum.

Papæ Papæ. admirantis, habet em̄ in se affectum uerbi miror, ut papæ quid uideo, aliqn̄ etiam indignationis est. Terenti. in Eu.

Execrabile Papæ hæc superat ipsam Thaidem. Execrabile. abhominabile, horribile, ab ex & sacro, quod modo pro sancto accipitur, modo pro execrabili, ut illud Auri sacra fames, mutatur aūt a in e abiecta s, euphonię gratia

Luctuosum. luctu plenum. In osus desinentia plenitudinem fere plæ

Anxium raque omnia important. Anxium. sollicitum, mœstum, unde anxietas anxietudo & anxie aduerbium, Infortunium. Quædam est bona for

tuna q̄ua q̄uis bonum aliquod consequitur, ut qui fodiendo in agro inue- Bona for-
nit thesaurum. Alia aūt mala, qua malum inopinatū quisq̄ incidit, uti hic tuna
nostra uillana, & si patriam repetens a latronib⁹ captus spolietur & uul- Mala for-
neretur. Cum aūt grande & ingens bonum est q̊d contigerit, ut copio- tuna
sissimi thesauri inuentio, eufortuniū & fors fortuna dicitur, et cum ingēs
fuerit grauissimūq; malum, ut cuiusq̄ a latronib⁹ enecatio, aut boni iam-
iam præsentis frustratio infortunium siue disfortunium dicitur, De fortu
næ conditionibus in prima scæna quinti actus. Crumena non est. id
est thesaurus, continens pro contento. O propinqua. affinis, a prope
fit propinquus & propinquitas id est affinitas, nam non solum prope nos Propīq̄tas
existentes uocamus, sed & affines interdum, ut hic, nam uicina subiicit, in
dicans Elsæ & affinitate & uicinia Gretā proximā esse. Vicinia dicit̄ pro
pinquitas uicinorū. Vicus plures domus una post aliam. Villa est dom⁹
in agro. Vicani dicuntur uicos habitantes. Vicini eundem colentes locū.
Vicatim per uicos. Funditus. stirpitus, radicitus tanq̄ ex fundo, a stir Funditus
pe radice aduerbia non parum locutionem honestā & ornatā reddentia
Victus. uerbo uictus continētur quę esui & potui cultui quoq; corpo
ris quæq; ad uiuendum homini necessaria sunt. Vestem quoq; uictus ha
bere uicem Labeo ait, ff. de uerb. signi. l. uerbo.

Gre. Dic mihi q̄d? Els. auri aliquantulū congesseram,
Defoderam in præsepe clam meo uiro.
Nunc cum maritus luget indigentiam
Veni meam rescisscitans opulentiam
Loculum euolutum & aurum abactum comperi.
Heu me miserrimam. Gre. Scio quid factites
Els. quid? Gre. Est in oppido mathematicus satis
Aiunt peritus astrolabri, & manticus,
Eamus, uno solido mercabimur
Virum, quod indicet peculii furem
Els. O solidum fœliciorem cæsare
Gre. eamus Els. ibo, manebit usq; uir domi

Indigentiam Inopiam paupertatem, egestatē. Indigentia rei ne- Indigētia
cessarię est. inopia diuitiarū defectus, nunc em̄ inopes dicūtur, qui diuitiis
carent, Opes uero diuitię. Paupertatē quidā ab egestate ita distinguūt, ut
egestas sit, quando ad uictum necessaria desunt, paupertas quādo licet nō
sint opes, tamen necessaria suppetūt, tamē id nō usquequaq; obseruatur,
sed scriptores pro libito promiscue utuntur Resciscitans inquirens.

Dicimus ſciſco uel ſciſcor.ſciſcito uel ſciſcitor .a q̃ reſciſcito uel reſciſcitor
Ops Opulentiam Theſaurũ,diuitias ſuas.Ab opulẽto hoc eſt terrenarũ
rerum abundante & diuite ops eñ terram ſignificat fit opulentia & opu
Ago lentitas,item opulento.fęcundo.& opuleſco diteſco Aurum abactum
Abigo abductum. Nam agere ducere eſt,more gręcorũ,unde quãdoq; abigere
eſt abducere,quod tã ad homines q̃ ad res ſpũales refert.Plautus Abigã
ego iam illum aduenientem ab ędibus.Leo papa.Abigatur procul terre-
narum caligo rationũ,a quo Abigeus & abactor,uocantur q; abactores
pecuariorum animaliũ fures.Abigei aũt ut auctor eſt Vlpianus proprie
dicuntur qui pecora de paſcuis uel ex armentis ſubtrahunt,& q̃dammo
do depredantur,& abigendi ſtudiũ quaſi artem exercẽt,equos de armẽ
tis,uel oues de gregibus abducentes.Cæterũ ſi quis ouem oberrantẽ uel
equos in ſolitudine relictos abduxerit,non eſt abigeus ſed fur potius. Itẽ
appellantur abigei,quibus eſt cura alienis inſidiari animalibus & iumen
tis,et ea trãſponere alibi,ut not.in aut.de nuptiis collat.q̃rta,in qua gloſſa
Comperiri putat melius abigeos deſcriptos q̃ alibi locorum. Comperi. cõperio
Cõperire & comperior deponens differunt auctore Diomede, q; comperiri eſt ex
opinione colligere,& pro explorato compertum habere,Comperire ab
alio cognoſcere. Mathematicus. qui diſciplinas mathematicas,mu
Mathematicus ſicam.arithmeticam.geometriam.aſtronomiam callet,qui & quadriui-
umconſecutus dicitur, q; quattuor diſciplinis ut uiis quibuſdam in quã
titatis tam continuę q̃ diſcretę cognitionem peruenerit,hunc olim diuina
torem appellabant,eo q; carminibus numeris & aſtrologiæ operam da-
ret,quibus rebus admiranda fiũt, Hinc eſt q; ſequitur manticus id eſt ua
ticinator.Nam μάντις græce uates eſt latine,Phyſico mathematicus di
ſtat,is eñ magnitudines & figuras cogitatione & intellectu a re naturali
a materia a motu abſtrahit,quia magnitudines & figuras conſyderat nõ
conſyderando rem naturalem in qua ſint,neq; materiam cui aſſint,neq;
motum cui coniungantur,neq; curat an ſint rei natualis,an in materia ut
ſubiecto,an cum motu uel non.Non tamen ea intelligit eſſe ſine ſubiecto
quia huiuſmodi intelligentia falſa eſt,ſed ea intelligit non cointelligendo
ſubiectum.Phyſicus aũt dimenſiones cõſyderat,ut materię ſenſibili ad-
dictæ ſũt.Sed q; ait ſatis peritus aſtrolabri, uocabulo aſtrologico ut ru
ſtica & indocta anus abutitur.Nam ut dicimus labium & labrum latine
Aſtrolabrum ſic non etiam dicimus aſtrolabium & aſtrolabrum,nam gręca & non la
tina compoſitio eſt, Aſtrolabium eñ dicimus inſtrumentum quo aſtra
λάβωμεν id eſt capiamus,quia græce λαμβάνω ſignificat capio, deſumo
coniicio.Riſum igitur poeta concitare uoluit abuſu uocabuli, Eſt autem
peritus qui rerum habet experientiam,& græci ἐμπειρίαν καὶ ἐμπειρικὸν
dicunt,nos peritiam & peritum,experientiam & expertum.
Manticus Manticus. id eſt diuinator.Species diuinationis plures ſunt,Eſt enim
ex aqua quæ hydromantia,ex ſecuribus quæ axinomantia,ex ſpeculo

catoptromantia,ex peluibus quæ lecanomantia,greci pelues lecanas uocant,ex igne quæ pyromantia,ex terra quæ geomantia,ex incisuris manuum quæ chiromantia,ex qua umbrarũ euocationes fiunt,& inferorũ colloqa celebrant,Necromantia siue necyomantia dicta est,a qua necromantici illi famigerati nomen sortiunt,quorũ incantamentis mortui resuscitari,diuinare,ad interrogata respondere uidentur.Nec fit talis diuinatio sine sanguine.Quidã necyomãtiam,sciomantiãq; ita distinguunt, ut necyomantiæ ad erigẽdum cadauer sanguis sit necessarius,In sciomãtia uero sola sufficiat umbræ euocatio,Est & capnomantia ars quædam ex fumo aræ uerũ præuidendi,& ex motione fumi quæ sunt futura cognoscendi,cuiusmodi diuinaculos capnomantas appellãt. Plinius vbiq; alacriter oppugnat,illuditq; placita magorum atq; promissa, magicasq; fere semper uanitates appellat,nec ueritus est scribere magiam artem esse intestabilem,iritam,inanem,Quintus Curtius magiã non artem esse profitetur,sed uanissimi cuiusq; ludibrium.Ecclesiastici scriptores diuinatores,magos,maleficos & incãtatores et reliquos eius generis homines insectantur tanquam fallacia quadam prestringentes hominum mentes rerum ueritatem ementiantur,& ita curiositati mortalium callẽter illudãt. De quibus omnibus si candidus lector cupiat ad unguem notionem,recurrat ad xxvi.q.ii.iiii.& v.in sanctorum patrum decretis.

Solidum. iurisconsulti appellant aureum. Nam ut in.§.fi.institu.de pe.temp.lit.quinquaginta solidorum,Ita in.ff.de in ius uocan.l.Si libertus quinquaginta aureorum pœna exprimitur. Huiusmodi autem solidus Alcabitio astrologo in questum cessit,ut apparet circa finem scene prime secundi actus. Q) indicet rectius posuisset ut,sed metrum non est passum,quare tu expone quod pro ut. Solidus

O optantis aduerbium.Interdum irascentis,ut o calidos homines, Nonnunquam expauescentis ut o salue Pamphile. O

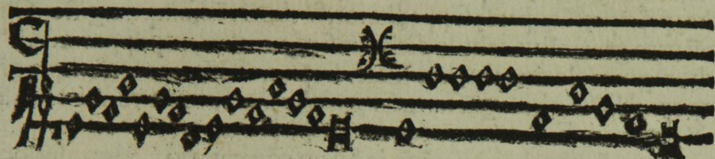
Fœliciorem. ab effectu,quia faceret fœlicem hoc est diuitem magis anum ipsam quam sit cæsar,& protrito sermoni alludit poeta.Fœlix autem quod sarracenus notat non modo dicitur fœlicitatem qui assecutus est,sed qui fœlices quoq; reddit,ut plæraq; alia. Fœlix

Cæsare. imperatore. Romanorum imperatores cæsares dicti.Illum autem qui primus cesaris nomen adeptus est ab eo dictum autumant clarissimi scriptores,q cæso matris utero sit natus,uel ab elephãto in pugna cæso,qui lingua maurorũ cæsar appellatur,uel q oculis fuerit cæsiis hoc est glaucis,uel a cæsarie cum qua natus proditur,Plinius tradit Scipionẽ Aphricanum primum fuisse dictum cæsarem,a cæso matris utero, qua de causa & cæsones appellati.Plinianæ sententie Solinus astipulatur.Certe quacunq; de causa cæsares nuncupati sint,hoc constat clarissimum & duraturum eternitate mundi nomen istud effloruisse,quod non absurde dici possit nomen super omne mortalium nomen.

Iulius aũt cæsar qui dictator perpetuo epitheto dicitur. a quo familia & appellatio Cæsarũ deinceps propagata est, non est cesus utero materno ut quidam male sentiunt, Beroaldus ratione edit principio cõmẽtariorũ in Trãquillũ, Memorat Dion Iulio Cæsari decretũ nomen Imperatoris nõ tanq̃ maximę alicuius pugnę uictori, neq̨ summa dignitate prędito sed ueluti omniũ rerũ domino. a quo cęteri imperatores nomen traxere. & ab illo imperatores romanos cõnumeratos. Aliud em̃ esse imperatoris nomen olim uictoribus concessum, Aliud per quod omniũ rerũ arbitriũ significaretur. Namq̨ posse nouos milites recensere & conscribere, pecunias contrahere, bellum indicere, pacem conficere. senatores morte punire, ex censura uero uitas & mores omnium introspicere, ac male meritos notare. senatũ legere & quos uoluerit reiicere. ex põtificatu omniũ sacrorũ facultatem habere. ex tribunatu plebis inter alia esse, sacrosanctũ neq̨ uerbis neq̨ rebꝰ ab aliquo posse ledi. eũq̨ qui id fecisset scelestũ fore, indictaq̨ causa dãnatũ, demũ is imperator nullis legibus subiacet. quod nemini antea unq̨ fuerat concessum. Cæterum. quamuis princeps legibꝰ solutus esse dicatur, q̃uis de principe dictũ sit, si libet licet, An nescis principem legem dare non accipere, tamen bonus princeps, non tam quid liceat sibi spectabit, q̃ quid deceat, Nec em̃ quod quisq̨ potest id ei licet, nec si nõ obstatur propterea ei ꝑmittitur, Siquidem licere id dicimꝰ ut docet Marcus Tulius in philippicis, quod legibus, quod more maiorũ institutisq̨ conceditur, Platonis sententia est quales in re publica principes sint, tales reliquos solere esse ciues. Vita principis ut Plinii panægyristę uerbis utar censura est, eaq̨ perpetua, ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur nec tam imperio nobis opus est, q̃ exemplo. Proinde fit ut perniciosius de re publica mereantur uitiosi principes, quod non solum uitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem, neq̨ solum obsunt, ꝗ ipsi corrumpuntur, sed etiam ꝗ corrũpunt, plusq̨ exemplo, q̨ peccato nocẽt. Nam q̨to quisq̨ maior est tanto eius dicta factaq̨ sunt conspectiora illustrioraq̨, & ut inquit Satyrographus Om̃e animi uitium tanto conspectius in se. Crimen habet quanto qui peccat maior habetur. Principi ergo qui in cõspectu mortalium uiuit, in quẽ oculi omniũ coniiciuntur, cuius in clarissima luce uersantis nullum obscurum potest nec dictum esse nec factum, circũspectius, cautius, sanctius uiuendum est, ut eius uita pro speculo sit contẽplãtibus, De boni principis cõditionibus extat auunculi mei opusculũ cui nomen est Agatharchia, quo compendiose bonum principem effingit. Libuit hic paululum proposito declinare, ne lector sua priuaretur uoluptate, uarietas namq̨ delectat.

Princeps

CHORAVLES CHORVS



Mortalium iocunditas uolucris & pendula
Mouetur instar turbinis,quam nix agit sedula
Quid ergo confiditis in gloria?
Qui diues est,penuriam formidat ignobilem
Instabilis fati rotam semper timet mobilem
Degit q́ꝫ uitam prope fallibilem,
Qui pauper est nihil timet,nihil potest perdere
Sed spe bona lætus sedet,nam sperat acquirere
Discitq́ꝫ uirtute deum colere

Tibicinem inflantem tibias in choro uocamus choraulem, sicut & nomen indicat, χορός em̄ græce tripudium, αὐλόσ uero tibiam fistulamq́ꝫ significat, Apuleius, Erat quidem iuuenis satis corpulentus choraula do- Choraules ctissimus, Martialis existimat id esse optimū cōuiuiū, ad quod choraules nō uenit, Dicim⁹ aūt choraula & choraules, ut Hydraules & Hydraula Qui sciēs peritusq́ꝫ est organorū hydraulicorū is hydraula nūcupatur, Horū organorum abunde meminit Beroaldus, Suetonius etiam hydraulam & choraulam, & utricularium ac nouissimo die histrionem saltaturum Virgilii. Turnū dixit de Nerone. Et hoc trāscursu notandū, a latinis Vtricularius utricularium dictū, quem græci ascaulen uocant, fistulicen qui inflat ex utre fistulā. De musica, musicis instrumētis & quę ex his ingeniosis adolescentibus tam ad honestum ocium q́ꝫ ad ingeniū exercendum & exhila Fistulicen randum animū seriore studio defatigatum potissimū permittenda sunt, amplum Aristoteles in postremo politicorum instituit sermonem.

Chorus. a χαρά idest lætitia chorum nominauerunt, ut interpretatur Plato, qui tres choros fieri præcipit, uidelicet puerilem iuuenilem & senilem, quod ex instituto laconico sumptū uidetur. Nanq́ꝫ apud lacedæ Chorus monios ex disciplina Lycurgi tres chori constituti sunt, unus senum qui sic canebat. Nos olim fuimus robusti iuuenes, alter iuuenum qui succinebat. Nos aūt sumus. Tertius uero puerorum, a quo illud cantabatur. Nos erimus multo meliores. Chorum Seneca & Macrobius ex multorum uo

cibus cõſtare autumant,unum tamen ex omnibus ſonũ reddi.ubi aliqua
acuta,aliqua grauis, aliqua media uox eſt. Hinc χορηγόσ græce dicitur
choreę priceps,& expenſę ſuppeditator,& chori cõuiuiiq; magiſter.Cho
ragiũ uero generali uocabulo dicitur inſtrumentum,atq; apparatus,Vn
Choragus de choragium gloriæ in quarto rhetoricorum ad Herennium,choragiũ
ſcęnę apud Feſtũ,choragiũ funeris apud Apuleiũ pro inſtrumento ſcili-
cet,& apparatu,Fulgentius placiades accipit pro uirginali funere, quod
Beroaldus nõ approbat,in ſecũdo in Sueto.cõmentario. Mortaliũ iocũ
ditas.Quia ſpectatores ſubitã & inopinatã Hennonis lęticiã poſt luctuo-
ſas querimonias ortã uiderũt,& ſimul ex mulierculę profuſo gaudio in-
gẽtem mœrorem & lachrymas eueſtigio naſci. Ea propter eos hortatur
chorus,ne proſperis nimiũ cõfidãt,neq; aduerſis nimiũ deprimant. Talẽ
Iucunditas eſſe docet,qui uoluntarie pauper eſt Mortaliũ hominũ. Iocunditas.
Voluptas.leticia.proſperitas. iocunditatem non a iocando, ſed a iuuãdo
hoc eſt oblectando ſunt qui dictum putant. Et quia magna erat affinitas
inter u & o dicitur iocunditas & iucunditas,ut iocundus & iucundus.

Volucris. adiectiuũ,uelox,fluida.momentanea,Singulę namq; ho-
rę immo momenta ut cõmemorat Alphenus iuriſconſultus titulo de iu-
diciis,aliquid de nobis prędantur,& carpũt,punctum eſt quod uiuimus
et adhuc pũcto minus meritoq;.Hemerobii dici poſſumus ideſt diales,cũ
uita nobis unius uix diecule tributa ſit,& dies nr̃i ut inquit Iob ſicut um-
bra prętereant. Pendula anxietate & ſollicitudine referta, Alcume
na plautina id pulchra oratione comprobat,& profecto tã recte q; docte
nuncupat uoluptatem pendulam,cũ ei nõ parũ multi ex hominibus om̃i
deſyderio, toto conatu,nimio ſtudio,ceſſãtes ab om̃i alio opere dies atq;
noctes per q̃ anxie tanq̃ penduli,illicq; affixi ſint incumbunt,parũ cogitan
tes,quid & q̃re ſint.M. Terentius uarro ille togatorũ literatiſſimus, & ut
ueriſſime dictum eſt a Terẽtiano undecũq; doctiſſimus prouerbium hoc
cum primis celebrat, Homo bulla eſt eo magis ſenex,Scitis opinor om̃es
bullam dici in aquis tumorem repente natũ,repente euaneſcentem, uidi
ſtis ne unq̃ etenim perſępe uidere cõtingit,ex largo hymbre & ſubitario
id genus bullas quaſi ſufflatas intumeſcere.Mox ubi reſpexeris eueſtigio
euanuiſſe. Talis nimirum eſt homo,hodie ut bulla turget,craſtino nuſq;
erit, Nulli prorſus rei potuit ſciti⁹ & uerius homo q̃ bullę comparari,ui
delicet & riuulus momentarius nugatorius,& inſtar bullę repente defi-
ciens. Noſter aũt poeta non inerudite humanam uoluptatem turbini ac
niui cõparat.Eccleſiaſtici ſcriptores humanę uitę typum imaginant florẽ
qui mane uireſcẽs ante ueſperam flacceſcit,qui cũ ſit ſpecioſiſſimus ocyſſi
me intermoritur,Hinc propheta exclamat,om̃is caro fenum,& om̃is glo
ria eius q̃ſi flos fœni,Conſimiliter Seneca Nemo noſtrum inquit eſt in ſe
necture qui fuit iuuenis.Nemo noſtrum eſt mane,qui fuit pridie,corpora
nr̃a rapiuntur fluminum more.Nihil ex his quę uidemus manet.Egoipſe
dum hec hunc in locum comporto,ut oſtendam immutari hominũ uitã,

& perinde iucunditatem,uoluptatem, gloriam famam,& id genus hu/ mani deſyderii,immutatus ſum,hoc eſt q̄d ait Heraclitus in idem flumen bis deſcendimus & non deſcẽdimus. Manet enim idem fluminis nomẽ, aqua tranſmiſſa eſt,quotidie homo moritur,quotidie demit̃ aliqua pars uitæ,& dum creſcit uita decreſcit,quotidie ex noſtro corpore particulæ decedunt,ex quibus conſiſtimus,ut philoſophi tradunt.

Inſtar. ad imaginem,ſimilitudinem.Quidam idonei ſcriptores ad in Inſtar ſtar uſurpant,ſed frequentius ſine propoſitione ponitur iuxta illud Vir/ gilianum Inſtar montis equum, Probus inſtaris gtm̄ fecit,licet cæteri ut indeclinabili uoce ſint uſi. Lau.Val.ſi placet uide,qui iurgatur cũ Seruio.

Turbinis uenti,quem Ariſtoteles typhonem nuncupat,cum nube perrupta deiicitur exhalatio & diſpergitur, & acta uertigine detruditur in imum in anguſtis locis cadens, & ibi circumgyrationes agens,ut pars ſequens præcedentem pellere uideatur,huiuſmodi uentus tumultuoſus et turbulentus uocatur typhon hoc eſt turbo,Seneca turbinem ad hunc fe/ re modum deſcribit uentum circumactum,& eundem ambientem locũ ac ſe ipſa uertigine concitantẽ.Seruius ſup hoc Virgilii,Et terras turbine uexat,turbinem dicit uim eſſe uentorum.Eſt & turbo ut Cyllenius no/ tat modus inſtrumenti luſorii quo pueri maxime delectantur, Præterea turbo dicit̃,quicq̄d forma acuta eſt.Tu lector cõſydera uenti Typhonis cauſas,Enimuero cognoſces nõ abs re,ſed magna induſtria cum illo uo luptatem humanam comparaſſe.Voluptatem aũt & iucunditatẽ mor/ talium generaliter hic accipio,nihil diſtinguẽs prorſus inter carnis & ter renarum rerum deſyderium,quo miſeri homines quiſq; ſuopte corrupto ingenio æſtimationeq; falſa ad hanc uel illam rapimur,penitus rationis tramite aberrantes,& noſtri obliti,ſpem & ſalutẽ omnem uel deliciis uel opibus,uel gloriæ uanæ aſcribentes,In quibus tamen omnibus nõ eſt ſa lus.Nimirum miſera res eſt nos his rebus credere & confidere, tum ani/ mam,hoc eſt ſtudium,tum corpus hoc eſt laborem,et quodcunq; exerci tium,quarum & ſalutis & curæ rationem ut haberemus domini earum conſtituti ſumus & auctores.At nunc uidemur ex dominis non ſerui ſed ſeruorum noſtrorum ſerui facti,noſq; illis ſponte ſubiicere,quę omni ar bitrio noſtro & ſubiecta & expoſita uoluit rerum creator ſapientiſſimus

Agit. mouet,hoc enim inter uarias acceptiones ago quandoq; ſignificat. Sedula. fixa,conſtans,firma,qui ex animo & ſine dolo & Sedulus inſtanter intentus eſt ſedulus dicitur a Donato & Nonio, Hinc ſedulitas & ſedulo pro fidelitas,diligentia,fideliter & diligenter.

Quem nix Res terrenę,quibus gaudent terreni.Ex ſacerdotum gẽte præbendoſi,plebeia uero auari & fœneratores,tum omnis corporeę uo luptatis ſerui et amatores,tam ſtabiles ſunt,tam firmę,& ꝑpetuæ, quam nix, Nec hoc miretur quiſq̄, cum ipſiꝰ uitę ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam,ut inquit.Flaccus.Nos tamen in longum ſpes noſtras

cogitationeſq; protẽdimus. Inquit unus anno quinquagesimo ædifica-
bo.honores geram,fundos emam.O ſtultas hominum mentes o pectora
ceca,quid ſibi de futuro pollicentur,Tria tẽpora prædicant omnes & no
runt,præteritum præſens, & futurum.Sed qui curioſius & ſubtilius iſta
pẽſitarunt præſens tempus ſubſtulerunt quod in fuga ſemper eſt, quod
ante deſinit eſſe q̃ uenit. Hinc illa pythagoræ apud Ouidiũ acclamatio,
Noſtra quoq; ipſorũ ſemp̱ requieq; ſine ulla Corpora uertunt,nec q̊d fui
muſue ſumuſue.Cras erim⁹,nimis hoc eſt,Quis em̃ habet exploratum ſe
ad ueſperam eſſe uicturum? Nam ut inquit ueriſſime Lucianus a tenu-
De niue iſſimo filo pendemus omnes,quod citius dicto dirumpitur,Sed ſat nunc
Pluuia ethice philoſophatum,iam phyſice de niue quippiam notare non iniucũ
Rore dum erit.Ariſtoteles.Nix generatur cum nubes (priuſquam in humorẽ
Pruina ſtillet)congelatur,Et hoc eſt frigiditatis regionis (in qua fit) ſignũ,& tem
poris,non em̃ conſtringeretur ac gelaretur, multa exiſtente caliditate &
non ſuperuincente frigore,debet tamen aliquid caloris eſſe nubem eleua
Accidẽtia re ſufficiens.Conueniunt pluuia ros pruina & nix,Nam fiũt ob infrigida
niuis tionem omnia,& pluuia & ros ſunt idem,& pruina & nix idem,ſola pau
citate & multitudine diſtãtia,Nam pluuia ex multo uapore multis locis
& multo tempore collecto generat̃, ros ex pauco, ut ephemerio uapore
& pruina ex gelato uapore,nix uero ex gelata nube.Præter Ariſtotelicę
literæ ſententiam adiecit Faber quattuor niuis accidentia memoratu di-
gna,nix nimium albet,fortiter uiſum diſpergens,per flocculos cadit,meſ
ſem auget,ſemper in altis ſaluatur montibus. Vnde.Candida nix nimiũ
tu fundis acumina uiſus,Tu cadis ut floccus meſſibus apta uenis,Hiſma
ron & rhodopen & caucaſon,othrin & alpes.Præruptos montes tu ſine
fine tegis,Quo uero ſtudioſi adoleſcentes lepidũ hoc & perelegãs tetra-
ſtichon ſine impẽdio p̱diſcant,animaduertendũ eſt eis floccũ eſſe exiguã
lanæ portionẽ,quæ heret dumetis,& ſpinetis cum per illa trãſeunt oues
Inde flocculus diminutiuum enaſcitur,& in flocculorum ſimilitudinem
(ut ſecundum eius accidẽs oſtẽdit) cadit nix. Hiſmarus & rhodope mõ
tes Thraciæ perpetua niue candentes.Caucaſus mons eſt Indiæ conter-
minus Scytis. Othris mons eſt Theſſaliæ quem Virgilius niualem vo-
cat, cum inquit.Deſcendunt centauri homolen othrinq; niualem.Alpes
ſunt montes italiam a gallia diſterminãtes,de quibus Virgilius.Alpinas
a h dura niues & frigora rheni,& in his editiſſimis mõtibus ſaluatur nix,
ꝙ calor ſolis etiam æſtiuus non ſufficit eam liquefacere, quare diuturno
frigore tandem illa duratur in cryſtallum

Quid ergo confiditis in gloria. quæ terrenarum rerum affluentia
enaſcitur,quærit chorus terrenis deſyderiis occupatos, quid id eſt quonã
pacto confiditis,fiduciam & ſpem collocatis in gloria, abundantia tran
ſitoriorum fluidorum & inſtabilium,quæ bona cum ſe ipſa ſaluare non
poſſũt,q̊ pacto igitur uos ſaluabũt.Q₂ ſi neq; ſe neq; uos ſaluare poſſunt
quid igitur in eis confiditis, aut de eis gloriamini? quod quidem prorſus

impiorum est & flagiciosorum, ut sacris literis compertum habetur, Nequeo continere quin hoc loco paucula disticha aureis tamen notis iugiq; memoria digna nec multis etiam ante hac cognita subiiciam, qbus Hieronymus Busleidianus germanus latine græceq; doctissimus diuini humaniq; iuris doctor præpositus Ariensis non tam maiorum stemmate q̃ uitæ sanctimonia clarus diui imp. cæs. Maximiliani Augusti pii fœlicis magnanimi, eiusq; serenissimi nepotis Caroli Austriæ & Burgundiæ archiducis excellentissimi, potentissimiq; consiliarius mihi admodū amicus mira breuitate amplissimas grauissimasq; sentētias huic nostro proposito haud inconuenientes expressit.

CVPIDO

Blandulus emitto dulci lita tela ueneno
Sunt mihi præda homines, sunt mihi præda dei

PVDICITIA

Quem nisi te foueat superas inceste cupido
Vincere te didici, sobrietate fuga

MORS

Quid iuuat aligeri uicisse cupidinis arcum
Cum te falce mea uita pudica metam

FAMA

Me bona uita parit, per me post fata sepulti
Viuunt, hinc merito mors fera te supero

TEMPVS

Gloria quid cineri, quid famæ uentulus umbris
Proderit? esto iuuet, me tamen esa perit

ÆTERNITAS

Cæcus amor niueusq; pudor, mors, gloria tempus
Præterit, ergo deum quære perenne bonum

SVMMVM BONVM

En ego uera salus, intermina uita, beatis
Ciuibus, omnigenis affluo deliciis

DIVI HIERONYMI SENTENTIA

Si saperes quam sit super omnia dulcis Iesus
Mundi falsus amor uerus amaror erit

Hisce opido perq̃ elegantibus uersiculis pauxillulam expositionem præcipue erga studiosos adolescētes prouocatus adiicere statui, ueluti corollarium ne prætermitteretur quod eis gratum & utile futurum uideretur.

Cupido. Cupidines multos finxit antiquitas, sicut & ueneres plures Plato scribit duos esse cupidines. Alterum cœlestem & diuinum, Alterū uulgarem atq; plebeium. At M. Cicero tres cupidines docet fuisse, Cupido enim primus ut inquit Mercurio & Diana prima natus est, Secundus Mercurio & Venere secunda. Tertius quidem est Anteros id est amori Cupidines plures

contrarius,& amoris diſſolutiuus ex Marte & Venere tertia. Sed Oui-
dius Plato.ſecutꝰ uidet̃ in faſtis ſic ſcribẽs. Alma faue dixi geminorũ ma
ter amorũ, Dicũt aũt iocum & cupidinẽ Veneris filios,hinc matrẽ gemi
norũ amorũ dici, Vnde Horatius ait li.i.odæ ſecũda.Siue tu mauis eryci-
na ridens,quã uolat circum iocus & cupido. Alter aũt allicit,alter coniũ
git.Cupidines aũt interdũ accipiunt̃ pro cupiditatibus.Hora. Nonne cu
pidinibus ſtatuit natura modũ quẽ.Cæterũ fit frequentior mentio cupidi
dinis hoc eſt ſenſilis,inſtabilis & uani amoris apud poetas, quẽ finxerũt
puerũ alatũ.nudum.ſagittiferũ,ex affectibus amantiũ,qm̃ mutabilis ſæ
penumero inſtar puerilis appetitus,ut inquit Aphrodiſeus & imperfectę
cognitionis,ut uoluit Phurnutus,et tollunt̃ præter hæc in altũ ueluti uo-
lucres amantiũ deſyderia,& radios emittunt ueluti ſagittas ex oculis,ex
quibus Muſeus uulnus lubrice labi dixit ad uſqꝫ p̃cordia, Nude q̊qꝫ &
aperte ſuos promunt affectus qui capti ſunt amore,Sed indiſcriminatim
cupido ꝑ amore ponit̃ ut Marcelli regula nõ ſit ſemꝑ obſeruãda,ſic is ait
Cupido & amor idẽ ſignificare uident̃,& eſt diuerſitas,Cupido em̃ incõ
ſyderatæ eſt neceſſitatis.amor iudicii,Plau.in Bacchi.Cupido te conficit
an ne amor?Idem in Curgu.diſcreuit & uim eiuſdẽ diuerſitatis expreſſit

Telum

dicens.Quo Venus cupidoqꝫ imperat,ſuadetqꝫ amor. Tela. ſagittas,
Telũ dicit̃ om̃e q̊d manu iaci poteſt,Poetę aſcribunt cupidini duas ſagit
tas,alterã ex auro,alterã uero ex plumbo,ut eſt apud Ouidium in meta.
Lita. uncta.inſperſa. Dulci ueneno. hæc malitię omnis natura eſt,ut
ſub p̃textu dulcis ueneni hoc eſt uoluptatis quotidie ſe nobis offerat,&

Venenum

ſolicitet multiplici ſua oſtentatione & pollicitatione,quo miſeros fallat,ꝑ
dat & tandem ſuæ ditioni ſuppeditatos male agat,habeat & pertractet,
Fugiamus itaqꝫ uoluptatem & maxime adoleſcentes,qui libidinibus
æſtuant,hãbet enim quæqꝫ ætas ſua uitia propria, ut dolorem procul eſ
fugiamus nocet empta dolore uoluptas. Venenum autem in bo-
nam & malam partem accipitur, Hinc Caius iureconſultus ut liquet
.ff.de uerb.ſig.Qui uenenum dicit adiicere debet utrum bonum eſſet an
malum,Cognoſcitur aũt ex ſtructura orationis quam in partẽ ſumi de-
beat. Dei. quos ſtulta gentilitas coluit,quorum Prudẽtius in Roma
no inquiens,deos catenæ colligant adulteros ut contra Sym̃machũ Ter
tullianus in apologetico,& Lactantius.Mantuanus, & Picus iunior in
hymnis meminerunt.Homines in deorum numero relati,& dei & hero
es & diui uocabantur,quanqꝫ inter eos differentia. Sed & alii (ut Picus
notauit iunior) diuos deis prætulerunt, alii contra deos diuis præſtare
arbitrati ſunt,Fuere em̃ qui deos perpetuos,diuos ex hominibus factos
dicerent,ut eſt apud Seruium. Varronis tamen & Seii auctoritate diui
perpetui credebantur,dei propter conſecrationem timebant̃,Sic & apud
Virgilium in xii.Turni ſoror dea,Iuno diua nuncupatur, Heros autem

Pudicicia

minor diuo, Vnde Horatius in arte poetica,Intererit multum diuus ne
loquatur an heros,latius apud Picum. Pudicitia, blandicias,illece-

bras,titillationes.irritamenta cupidinis uoluptatis libidinis carnis duce
pudicitia facile uincimus,modo uelimus,quid enim uolenti difficile?
Recte igitur exprobrat cupidini pudicitia,ꝙ niſi ſe fouentem & ſponte ſe
ei dedentem ſuperet,& euincat. Eſt autem pudicitia circa oſcula,ample-
xus & cætera uenerem prouocantia,ut mollia uerba laſciua carmina im
pudicos aſpectus,& ſimilia id genus,temperantia dirigẽs ad iſta ut opor
tet fugienda,quoniam irritamenta ſunt,Veneris & niſi ſtatim reprimant
animum ſuis blandiciis pertrahunt ad ſcelus.Dat igitur duos modos re
primendi ea ſobrietatem ſci. & fugam.Eſt autem ſobrietas temperantiæ
ſpecies,quam ethici uoluptatũ triſticiarumq; guſtus ac tactus mediocri-
tatem definiunt,hoc loco ſobrietatem non diſtinguo ab abſtinentia,cum
illa ſit circa potum moderate utendum temperantia,hęc uero circa cibũ
Hinc ut prouerbio dicitur.Sine cerere & baccho friget venus.

Fuga. in primis uenerei & laſciuientis conſortii,tum immoderati ci
bi & potus,per quę inſignis uirtus & apprime in hominum uita utilis uir
tus temperantia ,& perinde pudicitia periclitatur, quod ſatis exẽplo An
nibalis euadit exploratum,qui cum ferme totam armis occupaſſet italiã
campana luxuria corruptus prorſus elanguit,quæ ut inquit Valerius.
uigilantiſſimũ ducem armis quidem inuictum ſuis illecebris complexa
uincendum romano militi tribuit,quæ totum etiam exercitum largis da
pibus,abundanti uino,ueneris uſu laſciuiore ad ſomnum & delicias ad-
uocauit, Hinc carthaginenſium lex fuit ut nunq̃ in caſtris quiſq; guſtare
uinũ audeat ſed toto illo tempore aqua bibatur.

Mors. a mordendo dicta,ꝙ omnia mordeat atq; conſumat, Naſo. Mors
Omnia ſub leges mors uocat atra ſuas,quod hic pudicitiæ obiectat.

Viciſſe. attriuiſſe.expugnaſſe.confregiſſe,arcum ſagittas,de quibus
ſupra,tu aũt per arcum accipe blandicias & uenereas illecebras aligeri cu
pidinis,alas gerentis & alati,qui ob id q̊d ex Pico notaui poetis alatus fin
gitur,& ut Bocatius ſentit paſſionati inſtabilitas demonſtretur,facile em̃
credentes cupienteſq; de paſſione in paſſionem euolant.

Poſt fata. mortẽ.Martia.Cõiugis audiſſet fatum,de quo mox plura.

Per me. famã gloriã q̃ eſt frequens fama cũ laude de aliq̊.Hinc im.Iu Gloria
ſtinian⁹.Hi em̃ qui pro re publica ceciderũt in perpetuũ per gloriã uiuere
intelliguntur.Apud Athenienſes famæ templum erat conſecratum, dę
quo Picus & Crinitus,noſq; latius annotabimus in ſecunda tertii.

Cineri corpori,quod anima exutum redit in cineres , quibus com
pactum erat,ſi quidem om̃e in id quo eſſe cepit reſoluendũ eſt,Horatius Homo in
Puluis & umbra ſumus,cuius ſententię uulgatiſſimũ illud ſcripturę teſti- cinerem
monium,quo mouent̃ homines meminiſſe ſeſe eſſe cinerẽ & puluiſculũ,
& in cinerem reuerſuros. quod dixit olim legatus Scytarũ Alexandro
magno ex indulgentia fortunę cõditionẽ humanam obliuiſcenti, ſi deus
es tribuere mortalibus beneficia debes,ſin aũt homo es, id quod es ſemp
te eſſe cogita.Hinc quo die ſacra ciueritia celebrantur chriſtianis hoĩbus

christianiter uiuẽtibus mos est accedere sacerdotes ut eorũ capiti cineres imponant, qui tum eos cõmonent, & cineres esse, & singulum in cinerem reuersurũ, Petrus crinitus uir in omĩ doctrina uersatus de Bonifacio pontifice Romano qui Celestino successit in põtificatu inter cetera scribit. Cũ autem Prochetus genuensiũ Archiepũs, qui habebatur inter gebellinos constitisset ad pedes pontificis; inibi põtifex Bonifacius uerbis permutatis quę pro religione effantur, Memento inquit quod Gebellinus es, & cũ gebellinis morieris, & simul cineres sacros in eius frontẽ atq; oculos projecit, quo scelesto facinore insolentiã, ambitionẽ atq; impudentiã suã sub religionis specie cõmonstrauit. Sed & pleraq; alia in historiis ad eius ignominiam relata sunt. Vmbris animabus, que corpora dereliquerunt.

Vmbræ — nec tangi possunt, & oculis umbratili quadã effigie præsentari solẽt, Vm

Spiritus — bras dixit esse Seruius quæ inferos, animas quæ cœlum peterẽt. Spiritus dici in nr̃a religione constat substantias sine corpore, quæ mortalibus se uidendas prębẽt. Vnde & chr̃us saluator cum post resurrectionẽ corpus suum præbuit apostolis uidendũ, atq; palpandũ, inquit palpate & uidete quia spiritus carnẽ & ossa nõ habet, sicut me uidetis habere, ut in euangelio scriptũ est. Ambigebãt enim illi phantasma esse id est uisionẽ, apparẽtiam ue, & quam Romani dixissent umbrã Esa consumpta, extincta.

Me tempore, quod omnia edit, & corrumpit, maxime quę eo mensurãtur, ueluti generationi & corruptioni obnoxia. At diceret quispiam famã & immortalitatẽ scribendo acquirimus, quam famã, quã immortalitatem? si post mortem urceus inquit, aut nihil eris, aut si eris, ut credimus, nomen tuum infinitate annorum e memoria hominum delebitur, & hoc omĩbus famã quęrentibus dictũ sit, statim subdens. Quod si mundus semper fuit & semp erit, ut Aristoteli placuit, nihil sempiternũ nihil immortale pręter ipsum mundũ, uel propter exustiones, uel propter diluuia quæ statis accidunt temporibus seruari potest, si uero mundus ab immortali deo per ignem cõsumendus est, multo minus tibi immortalẽ famã sperare conceditur, sed diu q̃tum fieri potest nomen producere dulce est, uerũ, sed quid diu dicẽdũ est, quod finẽ aliquãdo habiturũ sit? Cecus amor Proclus in libro de anima & dęmone causam reddit cur cecus existimet.

Perenne bonũ. immortale, dignissimũ, certissimũ, cultores suos beatificans, quod sequens distichon explicat, noĩe summi boni, quod est deus gloriosus qui est uera & unica salus, cultoribus suis eternã uitã cõdonãs, ac perpetuis gaudiis sui fruitione afficiens. Ad quem quęrendũ, colendũ amandũ ex sententia diui Hieronymi. Postremi uersiculi nos hortãtur ut relictis & ualedictis huius mundi uanitatibus & amaritudinibus christo superbenedicto adhereamus, qui est summũ bonũ, per se, pfectũ, uirtuoso

Desuper — homini constitutũ propriũ pręmiũ, iucundissimũ, pulcherrimũ, optimũ

mirifico — permanentissimũ & humanarũ operationũ finis ultimus. Dulcis iesus

nomine — De quo Petrus in actis, non est in aliquo alio salus Nec eĩ aliud est nomẽ

sub cęlo datum hoībus, in quo oporteat nos saluos fieri, de quo nuper et Faber noster ita cecinit. Gens bn̄factorē te agnoscat et inuocet oīs. Nomē christe tuū, cunctis tua facta loquatur. Cātetq; et psallat miraculaq; oīa narret. Inq; tuo sancto sua gaudia nomine ponat. Nomine quod lōge est nomē sup omē locatum, Cui cœli, cui terra. cui curuātur abyssi, Nos saluatorem σωτῆρα hoc gręcia dicit. Hebræi Ihesum sup admirabile nomē

Super omnia Cusa in sermonibus sensit hoc admirabile & bn̄dictū nomen totū in se claudere, cum media sin id est, s, litera magnū dei ineffabile nomen tetragrammaton quattuor literis iod. he. vau. he. conflatum, quod his literis nostris q̄q̄ pacto repręsentare possumus I H V H iunctim sic IHEVHE, iunge igit̄ sin id est s in medio, fiet IHESVHE nomē benedictū regis nr̄i & saluatoris, de quo librū edidit elegantissimū poeta noster sine controuersia ut Iacobi fabri uerbis vtar, e cuius in psalteriū cōmētariis hæc sumpsimus inter sueuos doctissimus, quē qdē libellū ab illo diuino benedicto & admirando noīe de uerbo mirifico nuncupauit. Reliquū est optimi adolescētes, ut ex toto corde et anima uestra hoc dulce nomen ametis, & colatis in terris. quo duce id post fata summū bonū consequamini, & nos post hanc digressionē quā magnopere uobis placiturā putamus, ad ceptam expositionē chori redeamus, Penuriam inopiam. Et hic est perpetuus auarorū cruciatus, qui expleti diuitiis sacietatē tn̄ nullam consequūtur, sed futurarū cupiditate semper anguntur, Nam diuitiæ opesq; ut constat grauissimo atq; sanctissimo testimonio Pauli nimia quadam anxietate & animi simul & corporis discrimine quęruntur Qui uolūt inquit diuites fieri incidunt in tentationem & laqueū diaboli et desyderia multa quæ mergunt homines in interitū & perditionē, malorum insuper omniū radicem cupiditatē appellat, Discurre per singula uitia & irritamenta diaboli, nihil inuenies quo mortaliū mentes facilius uincat, Quam sit grauissimū scelus auaritia, q̄ plura & q̄ uaria scripta ueterum demonstrant, M. Antoninus imperator nihil in tota uita deprecat⁹ est, quam auaritię famam, sicut relatū est a Iul. Capitolino. — Penuria

Ignobilem. recto usus epitheto. Nam penuria & paupertas efficit homines erga huius seculi filios ignotos & despectos, contra diuitiæ notos & in precio constituunt, elatos & insolentes reddunt, at nimio malo suo, ut tam nostris q̄ peregrinis exemplis palam est, antiqui em̄ nobilem pro noto ponebant, & ignobilem pro ignoto. Plautus. Peregrina facies uidet̄ hominis ignobilis, Dicitur & ignobilis per g literam, gnobilis enūciabat̄ apud ueteres ut est apud Actium. Instabilis fati. fortunę hoc loco, cui philosophi externa bona omnia dedicarunt, q̄ nulla ratione comparari possiderique possint, q̄ casu & temeritate fortunę, q̄obrem diuinū honorem eidem ipsi fortunæ romani tribuerunt, aramq; dicarunt, cum simulacro dextra gubernaculum tenente. Leua aūt cornu plenum, quasi orbis regimen obtineat, solaq; sit quę opem precantibus mutuet. Fuerūt ex phi — Ignobilis — Fatum — Fortuna

losophis si Aristoteli credendũ est (ut certe credendũ est) q̃nquidẽ diuinꝰ Plato ipsum philosophũ ueritatis appellauit, hinc hęc Codri exclamatio O magna laus tanq̃ alii uerũ dignoscere uel dicere nescirent qui dicebãt omnia fieri a casu & fortuna, fortunãq; cœlũ mouere & rerũ inferiorum seriẽ eo motu disponere, sed horum opinionẽ Aristoteles uelut futilẽ & incõuenientẽ explodit rationibus euidentissimis circa finẽ quarti capitis secũdi phisicę auscultationis. Sed ꝙ hic fatum pro fortuna accipiã, moueor epitheto fortunæ ascripto, & ꝙ poeta subiicit mobilẽ rotam, quę propria fortunæ attribuitur. Alias em̃ fatum si philosophis credimꝰ, tam stabile est, tam immutabile, tã inexorabile, & tam ineffugibile, quod & Iupiter ipse stet illo, prescriptos esse ferunt unicuiq; mortaliũ ex dispositione fatali uitę terminos, quos non liceat transgredi, ob legem fati insuperabilem. At nos canonicis scripturis monemur deum optimũ maximũ ultra fati præscriptum & legem tanq̃ plus polleat q̃ fatale decretũ mortalibus uitam prorogasse, aduersus fati necessitatem. Hinc diuus Augustinus cõtra eos & maxime Firmicum qui ait fatum nobis uitæ ianuas pandere, finemq; uiuendi fatalis legis necessitatẽ statuere, scribens inter cætera quinto de ciuitate. Quidam inquit fato autumant omnia fieri quę fiunt, quod si ita est, nihil erit in nostra potestate, nullumq; arbitrium uoluntatis, q̃d neq; dignum est ut credatur, neq; dignum ut referatur, cum liberi arbitrii nos deus condiderit, feceritq; in nobis mentes, uoluntatesq; adeo liberas, ut de ipso deo & male sentiamus & male loquamur, quam uero ob causam liberę potestatis & arbitrii facti sumus Damascenus capite xxvii. secundi theologiæ suæ scribit. Poetę utũtur hoc uocabulo uarie, modo pro necessitate, modo pro natura, modo pro uoluntate, item pro iussione diuina ac pro oraculo nonnunq̃ accipiunt. Mobilem rotam. uolubilem, ut est uidere apud Ouidiũ in fastis lib. iiii. & li. iii. de tristibus, & Boetium. De hac fortunæ rota sic quoq; scribit Alanus in anticlaudiano. Præcipitem mouet illa rotã motusq; laborũ. Nulla quies claudit, nec sistunt ocia motu, Hos premit, hos eleuat, hos deiicit, erigit illos. Cogit & in uarios homines descendere casus. Tuum aũt erit studiose lector mente discas fortunam reuerenter habere, Ne ꝙ hic admonet chorus aduersis nimiũ deprimaris & prosperis nimiũ confidas, conditionẽq; humanã obliuiscaris.

Fatum

Rota fortunæ

Degit. agit, ducit. Prope. aduerbium fere. Fallibilem. quid em̃ fallacius uita diuitũ, qui sola fortuna pendẽt. Saluator noster testatur in euãgelio regni cœlestis ianuas uix diuiti patere. Quid enim aliud rogo hæc sibi uolunt uerba, Facilius est camelũ transire per foramen acus q̃ diuitẽ intrare in regnum cœlorũ, Non em̃ immensę opes, nõ carnis illecebra, nõ habiti honores atq; magistratus, non dignitates, non sceptra, non infulæ non super uniuersas orbis terrarum nationes propagatũ imperiũ, nõ deniq; quicquid speciosiũ mundus falso promittit beatos nos efficit, sed neq; omia simul sufficiunt ad uerã unius dei solidãq; lætitiã, multo plus macerant, urgent, laniant, fallunt, excruciant, perdunt q̃ iuuent adulẽt ac pal

Vita diuitum fallax

pent. Quare si quis est qui ratione utatur, qui uelit homo nũcupari, qui de sua salute curet ac cogitet aliquando necesse est, aut hæc uniuersa cõtemnat aut contemnentis certe se similem præstet. Vitam. Triplex in hominibus inuenitur uita. Prima est infra hominẽ & eorũ qui sequunt intellectũ sensualẽ, appetitũ sensualẽ & memoriã sensualẽ ut improbi & praui Et infra hoĩem dicitur, ꝙ hæc pro humana dignitate uita non est sed bruta, cum sit secundũ eas potentias quas bruta sequunt, immo brutorũ uita inferior. Nam animalia rationis expertia illas sequendo potentias uiuũt secundũ propriã naturã, ꝙ superiores quas sequant non habeant, Homo uero dignioribus potentiis neglectis a se degenerans abiectiores sequit, & inferiores. Et de his dicunt sacræ literæ. Homo cum in honore esset nõ intellexit comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. A qua quidẽ uita nos reuocat id Dauidicũ. Nolite fieri sicut equus et mulus quibus non est intellectus, Secũda uita est secundũ hoĩem & eorũ qui sequũtur medias potentias scilicet intellectũ rationalẽ inferiorẽ & actiuũ appetitũ rationalẽ & uolũtatẽ inferiorẽ & memoriã rationalẽ inferiorẽ Et dicitur secundũ hominẽ. quia homo ita uiuens propriã sequit naturã, & sibi proprias exercet operationes scilicet uirtutũ officia per consultationẽ & electionẽ. Et hęc imitatio (q̃uis ad superiora non fiat conscensus) est grata optimo rerũ parenti, quã habent piæ mentis hoĩes illiterati, aut ad altas contemplationes non euecti, & hæc eorum uita actiua dicit. Tertia uero est uita supra hominem & eorũ qui supremas sequunt potentias, earumq; operationes exercent, scilicet intellectũ contemplatiuũ uoluntatẽ appetitũq; rationalẽ superiorẽ, & memoriã rationalẽ superiorẽ. Et supra hoĩem dicit, quia huiusmodi uita uiuentes hoĩm cõem naturã excedunt, & ad diuinorũ uitam accedunt, & hoĩes diuini uocandi sunt siue heroici. Et uita hæc cõtẽplatiua dicit, proxima cœlestiũ imitatrix, ad quã actiua uita ordinat, ut mediũ ad finẽ. Debent itaq; qui generoso sunt aĩo primã penitus abhorrere, & a pecorũ appellatione sese uindicare, Secundã amplecti hoĩ propriã & peculiarẽ, & quibus benignior aspirauerit natura, immo uero naturę & uirtutis oĩs dominus, non debent secunda abire cõtenti sed & tertiã consequi, ut proxime possint diuinorum esse participes

Triplex inuenit uita in hoĩbus

Nihil potest perdere. Sentẽtia est Vlpiani, Qui nõ habet q̃d reddat eiꝰ ꝑiculo nihil est. l. Itaq; fullo. ff. de furtis, Et ideo fortuna ab eo nihil põt arripere, cui nihil mutuauit, neq; uis ulla quem piã timore terroreue afficit, q magis ad naturę legẽ q̃ ad uulgi opinionẽ cõmunemq; errorẽ uitã ducit, Sedet qetus manet. At cõtra auari irreqetus animus & semp in fluctibꝰ q̃m finẽ in quẽ desinat cupiditas nõ habet, estq; hydropisi similis, aut ęstuantibꝰ febribꝰ q̃ nullis potationibꝰ sedãt, sed q̃tiẽs bibit totiẽs inualescũt, Sedere, ꝓ manere apd' Seruiũ expositũ liqt. Differt aũt a sedeo sido, est eñ sidere deorsũ descẽdere, pessũq; ire Maro. Sedibus optatis gemina sup arbore sidũt, Vñ desido subsido. Idẽ, subsidere ualles, & iterũ, subsidit dubiꝰ Sedere uero manifestę est significationis, Plau. Si non ubi sedeas locus est at est ubi ambules.

Animus auari irreqetus

Lætus — Lætus. Lætiores sunt pauperes, quibus nulla est unquam dominata cupiditas q̃ locupletes, qui auidius infinita possideãt, Viuebat in dolio Diogenes multo lætius q̃ Alexander in regia, & concaua manu potauit aquam multo iucundius q̃ rex iste uina preciosa capacioribus scyphis.

Pauperes studiosiores — Discitq; colere. ut solent pauperes, qui urgente rerum inopia student ardentissime, nec ullis uoluptatum illecebris emolliuntur, sed per ardua quæq; prorumpunt, & secundũ Senecam experiri multa pauperras docet. Hinc græcis in ore frequens est uerbum, Paupertas sapientiam sortita est. Deum. Symonides ut notauit pri. tusculana. commentator rogatus a Hierone quid esset deus, deliberandi causa sibi unã diem postulauit,

D: deo — Cum idem postridie quæreret biduum petiuit, cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quæreret, cur ita faceret, quanto diutius consydero tanto uidetur mihi res obscurior. Plato cum de deo loqui esset animatus, dicere quid sit non est ausus, hoc solum de eo sciens, quod scire quale sit ab homine non possit, Solum uero ei similimum de uisibilibus solem reperit. Macrobi. in primo. Lactantius. Neminem ait tã rudem tam efferis moribus, qui non oculos suos in cœlum tollens esse intelligat aliquam dei prouidentiam, qua regatur hoc omne quod cernitur.

Virtute, quam ipsa rerum inopia suadente comparauit, Paupertas ẽm nisi inuitis & recusantibus grauis & indecora, ad bene beateq; uiuendum multo aptior est, q̃ largæ & affluentes diuitiæ. Id & ipse uitæ usus facile demonstrat, & complura probarunt exempla. Marco Antonio Sabellico peculiari uolumine obseruata, quæ uos optimos adolescentes præ Ouidio Iuuenale. Martiale. Tibullo. Catullo. Propertio & similibus legere, relegere atq; delegere etiam cupio, Polliceor uobis q̃nquidem & illos proh dolor cum maxima temporis iactura relegimus hoc uno Sabellici libello, & maiorem rerum uerarum cognitionem, & flagrantius uiuificantium literarum studium quam his omnibus consecuturos. Nolite quæso decipi quibusdam deumq; hominumq; contemptoribus nedum philosophiæ eiusq; filiorum doctissimorum liberalium artium magistrorum, sed & sacrosanctorum christianæ theologiæ professorum acerrimis osoribus, hostibusq;. Sed potius animum ad bonarum artium philosophorumq; disciplinas & studium adiungite, Hoc etenim fonte omnes deriuantur, educunturq; superiores disciplinæ. Audi quæso Calentium ad Hiaracum. Sed in primis (inquit) bonarum artium studia & philosophorum disciplinas sectare. quod uirtutum genus omnium pulcherrimum puto, & quod fortunæ minus timeat mutabilitatem. Improbanda est igitur uobis cum M. Tullio Neoptolemi Enniani sententia, cuius Apuleius & Gellius meminerunt.

ALCABICIVS GRETA ELSA

Alc. Ptolemęus in libris alarbamakalet
Artes magisterii bonas nobis dedit
Astrorum,& omnium quæ scire celitus
Homines docet stellarum & errorum situs
Signorum amicicias & intutus graues
Domum locationum,ut inde singulam
Nos rem queamus scire,siue futura sit
Seu deniq; præsens aut præterita
Gre. Audis quid iste astrologus augurat oscitans
Ex circulo hoc se dicit nosse singula,
Vis ut loquamur de tuo thesaurulo?
Els. Quid ni?libenter Alc.Ecquis est?Gr.aliqua Alc.
Els.Est fœmina priuata,paupera, egena,inops (qs est
Gre. Tace.Alc.hæc domus non pauperes,sed diuites
Amat.repellit pauperes,abite dum

Ptolemæus. Verba sunt astrologi cōmendantis astrologiã,quam tñ
diuina lex eiusq; interpretes theologi, lex item pōtificia & lex ciuilis dam Astrologia
narunt .Et poeta quoq; modeste uanitatē illius ostendit,cuius professores
a ueteribus chaldęi mathematici genethliaciq; uocant,& proprie astrolo
gia ipsa genethlilogia uocanda est,ut tradit Politianus in panepistemon.
Alarbamakalet. Ptolemęus ille astronomus tpe Alexandri fecit librū
quē propter tractatus quattuor nos appellamus quadripertitū.Sed Ara
bes nominãt alarbamakalet.i.quattuor tractatuū, Hūc allegat Alcabiti Alarbamakalet
us eo uocabulo arabico,q̊d sic scribat, alarbamakalet. Nam al articulus
est, arba quattuor,makalet uirgas mensorias significat, qua agrimenso
res agrorū limites & fines discernunt & partiunt. In arabū cōmentariis
ut refert Crinitus pereleganter multa ac erudite scripta sunt,tū ea maxi
me q̃ hic Alcabitius recenset,quæ ad cœli syderūq; potestatē ac discipli-
nas pertinēt.Neq; uidet apud alios quidē populos fuisse studiū acri⁹, aut
maior solertia in astronomicis speculãdis. Bonas artes. sciētias regulas Scientia
præcepta,Noīe artis ut Clichtouęus tradit doctrinas, scientias et discipli
nas intelligimus,licet idem non sint. Est em̄ scientia cōclusionū demōstra
tiuus habitus. Ars uero est habitus circa ea q̃ aliter sese habere possunt,ue Ars

ra cũ ratione factiuus. Diſciplina per ſenſum acquiri poteſt, Doctrina aũt
per ſe ipſã haberi nõ põt. Si quidẽ qs per ſe diſcere põt, Doceri aũt nõ niſi
altero tradẽte Et qa altero tradẽte qs diſcit, & etiã p ſe diſcit, fit ut oĩs do
ctrina diſciplina dici poſſe uideat̃. Non poſſit aũt diſciplina om̃is dici do-
ctrina. Seruius artem dictam putat, ꝙ arctis .i. auguſtis & breuibus prȩcep
tis cuncta concludat. Artes qñq; pro moribus accipiunt̃, qñq; pro aſtu
& fraudulentia. Artiti bonis imbuti artibus dicuntur. Magiſterii. qua
Magiſtri driuii, cuius periti magiſtri appellantur. Magiſteriũ aliqñ accipitur pro
ipſo magiſtratu, ut apud Pliniũ dicitur magiſteriũ equitũ pro ipſa digni
tate magiſtri equitum. Item magiſtri dicunt̃ maiores magiſtratus, unde
magiſter populi apud antiquos is dicebat̃, quẽ nos dictatorẽ, ammaiſter,
uel ſimili uoce nũcupamus, Magiſtrare eſt moderari & regere. Vnde ma
giſteria & magiſtrat⁹ dicti, Paulus iuriſconſultus, ff. de uerb. ſigni. Quib⁹
inquit præcipua cura rerũ incũbit, & qui magis q̃ cȩteri diligentiã & ſolli
citudinẽ rebus quibus præſunt debent, hi magiſtri appellant̃, quin etiam
& ipſi magiſtratus per deriuationẽ a magiſtris cognominant̃, Vnde etiã
cuiuſlibet diſciplinȩ p̃ceptores magiſtros appellari a monendo uel mon-
ſtrãdo, Sicut & noſtræ uillanæ ipſum Alcabitiũ magiſtri nomine appel
lant, Greta magiſter eſſet iſta abũdans maxime. Elſa circa finẽ. Tene ma
giſter. Noui ego quoſdã ex prudẽtibus huius ſeculi qui magiſtri appella
tionem multo ære abdicare uellent, uel ꝙ deſertis bonis literis indignos
ſe iudicent hac appellatione, Vel ꝙ ſuis nouis tum nobilitatis, tum aucto
ritatis titulis inde diſpendiũ & iniuriã credant afferri. Sed nimis ſtulte, q̃m
hoc honorandũ nuncupamen ſaluator noſter non dedignatus eſt, Sed et
ipſum dum ait Vos uocatis me magiſter & domine, & bene dicitis, ſum
Aſtra etem̃, honori & uirtuti conſecraſſe uidetur. Aſtrorum. Aſtra ut inquit
Phurnutus quaſi aſtata hoc eſt inſtabilia, ſed differt aſtrũ & aſter, quoniã
illud plures, hoc unã ſtellã ſignificat, ut grȩca teſtant̃ monumẽta, & apud
latinos Aurelius, Macrobius aduertit, qui inter ſyd⁹ & ſtellam id ipſum
quoq; diſcriminis annotauit, Theon quoſdã uoluiſſe ſcribit ut aſter una
ſit ſtella, quȩ nec ſecundũ ſe moueat̃, uti Saturni & Iouis. Aſtron uero col
lectionẽ eſſe pluriũ ſtellarũ, ut leo cancer & ſimilia. Inuenio tñ ſolẽ aſtron
proprie dictũ eſſe, quẽ Pindarus uocat aſtron hypertatõ .i. ſup̃mũ aſtrum
Cæterũ ſydera pro ſtellis & aſtris & econtra ſȩpe ſumunt̃, quorũ natura
non diuerſa eſt ab orbe, in quo ſidunt, denſior tñ ut Ariſtoteli placuit. Pi
cus & Clichtouȩus. Stellarum. ſtellas a ſtando fixas eſſe uolũerũt, vt
ſint aliȩ a planetis. Erronum. non errorũ lege. Errones planetȩ a Nigi-
dio primũ appellati, auctore Gellio a uago errore quẽ in ſphȩris retinent
Errones Nam πλάνης graece uagabundus eſt, & erro latine, quod definitũ eſt au
ctoritate Labeonis iuriſconſulti, erronem eſſe inquientis, qui frequẽter et
ſine cauſa uagatur, ſeruſq; ad dominum reuertitur. Dicebatur aũt & id

ipsum uocabulũ non tm̃ de stellis, sed etiam de hominibus, idq; Horatius in sermoĩb⁹ in singulari nũero ꝓtulit inquiẽs fugitiu⁹ & erro, & Tibull⁹ Atq; iterũ erronẽ sub tua signa uoca, quod & in elegia dicitur ad Phaonem quæ sub nomine Sappho legitur. At nos erronẽ tellure remittite nostrum. Planetæ seu errones numero sunt septẽ, in quos mathematici ipsi & chaldæi uniuersam hominum ætatẽ referunt, ut quæcunq; in uita agãtur, ea quidem statis certisq; temporibus planetæ ipsi propemodũ efficiũt Luna inquiunt ab ipso natali usq; ad quintum ætatis annum moderatur atq; disponit, sequens Mercurius per decẽniũ. Venus per annos octo sol undeuiginti, Mars quindecim, Iuppiter duodecim. Saturnus reliquum uitæ tempus. Neq; illud ignorandum aliam fieri diuisionem ab aliis auctoribus de hominum ætate. Nostri enim lunæ infantiam, pueritiam stilboni seu Mercurio, adolescẽtiam Veneri, iuuentam soli, uirilitatem Marti, Senectutem Ioui, senium Saturno adscripserunt, adeo ut singulis sua q̃q; officia & affectus tribuant, idem asserunt per solis imaginem hominum uitam significari, ex quo ab ipso etiam sole cerebrum & corda regi confirmant, linguam uero & os Mercurio, splenem a Saturno, epar a Ioue, sanguinem a Marte, renes & genitale semen a Venere, stomachum a luna, Sed & singulis quoq; signis quæ in zodiaco mouẽtur, ut ex postea notandis palam erit, suas humani corporis partes dederunt.

Signorum amicitias id est coniunctiones astrorum & cognationes, de quibus agit Firmicus libro astronomicorum secundo capite xxvi. Intutus

Intutus graues. aspectus uult dicere oppositos trinos, quartiles & sextiles, Dicitur aũt intutus quasi intuitus a uerbo tuor, quod significat uideo

Domuum locationem. Non ciuilem de quo in iure de locato & conducto, sed astrologicam. Dicũtur aũt duodecim signa cœlestia, quia notę quorundam animalium sunt, Signum nanq; notam significat, quę facinorosis uel pecudibus inuritur. Sculptile tamen opus quod ad alicuius effigiem formatum est plærunq; denotat, Hinc tabulas & signa pro celatis operibus atq; depictis usurpamus, proprie tamẽ signum est parua quędam significatio indicans totius rei qualitatem. Terentius. Num eius color pudoris signum usquam indicat, hinc literarum notæ signa dicũtur, Signum diuus Augustinus in secundo de doctrina christiana his uerbis definit, Signum est res præter speciem quam ingerit sensib⁹ aliquid aliud ex se faciens in cogitationem uenire. Signum etiam dicitur uexillum ab effigie animalium quæ in uexillis ferri consueuerunt. Hinc signiferi dicuntur uexilliferi, & signifer circulus zodiacus, de quo mox plura, Signifex statuarius, qui scilicet facit signa, hoc uocabulo usi sunt Apuleius & Martianus & diuus Augustinus in libro de grammatica sic refert, Ad hanc formam declinabilis aurifex artifex carnifex signifex, qui & alio nomine significus dicitur. Signa duodecim Signiferi Signum

Sunt aũt planetarũ domus signa zodiaci, aries & scorpius domus Mercurii, taurus & libra domus Veneris, gemini & uirgo domus Martis, cancer domus lunæ, leo domus solis, sagittarius & pisces Iouis, capricornus & aquarius Saturni. Sed nec hoc prętereundũ ꝙ nonnulli planetarũ amici dicunt᷑. quidã inimici nominant᷑. Nam amici Saturni sunt Iuppiter sol luna. Inimici sunt Mars & Venus, Iouis amici sunt omnes præter Martẽ, Martis amica sola Venus est, cæteri inimici, Solis amici sunt Iuppiter Venus. Inimici Mars. Mercurius. luna. Mercurii amici sũt Saturnus Iuppiter Venus, cæteri inimici, Lunę amici sũt Saturnꝰ. Iuppiter. Venus, alii inimici, Augent᷑ aũt uel imminuunt᷑ tum odia, tum amor per aspectus, ideo dixit intutus graues ad odia seu oppositiones ut dixi denotandas. At quæreres quo nam pacto se aspicere dicunt᷑, Cũ in eodem signo & gradu sunt cõiuncti dicũt᷑, cõtra uero separati nominant᷑. Si aũt per sextã partẽ zodiaci hoc est per duo signa distant aspiciunt se aspectu sextili, qui est amiciciæ imperfectæ. Si aũt per tertiã zodiaci partẽ distant id est per quattuor signa trino aspectu se respiciũt qui est amicitiæ perfectæ. Si uero per quartam partẽ zodiaci id est per tria signa opponunt᷑ quarto se aspectu intuẽt᷑ qui est inimicitię imperfectę. Si aũt per sex signa distant oppositi dicũtur, qui aspectus est perfectę contrarietatis. Quattuor igitur aspectus sunt sextilis trinus quartus & oppositio. Nã coniunctio proprie aspectus dici nequit, & uim sortitur ut quidã tradunt per gradus duodecim ante & post

Amicicia planetarũ

Singulam. prisce, quod nunc pluralis numeri tm̃ est ut quidam tradũt

Res

Recula

Rem. negocium, Appellatione rei opes modo significant᷑, ut apud Ausoniũ non auxi nõ minui rem, quãq; nomine rei notatur imperiũ lis & coitus. Ausonius. Imperiũ, litẽ, venerẽ cur una notet resꝰ refert M. Tullius nondũ inter iuriscõisultos esse cõstitutũ, utrũ rem an litem dici oporteat, quod Beroal. notaut quarto in asinũ cõmentario. Huius diminutiuũ est recula, qua tum uoce eleganter utimur cũ exprimere uolumus tenuiculũ patrimoniũ & supellectilẽ opido q̃ pusillam. Scribit Priscianus noĩa quintæ declinationis fœminina abiecta, s, assumere cula & facere diminutiua. Quid si placeret rem id est effectũ intelligeres ut sit sensus, sicut astrologi de se iactant, Inde id est ex astrorum planetarũ coniunctione, oppositione seu quauis alia sibi cognita dispositione secũdũ leges suas cognoscere possumus, quõ referendæ sint ad suos effectus singulæ causæ & uniuersales potissimũ. Nã ut probat Hali in centilogio Ptolemæi Astrologũ oportet non nimis ad particularia descẽdere, quod & infra innuit Alcabitius dũ inquit astronomicæ leges uetant plus dicere. Oscitans. id est ociosus et torpens. Oscitatio em̃ est animi ocium & securitas, dicta ab ore ciendo id est commouendo. Teren. Inter oscitantes opprimi, uide Donatum.

Oscitans

Augurat. licenter pro auguratur, non ab auibus sed ab aura

Circulo, siue sphæram dicere uult, seu circulos astrolabii. In sphera et cœlo non reuera quidem existentes sed imaginabiles duplices sunt circuli

maiores & minores. Maiores ſex numero, ęquator ſphęrã in duo ęqualia
diuidens ſecundum quamlibet ſui partem ab utroq; polo ęque diſtans, ſic
dictus qm̃ ſole ipſum tranſeũte q̊d bis in anno in principio arietis ſcilicet
menſe martio, & principio libræ menſe ſeptembri contingit, toto terrarũ
orbe æquinoctiũ & dies nocti æqualis eſt, Zodiacus ęquatorẽ diuidens
dictus uel a ζώδιον q̊d animal ſignificat, qm̃ duodecim animalia in ſe ha
bet, uel a ζωή q̊d eſt uita, quia omniũ inferiorũ uita ſecũdũ planetarũ mo
tus ſub ipſo eſſe dinoſcitur. Colur⁹ ſolſticiorũ qui & declinationũ dicitur
per principia cancri & capricorni per polos ecliptice pariter & polos mũ
di tranſiens. Eclipticã autẽ intelligunt circularẽ lineam in media zodiaci
latitudine ipſũ in duo æqua partientẽ, & ultro citroq; ſex latitudinis gra
dus relinquentẽ, Dictamq; uolũt eo ꝙ nunq̃ ſolis aut lunæ deliquium &
eclipſis cõtingat, niſi eorũ uterq; ſub ea linea in eodem uel oppoſitis gra
dibus decurrat, In eodem ſi ſolare ſit futurũ deliquiũ. In oppoſitis uero ſi
ipſius lunæ, Colurus æquinoctiorũ tranſit per principia arietis ac libræ et
mundi polos. Meridianus per punctum uerticis & polum mundi tranſit,
Eſt aũt pũctum uerticis quod & Zenith dicit̃ in cœlo punctus directe rei
ſuperpoſitus, Horizon quẽ finitorẽ quoq; dicũt ſuperius hemiſphęrium
id eſt dimidiũ ſphærę ab inferiori diuidit, Eſtq; is in quẽ ſub diuo conſiſtẽ
tium circũducentiũq; oculos uidetur obtutus deficere, qui & partẽ cœli
uiſam a nõ uiſa dirimere cernitur, Minores circuli quattuor, arcticus quẽ
polus zodiaci ad motũ primi mobilis circa polũ mũdi arcticũ deſcribit,
Antarcticus quẽ alter polus zodiaci circa polũ mundi antarcticũ cauſat
atq; deſcribit. Nuncupamus autem polum zodiaci punctum undecunq;
ab ecliptica ęque diſtantẽ. Tropicus cancri quẽ ſol in principio cancri ex
iſtens ad motũ primi mobilis deſcribit, qui & ſolſticiũ ęſtiuũ dicitur. Tro
picus capricorni quẽ ſol initiũ capricorni tenens ad motũ primi mobilis
deſcribit, hunc etiã circulũ brumæ dicimus, Ita ſummatim ſunt decẽ cœ
leſtes circuli quorũ frequens memoria fit a ſcriptoribus eorundẽq; inter
pretibus. Theſaurulo per diminutionẽ a theſauro, qui eſt ſecundũ Pau
lum uetus quædam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria ut iam
dominũ non habeat, ſic eñ fit qui inuenerit quod non alterius ſit, alioqn
ſi quis aliquid uel lucri cauſa uel metus uel cuſtodiæ condiderit ſub terra
non eſt theſaurus, cuius etiã furtũ fit. ff. de ac. re. do. l. nũq̃. Aliq̃n tñ theſau
rus dicitur. cuius extat memoria & dominũ habet, ut notat glo. in uerbo
theſauros inſtitu. de re. diui. & ita hic capitur, & in euangelio. Vbi eſt the
ſaurus ibi & cor tuũ erit. Ponitur interdũ pro loco in quo aurum uel alia
p̃cioſa reconduntur, ut eſt illud, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei mu
uera aurum thus & myrrham. Quid ni. quare non? comica locutio,
Donatus eſt inquit quid ni, aut quid niſi aut cur non, quia ueteres ni pro
ne ponebant & ne pro non, Fœmina. a femore ſiue femine feminas
dictas putant, aut quia in femine diſcretio ſexus eſt, aut quia fœminibus

De decem cœleſtibus circulis

Theſaurus

crassioribus sunt,ut tradunt physici ob onus fœtuum sustentandum,uel quia in uenerem sunt magis pronæ,cuius sedes in femoribus quoq; poni tur,Est em̃ uuluæ cum femoribus coxis & inguinibus cognatio quędam dicente Cornelio,cum uulua percussa est dolor inguinibus & coxis & fe moribus est. Sed femur etiam in sacris literis pro opere nuptiarum poni affirmat Hieronymus,Femina quoq; inferiores partes significãt,Nam a flexu dicta uidentur,ubi em̃ iunctura cum flexu pedis est femina dicũtur Plautus in asinaria, Quibus obtritæ ad femina erant ungulæ,a femine uel femore feminalia & femoralia dicuntur, Femoraliũ meminit Sueto. in Augusto.Subligar quoq; & huius partis tegmẽtum est,ad honestatẽ excogitatum.Martialis,Si pudor est transfer subligar in faciem. Dicitur etiam subligaculum in eadem significatione,cuius Tullius in officiis me minit.Campestre quoq; & pudenda tegit ad exercitationem campi exco gitatum,& est uelamen admodum breue,quæ alio uocabulo succincto ria dicũtur,de quibus sic beatus Augustinus de ciuitate dei. Campestria

Campestre

id est succinctoria posuerunt,porro aũt campestre latinum quidem uer bum est,Sed ex eo dictũ q iuuenes nudi exercebantur in campo pudẽda operiebãt.Vnde qui ita succincti sunt campestratos uulgus appellat, ha ctenus Augustinus,sed Hieronymus illa uocauit in primo geneseos peri zomata,nam uterq; de primis parentibus loquitur.Sed hęc tegmenta pu dendorũ quidam inquit Narnieñ.imperiti brachas appellãt,ad quem te remitto,qui latissime id explicat,& quid brachæ proprie sint demonstrat

Priuatę per sonæ

Priuata. Spoliata, & intellige thesauro & loculo suo,uel priuata,i,ab iecta uilis,quæ nulla sit in dignitate constituta,qua cõspicabilis esse possit, Aduertendũ priuatas personas bifariam dici,primo modo eas quæ non sunt constituti in aliqua dignitate.Secundo eas quę sunt a iure communi exemptę,quas iurisperiti priuilegiatas appellant,cuiusmodi sunt milites, mulieres,minores & id genus aliæ. Hinc priuilegium dictum priuatum ius contra ius commune,Nam nisi aliquid indulgeret non esset priuilegiũ Priuũ em̃ significat singulum ex auctoritate Lucilii scribente Marcello Hinc Festus priuos priuasq; antiqui dicebãt, pro singulis, ob quam causã & priuata dicuntur,quę uniuscuiusq; sunt,& priuilegiũ quasi priuata lex ut not.iii.dist.c.priuilegia.Quocirca censet Gellius iussa de singulis con cepta priuilegia uocari debere,qa ueteres priua dicebant q̃ nos singula,q̃d

Paupera

& Catanæus obseruauit. Paupera. secundũ ueteres.Nunc pauper cõ munis generis dicit̃,ut supra pauper lacerna,Sed etiam interdum triũ,vt lis est de paupere regno,& illud pauperis & tuguri cõgestum,ut notarũt

Egena

Picus & Narnieñ. Egena.inops. dialyton figura,de qua supra,Inter egestatem & inopiam paupertatem & indigentiam discrimen ex placito grammaticorũ annotatum est,de paupertate & pauperie in prima quar

Domus

ti mentio fiet. Domus. non ædificium ad habitandũ factum,quod te cto parietibusq; cõstat intellige,q̃nquidem domus amare nescit.Sed pro

familia domum ipsam habitãte,cuius caput diuinaculus Alcabitius aua
riusculus erat accipe,Est aũt domus secundũ œconomicos ea uitæ cõmu
nio quæ ex duabus societatibus uiri scilicet & uxoris domini atq; serui
coalescit,hancq; primã & maxime simplicem uolunt,Hinc scite Hesiod⁹
in suo poemate dixit in primis domus est uir,cõiunx,& bos arator,quia
bos pro seruo pauperibus habeatur,auctor est Aristote.capite primo po
liticorum & capite secundo œconomicorum,& ibi peregregie notata Ia
cobi Stapuleñ.Nec ignorandũ ꝙ domus facit gtm̃ domus & domi,dtm̃
domui,actm̃ domum,vtm̃ domus,ablatiuum domo,quanquam Plau/
tus in milite domu dixit,sicuti lauru pro lauro. Sed cum dicimus domi,
locum significamus in quo quis manet,Cum uero domus tunc ædificiũ
ut domi maneo,non domus.Et partem domus demolitus sum,nõ domi.
Et superiora domus ascendi nõ domi,Domi & in domo idẽ signifi In do
mo furtum factum ab eo qui domi fuit,Quintilianus.Huius nominis di
minutiua sunt domuscula domuncula & domuncio.Apuleius.Nec do/ Dum
muncionem paro. Abite dum. dum syllabica adiectio & uehementi
am designat,ut in Terentio Sosia adesdum.

Gre.magister,esset ista abundans maxime
Si per furum licuisset heu petulantiam.
Nam hoc tempore est præreptum huic peculium
Quod humi defossum habebat.Alc.hora cedo qua?
Gre. Iam circiter secundam. Alc.hoc est scitu dignum

Maxime abundans. pro abundantissima.Nam ut Dathus docet ma Maxime
xime aduerbiũ positiuo iunctũ,dat uim superlatiui. Heu. uocula est cõ
miserantis hoc loco. Petulantiam improbitatem,alias lasciuiam signi Petulantia
ficat,Nam petum lasciuũ dicunt a petendo,a quo petulans & petulcus
Vnde hedos petulcos & meretrices petulcas dicimus.

Hoc tempore non instans quo hæc loquit̃ anus respicit,sed q̊d modo
effluxerat.Tu tñ aduerte ꝙ definit̃ ptm̃ tẽpus esse tpis pars prior,& q̃ ex/
acta est,q̃ si non multũ a p̃sente primo distat,dicitur ptm̃ actu,& tpis p rę
sentis est pars.Si uero multũ distat ab impartibili nobis adiacente dicitur
ptm̃ potentia & non est pars tpis pñtis. Sed hoc magis ad philosophiæ
naturalis studiosos q̃ grãmaticę alũnos spectat. Præreptum.i.fure p̃oc/
cupatũ. Peculium. q̊d Vlpianus ait dictũ,quasi sit pusilla pecunia,siue
pusillũ patrimoniũ.Sed ego inquit Landinus puto peculiũ esse quicquid Peculium
nostra industria acquirit̃ in quacũq; fortuna simus,seu liberi seu serui,& id
sensisse senes pecuniam sine peculio id est sine nostro lucro fragilem esse.
Peculium Labeo diffinit esse id quod seruus domini permissu separatim
a dominicis rationibus habet,Sed & domino peculium esse posse osten/
(dit Celsus & Castrense peculium esse,

quod a parentibus & cognatis militiæ degentibus dono est datũ, uel q̃d filius militię acquisiuit, Sane peculiũ proprie est seruorũ, a pecore dictum sicut & pecunia nobiliũ, secundũ Festũ, Verũ quia serui qui a seruãdo di cti sunt, eo ꝙ occidi potuissent in bello conseruati sunt, quæcũq; acquirũt dominis acquirunt, p̃ter peculiũ q̃d eis domini permissu propriũ est, ideo peculiare uocamus quod cuiq; propriũ est, nec cũ aliis cõmune, sed tamẽ illius labore atq; industria partũ & acquisitum, Humi. in humo, sub pręsepio scilicet. Cedo. idem significat cedo q̃d dic mihi, ut ait Donat[9]

Cedo

Hora

& da Verbum est comicum. Plautus. Cedo manum. Hora. Horę a sole nomen acceperunt, qui apud ægyptios horus appellat̃. Macro. Oui-dius horas deas celeres appellauit, easq; solis ministras decẽter cecinit, cũ ex cursu solis confiant. Horarũ duo sunt genera. Aliæ em̃ æquinoctiales aliæ uero uulgares siue tẽporales dicunt̃. Æquinoctiales paribus interual lis numero uiginti quattuor diem noctẽq; conficiunt, quales sunt in ęqui noctio utroq; autumnali scilicet & uerno, & hę semper æquales. Vulga-res uero sunt quibus dies tam longus q̃ breuis per duodena interualla di uidit̃, unde fit ut id genus horę die æstiuo sint longiores, brumali breuio-res, & hæ semper sunt inæquales, quia fiunt modo contractiores, modo productiores, quod copiose Beroaldus in sexto in asinũ cõmẽtario expli cat, Cęterũ aduertẽdũ apud poetas horã æstiuã significare lõgiorẽ horã uulgarẽ scilicet non ęqnoctialẽ, contra uero hybernã horã breuẽ, spaciiq; angustioris. Est aũt hora numerus sexaginta minutorũ, quorũ unũ prius duratiõe habet, & aliud posteri[9] ei succedit, quod quidẽ de physicis & non de uulgaribus minutis intelligẽdũ est, De horario itẽ solario Pius in milite glorioso, quẽ uidere potes, quo loco uidet̃ non nihil exactius pręce ptore Beroaldo obseruasse, Circiter. modo ad tẽpus, modo ad locum modo ad numerũ refert̃, lectori ultro se exempla offerent. Scitu dignũ. ut sciat̃. Extrema supina cũ hisce adiectiuis facile difficile mirabile horrẽ dũ dignũ rarũ turpe effabile & similibus posita passiue significant. Expo nũtur em̃ per futurũ optatiui passiuę uocis adiuncta dictione ut hic scitu dignũ, i. dignũ ut sciatur, nec debent unq̃ ultima supina poni cum uerbis

Supina

motũ de loco significantibus, ut non recte dicimus uenio lectu, sed uenio de legendo uel lectione, quod ipsa ultimi supini significatio quæ semper passiua est apertissime ostendit.

Aries, dein taurus, dein gemini, dein
Cancer, dein Leo. dein uirgo, dein
Et libra, tum scorpio, malum hoc signum notat
Els. Quin pessimum Alc. tacete, Sexta domus cadens
Rursus malum, mulier rogo qua parte? quo
Momento? & horæ punctulo, quoue atomo?

Els. Ecastor haud meminisse possum, horologiumque
Æditũus ille noster indocte regit

Aries Incipit numerare a signo ascendente quousque perueniat ad horam circiter secũdam post meridiem. Non alienum uidetur hoc loco annotare Marci Manilii poetæ uersus de duodecim zodiaci signis. necnon eorundem explanationem huic expositioni subiicere. Pręcipue cum eiusmodi uersiculi plurimum conueniant huic loco, sintque ex secretariis astronomiæ deprompta, & ob id nõ minorem certe ut Criniti utar uerbis eruditionem quam gratiam & uenustatem retineant. Sunt igitur hi Manilii uersus ad Augustum cæsarem, quos Crinitus etiam operi suo inserere non indignum iudicauit:

Carmina Manilii de xii. signis obiter exposita

Accipe diuisas hominis per sydera partes
Singulaque in propriis parentia signa figuris
In quis pręcipuas toto de corpore uires
Exercent, aries caput est ante omnia princeps
Sortitur censusque sui pulcherrima colla
Taurus, & in geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris pectusque locatum
Sub cancro est laterum regnum scapulæque leonis
Virginis in propriam descendunt ilia sortem
Libra regit clunes, & scorpius inguine gaudet
Centauro femora accedunt, capricornus utrisque
Imperat, in genibus crurum fundentis aquari
Arbitrium est, piscesque pedum sibi iura reposcunt

' Aries princeps. signum primum in cœlo masculinum equinoctiale, regale, ignitum. forte. ueridicum. quadrupes, semicorporale, oculis languidis. erraticum, quod a græcis κριός dicitur indomitum, consonãs impurum libidinosum. Est sortitũ ante omnia ex compage humani corporis caput & sensus. Vocat aũt arietem principem, quia primũ inter signa locum obtinet, quod cum solem recepit incipit fieri generatio, omniaque nascentia recreantur, Sed huius astronomicam dat rationem Firmicus li. iii. astronomicorum ca. ii. sed relata adolescẽtibus intelligibilior, et ob id principalius humani corporis membrum sibi uendicauit, quod tanquam principaliorẽ partem antiqui nudabant, ad reuerentiam ostendẽdam, ut Narnieñ. refert. Pompeius eum qui primũ locum cœpit, & primo loco est, principem appellat, Nec solum qui rerum dominus est, sed & qui uel auctoritate uel scientia uel diuitiis præstant, idonei scriptores principes appellarũt, Hoc ueruece aries distat, quod ueruecem uocant arietem castratum, & cui dempti sunt testiculi, a uersa natura dictus, ut interpretat M. Varro. Mitigari aũt ferociã arietis, quando transfiguratur in ueruecem exectis genitalibus. Opiliones & ouiarii pastores optime norunt. Aries integer frequenter in pugnã pro-

Aries

currit,& fit in fœminas quoq; procacior,necnon riualē uiolentissime per
sequit̃.Vbi fit ueruex mitigat̃ & māsuescit,ex septimo Beroal.in asinum
cōmen.Sol ut Antonius Fanensis supputat xiii.calen.aprilis transit in ari
etis||signū,q̊d eodem referente constat decē & septē stellis,q̺ & una cū sa-
gittario Cleostratus primū intellexisse dicit̃,qui percepit & cætera signa
zodiaci primus omniū auctore Plinio.Iouianus Pontanus cuius scripta
cū antiquis Aldo teste certant scribit arietē qui traiecit Phryxū hunc esse
qui inter signa primū obtinet locū,Varii uaria de eo sentiunt & fabulant̃

Caput

Caput dicitur totū illud q̊d collo sustentat̃,cuius summitas quia ad oc
cipitiū in decliue uertit̃ nūcupat̃ uertex.Iuuena.Tot res Impositas capiti
quas recto uertice portat.Habet̃ etiam pro alterius rei altitudine. Virgi.
Sic uertice cœli cōstitit.Idem pro polo,Hic uertex nobis semper sublimis
Capitis anterior pars syncipur. Posterior uero occiput et occipitiū dicūt̃,
Caput aūt dictū est uel quia sensꝰ capiat,uel ut Varroni placet,quia ab eo
sensus initiū capiant.Hinc Manlius,sensus quoq; subdidit,Secundum Cri
niti lectionē si modo fideliter excepti sunt archetypo qui circūferūtur li
bri. Nam Aldinis excusi typis pro sensusquoq;,habent censusq; sui,cui
lectioni lubentius ipse quoq; subscribā.Nihil em̄ desyderabit carmen, q̊d
secundū primā lectionē mancū & mutilū esse deprehenditur.Tu aūt du-
plicē scias esse sensum.si primā amplecteris lectionē. Totū scilicet qui est
tota sentiendi uis siue uirtus per totū scilicet corpus diffusa,& cuiuslibet
obiecti sensibilis perceptiua. Alterū aūt particularē seu partē sensus,qui
alicui corporis parti addictus est,aut particulare tm̄ sensibile percipit,vt
uisus oculo,auditus auribus,tactus solū qualitatibus tāgibilibus percipi
endis aptus,At hęc secretis philosophię initiari uolentibus depromenda
Militibus grāmaticæ quibus scribimus & comportamus hęc sat nunc sit
nosse,Sensus esse qui sentiunt,sensa uero quę sentiunt̃,Sensile dicit Lucre
tius quod sensui subiectum est,Insensile q̊d sentiri nō potest,Ex insensilibꝰ
ne credas sensile gigni,& licet consuetudo teneat ut mente concepta sensꝰ
uocentur,sensus tamē proprie corporis sunt,unde uisus auditus odoratꝰ

Sensus

gustus & tactus quinq; corporis sensus appellant̃.Sensus intellectus appe
titus eo differunt,q̺ sensus nullius rei agendæ principiū sit,sed tm̄ apphē
dat.Intellectus eligat sequi uel non sequi,Appetitus uero sequat̃ aut uitet,
Cupidi aūt eruditionis de sensibus eorundē organis uirtutibus potētiis
si grāmaticę dialecticęq; rudimenta ac rerū naturaliū superarūt,libros de
anima Aristotelis incōparabilis frugis reuoluant,diesq; noctesq; uersēt,
Nam ubi se ex poetarū uel pulpito uel lectione sola sperabunt eos qnq;
intellecturos,reuera se ipsos decipiunt,tandē secum grauiter questuri po
eticis figmentis operā dedisse diutius q̄ par sit & ęquū,tum in amaritudi
ne animæ suæ iacturam irreuocabilis tēporis in uano & sterili studio sup
putabunt,cum hoc studio non secus ac seruis seu ancillis utendū censeāt
q̄plurimi & melioribus literis & moribus præditi,quales Pici.Faber.alii.

Dein. & exin pro deinde & exinde, auctor Cicero in oratore.

Taurus Secundū signū in cœlo fœmininū. septentrionale, terreum me lancholicū fixum unicorporeū quadrupes domesticū uitiosum, paucorum filiorum libidinosum, diminutæ uocis uigens in meridie, obliquū ponderosum, unius negocii impar irrationale facile ac membrorum abscissorū est sortitum colla, Taurum a toruitate dictum putant. Sol aūt hoc signū secundū Columellā ingreditur xv. cal. maias, Ouidius uero libro quarto fastorū scribit q̄ undecimo calendas maias sol exit arietem in taurū trā situm faciens. Fabulatur Ouidius cui & Pontanus subscribit taurū in cœlum relatum, q̄ Europam in Cretam insulā trasuexerit incolumem, ut Euripides quoqꝫ fabulatus est. Constat aūt taurus ut notat Faneñ. ex Iginio xiiii. stellis, Qui non a capite sed a dorso in ortum ferri dicit a Seruio. Hūc nonnunq̄ poetę maiorē uictimā nuncupant, uel quia ariete maior est, uel q̄ triumphantiū uictima sit, qui auctore Seruio albis sacrificabant tauris, qualē hunc fuisse constat, hoc boni poetæ uersu. Candidus auratis aperit quum cornibus annum. Pulcherrima colla. Collū ex duobus constat cerуice scilicet posteriori & gula anteriori, Ceruix aūt eo loco q̄ flecti pōt initiū capit, hæc em̄ est ceruicis cōmoditas ut ad dextrā sinistrāue priorsum, retrorsūqꝫ uertat, constat em̄ ex ossibus orbiculatim uertebratis, ex quibus fit ad circumspectū facilis, Hinc est q̄ quos flectere nec regere possumus ceruicis durę uocamꝰ, in hac iugū pondusqꝫ plęrunqꝫ imponit, hꝰ ceruicis anterior pars gula dicit, A collo decollare ṽbū & collare nomē descendunt, primū oībus notū, secundū aūt pro uinculo colli accipi sentit Nonius, Frumen & rumen colli partes interiores sunt, correspondentes eminentiæ q̄ in gutture apparet. Sed a frumine fruges dici putat Seruius. Et rumen ex se rumino uerbū facit, quo Mātuanus principio primę ęglogæ usus est, Est aūt ruminare cibū ad rumē reuocare, iterūqꝫ conficere. L. Columella. Propter quę bos neqꝫ ruminat neqꝫ lingua se detergit. Sūp ta igitur a bestiis trāslatione latinitas ruminare pro eo q̄d est in memoriam reuocare in usu habet Nonio teste, Sunt qui a colendo collum dictum putant, quia hæc præcipue corporis pars torquibus ac monilibus excoli & ornari consueuit. de cuius ornamentis Narniensis, alii. Taurus Collum

Brachia. connexa humeris, a quibus dependent, quorum quidem humerorum latitudo ut tradunt physiognomię magistri fortitudinem pariter ac prudentiam indicat, ut de Platone dictum Seruius existimat, Fuit enim Plato athleta fortissimus post uictoriam secutus philosophiā, dat etiam in his uitæ prognosticon, qui enim humeris incuruis sunt longioris uitæ putantur, Humeri etiam dicuntur armi, a quibus arma ut Festus ait, quoniam ab armis id est humeris depēdebant ut moris antiquis erat, quem Carni & illyricæ gentes hodie præ cæteris obseruare uidentur, sed nunc usus obtinuit ut armi brutorum dicantur magis, Brachia

Armillū Armillū aūt uas in sacris dici putat Festus, ꝙ armo id est humero deportatur. Armillæ uero fœminino genere quod Beroaldus in Propertio notat brachiorum dicunt ornamēta, Brachium quod maris, montiū. arborum dicitur, aliquando totum membrū, etiam cum manu cōphendit, Virgi. Brachiaq; ad superas interritus extulit auras. Brachiū pro fortitudine, potentiaq; nonnunq̄ accipitur, q̄d in eis magna uis consistat, quod & interdum uocatur ab humero ad cubitum. i. pars superior quę armus dicitur. Nam armos humeros cum brachiis sed non econtrario dicimus, a cubito uero usq; ad uertebrā manus lacertus nuncupatur, ex Narnieñ. qui exacte de humanis membris, non tamen sine inuidia perscripsit.

Brachium

Gemini In geminis. quod est signum in cœlo masculinū, cōmune, bicorporeū, bipes, rationale, pulchræ uocis, alatum, sterile, uigens in occidente mediū inter leue & ponderosum, duorū negociorum, par septentrionale acquirens euacuansq;, Cæterum secundū Varronem sunt Hercules et Apollo secūdum alios Castor & Pollux, quos Iginius interiisse scribit, dum spartana ciuitas oppugnaretur, licet Ouidius in quinto fastorū aliter fabulet, Nautæ Castorē & Pollucem ut Plinius meminit in mari inuocāt, Nam Neptunus ut scribit Iginius Castori & Polluci dedit potestatē naufragis saluti esse, eorūq; sydera alternis diebus lucere aiunt. Alterius uero syd⁹ habet octo stellas, alterius decem, quæ se ita habent ut occidente una oriatur altera, In hoc signum transit sol secundū Columellam & Ouidiū xii cal. iunias, at alii dicunt xiiii. cal. iunii. Sciendum etiam quosdā scripsisse geminorū sydera Iasonem et Triptolemum esse. Cęterū gemini proprie dicuntur duo, Vnde bonus poeta. Sunt geminę somni portæ, nam si tres sunt ter gemini dicunt, si quattuor quatergemini, Qn̄q; etiam ut Marcel. docet geminos uocamus, qui uno partu sunt editi, etiam si tres uel quattuor uel plures nascerentur, Legitur tamen apud Aristotelē de historia animalium. In genere humano paucos geminos seruari si alter mas sit, alter fœmina. Item pro simili qn̄q; geminus ponitur, ut apud Pacuuium.

Pectus Pectus. quod a iugulo hoc est gula incipit, & ad stomachū desinit, du obusq; lateribus concluditur, ad alasq; se extēdit, Incipit aūt iugulus ubi desinit esse collum, qui quasi lacunam quandam efficit, quę cedi obnoxia est plurimum. Lucanus, Iugulumq; senilem confodiā, a quo iugulo uerbum, quod non modo gladio sed morbo occidere significat. Celsus quartana neminem iugulat, Iugula uero signi cœlestis pars est, ut apud Varronē est legere, & Plaut⁹ eius meminit in amphitryone. Pectus dictū est quasi pactus, ꝙ compactum sit costis, ueluti firmamentis quibusdā, uel ꝙ pressum sit inter mammillas. Nam mammæ in pectore, licet mamma dicatur plærunq; nutrix, ut apud Persium & Plautū. Cęterum aduertendū pect⁹ nō modo corporis superficiē significare, sed cor q̄q; sub pectore. Nā multæ supiores partes pro inferioribus & ecōtrario ponūt, A pectore fit uerbū expectoro quod est e corde & mente eiicere. Locatū. cōstitutū.

Iugulus

Sub cancro. quod ſignum eſt in cœlo fœmininũ mobile ſemicorpore
um irrationale multipes ſylueſtre ſine uoce uitioſum multorũ filiorũ no Cancer
cturnũ uigens in ſep[illegible]trione aqueum flegmaticũ unius negocii mediũ
inter leue & põdere[illegible] impar ſeptentrionale ſolſticiale deiectũ falſidicũ
debileq;,pectori pul[illegible]ni & ſtomacho præfectũ.Hoc zodiaci ſignũ dicit
porta cœli teſte Macrobio,ſicut & capricornus. Nã ſicut cancer animal
retro atq; oblique cedit,ita in eo ſol obliquũ incipit agere retrogreſſum,
Sunt aũt cancro in obliquũ fixi octoni pedes. Ouidius.Octipedis fruſtra
quęruntur brachia cancri,Pręterea & bina brachia forcipibus denticula
tis,Lege Iginium cauſas relati in cœlum cancri referentẽ uel Pontanum
ipſum. Occidit aũt & exoritur poſteriore corporis parte,conſtatq; ſtellis
xviii.ut quibuſdam placet.Perhibẽt aũt ſolẽ ad xiiii.cal.Iul.inire cancrũ,
Regnum. dominium,ſicut rex pro domino interdũ accipitur,& ſubau Regnum
di eſt,quod auctore Gellio cum uenuſtate qñq; orationi ſubtrahitur.
Laterum. quæ infra alas ſunt,coſtis terminantur & a dextra & ſini
ſtra,unde in euangelio legimus.Miles lancea latus eius aperuit. Sunt aũt Latera
alæ ſub humeris quæ in homine ueſtiũtur pilo, Ala axillam ut mala ma
xillam facit.Latus quoq; de multis rebus dicitur,de quo Perottus.
Scapulæ. a ſcandendo dictas quidã putant,occupant aũt primã partẽ
thoracis in poſteriori parte,quæ tota tergi continetur appellatione.Tho Scapulæ
rax græcum eſt,latini truncũ uocant ſine pedibus,manibus ac capite.Sũt
aũt ſcapulæ mobiles ut Plautinis iocis conſtat,inter quas eſt parua uallis
quã interſcapilium uocamus.Sed hoc non tradendũ obliuioni,non ſolũ
a ſcapulis cum genere ſint feminino interſcapilium neutrũ fieri,ſed mul-
ta talia apud auctores eſſe,& a maſculino & fœminino deriuata,quę mu
tant genus.Nam a nodo maſculino internodiũ,a uena fœminino interue
nium,Sic a columna intercolumniũ,fuga effugiũ,toga epitogium & mili
tia commilitium Leonis quod ſignũ eſt in cœlo maſculinũ fixum uni
corporeum quadrupes irrationale medium inter domeſticũ & ſylueſtre
libidinoſum uigens in oriente igneum cholericum medię uocis leue uni9 Leo
negocii par diurnum ſeptentrionale directum ueridicum forte,Ferunt ge
nethliaci hoc ſigno natos pios iuſtos magnanimos & principibus gratos
& familiares futuros,ſed inuidis ſemper agitari,Hinc reor ſyderali decre
to principum aulas eſſe refertas inuidis & aſſentatoribus,qui ut ſunt ho-
mines perditiſſimi,coruiſq; peiores,illi em̃ uiuos,hi uero ſolum mortuos
diſcerpunt,om̃ia loquunt̃ ad gratiã.neq; ducũt quicq̃ ſanctius quã inuide
re,& perinde mentiri & fallere,ut quæ per bonas artes conſequi poſſe de
ſperant,qua de re Fran.Philelfus.Beroaldus & auunculus,ut non uno lo
co ita non parum multa lectuq; memoratuq; digna ſcripſere,& nomina
tim ipſe aunnculus & parens meus,qui cum Ariſtotele ueritatẽ om̃ibus
anteponit in ea oratione quam cõtra officiatos principum ſecularιũ, qui
eis perſuadẽt grauare eccleſiaſticos & religioſos oneribus & exactioni-

bus indebitis ad petitionem ſingularis amici & inſignis cuiuſdã præla ti
Ilia — edidit ſuppreſſo nomine, ut alia multa, Ilia. ſequunt̃ latus dicũturq́ʒ ut
Feſtus ait ab ina quæ eſt pars chartæ tenuiſſima. N[illegible] circa illa tenuior ſi
ne dubio cutis eſt, Ilium terminos ſic præfinit Cor[illegible]ius Celſus ilia inter
coxas & pubem in imo ventre poſita ſunt, ſed hoc de ilibus interioribus
intelligitur quæ ſunt arteriæ quædam. Plinius xi. natu. hiſto. inter eas &
aluum arteriæ ad pubem tendentes quæ ilia appellantur, Sed exteriora
ilia latius patent, Nam ea pars quæ maxime reſpiratione in lateribus cõ
cutitur hoc nomine comprehẽditur. Horatius primo epiſtolarum. Solue
ſeneſcentem mature ſanus equum ne. Peccet ad extremũ ridendus & ilia
ducat. Hæc tanto inflantur ſpiritu ut ſæpe crepent Virgi. Rumpantur ut
ilia Codro, qui em̃ inuident cõticeſcunt mœrore, ſpiritumq́ʒ cõprimunt,
unde fit ut homines plærunq́ʒ crepent. Verum ilia tertię & ſecundæ decli
nationis apud ueteres reperiuntur, ilibus apud Iuuenalẽ, & iliis apud Cor
nelium. Sunt & plura alia tam exteriora q̃ʒ interiora membra ſignifican
tia, ut licet uidere apud eundem. In propriam ſortem. partem, De ſor
Sortes — tibus Picum iuniorem in ſeptimo de rerum prænotione, item commenta
rio ſecundo Stapuleñ. in ſcholiis Dionyſianis uidendum cenſeo, quibꝰ au
ctoribus diſces quid ſortium nomine & gentibus quondam & ſacris nũc
literis appellatione contineatur. Virginis. quod ſignum eſt in cœlo
Virgo — fœmininum cõmune bicorporeum rationale bipes pulchræ uocis alatũ
ſterile uigens in meridie põderoſum duorum negociorum terreum me
lancholicum impar ſeptentrionale honeſtum pulchrũ largum facile dire
ctum nocturnum falſidicum debileq́ʒ, de quo latius Firmicus Manilius
Iginius, Pontanus, alii, Notabunt grammaticę ſtudioſi perq̃ raro iuuenẽ
de puella dici, aut uirginem de puero, uerũ de femella bene iuuenculã le-
gimus q̃ uirgo eo ꝙ uigeat et uireat per ętatẽ dicitur etiam ſi caſta nõ ſit,
ita Seruium cui Mancinellus ſubſcripſit non uno loco ſentire uideo.
Libra — Libra ſignum eſt in cœlo maſculinũ mobile ſemicorporeũ rationale
domeſticũ bipes pulchræ uocis paucorum filiorum uigens in occidente
medium inter leue & põderoſum aereum ſauguineum unius negocii par
meridionale æquinoctiale directum diurnum forte ueridicumq́ʒ. Libra
ſolet auctore Columella plærunq́ʒ in occaſu pluuias inferre, de cuius ortu
occaſu qualitatibus, Iginius. Faneñ, & Marſus Ouidiani interpretes. Ego
Pontanũ addo in urania, quo in opere non quidẽ uidetur ſecutus Mater-
Clunes — num Firmicũ. M. Malliũ. Ouidium ſed eos maieſtate carminis ſuperaſſe,
Sed & de libra proximo ſigno nonnihil referam. Clunes, nates ſiue na
tium tumor ſecundũ Narnieñ. tam maſculino q̃ feminino genere diligẽs
obſeruabit lector, non triuialibus ſcriptoribus uſurpatum. Gellius cluni
culus dixit forma diminutiua, Sunt qui ſimias clunas hinc dictas putant
Scorpius — ꝙ clunas tritas gerant. Scorpius. ſiue ſcorpio utrunq́ʒ em̃ dicitur, ſignũ

est in cœlo femininũ fixũ unicorporeum irrationale syluestre multipes, multorum filiorum uoce carens uigens in septentrione aqueum flegmaticum unius negocii impar meridionale directum nocturnum ponderosum falsidicum debileq;. Chaldæi scorpium & libram unum signum accipiũt. Vnde Macrobius Scorpius totus in quo libra est naturam solis imaginatur, qui hyeme torpescit, quod & Perottus notauit. Horatius hũc formidolosum uocat. Scorpius dicitur a σκορπίζω quod est spargo, spargit em̃ brachia id est chelas, qui magnitudine sui corporis duorum occupat locũ signorũ ut notat Regius in transmutatione Ouidii. Inguine. ab inguinis uicinitate Inguen pro membro uirili ponitur, alias inguen sũma coxę pars dicitur, Dicitur aũt de utroq; sexu Ouidius. Venerat & senior pãdo Silenus asello. Quiq; rubro pauidas inguine terret aues, de uiro locutus est. Sed Martialis de muliere intellexit dum ait, Aut infinito lacerũ patet inguen hiatu, de membris purgatoriis si placet ulterius cognoscere mutuato apud Narnieñ. Femora. de quibus egimus superius paulo post initium huius scęnæ. Centauro sagittario quod signum est in cœlo masculinũ commune bicorporeum, cuius prima pars rationalis altera irrationalis est, pulchræ uocis quadrupes libidinosum paucorũ filiorum uigens in oriente, sed pars eius secunda diminutæ uocis est leue igneũ chole ricum forte duorũ negociorum par meridionale directum diurnũ ueridicum domesticum partim, partim syluestre. Poetę sagittarium seu arcitenentem Chironem centaurum appellãt, Item Phillyridem a Phillyra matre, patrem ei Saturnum alii Ixionem alii ascribũt de centauris semiuiris. Nam ex parte homines, ex parte equi sunt, Seruius Honoratus. Macrobius. Ouidius. & Picus iunior in cõmẽtariis uideri possunt, q̃ Pico memoratu digna promuntur. Sed quantum attinet ad hunc locum sciat adolescẽs Chironem centaurum non modo cæteros cẽtauros, sed homines quoq; iusticia superasse, Æsculapii et Herculis præceptorem habitum pietateq; & diligentia sua inter astra relatum, licet alii ferant tum miseratione deorum in cœlum trãslatum, cum percussus sagitta hydræ sanguine illita, qua Hercules eam confecerat intolerabili dolore laboraret, atq; hinc sagittarii nomen sortitum, cuius formam & stellas Iginius explicat. quem astronomiæ studiosi requirant, Inguen Sagittari⁹

Capricornus, signum est in cœlo fœmininum mobile semicorporeum irrationale quadrupes domesticum uitiosum paucorum filiorum castum diminutæ uocis obliquum terreum melancholicum uigens in meridie ponderosum unius negocii impar meridionale solsticiale facile nocturnum falsidicum debileq;. Sol teste Columella in capricornum transitum facit decimo sexto kalẽdas ianuarii brumaleq; solstitium est ut Hipparcho placet. Capricornus

Horatius eum aquæ tyrannum uocat, quod sæpe tempestatem significet & sole in eo existente auctore Porphyrione horrendæ tempestates et frigora esse solent, cuius fabulam lege apud Pontanũ uel Iginiũ, Vocãt poetæ nonnunq̃ capricornũ græco nomine ægocerota. Seneca. Cadet ægoceros frangetq; tuam quisquis es urnã. Genibus. quæ femori annectũtur, quo loco uertebra est, qua sedendo uel ambulando ita se flectunt, ut literæ græcę γ figuram habeant, Genu aũt dicitur a parte superiori, a parte uero inferiori & retro poples dicitur, quod Narnieñ. auctoritatib9 probat, quas nos sæpenumero rescindimus ne in immẽsum & supra quã par sit explanatio excrescat, quando etiam nos ad eum frequenter referimus, eum inquã cum Beroaldo, Pico. Catanço, Pio Scipiõe veneto, Marsis. Antoniis Faneñ. & Mancinel. aliis in uocum etymologiis potius secutus, quos malui sequi q̃ regulas quorundã qui scribunt in piissimos Alexandri Galli labores & præceptiones quos ubi plus æquo persequi enitũtur, plane se demonstrant & externarũ literarum peritia & omni humanitate alienos, humanũ quippe peccare est, nec oĩa possumus oẽs, Sed ut fateor Alexandrũ sicuti multos alios non omnibus in locis pueris tradẽdum, ita minime dignum cẽseo gemoniis scalis, ob pauca errata, si modo errata sunt damnandũ. Placent aũt a nostris cõmentaria noua in uersiculos Alexandri conscripta, qualia quondam auunculi Isidoneus desyderauit. Cuius quidem Alexandri immortale nomen grammatistæ illi q̃s potius dura & aspera sua uoce grammaticastros appellaueris, nunq̃ delere poterunt. quod doctiores germaniæ uiri labore & diligentia sua iam iam illustrarũt, & si illis Galli inimicis & emulis rumpãtur ut ilia Codro Verum enimuero Crato Vdenheimius Selestani unde mihi origo est, ad xxiiii. ferme annum scholis præfectus, ab huius Galli præceptis nunq̃ desciuit. Si quidem tot egregia in seuerioribus disciplinis floruerunt, ut & hodie florent, qui prima grammaticæ rudimenta ex ipso Alexandro imbibere, At commentarios in eum ueteriores sub nomine glossæ notabilis execrabatur maximopere, ex barbaris & infantibus pueris & latinos & eloquentes reddidit uiros. Testium diues hac in re esse possum, qui modo grauissimi uiri optimiq; sui quondam pręceptoris gratã memoriam gloriamq; extendunt, quorũ e numero sunt quos & libet hoc loco recensere Laurentius cognomento lupus philosophus gymnosophista collegii diuæ Catharinæ Haidelbergensis studii, Matthias Ringmannus Philesius vosegigena latine græceq; doctus qui Iacobũ Fabrũ in philosophia. Faustum in poetica habuit præceptores, non sine reipublicę literariæ iactura iam multis annis ualetudinarius, Matthias Schurerius singulari humanitate & ingenio uir clarus, Hieronymus Gebuiler nobilissimæ Argentoratensium tum ædis tum ciuitatis nunc ludo literario præfectus. Præceptoriq; suo Cratoni in regundis Selestadinis scholis surrogatus, qui ad octo ferme annos nõ minori laude tum labore & diligentia huic muneri prę-

fuit. Cui successit Ioannes Sapidus itidem Cratonis discipulus, & Iacobi fabri ac Fausti auditor qui hodie huic ludo famã nomenq; pristinum extendit & producit, ex quo numerosa ueluti equo troiano (ex quo ineptus quidã literarũ professor barbaros nugatur prodiisse, cum equus ille græcorum principum fuerit capacissim⁹) prodiit q̃ optime instituta indoles, & externis & nostris gymnasiis culta & dilecta, Taceo Beatum meum Rhenanũ animi fortunæq; bonis beatũ quibus dei uirtute ut pleriq; oēs nõ male usus est, cũ primis multiiuga eruditione iusticia et coniũcta man suetudine præditũ. Beatum quoq; Arnoaldũ itidem cum Rhenano auditorem Fabri & Fausti, utroq; & carmine & prosa scribēdi genere facilē, Quid Paulum referam Phrygionem philosophũ grauem deo sacrisq; literis dedicatum, Qz si omes quod & nequeo & alterius esset negocii numerare uoluero singularem citius cõficiam libellum. Quod uel ideo nobis relatum est, ne dum boni adolescentes rerum adhuc & bonarũ ignari literarum charybdim fugere uolunt, incidant in scyllam. Verum ad eũ quo digressi locũ redeũdum est, A genu uerbum erat antiquũ cõgenudo quod est genu flecto ut ait Nonius, a genu geniculũ diminutiuũ, Vnde et cœleste signum quod greci engenasim uocant, latini ingeniculatũ & genu nixum dicunt, antiquitas genua misericordię consecrauit, ut est apud Plinium, Arbitrium, potestas, sed proprie id significat quod arbitro statuit, Est aũt arbiter q qsi uir bonus ab utrisq; partibus litigãtib⁹ elect⁹, vñ nemo põt cogi a prętore ad accipiēdum arbitrũ, qm̃ hæc res libera & absoluta & extra necessitatem iurisdictionis posita, ut testatur Vlpianus .l.iii.§.ii.ff.de recep.arbi. Sed ubi semel quis in se reciperet cõpromissum quod ad similitudinem iudiciorũ redigitur, & ad finiendas lites pertinet, ad curam & sollicitudinē suam hanc rem prætor pertinere putat, Seneca de beneficiis melior conditio causę bonæ, si ad iudicem q̃ ad arbitrũ mittitur, quia illum formula includit & certos quos non excedit terminos ponit. huius libera & nullis astricta uinculis religio & detrahere potest & adiicere, & sententiã suam nõ pro ut lex aut iusticia suadet, sed pro ut humanitas aut misericordia impulit regere, De arbitro lege M. Tullium in oratione pro Murena. Crurum A genu initium capit crus, quod usq; ad talum extenditur. Naso crura notent sentes A parte anteriori uocaẽ tibia. Os enim illud a genu ad pedem usq; descēdens huius nominis est, & antiqui & præsertim ethrusci ossibus tibiarũ musica fecerũt instrumēta propter q̃d tibias uocauerunt, A parte uero cruris posteriore sunt surę de quibus Plinius. Pedes homini maximi feminis tenuiores in omĩ genere suræ homini tm̃ & crura carnosa, Crus igitur est ex tibia & sura, quæ est collectio carnis faciens decentem tumorē. Aquari. signum est in cœlo masculinum fixum unicorporeũ rationale bipes pulchræ uocis paucorum filiorum uigens in occidente medium inter leue & ponderosum par unius negocii meridionale obliquum diurnum ueridicum forte aereum.

Arbitrium

Crura

Aquarius

ſanguineūq;. Aquarium Iginius inquit complures Ganymedem eſſe di-
xerunt, quem Iuppiter ob pulchritudinem ereptum parentibus deorum
miniſtrum feciſſe exiſtimatur, itaq; oſtenditur, ut aliquo infundens aquā
Nam dicitur conſtare hoc ſignum xxx. ſtellis cum effuſione aquę, ad q̊d
& Manilius reſpiciēs fundentis dixit. Trāſit aūt ſol in aquariū quo die ca
pricornus occidit xv. kal. febru. Verum ſunt qui aquarium Cecropē eſſe
dixerunt, alii Deucalionem. Sed Ouidius. Pontanus & Iginius ganyme
dem uolunt. At in eiuſmodi rebus quarum ſcientia parum prodeſt non
ſunt ingenia obtundenda, nemo em̄ mendacio ueritatem extrahet, fabu
lis ingenium nonnunq̄ refocillandum non dedendum, nec etiam fabulis
Piſces — omnibus, ut notat Faber. Piſces. ſunt in cœlo ſignum fœmininum,
duplex humidum aquoſum biforme fœcundum ſquamoſum maculo-
ſum incuruum mutū commune. Sed unus piſciū ad auſtrum fertur, alter
ad aquilonem. Ferunt uberrimam eſſe capturam piſcium. ſole hoc piſciū
ſignum intrante, Cauſam piſcium in cœlo locatorum Iginius refert Oui
Pes — dius & Pontanus. Pedes. Pes plura ſignificat. Nam de menſura dici
tur ut Narnieñ. explicat. Pro metrica ratione ut ſupra tetigimus habet,
item a multitudine pedum uocatur pater lendis id eſt pediculus. Sed a pe
de pro mēbro hominis ut hic bipes tripes & quadrupes &c. ut licet apud
dictionarios uidere, Sed & ſignorum (quorū naturam auctore Iulio Fir-
mico retulimus) uētis ſubiectiones paucis notare fortaſſe non alienū erit.
Aquiloni ſubiacēt ſigna ♈ aries ♌ leo ♐ ſagittarius. Auſtro ♉ taurus
♍ uirgo ♑ capricornus. Apeliotę quem nos ſubſolanū dicim9 ♊ ge
mini ♎ libra ♒ aquarius. Aphrico uero qui a gręcis λι̇ψ lips dicit ♋
cancer ♏ ſcorpius ♓ piſces. Vt aūt ſignorum horum nomina & ordinē
facilius ediſcant ſtudioſi. Libet ſubdere uerſiculos duos, quos Mancinel-
lus commentariis ſuis inſeruit. Sunt aries taurus gemini cancer leo uirgo
Libraq; ſcorpius arcitenens caper amphora piſces, Hoc ſignum ſcor
pius. Notat ſignificat. Malum infortunium uel detrimentū, Scorpio
natura ſua malignus eſt, & niſi Iouis uel Veneris benignitate reſpiciatur
ſub eo nati homines ſceleratiſſimi & truculenti iudicantur a genethliacis
Quibus cordi erunt periuria fraus doli inſidię ſceleratus amor habēdi et
id genus malignitates. Sexta domus. ab his domibꝰs aſtrologi for-
tunas & infortunia ſupputant, immo totū iudicandi negocium ex eis de
pendere æſtimant. Vnde duodecim ſigna hebręi uocant mazaloth id eſt
fortunas & ſyderationes, Diuidunt aūt aſtrologi cœlum in domos duo-
decim, quarum quattuor anguli, quattuor ſuccedentes, reliquæ cadentes
ab eiſdem nuncupantur, habentur aūt cadētes cæteris inferiores, hinc ſub
dit aſtrologus rurſus malum. Mulier. vtūs eſt caſus, quem antiqui ſal
lutatorium dixerūt, De muliere relatum eſt in prima ſcæna primi actus,
ſed dictis adiicere hoc unum libet mulieris appellationem priſcis cōtume
lioſam fuiſſe. Mulierareq; ſignificare effœminare & eneruare. Mulieritas

uero nimius est amor in mulieres quę philogynia dicitur, Mulierosus mu
liebris concubitus plus ęquo appetens. Videtur aũt hoc loco poeta taxa
re astrologicam uanitatem, dũ ipse Alcabitius tam exacte singula ex vil
lana sciscitatur, ob quæ is aditus erat, & profecto fidem astrologorum hoc
ipsum quoq; imminuere uidetur, cum in alienis negociis uideri uolunt
oculatissimi, in suis rebus sunt hebetes & talpæ, qui dum ut ait Beroal
dus abdita fata scrutantur, quæ sunt ante pedes non prospiciunt fiuntq;
ridiculi. Simile quiddam de antiquitatis curiosis refert Narnieñ. Hæc de
mentia inquiens tenet nunc nonnullos qui uolunt haberi docti, ut de tem
poribus Nini, & Semiramidis & si qua sunt uetustiora non imperite lo
quantur. Cum uero de rebus gestis iam quingentis sexcentisue annis loq
debent infantissimi reperiuntur. Quo momento Momentum seu mo
men ut Lucretius uocat breue spacium dicitur temporis quod uix diui
di aut percipi possit, Hinc momẽtariam uitam dicimus id est breuissimã
Item momẽtarium maritum, momentariam salutem, momẽtarium ue
nenum id est subitum & præsentaneum. Punctulo. minimo spacio, Punctum
Nam punctum sumi quandoq; pro temporis & horæ momento, uel ex
hoc Ciceronis intelligi potest. Itaq; ne punctum quidem temporis in ipa
fortuna fuisse. Tradunt geometræ punctum magnitudinis esse principiũ
cuius pars nulla est, quia indiuisibilis est, qui cum in longum fluere intelli
gitur lineam efficit. Atomo. Hic poeta uidetur irridere astrologos,
Atomi in græco latine indiuisibilia insecabilia leuia aspera rotũda angu Atomi
lata & hamata corpuscula dicuntur. Nam a particula negatiua est, & τό
μος græce latine incisio dicitur, Ex his atomis inter se temere conueniẽ
tibus sectam doctoris Leucippi Democritus abderites in philosophia pẽ
tathlos habitus id est quinq; certaminum scius, nanq; naturalia moralia
mathematica liberales disciplinas artiumq; omnium callebat peritiã, Di
xit hunc mundum esse concretũ, idq; nixus astruere rationibus, quas Ari
stoteles primo de physico auditu impugnat. Sed & Lactantius ait, quãto
melius fuerat tacere, quam in usus tam miserabiles tam inanes habere lin
guam. M. Tullius quoq; illudens hos, qui ex atomis cuncta constituunt,
Si inquit mundum efficere potest concursus atomorum, cur porticũ aut
templum? cur domum? cur urbem non potest? quæ sunt minus operosa
et multo quidẽ faciliora. Hic est ille Democritus ut & id obiter notemus,
qui animã ut tradit Aristote. dixit esse ignẽ, cui etiã oĩa q̃ a mortalibus fi
erent ridicula ac ridenda uidebant, sicut Heraclito flenda. Fertur Demo
critus gẽtium theologiam & astrologiã a magis & chaldæis didicisse, de
quo Clichtoueus. Seneca. Ecastor. per hoc iusiurandũ solæ fœminæ Ecastor
sicut per Herculem soli uiri iurabãt. Verum iusiurandum edepol id est p
ædem Pollucis ut inquit Gellius & uiro & fœminæ commune est, q̃uis
Marcus Varro asseuerat antiquissimos uiros neq; per Castorem neq; p
Pollucem deierare solitos,

Romæ in foro ædes Castoris & Pollucis erat quam fouisse fertur dicta-tor, quæ licet ædes Castori & Polluci geminis fratribus consecrata sit, unius tamen Castoris nominatione dicebatur. Id non dissimulauit collega dictatoris M. bibulus euenisse sibi quod Polluci, vt em̄ geminis fratribus ædes in foro constituta tm̄ cæsaris uocaretur, ita suam cæsarisq; munifi-

Horologiū centiam unius Castoris dici. Ex Tranquillo. Horologium. & hic ite-rum poeta maxime uidetur illudere astrologis, notum instrumentū quo horas metiuntur, quo populo horarum spacia designant, Clepsydra horologii aquarii genus est, horas aqua dimetiens, quod Ctesibium primū explicuisse notat Catanęus. Est aūt uasculum uitreū graciliter fistulatum per quod guttatim defluit aqua inclusa stillicidioq; exhauritur, vnde nomē deductū, κλέπτω em̄ significat furor & abscōdo τὸ ὕδωρ id est aqua Cōsimilia sunt hoc tempore clepsydris uascula illa apud nos usitatissima quæ in medio instar duorum turbinū coartant̄, ex quibus puluisculū per foramen minutū sensim delabitur ex parte superiore, in inferiorē atq; ita legitimum tempus horæ metitur. Catanæus in penultima epistola primi libri. Beroal. in fine secūdi tuscula. & tertio Apule. commentario plurib⁹ agunt, quibus hæc summatim excepisse sat sit pueris latinæ linguæ rudimenta quærentibus. Æditiuus. qui ædem publicā tuetur, qua solent

Æditiuus insignia horologia reponi, ut populus horarū discretionē agnoscat. Varro scribit in li. i. de re rusti. a priscis ęditimū non æditiuum dici solitum. Et ut auctor est Gellius in xi. æditimus ea forma dicitur qua finitimus & legitimus. Lucretius uero pro æditiuis siue æditimis æditiuentes appellat, Hospitibus loca quæ cōplerant æditiuētes. Iulius Firmicus refert futuros æditiuos aut hierodulos. i. sacrorum ministros, qui habuerint horoscopū in xxvi. parte geminorum, græci neocoron uocant æditiuū. Idem Firmicus si luna a Mercurio ad Iouem feratur facit neocoros. Cæterū ædes dicuntur urbana ædificia, rustica uero uillæ ut tradit Floren. & habetur. l. fundi appellatione. ff. de uerb. sig. Celsus autem existimat solum partem esse ædium, quod & Beroaldus obseruauit.

Alc. Qui ignorat ignorabitur, uel æstima
Els. Post portionem mediam erat recte scio
ALC. Bene est, fuit tum triplicitatis tertius
Mercurius, hic dominusq; quæstionis est
Hoho silete, calculis negocium
Totum breui tenebo perfectissime
Immo teneo, senex uir est, & uillicus
Caputq; tectus pileo ad latus rubro
Nebrideq; pectus decorat hirsuta nimis

ELS. Certe marito ſimilis eſt. GRET. Tace obſecro
ALK. Bibit libẽter. ELS. certe is eſt. Gre. Tace obſecro
Alc. Et balneatur. Els. atqui is eſt. Gret. Tace obſecro.
ALK. Scortatᷓ in mirũ modum. ELS. hic non eſt meus
Nam me recumbentem ſibi uix baſiat
ALK. Illi fuit quondam arcta tecum habitatio
ELS, Vetera hic nimis cõmemorat, haud ſcio quis eſt
Teneris ſolemus ludere annis latius
GRE. Tace modo, ALK. unus e uilla eſt qua uictitas.
Aſtronomicæ leges uetant plus dicere.
Præſtate uaticinanti oblatum ſolidum.
ELS. Tene magiſter, ſuſpicor male, neſcio
ALK. Valete. ELS. Certe me hercules tetigit uirum
Meum GRET. Inuenis multos uiros eiuſmodi
Ego nequiui ſegregare neminem
Sic eſt locutus in uiros quam plurimos.
Putas maritus hanc tuam crumenulam
Optaret expilare? egenti qui daret.
ELS. O Greta neſcis omnium mentes uirorum
Et te peto nolis cuiquam fidere.
Sed ecce quid maritus & Dromo parant?
GRE. Rixantur inter ſe. ELS. unde tantum eſſet mali?

Qui ignorat ignorabitur. Diuiniloqui Pauli ſententia eſt in canonicis ſcripturis repetita diſt. xxviii. c. qui ea. Verum tamen minus idonee et perq̃ inepte uidetur ab aſtrologo uillanæ ignorantię culpa aſcribi, præcipue in re prorſ⁹ uillano ingenio abſcõdita, Quare poetam noſtrũ modeſte & latenter nudos crediderim aſtrologos notaſſe, qui poſthabitis ueracioribus literis futili & uanidico ſtudio tm̃ incubuere, quod uel neſciant quippiam ſeuerioris doctrinæ artiſq;, uel inſcite & indocte earundem axiomata & aſſumpta uſurpẽt, Sed ſecus de aſtronomiæ ſtudioſis, cuius peritia homines pene diuinos efficit ac ad colendas uirtutes inflãmat, Solẽt nanq; hi deum diuinaq; impenſius uenerari q̃ eorundem decreta & abdi

ta iudicia sciscitari,quæ astrologi diuinaculiq; artis suę finem constituūt, tanq̄ nullius arbitrii homines ac ueluti fungi sint esse suum cōsecuti, quos tamen constat ad sui sapientissimi omniūq; rerum parentis effigiem formatos. Recte igitur laude preconioq; maximo sunt efferēdi, qui huic studio cæteras quoq; disciplinas coniunxere, sicut Ioannes stabius diuo cęs. imp. nostro Maximiliano Augusto pio fœlici magnanimo charissimus, cuius sacratissima maiestas sæpenumero & q̄nq; semotis arbitris clemēti gratuitoq; uultu Stabium ipsum differentē audit, de cosmographia, perspectiua, cæterisq; & naturalibus & priscis rebus tam scitu q̄ memoratu dignis. Stephanus quoq; Rosinus Augustanus philosophus & astronomiæ cum primis sciens, nequaq; christianę theologiæ cognitionem asper natus est, qui & memoria facile referre potest, quicquid habet antiqua historia, & ob id amore fauoreq; præcipuo prosecutus uidetur ab illustri et sacratissimo sacri Roma. imperii principe Matthęo antistite Gurcensi. Taceo insigni humanitate uirum huic astronomico studio iam multis annis dedicatum Ioannem Stofler Iustingēsem ordinarium quadriuii nō incelebris apud sueuos gymnasii Tubingeñ. mathematicum, quo cū mihi nuper contracta est familiaritas, quæ mihi periucunda cum eo intercessit & plurimū honoranda uenit, cum ob debitā ingrauescentis ętatis in quā uirtute diuina declinat obseruantiā, tum cōmune studii pontificii iuris collegium, qm̄ uterq; hoc tempore canonicas sanctiones non sub pœnitēdo auscultauimus p̄ceptore Conrado Plicleo Ebingeñ. Memor eius sententiæ quam dixisse fertur Iulianus, & si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc addiscere uellem, ut scriptum est in. ff. tit. de fidei commis. liber .l. apud Iulianū. §. an hæc uera putas. Sed ad propositū reuertamur, ignorās ignorabitur, quod de eo intelligas, qui contemnit scientiam uel negligit quod scire debet, dum peritos quos facile habuisset, aut non adit, aut inconsultos relinquit. Aduertendum duplicem esse ignorantiam, negationis scilicet cum prorsus carē tia est, ut pueri qui uersantur in cunis habēt ignorantiam negationis omnium scientiarum. Affectionis cum praue affecti dispositiq; circa scientias sunt, & qui se scire putant, cum reuera nesciunt, quales sophistarum turba, & sola quidā non nati sed creati poetæ nomenclatura superbientes, qui se & diuinas literas, cum tamen nunq̄ dialecticę philosophięq; dederint operam intelligere putant, sacratissimorūq; canonum & legum subtilissimos interpretes extirpandos censent.

Duplex ignorantia

Vel pro etiam. Virgilius. Carmina uel cœlo possunt deducere lunam. Aliquando correptionem significat, sæpius coniunctio disiunctiua est. Post mediam portionem. id est post mediam horam, ubi cœpit tertia triplicitas. Nam astrologi diuidunt quamlibet horam in tres triplicitates, & unicuiq; triplicitati unum planetam constituunt dominum, Portionis nomen non semper dimidium significat, sed pro ut adiectū est, Potest enim iubere aliquis & maximam partem partiri posse & uicesi-

Vel

Portio

mam & tertiam & pro ut libuerit. Sed si non fuerit portio adiecta dimidia pars debetur. Vlpianus.

Mercurius, cuius decreta per singulas cœli stationes Firmicus latissi me explicat, ab octauo scilicet tertii libri capite ad decimũ usq; quintum.

Quæstionis. negocii uel dubitationis uel interrogationis uel causæ licet idem non sint, ut Mancinellus partim in rhetorica Ciceronis scribẽs monuit. Quæstio latius intelligitur omnis de qua in utranq; partem uel in plures dici credibiliter potest, In quẽ sensum philosophi frequenter acci piunt. At in iudiciali materia dupliciter usu uenit. Altero modo quo di- cimus multas quæstiones habere controuersiam quo etiam minores oẽs complectimur, Altero quo significamus illã summam in qua causa uer- titur scilicet controuersiam ex conflictatione cõstitutionis causarum natã Quæstio

Negocium. de quo quæstio est peculii uidelicet furem indicare, A ne gocio negociositas quæ græce dicitur πολυπραγμοσύνη

Tenebo. habebo, intelligam. Calculis. la- pillis, quibus astrologi in supputatione utũtur, quos uulgus supputatiles nummos appellat. Aristoteles. Quemadmodum igitur & illi qui non sunt prompti calculos sustinere a scientibus decipiuntur, eodem quoq; modo & in orationibus qui nominum uirtutis sunt ignari perfacile capti onibus halucinantur, Aduertẽdum calculum pro ratione, & calculatorẽ pro ratiocinatore & rationem pro calculo, ac ratiocinatorem pro calcu latore nonnũquam usurpari, quod Catanęus obseruauit. Columella cal culos pro sumptu & reditu accipit, cum præcipit ne maiorem agrum q̃ ratio calculorum patitur emere uelimus. Calculi

Senex. a nece id est morte, cuius nominandi casu Sisenna usus est, Quoniam neq; mea nex, neq; intercessio posse uidetur illorum demẽtẽ reprimere audaciam, Senem quasi seminecem hoc est semimortuum ap- pellatum uolunt, ꝙ acta maiore ætatis suę parte iam morti propinquior sit, A sene seniculus & senecio diminutiua enascũtur. Apuleius in primo asini aurei. Demonstro seniculum in angulo sedebat. Afranius. Tu sene- tionem hunc satis est si seruas anus. Senectutem vero quam quidam sextam hominum ætatem constituunt dictam uel a senario numero, uel a sentiendo uolunt, ꝙ in ea sensus deficiant. Senium autem pro hac ipsa annosa ętate & senectute nullus est qui dici nesciat, Vsurpatur quoq; pro tristicia ut apud Turpiliũ & Tulliũ Apule. poniť, Beroaldus & Philetic⁹. Sunt quidam qui putãt Apuleium non satis idoneum scriptorem, sed ca ue ne decipiant te, secus se res habet, non abs re Beroaldus. Quamobrẽ te lector inqt oro, moneo, hortor, ut familiaris tibi fiat hic scriptor, sitq; tuũ quasi manuale & enchyridion. Item ex hac uersificia plebe quidã doctissi mum grauissimumq; uirum & pene diuinum momordit Isidorum, cui⁹ forte doctrinam ille nunquam intellexit, nec aliquando intelliget. In ma- lignum enim animum non introibit spiritus sapientiæ. Nex Senex

Pileus — Pileo. & pileus & pileum dicitur, olim capite pileum assumebat qui a domino manu mittebatur, libertatis em̄ id signū erat, unde legimus saepe apud historicos ad pileum seruos fuisse uocatos, quod significat libertatem. Mos fuerat apud ueteres ut serui qui p manumissionem liberi fiebāt raderent caput & calui pileum caperent, Hinc est illud Sosiae Plautini. Dii faxint ut hodie raso capite caluus capiā pileū. Nebride pelle hirsuta, ueteres in sacris Bacchi solebant uti damarū & ceruorum pellibus. νεβρός

Nebros — graece dama est latine, hinc nebrodes mons in Sicilia dictus, q damarum copia abundet. Bibit libenter. uidetur poeta ad hoc alludere quod supra Henno de se ipso confessus est, in prima scaena actus primi.

Modus bibendi — Bibit, Prima uini cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem. tertia ad uoluptatem, quarta ad insaniā, nihil sic inflammat medullas et titillat membra genitalia sicut uinum, cui natura est exhausto accēdēdi calore uiscera intus, quo nihil est perniciosius, si modus absit. Gloriam bibēdi uirtute parthi quaerunt, famam hanc apud graecos Alcibiades meruit Cicero Marci Ciceronis illius inclytissimi oratoris filius auidissime apprehendit gloriam ebrietatis, qui binos cōgios simul haurire solitus erat, Onesius graecus auctor tradit Bonosum, qui cum romanorū dignitas in dies magis amitteretur imperatoris nomen occupauit, in uino fuisse prudentiorem, tametsi bibendi modum lōge excederet, erat em̄ Bonosus ex eo genere hominū, qui inter pocula et potationes uitā cōsumunt. Si quidē potator fuit egregius, ex quo in eius obitu ioculare dictum inualuit, amphoram pendere non hominem, q instar amphorę pensilis prae uino uideretur, q̄d affatim ingurgitauerat. Platonicis legibus continetur, pueri usq ad duodeuigesimū annum uini usum prorsus ignorent, deinde uino moderate utantur usq ad annum tricesimū, cum ad quadragesimū peruenerint, tunc in conuiuiis discumbentes liberius eo utantur. Nam nō oportet ignem igni addere, et in iunioribus furiosum iuuentutis habitum efficere, & cum uiri effecti subire labores incipiunt, ab ebrietate & uini repletione omnino debent abstinere, Senibus aūt liberior usus, remedium aduersus senectae duritiam elargitur ut reiuuenescere uideantur, & moesticiae eos capiat obliuio, & affectio mentis ueluti ferrum in igne ex duricie in mollitiem deducta flexibilior fiat, Hinc gręcis prouerbiū natum, uinū lac senū Est igitur bonae & frugi indolis adolescētis summo studio curare & eniti ne modum aut rationem in bibendo pręteregat, cum ipso quidem uino sapiētia (ueteri prouerbio) obumbret, recordetq se natū esse ut uiuat nō ut bibat. Bibonē uocant idonei scriptores quem bibacem & bibulū uulgo appellant, sicut manduconē edonem comedonē helluationi & uoracitati deditum,

Balneae — Et balneatur frequens publicas balneas ingreditur, quę mūdiciarum gratia constitutę sunt, pariter & uoluptatis, quod anxietatem pellant ex animo. Mar. Varro balneas foeminino genere publicas significari designat, balnea uero priuata, sed haec promiscue sumuntur, Et bala-

neũ apud multos legitur, quod non abhorret ratione, cum græci βαλα-
νεῖον uocẽt, de cuius uerbi deriuatione apud Suidam. & magnum etymo
logicum, Enimuero inquit Catanęus in monumentis antiquorum bala-
neum potius q̃ balneum annotauimus frequenter, Poetę tamen balnea
& non balanea usurparũt, Martianus iurisconsultus instrumento inquit
balneatorio legato balneatores continentur, quoniã sine his balneæ usũ
suum prębere non possunt, Lauacra quę per se naturaliterq; proueniunt
thermæ appellantur, Nam θερμὸν græci calidum dixere, Inde thermo-
pylarum in gręcia transitus a calidis aquis nomen accepit, Proueniũt aũt
thermę, alię quidem nitri, alię salis, alię aluminis, alię sulphuris, alię bitumi
nis alię æris, alię ferri naturã imitantur, nonnullæ compositã ex eis uim
obtinent, de quo uide Paulum Æginetam in pręceptis capite.lii. Scorta Scortæ
tur, meretriculas ducit. Scorta enim meretrices dicuntur, a pelle quod
antiqui dicebant scortũ, ꝙ ut pelles subigant, et scortes id est ut ait Festus
pelles testium arietinorum ab eisdẽ pellibus dicti, Scortea quoq; dicimus
ea quę ex corio ac pellibus sunt facta, Scorta dici diobolaria quę duobus
obolis, hoc est uilissima mercedula conducuntur, in cõmentariis Trãglli
obseruatur Vix Basiat, ut euenenire solet, nam dum alienum agrum
arant suum incultũ deserunt, Videtur igitur anus astrologi dictum ne-
gatiõe sua maxime ꝓbare. Videor uidisse in archetypo loco uocis basiat,
dictiones has, ter petit, quas poetæ amicus uir honesti, ęqui, uericq; aman-
tior in hanc uocem basiat commutauit. quia hęc comœdia pueris quibus
maxima debetur reuerentia dedicata est, ne igitur tenera ætas molliori-
bus uerbis inficeretur, honestioris significantię uerbum positum est, q̊d si
plęricq; oẽs facerent, profecto minus uel ipa spurcicia spurciora carmina
ederentur uel legerentur Basiat basia fert, nemo est qui nescit aucto
re Donato tria esse osculandi genera, Osculum scilicet basium & suauiũ,
Sunt autẽ oscula officiorum, Basia pudicorum affectuum, quæ maxime
coniuges addecẽt, Suauia libidinum & turpium amorum, Osculũ & sua
uium auctore Marcello intellectibus his discernuntur, ꝙ ab ore oscu-
lum, Suauium a suauitate dicitur. Varro de uita patrum. ideoq; ab ore di
citur osculum non a suauitate. unde suauium quod simile suauitati, paruũ
os osculum est, ex Pici commentariis Arcta habitatio angusta
communio, propter indissolubilem nuptiarum nodum, Verbum habito
Virgilianus interpres Seruius probat accusandi casui iunge debere, quo-
niam frequentatiuum est, & habeo rem dicimus, Vnde & habito rem di-
cere conuenit Haud, non, negandi aduerbium, est & coniunctio disiun
ctiua. sed t litera terminatur, reiecta in capite aspirationis nota, E uilla,
quę proprie est dom⁹ in agro, de q̃ superius quoq; mẽtio affatim facta est
Leges, ꝑcepta, institutiones, tametsi longe distent, ut sacris iurium literis
compertum est, Astronomicæ artis astronomię, quæ & sphęrica di Astrono
citur, cœli conuersionem suspiciens, ortus, obitus, motusq; syderum, axes mia,

polos cardines hemiſphęria circulos,ſigna duodecim & id genus ſuperio
rum corporum magnitudines motus & cõditiones. Sortitaq; eſt nomẽ
ab aſtris & non a cœlis,qm̃ ſunt nobis notiora (quia uiſibilia) noſq; in co
gnitionẽ cœlorum facilius euehant, Solet aũt a notioribus denominatio
fieri,Aut etiam quia doctiſſimi omnes ſphæras mundi aſtra nonnũquã
appellant,uti uidere eſt libro ſecundo de docta ignorantia Nicolai Cuſę.
Plus dicere. Nam aſtrologum oportet non nimis ad particularia de-
ſcendere,ut probat Haly in centilogio Ptolemæi,q̊d & ſuperius memini.
Vaticinanti diuinanti,De uatibus in proximo choro nonnihil annota
bimus. Conuenienter & commode uno in loco ſingula exacte ſaltem
uix referri poſſunt. Solidum. aureum oblatum.ſ.in quęſtum & uati-
cinii mercedẽ. Suſpicor male. ſubaudi de uiro meo. Neſcio. quaſi
diceret adhuc certa nõ ſũ. Valete .i. abite,Iã em̃ conſecutus erat aureũ
nũmũ,cuius ignobilis ut Firmic⁹ ait cupiditas iſtius diuinæ ſciẽtię gloriã
infamat-Qui uera mathematicum conditione effingit lib.ii.ca.xxxiii.q̊d
eſt & finale quo probat fatũ romani imperatoris non depẽdere aſtrono
micis decretis,quare quicunq; inter cætera inquit aliquid de imperatore
quæſierit,nolo ut eum truci ac ſeuera reſponſione conturbes,ſed ei docili
ſermone perſuade,quod nullus poſſit de uita imperatoris aliquid inueni
re. Tetigit uirum meum. notauit,indicauit,ad ſenſum tangere aucto
re Nonio ferire,cõmouere eſt,in prima ſignificãtia crebrũ eſt apud Plau.
Secunda apud Virgi.& Lucretiũ,itẽ in alio ſignificatu eſt contingere in
ſpicere & circũuenire. Nequiui neminem hoc loco duę negationes
uim unius uehemẽter negantis obtinent,quare nõ ſemp ꝓcedit hęc regu
la,duę negationes faciũt unã affirmationẽ, aduerte negatiuã dictionem
apte in calce orõnis poni ut hic.Eſt aũt dictio negatiua q̃ in ſe negationẽ
includit,per quã cũ dictione affirmatiua explicaṫ,ut nihil nõ aliq̃d nunq̃
Ex pilo nõ unq̃ nuſq̃ non uſq̃. Expilare diciṫ aliq̃d paſſim ui ſurripere ſecundũ
O Aſconiũ,vñ expilatores uocat Vlpia. atrociores fures.l.i.ff. de effracto.
& expila. O Greta,O uariis modis accipi ſolet. Vñ plebei ſunt uerſiculi
O ſtupet o dubitat uocat indignaṫ & optat, Clamat cõq̃riṫ uelut exẽplis
repiṫ,ſtuporẽ indicat hoc eſt admirationẽ,ut o q̃ glorifica luce coruſcas,
dubitationẽ ut apud comicũ,O qui uocare,& primo ęnei.O q̃ te memo-
rẽ uirgo,uocat,ut huc ades o Melibœe,Indignaṫ,ut o ſceleſtũ hoĩem,ſed
ſi ſubticeaṫ o,actũs minorẽ excãdeſcentiam ꝑnotaret ut auctor eſt Valla,
Optat,ut o mihi tã longę maneat pars ultima uitæ,ſpiritus. Clamat.i.ex
clamat,ut O fortunati q̃rũ iã mœnia ſurgũt.Cõqueriṫ ut apud Statiũ. O
dolor o ſeri materno in corde dolores. Cuiq̃ fidere. ſane cõtrariũ uerũ
eſt,ut prouerbio monemur,Nec mulieri nec gremio credi oportere,Hinc
magna laus eſt fœminę,q̃ a fide & pudicitia cõmendaṫ,de q̊ in vii.in aſi-
Rixa nũ cõmentario. Sed ecce. Hic eſt paraſceue hoc eſt præparatio ſequen
tis ſcænæ, Rixantur. contendunt,a rixa id eſt contentione. Cicero.
Rixa eſt inter competitores.

DROMO HENNO ELSA

Dro. Pecuniam ſimulq́ꝫ pannum detinet
Daniſta, ait te affore ſibi perendie
Hen. Qꝫ ſi nequiſſet pannicida eum mihi
Tecum dare (ut rediens acute diſputas)
Tu debuiſſes de pecunia ſecus.
Sed uxor intrat. Tu caue pecuniam
Ne nomines, Daniſta quid locutus eſt?
Dro. Et ſe & ſua omnia dat poteſtati tuæ
Petitq́ꝫ filiam ſibi ancillarier
Hen. Fieri poteſt, ELS. Dromo nec optat nec petit,
Hen. quare? Els, quia inter ſe odiunt nihil dromo
Et filia, Expedi marite negocium
Hen, Dromo. Dro. q̄d eſt. Hen. aliud nihil reſpõderat?
Dro. Niſi ut ualeres tu & magiſtra ſalubriter.
In proximo emporio uelit tecum loqui
Hen. Sat eſt, Eum tueantur optimi Ioues
Els. Et ego opto fœlix ualeat uſq́ꝫ uir bonus

Pecuniam. In hac ſcæna Dromo ab Hennone cum furtiuis aureis in opidum miſſus ut afferret ei pãni octo ulnas. Sed aliter cũ eiſdẽ atq́ꝫ ut ſecum decreuerat in fine primæ ſcænæ egit, quare Hennoni pręter mendacium affert aliud nihil. Sibi. id eſt ei, ſecundũ Laurentiũ Vallam, q̄uis & apud idoneos ſcriptores id non ubiq́ꝫ obſeruet. Perendie. q̊d uulgo dicit̃ poſt cras. Cice. ad Atti. Scies igit̃ cras ad ſummũ perendie, vñ perendinus dies ab hinc tertius, & cõperendino differo, Eum ſubaudi pannũ Mihi dare .i. ad mę. Tecũ ꝑ te, uide apud Augu. Dathũ uel Vallam Mecũ tecũ ſecũ unę dictiones & duę dictiones q̊ modo differãt. Diſputas. tractũ ṽbũ ab arte putationis, qua ſupflui rami & ſarmenta amputantur, ſic in ſermonibus ſuperflua uerba dimittuntur, & bona cum ratione dicta tenentur. Vnde dicta eſt diſputatio quæ eſt docta & emendata & polita & erudita elocutio. Hæc non inuenuſte quibuſdam cribrum ueritatis appellatur, Roboratur autem diſputatio ſuis neruis & oſſibus ſine quibus etiam orator perſuadere non poterit, ut annotauit Beroaldus, & tradit Faber.
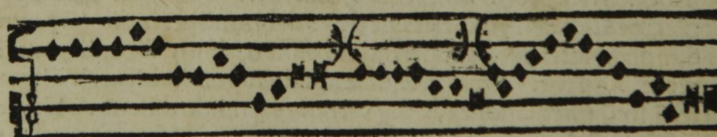
Sibi
Perendie
Diſputatio

Secũs Secũs. id est aliter ſubaudiendũ egiſſe,ſed ſermonem de pecunia nõ au
debat Henno adimplere,ingrediente uxore ne furtum ſuſpicetur.

Poteſtas Poteſtati. nutui.arbitrio,hoc loco,alias ſignificat in perſona magiſtra
tuum imperium.In perſona liberorũ patriam poteſtatẽ,in perſona ſerui
dominium ut notat iuriſconſultus.ff.de uerb.ſig.l.poteſtatis uerbo.

Opto Optat deſiderat.Optare uero interdũ eligere,unde optio dicta electio,
quæ vox in alia remotiore ſignificatione militem deſignat quaſi optatũ
electumq́ꝫ & aſcitum. Petit. expoſcit.expoſtulat.Petere alias ferire &
Peto percutere,hinc cornupeta bos dictus qui cornu ferit,hinc petitiones pro
pri: dicuntur impetus gladiatorũ ut Beroaldus docet,ſignificat & iter ar
ripere,unde romipetæ.Sunt aũt hæc uerba mulierculæ in contrariũ ſen-
ſum accipienda, quod mox ſequenti eius ſermone intelligi poteſt,dũ in-
quit quia Dromo & filia nihil,i.non odiunt inter ſe, igiť mutuo ſe amãt
Expedi. abſolue.perfice, Negocium. q̊d cum Dromone cepiſti &
cuius curatio ad me ſpectat nihil.Nam ad probam mulierẽ pertinet eo-
rum dumtaxat curam gerere,quæ intus ſunt & nõ foris,ut ſupra ex Ari
Salubre ſtotelis ſententia docuimus. Salubriter. incolumiter.Eſt tamen ſalubre
propriũ quod ſanitati conuenit,tamen pro ſano ponitur.Saluſtius.Genꝰ
hominum ſalubri corpore,hinc ſalubritas ſanitas. Emporio locus pro
tempore.Sicut econtra nundine q̊d eſt tẽporis pro loco emporii ſæpe po
Emporiũ nitur.Eſt aũt ἐμπόριον græcũ uocabulum,ut Plautini interpretes in mer
catore explicant,a latinis uſucaptum,& ſignificat mercatum,forum ubi
mercimonia fiunt. Vult aũt dicere ad proximũ diem commertiorũ huiꝰ
Iouis loci, Tueantur. defendant. Eum. Daniſtam. Ioues. dii.De Iouibꝰ
& iunonibus lege Picum iuniorem ſecũdo cõmentario,Iouis gtĩ eſt caſꝰ
a ntõ Iouis quo uſus eſt Ennius eo diſticho quod ſupra in prima ſcęna in
notis uerbi totius anni requires.Nam Iuppiter iuppitris & iuppiteris ſecũ
dum Priſcianum format. Vſq́ꝫ. perpetuo.

CHORAVLES CHORVS



Digna ſunt apolline	Quæ concinunt poetæ
Quo coruſcant numine	Diuinitus prophetæ
Diligamus ergo nos	Vates cœlitus ſacros
Quorum ludos ſcænicos	Oſtendimus facete

Digna sunt Apolline. Hic chorus cum sequenti exurgit in laudē poe
tarũ quos hic poeta more prisco uates prophetas et sacros uocat, qm̃ ha
biti sunt musarum sacerdotes & ministri Apollinis. Non me præterit al
tissimos literarũ locos a prima origine metro conscriptos, quod & Plato
& Aristoteles nõ sunt aspernati, quorum alter epigrammata, alter uero
poemata, item & artis poeticæ initiationes edidit. Noui etiã sanctissimos
theologos Nazianzenũ. Hieronymũ, Seduliũ, Paulinum, alios, carmina
cecinisse, & non modo licere, uerum etiã & expedire nostra hac tempesta
te insudare musis, modo fabulosæ ne sint, nec obscœni argumenti, modo
gentilium deorũ memores ne simus, prærerq̃ forte dum eos explodimus
dum damnamus. Sed de his in sequentibus choris, in quibus cum fiat fre
quens poetarum mentio, de poetica annotare nõ fuerit alienũ, Tres eius
partes faciũt actiuam, narratiuã communē. Actiuę partes sunt tragœdia
comœdia satyrica mimica. Narratiuę partes moralis historica doctrina
lis, Communis partes epopœa melopœa quæ & lyrica, Elegiaca dithy
rambica iambographa epigrãmatographa hymnographa asmatogra
pha epithalamiographa moneda bucolica georgica. Tragœdia herõũ
regum tyrannorũ in aduersis acta comprehendit, hæc apud latinos præ
textata dicitur, a prætexta genere amictus, quo reges & latinorũ magi
stratus utebãtur, Tragœdiæ scriptores tragici & tragœdi dicuntur, ceu
fuerunt Eschylus Sophocles Euripedes Arion Phrynicus Ion Acheus
Pacuuius Ennius Seneca. De comœdia & mimica explicatũ est abunde
in prologo super uerbo comœdiam. Satyra grę̄ca res tragicas & graues
comprehendebat, satyros rusticos inducens, ut interim iocis, lusibus, sali
busq; spectator mulceretur, huius propriũ risus scurrilitates cum luctib⁹
miscere, Satyra latina aliud poematos genus aliquid actiuũ & mimicum
continens, Scriptores satyrici Pratinas Lucilius Horatius Iuuenalis Per
sius. Nunc de secunda parte. Moralis morum & uitæ præcepta continet,
ut pars magna georgicorũ Hesiodi. Theognides Phocylides Menander
epistolæ Oratii. Historica genealogias & priscarũ rerum monumenta ut
plurimum ficticia ut theogonia Hesiodi, metamorphosis Ouidii, Lucan⁹
Statius. Doctrinalis quæ aliquid docet, ut georgica Virgilii de agricultu
ra. Halieutica Oppiani de piscibus, Manilius & Aratus & urania Ponta
ni de astris, Macer de herbis. Quintus Serenus de medicina. Priscian⁹ de
situ orbis. Lucretius de physiologis. Bonincõtrius de natura rerum, Fau
stus de uirtutibus. Bigi opuscula christiana, et similia, et hos etiam scripto
res epopœos uocant nonnulii, Epopœa heroicam continet quę p̄clara ge
sta heroum & fortiũ uirorum describit, ut ilias & odissea Homeri. Æneis
Virgilii, pharsalica Lucani, scriptores epopœi & epici dicũtur, Melopœa
quæ & melica adiecto musico instrumento ut lyra cithara barbito & hu
iusmodi peragi solebat, scriptores lyrici poetæ dicti sunt. Elegia hexame
tro pentametroq; lamentationes & luctus decãtat, scriptores elegiogra

De poeticę partibus

Tragœdia

Satyra

Doctrina lis

Epopœa

Melopœa

Elegia

Dithyram phi ut Callimachus. Philetes. Ouidius. Propertius. Tibullus. Dithyram-
bica bica quæ canit Bacchum & multifariam carmina inuoluit & implicat
bacchicos modos, ebriososq; & insanos imitata, quę & dithyrambopœa
dicitur, Scriptores dithyrambici & cyclici Arion. Philoxenus. Pindarus
Iambogra Iambographa iambicis carminibus maledicta contorquet, scriptores iã-
pha bici ut Archilochus. Hipponax. Epigrammatographa statuas domos lo
Epigrãma ca donaria uario carmine laudat aut uituperat, scriptores epigrãmato-
tographa graphi ut Simonides. Palladius. Agathias. Martialis. Claudianus. Hora
Hymno tius. Hymnographa deorum hymnos canit & hæc impura, quæ uero pu
grpha ra unius dei sanctorumq; concinit laudes, scriptores hymnidici & hym
nographi impuri Orpheus. Homerus. Callimachus. Puri uero Dauid. Hi
erotheus. Prudẽtius. Chrysostomus. Hilarius. Hieronymus Ambrosius
Asmato Ioannes Picus iunior, & plæriq; alii. Asmatographa ad lyram barbiton
grapha cithara, & alia musica instrumenta carmen cõdit, scriptores asmatogra-
Epithala phi & cantores, ut Demodocus. Phemius. Autumedes Epithalamiogra
miogra pha nuptiarum solennia carmine celebrat, scriptores epithalamiogra
pha phi ut Agamestor. Hesiodus. Theocritus. Catullus. Claudianus. Ausoni
us. Moneda unicam personam insignem reddit, scriptores monedę ut in
Moneda multis epitaphiographi. Georgica agricolationis pręcepta continet, scri-
Georgica ptores georgici, ut Hesiodus. Virgilius. Bucolica pastorum & agrestiũ
Bucolica mores imitatur & sermones, scriptores bucolici ut Bion Theocritus Vir
gilius Calphurnius, ex nostris Petrarcha. Faustus. Mãtuanus. Geraldin9,
& alii, Quos uero diuinus Plato ex his poetis ab optima ciuitate duxe-
rit esse pellendos, ne hic prolixior sim in sequenti choro referam.

Quæ. scilicet ea. Poetæ. interpretes diuinarum rerum. Nam poetæ
iidẽ apud antiquos & theologi & religionis magistri habiti, ut et in sequẽ
Carmina ti choro annotabimus, Concinunt. & ideo fœturę eorum a canendo
carmina dicta sunt, quia nisi decantata fuerint, diuinum nomen in turpissi
mum fœdissimumq; conuertunt. Nam est musica quædam cuius Aristo
teles quoq; meminit in politicis poeticæ pars Harmõica dicta, & in duas
partes scissa instrumentalem scilicet & uocalem. Apolline. sole cui di
uinãdi potestas ascribitur, Est apud Macrobium legere diuersas uirtutes
solis nomina diis dedisse. Virtutem igitur solis quæ diuinationi curatio-
niq; præest Apollinem uocauerũt, ut eidem quę sermonis auctor est Mer
curii nomẽ indidere. Sed de solis nominibus uariis in sequenti choro mẽ
tionem agam. Quo numine. Apollinis nutu, A nuo numen Varro
Numen & Priscianus in quarto deduxit, Significabat aũt id nomen gentibus dei
nutum dei potentiam & ipsum deum & imperium. Iunior uero Picus dũ
canit, Numen personis distinctum uiribus unũ, ita pro dei essentia & ipsa
diuinitate, ut Sedulius pro diuina potestate sumpsit, cũ cecinit Salue san-
cta parens enixa puerpera regem. Qui cœlum terramq; regit per secula
cuius, Numen & æterno cõplectens omnia gyro. Imperiũ sine fine dedit.

Prophetæ. de officio prophetandi uocantur quorum uoces itemq; uirtutes quas ad finem diuinitatis edebant in thesauris literarum manēt nec istæ latent. Ex iudæis autem & ad ipsos semper prophetæ perorauerant, scilicet ad domesticam dei gentem ex patrum gratia, hebræi retro, qui nunc iudæi. Tertullianus. Dicitur autē propheta & prophetes a προφημι quod est prædico. Prophetam ueteres hebræi dixerunt eum qui futura uideret, quod nomen & gentes quoq; usurpauisse inuenimus. Qm̄ prophetas ut auctor est Festus antistites phanorum oraculorumq; interpretes uocabant. Plato in Tymæo prophetas docet iudices esse uaticiniorum diuinorum, nec uates eos proprie uocandos, uerum interpretes illorum esse, qui scilicet furore diuinant. Vates autem non furentes, sed interpretes auguriorum & somniorum Curtius appellat. Sed & apud nostros uates aliquando prophetarum sumuntur loco. Vnde illud de Ioanne baptista in hymno canit ecclesia, maxime uatum. Apud Proclum. Porphyrium. Synesium. Hippocratem ueterem medicinæ patronum. Apuleium quoq; in asino aureo, & Epimenidem poetam prophetæ habetur mentio, apud alios etiam fœminæ προφήτιδος. Prophetæ

Diuinitus. humanitus. cœlitus & si quæ similes particulæ sunt similitudinis.

Vates. poetas. Sunt enim uates apud iudæos qui etiam carmina scripserunt. Nam ut Beroaldus uir multo omnium doctissimus attestatur prophetarum princeps Dauid psalterium suum numeris poeticis concinnauit, quod ut inquit Hieronymus in morē Horatii Flacci & Pindari nūc iābo pede currit, nunc alcaico uersu personat, nunc sapphico tumet, nūc semipede ingreditur. Item Isaiæ Iob & Salomonis luculenta uolumina hexametris & pētametris uersibus ut Iosephus & Origenes scribūt apud hebræos composita decurrunt, Hinc Arator luculentus inter christianos poeta in carmine elegiaco ad Vigilium papam. Metrica uis sacris non est incognita libris, Nam psalmos lyrici composuere pedes. Hexametris cōstare sonis in origine linguæ. Cantica Hieremiæ, Iob quoq; dicta ferunt, Sunt autē qui poetas a uiendis uersibus uates dictos existimant, quod uiere uincire sit.

Ludos scænicos. Ludi qui per plures scænas exhibentur, Scribit Vitruuius tria esse genere scænarum ut supra annotauimus, tragicum scilicet comicum & satyricum, Tragica scæna deformatur signis & regalibus rebus. Comica ędificiorum priuatorum habet speciem. Satyrica ornatur arboribus & speluncis & rebus agrestibus. Item ludorum quattuor maxime genera celebrantur. Megalenses magnis diis cōsecrati, Funebres ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorē patricii uiri plene instruit. Plebei pro salute plebis instituti sunt, Apollinares Apollini consecrati. Ludi scænici

Ostendimus. repræsentamus. exhibemus.

HENNO ELSA DROMO

Hen. Ehodum redegi cuncta nunc in ordinem
Quæ mecum ituri in oppidum ferte ad forum
Vt ueneant quam plurimi. Els. Num tu traham
Frugibus onustam lateribus uenum trahes?
Hen. Non, uos abite, caulem, olusculum, allium
Lac caseum portate supra uerticem
Partim quoq; & suffarcinatæ uestibus
Quicquid potestis ferre, ferte ad nundinas.
Nam auro est opus non aliter atq; uita, Els. Ita
Censeo quidem. Hen. præibo, uos sequimini
Dromo Dromo mecum, sed fœnum baiula
Adeoq; binos tolle fasces quoad potes
Dro. Curabo recte. Hen. Iam ueni. Dro. Venio modo

Ehodum. Hic tertius actus breuiusculus incrementū processusq; turbarum continet, ac totius fabulæ errorem, ut ex secunda sçena luculenter apparet. Nam hæc prima pręparatiua est, qua uillanus collectis in unum uillicis mercibus parat iter in opidum. Ehodum, ad se uocantis particula est hoc loco, alias interiectio est principium uel animaduersionis in se poscentis, aut repente cernentis, interdū admirantis, aliquādo intentionem audientis exposcit, nonnunq̄ interiectio ponētis aurem propiorem ut eho nunquid nam accusat uirum. Mecum. personale aduerbiū. Nā trium primorū pronominū ablatiuis utriusq; numeri subiungitur elegāter per compositionē hæc præpositio cum, & fiunt aduerbia personalia, id est certis distincta personis, ut mecū tecum secum nobiscum uobiscum Virgilius. Id quidem ago & tacitus lycida mecum ipse uoluto. Idem, Talia flammato secum dea corde uolutans. Et debet hæc dictio secum solū iungi uerbis tertiæ personæ uel singularis uel pluralis numeri, quare non recte dicitur ueni secum uel ibo secum, sed cum eo dicendū est. Aliquādo tamen separantur ut prior sit pronomen & posterior aduerbiū tēporis.

Ehodum

Mecum

Ferri

Portari

Ferte, ferri proprie dicimus, quę quis suo corpore baiulat. Portari ea quæ quis iumento secum ducit, agi ea quæ animalia sunt, ut tradit Caius iurisconsultus. l. ferri, ff. de uerb. sig. Veneant uendantur.

Quam plurimi. huiuſcemodi uerba cum ablatiuo ſeu etiã gtõ iungũ Q̃plurimi
tur & quidem elegantius cum gtõ ut pluris uendo, Traham. Genus Traha
uehiculi a trahendo,caret em̃ rotis, Onuſtam plenam,refertam,Eſt tñ Onuſtum
onuſtum proprie,cui onus ipſum honori eſt,ut his qui ſolent de hoſtibus
ſpolia ampla referre. Frugibus. frugum appellatione cadit quicquid Fruges
ex fructu terræ in alimoniã uertimus,quarum duo ſunt genera frumẽta
& legumina,frumenta a fruendo auctore M. Varrone. Legumina uero
a legendo quæ ſiliquis includunt̃ dicta ſunt,ſunt em̃ ſiliquæ eorum thecę
hoc eſt integimenta,de quo uide Grapaldum. Vlpianus negat poma di
ci fruges,cum Iulianus ſcribat fruges omnes eſſe quibus homo ueſcatur
Frugiferas arbores Plinius Apuleius & Tacitus uocant,quę fructum fe
runt,Fructus aũt arborum antiquitus fuerunt glãdes,ut eſt ſcriptoribus
comprobatum. Vænum. id eſt uenale,uendendum,& ſcribitur diph Vænum
thongo æ. Caulem. de quo Cato in re ruſtica. A caule cauliculus ſi-
ue colicul⁹ enaſcuntur, Vocamus aũt capitatos caules prægrandes capi
te in orbem porrecto. Oluſculum,allium.lac.caſeum. dialyton,ſed de
oluſculo lacte.caſeo iam ſatis ſupra dictum eſt,quare de allio id accipe. Allium
Allium in caput creſcit nucleoſq; membranis quibus ueſtitur includit,
aſperum eſt ſapore,et quo plures habuerit nucleos eo aſperius. Tradidere
nonnulli interlunio poſitum,& item luna ſilente intermeſtriue euulſum
odoris fœditate cariturũ.oculos hebetat,inflationes facit,ſtomachũ ledit
copioſi⁹ ſumptũ,ſitimq; gignit, Somnos tñ prouocat atq; in totũ rubicũ
diora reddit corpora. Gallinis quoq; contra pituitam prodeſt. Auicẽna
cum uino dandũ præcipit aduerſus ſerpentiũ morſus. Galenus uero the-
riacam appellat ruſticorũ. At Horatius in epodo illud execrat̃. Edat cicu
tis allium nocentius. Mancinellus. Plautus in muſtellaria. Allium germa
nam illuuiem uocat tãq̃ germani nil tam exquiſitũ nitidũ & lautũ come
dant,quin cepas & allia ſubcultrent, Verum em̃uero ſi nũc uiueres Plau
te,ſecus ſentires. Priſco non amplius uiuitur more,nõ culta ſed cultiſſima
germanis nunc eſt culina. Suffarcinate ueſtibus. id eſt in ueſtes cõpli-
catas inſinuate. Nundinas. Nona die romani fora quas nundinas uocãt
conſtituere,quarum conuentus manifeſta ratio,ut nonis tm̃modo dieb⁹
urbanę res agerentur,reliquis adminiſtrentur ruſticæ, Inde nũdina roma
norum dea a nono die naſcentium,qui luſtricus appellatur nuncupata,
Priſcis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur,& cum
conſiliũ publicum deſyderabat̃ in ſenatum a uillis accerſebant̃, Plutar.
tradit nundinas Saturno conſecratas,ꝙ cuſtos et fœlicitatis cauſa ille de
us eſſet,& nihil aliud eſſe niſi conuentum ex agro in vrbem emendi uen-
dendiue gratia quem mercatum uulgo nominant. Aſtipulatur glo.l,cũ
biſextus.ff.de uerb.ſigni. Verum de inſtitutione nundinarum uarii uarie
ſcribunt, Auro eſt opus egemus. Opus eſt mihi hac re,ſignificat me Opus
egere hac re,Sed id uariis caſibus iungi ſolet, Nam etiam opus mihi tua

opera latine dicimus & tuæ operę & tuam operam & tua opera. Sed hoc postremum ornati⁹ est & totum oratoriū. Vult aūt Diomedes grammaticus opus non recte poni cū habeo, ut nō recte dici opus habeo uel opus habebam, sed solum per uerbū substantiuū loquendum esse præcepit, vt opus est mihi, I erdum solus ablatiuus ponitur sine dtō, ut Terenti. Sed quid opus est uerbis, aliquando loco ablatiui ponitur infinitiuus ut opus est benefacere his qui de nobis benemeriti sunt. Peropus compositū eādē omnino habet naturam, de quo latius Valla. Man. Clichtoueus in omnibus facilis lucidus & clarus scriptor. Auro. usum pecuniarū ex quocunq; essent metalli gñe antiquissimū constat, quatenus apud Iosephum legimus Cain Adæ primi hoīs filiū anxie cumulandis pecuniis incubuisse, qui primus ex auro denariū signauit, apud Pliniū penitus latet, uerum Herodotus scribit lydos primos oīm nummū aureū & argenteū ad utendum percussisse. Romę aūt ut Plinius ait nummus aureus percussus est anno urbis sexcētesimo quadragesimo septimo. Argentū uero q̄d & supra retuli primus oīm auctore Strabōe signari docuit Phœdon, Atqui ephorus ut idē auctor est scriptis prodidit primo Æginę a Phidone signari ceptum argentū, Ex quo ut uidere uideor huiuscemodi scriptores primum ab Herodoto qui sicut ostēdimus Lydis hoc assignat, mox inter se dissentiunt nisi in alterutro menda sit in dictione phidonis unius mutatione literæ. Romæ signatum anno ab urbe condita quingentesimo octogesimo quinto, auctor Plinius. Eutropius uero dicit nūmū argenteū primū in orbe esse signatū anno urbis romæ circiter quadringentesimū octogesimū tertiū, Primi aūt punici belli sexto nota argenti ueluti Plinius ait fuere bigæ atq; quadrigæ. Idē scribit aurū uocari obrizū, quod excoctū purūq; est, & quo sępius arsit, eo magis proficit ad bonitatē rubetq; simili colore ignis. In Daniele scriptū est, Et ecce uir unus uestitus lineis & renes eius ac cincti auro obrizo, ubi exposuit interpres obrizū aurū dici mundissimū Legimus apud Fortunatū interpretē ecclesiasticarū dictionū aurū ophir dici hebraice, quod est ualde preciosum, quod apud latinos obrizum appelletur. Item Plinius aurum inueniri pluribus modis docet in fluminum ramentis, ut in tago, pado, hebro, pactolo, Gange & in india, quod a formicis & gryphibus ut etiā in scythia eruitur, alio modo puteorū scrobibus effodit ut in ruina montiū, Auro aūt multa scelera fiunt, hinc bon⁹ poeta. Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames, Et Ouidius. Effodiuntur opes irritamenta malorum. Iamq; nocēs ferrum ferroq; nocentius aurum, prodierat, Propertius, Auro pulsa fides auro uenalia iura Prudentius christianus Horatius, Pudor per aurū soluitur, uiolatur auro integritas, pax occidit, fides perit leges & ipsę intercidūt, Hoc cogit eos, q̄ sub noīe religionis nihil non licere sibi opinant, Nam cum ad instruendos mortalium animos paceq; humano generi conciliandam creati atq; instituti sint, nihil amplius existimant aut magis conantur q̄ pro libidi

Aurum

ne seditiones principum excitare, nephariasq; uoluptates flagitiosissime explere, Dromo Dromo mecum. subaudiendum proficiscere, Aposiopesis figura est quæ latine reticentia uocatur, Hæc locum habet cũ relinquitur uerbum, quod trifariam fieri potest, aut per se ipsum & ad aliũ transit & est prima, aut tacet nec ultra aliquid dicit, & est secunda, aut alterius interuentu personæ ut supra in secunda secundi & est tertia. Aposiopesim amat nimia indignatio, Nec potest complere orationem qui & secum loquitur & dolore uexatur, ut Virgilius, Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. Terentius. Ego ne illam, quæ illum, quæ sine modo mori me malim, familiaris est certe hæc eclipsis & comicis ut dixi nõ ingrata, ex Donato.

Baiula gesta armo. Plautus in asinaria. Ego baiulabo, tu ut decet dominum ante me ito inanis. Idem in mercatore. Non edepol equidem mi senex, non didici baiulare, inde baiul⁹ Baiulo

Fœnum. quo aluntur iumenta. Fœnum autem ipsũ a fœtu nomen traxit auctor Pompeius, A fœno fœnisecę qui fœnariis falcibus fœnum in pratis secant, Fœnum Tolle in protrito significato, alias educare significat Plautus, quod erit natum tollito, Terentius Plautina simia, decreuerunt quod natum erat tollere.

Fasces fascis est cuiuscunq; rei congeries quam ligando facimus, cuius diminutiuum est fasciculus, quia uero fasces graues sunt portantibus Fascis Hinc aliquando pro onere desumitur, Virgilius. Ego hoc te fasce leuabo. In numero uero multitudinis pro magistratibus & honoribus. Nã antiquitus alternis mensibus consules habebant fasces hoc est lictores qui cum fascibus uirgarum securibus alligatis anteibant, Ideo autem uirgæ illæ securibus allegatę præferebantur, ut signum foret non oportere iracundiam magistratus esse dissolutam. Virgis aũt quod mutari poterat corrigebant, securibus quod emendari non poterat abscindebant, latius apud Aulum Gellium.

DANISTA HENNO DROMO

Pecuniam fers Henno? Hen. Cur pannum
Hoc cum meo Dromone nullum miseras?
Aut cur & ipsos aureos datos tibi
Octo retentas? nisi tui fidentior
Essem, nihil non suspicarer, ut solent

Qui neſciunt quis improbus uel quis probus.
Dan. Tu uero habes pecuniam, atqꝫ ego pecunia
Careo, fidem tuam ſecutus maxume

Pecunia

Pecuniam. Daniſta pannicida Hennoni obuiam factus, quam ei cū ſeruo miſerat & iam ſolutam pecuniam crediderat expoſcit, fitqꝫ error comicis fabulis accommodatus. Aduertendum uerbum pecunię non ſolum numeratam pecuniam complecti, uerum etiam omnem omnino pecuniam, hoc eſt omnia corpora, Nam corpora quoqꝫ appellatione pecuniæ contineri nemo eſt qui ignorat. Pecuniam autem ꝙ pecudum notat ſignata ſit dictam putant. Sed a pecoribus ut Varro ſentit. Nam maiores quod habebant ex pecoribus habuerunt, Cuius quidem Varronis opinionem diuus noſter Auguſtinus in libro de doctrina chriſtiana explicat, quod & decretis canonicis refertur. i. q. iii. c. Totum.

Fers

Fers, notæ ſignificationis. Sed & inter plures ſignificantias quas diffuſe grammatici explicant intendere ſignificat. Virgilius. Fert animus cauſas tantarum expromere rerum. Item Naſo. In noua fert animus mutatas dicere formas. Corpora, Plautus quoqꝫ ſecundum quem Plautini interpretes id receptum uolunt in captiuis dixit. Tādem iſta aufer, dic q̄d fers pro intendis, ſubdens vt feras hinc quod petis, ludens in uaria ſignificatione huius uerbi fero.

Nullum id eſt non, Plautus in trinummo. Nullus credas, Item Terentius in Phormione. Nullus es geta, quę magis eſt priſca q̃ grammaticę noſtratis obſeruatio. Volunt quidem grammatici nullus nulla nullum pro non cum uerbo ſubſtantiuo nullo altero ſequente nomine poni, ubi uero pro aliis adiungitur uerbis, aut uerbo etiam ſubſtantiuo aliquo nomine ſequente ſolitam ſuam retinere ſignificantiam, ut nulla mihi ſine te eſt uoluptas, ego quidem in eiuſmodi cedendum puto uſui.

Aurum

Aureos octo furtiuos ſcilicet & per Dromonem clam retentos, paulo ante quando ſignari cœpit aureus nummus mentio facta eſt. Sed q̊d pene memoria exciderat ne nihil ſtudioſus adoleſcēs deſyderet. Sciat aurum dictum quia præcipue cuſtoditur, græce enim ἑυρεῖν reperire dicit̃, unde & theſaurum. Hippocrates de nomine inuentoris id dictum putat. Quidam ad ſimilitudinem auroræ coloris nomen traxiſſe exiſtimant, nonnulli quia mentes hominum auertat, alii a Sabinis tranſlatum putāt q̊d illi auſum dicebant, Pompeius aurichalcum uel orichalcum, quidam putant cōpoſitum ab aere & auro, ſiue ꝙ colorem habeat aureum, Orichalcum ſane dicitur, quod in montoſis locis inuenitur, mons etenim gręce ὀρόσ appellatur. Pius Bononienſis.

Datos tibi. id eſt a me tibi miſſos, uel datos id eſt ſolutos & nomine meo tibi redditos per Dromonem.

Niſi te fidentior eſſem. niſi maiorem de te concepiſſem fidem, uel niſi
maioris apud me eſſes fidei, Vt ſolent, ſubaudi ſuſpicari, qui neſciũt
quis probus &c. de his ſcilicet quorum mores uel uitæ conſuetudo eis nõ Cõfidẽtia
eſt perſpecta, A fidente qui fidem adhibet credit ſpem ponit fidentia naſ Confidere
citur, quæ eſt fortitudinis pars, ut docet Cicero in rhetoricis, & dicitur cũ
laude. Verum confidentia in uitio eſt, cum ſit temeritas & audacia, ut nar
rat Sarracenus Plauti interpres in prima ſcæna Amphitryonis ſuper uer
bo confidentior, Hinc Terentiana illa exclamatio, O ingentem confiden
tiam, Sciendum tamen uerbum ipſum confidere eſſe fiduciam habere, nec
accuſatiuum cum particula ſuper aut ablatiuum ſolum cũ præpoſitione
in poſt ſe petit ut plæræq; neotericæ grammaticæ tradunt, ſed uel dati-
uum, ut tuæ humanitati confiſus ad te confugere decreui, uel ablatiuum
ſine prępoſitione ut tua (qua in omnes uteris) benignitate confiſus opem
tuam implorare ſtatui. Simplex autem fido modo datiuum habet. Man
tuanus. Fidite uirtuti fortuna fugacior undis. Non manet & certam ne-
ſcit habere domum, Modo ablatiuum, ut tua fiſus beneuolentia intrepi
dus acceſſi, A quo fiducia quoq; in bonam partem deriuatur.

Fidem. a fiendo. Cicero, Fides enim nomen ipſum uidetur mihi ha
bere cũ fit quod dicitur, fiduſta a fide denominata ea quæ maximę fidei Fides
erant. Apud eruditos Plautum. Virgilium, Liuium & cęteros hiſtoricos Fiduſta
fides accipitur pro auxilio, Plautinus Soſias, Tuam fidem obſecro, Virgi
lius, Tyrrhenamq; fidem. Donatus fidem exponit opem & auxilium.

Hen. Iuro aureos dediſſe, qui nil ſumpſerim.
Dan. Pannumq; iuro dediſſe qui nil ſumpſerim
Hen. Veni dromo, tibi iſte pannum tradidit?
Dro. Nõ. Hen. Ecce. DA. tu ne pecuniã dederis mihi?
Dro. Nõ. DA. Ecce. Hen. pannũ ne portaſti dromo?
Dro. Nõ. Hen. Ecce. Dan. Crede, dedi dromõi q̃ndecĩ
Panni boni ulnas, tibi referret credito. HEN.
Quid credito? numeraui in huius ego manus
Octo aureos, DRO. Factum magiſter pernego.
Hen. Et ego Daniſta ulnam uel ullam pernego
Dan. Fateor, tibi Henno non dedi, famulo dedi
Dro. Factũ daniſta pernego. Dan. o probe uir Dromo
Non inde ſic euaſeris trilitere

Participia sine origine

Acceptiones manus

Iuro Aduertendum iuror nõ dici,& hinc dubitare plærosq; nunqd iuratus participium sit,super qua re Diomedis ex libro primo uerba ponere collibuit.Recipiuntur aũt in positione passiua ea quę nõ habent passiuam declinationem.sicut apud ueteres inueniuntur iuratus. Non enim dicimus iuror.Similiter & pransus & cœnatus potus quæ participia esse aut uerborum significatio aut figura non patitur, minime enim a uerbis deriuantur,& hæc dũtaxat reperiuntur in toto sermone participia quasi passiua,quæ originem non habent,quale est iurati iudices pronunciauerunt.Apud Ciceronem legere est cœnatus pransi poti oscitantes. Secundum eundem Diomedem prandeo prandes dicitur & prandi facit & nõ pransus sum,nec prandidi. Manus plures habet significationes.Multitudinẽ em̃ & collectionẽ indicat.Vir.Hæc manus ob patriã pugnando uulnera passi.Non tacendũ reor pro capiendi instrumento a ueteribus accipi,non dico de manu nostra quę digitorũ collectionẽ & potestatẽ gerit Lucanus.In manibus uestris quantus sit cæsar habetis,sed pro probosci de elephanti.Nam hanc manũ uocãt latini,Curtius in quarto cum de elephanto loquitur sic ait pręcipue terribilis illa facies erat cum manu arma uirosq; corriperent,& super se regẽtibus traderẽt,Idem in eodẽ copidas uocabant gladios leuiter curuatos,falcibus similes quibus appetebãt beluarũ manus.Sed elephanti anguimanus ideo uocantur, quia proboscis quã manũ diximus uocari ad omnem partem uertit, Lucreti⁹ in quinto Anguimanus belli docuerunt uulnera pœni,Sufferre & magnas martis turbare cateruas.Manus plærunq; pro manuũ scriptura ponitur.Quintilianus primo institutionum oratoriarum caussa cassus Cicero & Virgili⁹ scripserũt.Sic man⁹ eorũ docent.Hominis man⁹ in quinq; digitos distinguit.Nam q pręaliis pollet potensq; est pollicem dixerunt,Huic proximus est digitus salutaris,quem nonnulli iuniores indicẽ uocauere, cui⁹ Suetonius in uita Augusti,& Martianus de nuptiis Philologiæ meminerunt. Dicitur aũt salutaris uel quia non salutamus nisi uisa & indicata, uel quia eo comprimimus os ad silentiũ,quod salutare est præceptum,salutari digito proximus est medius cæteris longior & apparentior in medio positus digitorum ob ignauiam apparet.Indigere em̃ uidetur aliorũ defensione,ideo apud antiqs infamis digit⁹ uocabatur,ut est legere apud Persium Iuuenalẽ.Nec hoc ignorãdũ ut ille cui ostendebat talis digit⁹ diceretur & ignauus & uitiis illustrior cæteris sicut iste obscenus digitus lõgitudine inter alios est eminentior.Hũc sequitur proximus minimo,quẽ medicinalẽ uocari ait Macrobius, Nam neruus quidam de corde natus pergit usq; ad digitum manus sinistrę,qui minimo proximus est,ob quã causam nouus nuptus huic digito tanq̃ cordis uicario suæ sponsæ imponit annulum,ut est apud Gellium ca.x.li.x. Hic uero digitus hoc est in sinistra minimo proximus a situ id nomẽ assecutus est,qui uero ultimus est ob breuitatem minimus uocatur. Pernego. maxime nego & quasi

abiuro,quod proprie est credita uel data negantium. Per particulam augere significãtiam omnibus manifestarium. Vllam pernego. subaudi me accepisse. Famulo. Dromoni seruo,tracta origine ab oscis populis apud quos seruus famul dicebatur. O probe uir per contrarium sensum,quam ironiã dicimus. Sic per solam inficiationem,per negationem,abiurationem, Famul

DRO. Trilitere? hoc quid est? num fama leditur?
Famam uiro obfuscas,magistratus uetat.
Triliterum ne nomen est suis aut bouis?
DAN. Quid si bouem te nominem? sed o Dromo
DRO. Quid o Dromo? feci nihil quod dedecet
Dan. Iudicio sisti te spondes? Dro. spondeo
Dan. Quin iam? Dro. placet. Dani. promitte
DRO. promitto. Dan. Veni

Trilitere. trium literarum homo fur scilicet,Hoc eñ nomen continet tres literas,Plau. trium literarũ homo fur trifurcifer,in aulularia,Literas auctore Prisciano li.i.elementorũ uocabulo nuncupauerũt ad similitudinẽ mundi elementorũ,sicut eñ illa coeuntia omẽ corpus pficiũt, Sic etiã hæc cõiunctæ literalẽ uocẽ quasi corpus aliq̃d cõponũt,Hoc uero interest inter elemẽta & literas,ꝙ elementa proprie dicunt̃ ipsę pronũciationes, notæ aũt earũ literæ,& hæc indeclinabilia sunt tã apud gręcos q̃ nostros Diuus Hieronymus eos uocat abecedarios qui literarũ seriẽ atq; ordinẽ prosequunt̃,Syllabarios uero qui syllabas ipsas colligere et syllabatim legere incipiant,Nominarios eiusmodi hoĩes qui integra noĩa proferant, Dabimus(inquit) in nostra etiã lingua similitudinẽ qua cõsequentiæ hꝰ ratio patescat in literario ludo ubi pueri prima elementa suscipiũt. Abecedarii dicunt̃ quidã,alii syllabarii,alii nominarii,alii iã calculatores appellãt̃,& cũ audiuerimus hęc noĩa ex ipsis qui sint in pueris profectus agnoscimus. Similiter & in liberalibus studiis cũ aut locũ recitare aut allocutionẽ uel laudem aliasq; per ordinẽ materias audierimus,ex materię noĩe profectum adolescentis aduertimus,hactenus Hieronymus,Sed Augustinus item abecedarium uocat ordinem illum literarũ quem pueruli condiscunt. Quod & Fab. itidem Fulgentius in mythologicis sequitur, Ordinem aũt hunc literarum syllabarum & nominum diligenter ac docte Manilius expressit his uersibus,Vt rudibus pueris mõstrat̃ litera primũ Per faciem nomenq; suum componitur usus. Tunc coniuncta suis formatur syllaba nodis. Hinc uerbis structura uenit per uerba ligandi. Tunc rerum uires atq; artis traditur usus. Literę

Fama leditur. integritatis probitatis æstimatio imminuit͂,hinc idonei scriptores freque͂ter infames q͂rum probitas suspecta habet͂ famosos appellant.Rariuscule au͂t famosus in bona͂ parte͂ assumitur.licet Apuleius in undecimo scripserit in eande͂ significantiam.Virgilius alioqui grauis & sobriæ religionis obseruatione famosus, consimiliter Firmicus Mater nus in secundo famosos oratores appellat famigeratos & inclytos,Plini us quoq; in epistolis famosam causam dixit,claram & illustrem intelligi uolens. Beroaldus latius in Suetonii & Apuleii commentariis,cui subscribit Pius discipulus in Plaut. commentationibus,tametsi nonnunqua͂ euariantia doctrina preceptoris tradere uideatur,quod & summa mode stia & optima ratione facit.Pausanias in attica ut refert Picus iunior in co͂ mentariis suis nunq͂ satis laudandis memoriæ tradidit Athenienses famę dedicasse templum,Et sane fueru͂t Athenien͂.superstitiosiores aliis. Rece perunt em͂ alioru͂ deorum cultum, & proprios etiam atq; peculiares ipsi commenti sunt.Scribit idem Pausanias.plus illis studii in diis cole͂dis qua͂ aliis fuisse nationibus,eos uero Athenien͂.imitati sunt romani,qui alienas cerimonias etiam deuictarum gentium libenter admittebant,et pręcipue Athenien͂.a quibus primo leges petitu͂ miserunt, Obfuscas. obtene bras.obnigras. Viro, subaudi mihi,& uehementiam arguit reticen tia ex commotione indignabunda ut quotidianus comprobat usus,

Infamia notantur

Famam. commutando in infamiam.Hi uero notantur infamia,qui ab exercitu ignominię causa ab impatore eo ue cui de ea re statue͂di pote stas fuerit dimissus erit,Qui artis ludicræ pronunciandi ue causa in scæ nam prodierit,qui lenocinium fecerit.qui in iudicio publico calu͂nię pręuaricationis ue causa quid fecisse iudicatus erit,qui furti,qui bonorum ra ptorum iniuriarum. de dolo malo & fraude suo nomine damnatus pactus ue erit,cum plærisq; aliis casibus seu modis,quos iurisconsultus Iulia nus examussim enumerat li.ff.tertio.l.i.titulo.de his qui notan͂t infamia.

Magistratus uetat. contumeliam scilicet au͂t conuicium inferre uel di cere,quæ iniuriæ significantia secundu͂ iurisperitos continentur.Si quide͂ uel re uel uerbis iniuria fit, re quidem quotiens manus inferuntur. Verbis autem cum conuicium dicitur.Sunt au͂t magistratus appellandi quibus in re publica deliberandi iudicandi & iubendi est facultas. & maxime iube͂di. Nam iubere cæteris imperiosius est,ut sentit Aristoteles quar to politicorum capite penultimo.Quanq͂ idem Aristoteles non uult ut de uocabulo ut qui proprie uel improprie magistratus dica͂tur magnam agitemus contentionem,ut tamen lectoris animus uarietate materię oblectetur,de his ipsis magistratibus nonnihil refere͂tes semitam parumper egrediemur. Constat primu͂ quidem a deo optimo maximo oi͂m dn͂o qui solus omniu͂ optimus magistratus est & gubernator potestatem oe͂m iudicandi regendiq; auctoritatem hoi͂bus data͂.Prouerbioru͂ libris legit͂,

Per me reges regnant & conditores iusta decernũt, & apertissime Paulus omĩs potestas a domino deo est, & qui resistit potestati, resistit deo, atq; eo dem spiritu uicarius ecclesiæ. subiecti estote omni humanæ creaturę pro pter deum siue regi q̄si p̄cellenti siue ducibus quasi ab eo missis ad uindi ctam malorum, laudem uero bonorum. In quem pariter sensum diuina ex alto sapientia intonat, Audite ergo reges & intelligite discite iudices fi nium terrę &c. paulo post subdens, qm̄ data est a domino potestas uobis & uirtus ab altissimo q̄ interrogabit opera uestra &c. Cũ aũt summi illi duo magistratus pontificalis scilicet dignitas & imperatoria maiestas illã quidem per superbenedictum saluatorem nostrũ in apostolorũ principē eiusq; successores ueluti melioris regni sui quod non de hoc mundo erat uicarios, hęc uero in romanorũ imperatorem (qui magistratus hodie pe nes germanos est gerente illum post diuũ patrem Augustũ iam multis annis magnanimo Maximiliano austrio, de cuius acumine ingenii cor poris robore rerumq; & linguarum peritia prudētia iusticia fortitudine temperantia liberalitate clementia pietate fide fœderum ictorum obser uantia reliquisq; in homine raris in principe rarissimis uirtutibus adhuc imbecillitatem ingenioli mei cogitans referre quippiam contremisco) per romani populi consensum, ueluti mundi huius et terrestris regni dominũ translata est, ut uidere est in. l. i, ff. de constitu. prin. §. Sed & quod principi. institu. de iur. nat. c. cuncta, & c. per principalem. ix. q. iii. cõmode & ut res causæq; singulorũ expostulare uidebantur, ubiq; locorũ & terrarũ ades se non potuerunt, Ideo auctoribus eis magistratus quas nunc iurisdictio nes appellamus diuisi sunt. In summos scili. seu maximos quos iuris peri ti superillustres uocant. Continetur aũt magistratus maximus principis appellatione, quippe hac dumtaxat appellatione papa & cæsar significã tur ut sacris iuriũ literis proditum est. Hunc uero summũ magistratum a principio cētum uiri senatus romani post dictatores patriciiq; gessere, in maiores & illustres quorum hodie in loco censentur reges & cardinales, patriarchæ & primates ad latus summi magistratus sedentes, ut olim se natores præfecti prætorio orientis uel illyrici præfecti urbis quęstores et comites donationũ. In magnos & spectabiles ut olim erant prætores prę fecti uigilum proconsules. præfecti augustales, præfecti ægypti, comites rerum priuatarũ, comites orientis & comites prouincias regentes, hodie uero duces marchiones comites & barones. cardinales in prouincias mis si, archiepiscopi, episcopi. In clarissimos qui parui magistratus appellant, ut præsides prouinciarũ, & hoc nostro æuo hoc habent in ordine terrarũ rectores, & quos uulgo capitaneos uocamus. item prępositi decani. In mi nores præterea & infimos quales sunt defensores ciuitatũ ut uulgo dicit burgimagistri, & inter ecclesiasticos parrochiani. Ex infimo uero seu mi nimo magistratu censentur municipiorũ regentes, & ex sacerdotib⁹ pri uati, qui simplices etiam appellari solent, At hęc de magistratuũ differen

Põtificalis dignitas

Impatoria maiestas

Diuisio ma gistratuũ

Principis appellatio

Superillu stres

Illustres

Spectabi les

Clarissimi

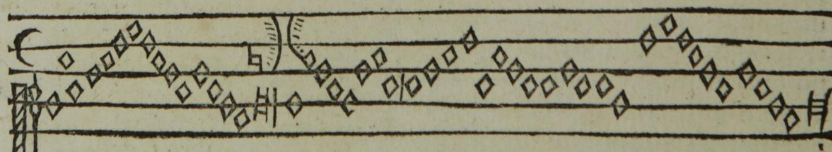
Minores

Infimi

tia obiter dicta sunt, ne omnino nostri temporis rationem ignoremus, q̃d
plærunq; fieri solet, dum nimis impense externa & quodammodo ipsa
Sus uetustate uetustiora perquirere conamur. Suis. Caius iurisconsultus
inquit. Sunt quadrupedes quæ gregatim pascuntur, ueluti oues capræ bo
ues equi muli asini. Sed an & sues appellatione pecudum continentur quę
ritur. & recte Labeoni placet contineri, sed canis inter pecudes non est, lon
ge magis bestiæ in eo numero non sunt ueluti ursi leones pantheræ, ele
phanti aũt & cameli quasi mixti sunt. Nam & iumentorũ operam p̃stant
& natura eorum fera est, Sus genere cõmune est. putaturq; prima hostia
fuisse, quia rictu semina eruerat, ut est apud Pythagoram Ouidianum. A
sue sucula per diminutionem, qua uoce Plautus, alii usi sunt, Item suarius
suum custos Et quia sues extremę sunt libidinis factum est uerbum suba
re. quod libidinari significat, Hinc subarii dicuntur in muliebres amores
fluidi. Sus græce dicitur ὗς olim θύτης, ab illo uerbo θύειν quod est immo
lare, Nam a suillo genere (ut iam dixi) immolandi initium primum
sumptum esse uidetur, de quo latius Ouidiani interpretes, & Pius in aulu
laria Plautinarum fabularum lepidissima

Bouis. cuius diminutio est bucula. Seruius bos inquit anomalũ est
Bos Nam bos in bobus producit primã syllabam, in reliquis casibus corripit
prima. Scribit formã boũ Varro li.ii ca.v. Columella uero li.vii.ca.i. Bos
inter tria gña pecorũ oĩbus p̃cipua numerat, Bos em̃ nobis terrã colit, si
ne cuius opa agricultura oĩno difficilis esset. Hinc Hesiodus q̃q pacto do
mũ exprimere uolẽs cecinit, οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀροτῆρα
hoc est domũ qdẽ in primis mulierẽ & bouẽ aratorẽ, hic qdem p̃cipue ad
uictũ, illa uero ad liberos, dãs p mulierẽ etiã uirũ intelligere, & p bouẽ ser
uũ & cæterã ad cõparandã uictũ necessariã possessionẽ, q̃d partim in se
Dedecet cundi prima relatũ est. Dedecet inconueniens est & inhonestũ, ac si di
ceret nihil feci alienũ boni uiri officio, cõtrariũ decet q̃d significat aptũ esse
& cõsentaneum tam tempori q̃ personæ. Consistitq; in factis dictis uul
Spondere tu gestu & incessu. Spondes promittis, quo in significato uulgo capi
solet. Significat uero proprie ut Varro docet dicere, & a sponte id est uo
luntate deducitur. Hinc sponsus consponsus sponsa sponsio & sponsalia
deriuantur, & qui spoponderat filiam despondisse dicebatur, q ex spon
te eius .i. uoluntate exierat.

CHORAVLES CHORVS



Musis, poetis & sacro
Phœbo referte gratias

Phœbo referte gratias. Concordat fere cum præcedenti hic chorus, Nam poeticum studiū laudat, musarumq; aduersarios carpit. Quanq̃ poetarum lectionem receptissimi probatissimiq; uiri dissuadēt, non tamē omniū nō christianorū sed gentiliū & cæterorū omniū, qui mollia effera aut distrahentia & maledica scribunt. Nam ex his omnibus poetis quos præcedēti choro nūerauimus, qui ad optimę ciuitatis formādos adolescētes & ciuiū liberos præcipue sūt admittēdi morales, doctrinales epopœi & puriores hymnographi, cæteros iubent Socrates et Plato ab optīa ciuitate esse pellendos, de quo post Basiliū magnum. Picum iuniorē. Iacobū Fabrum. auunculum meum legendū censeo in apologia, quam nuper cōtra non natos, non ueros sed creatos & nudos poetas quosdā æquissimo iure conscripsit. Musis. Musæ nomen Plato a μῶσθαι quod est inquirere tractum putauit, Eusebius a μυέω q̃d honesta initiari doctrina potest innuere. Nouē aūt eas q̃d uulgatior opinio recepit fuisse Iouis & memorię filias in theogonia fabulatur Hesiodus. Diodorus Siculus historiographus puellas nouem numero asserit, quæ Osiridem sequerētur musas appellatas, cantātes & ducentes choreas. Alchmęon & Eusebius & Musæus de illis diuersa quorum hic duo genera commētus est, de numero etiam non leue inter gentes dissidium, nanq; plurimi nouem, Varro. Pausanias Censorinus tres tantū existimarunt, uariis omnes coniecturis moti, quas perquam eleganti suo de musis syntagmate Lilius expressit. Cicero in natura deorum quattuor asseuerat, quæ fusius Picus noster iunior explicat in commentariis hymnorū suorum, qui hymnis uniuersa pene & diuina & naturalia & moralia p̄cepta cōprehēdit, In cōmētariis uero nō tam theologica dogmata & uocum significantias quam fabularū mysteria græcis citatis scriptoribus Atheneo. Eustathio. Stephano. Dionysio, & hoc genus aliis apertissime demonstrat. Iccirco cum christianos christiana poesis deceat, si in locum gentilium lasciuorumq; poetarum hi Ioannis Frācisci Pici hymni in scholis, ubi teneri puerorum animi instituuntur succederent, facile in bonos plærique omnes euaderent. Quoniam quo semel est imbuta recens seruabit odorē testa diu, atq; adeo a teneris assuescere multum est, Et illius ergo Aldus Manutius Romanus amator bonarum literarum incomparabilis (qui anno ab hoc superiori sexto mihi Virgilium & Pontanum enchyridia ad archetypam ueritatem) quia pręlo suo uulgati ex celeberrimis Venetiis tergestum muneri misit, postquam non ingratum ei de cæsare nostro gloriosissimo germanicisq; rebus quæ tunc meliores erant, & fœliciores imminebant, propter superstitē, sed non multo post prohdolor sublatum immaturo luctuosissimoq; totius christiani orbis fato Inclytum Philippum austrium regnorum Hispanię regem catholicū sermonē fecissē, erat em̄ Ald⁹ ipse cęsaris cū primis germanorumq; obseruātissimus, q̃d ingenue fatenē & affatim probāt cū plurimę eius lrę tā cæsari & cęsari proximo antistiti nr̄o Gurcēsi q̃ Ioāni Collaurio iure- Musæ

conſultiſſimo quondam patrono meo, Ioanni fruticeno eruditiſſimo ac
binę mihi tranſmiſſę, chriſtianos poetas cura ſua impreſſos ſtatuit publi-
care, ut loca fabularum & poetarũ gentiliũ tenera puerorũ ætas illis im-
bueret, ut uera pro ueris & falſa pro falſis cognoſceret, atq; ita adoleſcen
tuli nõ in prauos & in infideles, quales hodie plurimi, ſed in probos & or
thodoxos euaderent. Cæterũ Lilius in ſyntagmate ſuo muſarũ nomina
cognominaq; quorũ apud poetas ſæpe fit mentio recenſet, ꝙ illis collegiſ
ſe ſe dicit, quibus eſt fœcundius ingenium ad gentilium errores exploden
dos, itẽ placent q̃ de muſis in Fulgentiũ Pius annotauit, Nos aũt muſarũ
nomina & cognomina in poſtremo choro ibi uetat muſa ſequacib⁹ indu
ſtriis referenda ſeruamus, amplam facturi modo de poetis poetarumq;
lectione mentionem, non noſtra ſed aliorum uerba locuturi.

Poetis. Poetæ nomen ut Picus in commentariis ſuis refert apud anti
quas nationes celeberrimũ fuit, iidem em̃ poetæ & theologi & religionis
Poetæ nomẽclatura — magiſtri, ſic Orpheus. Linus. alii, quos poetas dicimus theologos appella
bant, & orphicę quoq; theologię apud Platonicos crebra mẽtio. & apud
Ariſtotelem ſub theologi nomenclatura citata eorum teſtimonia leges,
poſtea factũ ita et carminis auctoritas et uſus obtinuit, ut hi qui ſapientes
dicebantur, nec cerimonias deorũ nec oracula canebant, ſed rerum inda
gabant cauſas, & de natura etiam ſublunari diſſerebant, uigilias ſuas &
monumenta exactis carminibus memoriæ poſteritatis commodarent,
in hoc numero Empedocles, Parmenides, alii, ubi uero philoſophi gentiũ
proſa oratione ſunt uſi, poetę nomen cœpit uileſcere, qm̃ hi qui carmina
cudebant, relictis naturæ ſtudiis fabulas amplexi ſunt. Homerũ ea ex par
te ſecuti, qua uulgi aurã captãs ſuis poematis uana ꝑmiſcuit eidẽ, alia ex
parte aduerſati, qua uel naturali uel de morali philoſophia dulciſſime ce
cinit, & præterea ſe ſolos poetas appellarunt, obſcurarunt q; profeſſionẽ
alioqui ſuapte natura fulgentẽ, ſed utinã peius Homero non cõmiſiſſent
poſteriores poetę, qui de omnibus uitiis carmine diſſeruerũt, adeo ut pro
feſſionis nomen infamarunt, quo genere græci multi latiniq; peccarunt,
uixq; obtentum apud philoſophos Platone & Ariſtotele intercedentib⁹
quin ipſum nomen poetæ tanq̃ ab eorum ſtudiis abhorrens exploderet
Apud nos quoq; multis ſibilis eiectum fuiſſet, ni tot præclari uiri deſertæ
quaſi artis patrocinium ſuſcepiſſent, & re ipſa monſtraſſent poetę nomẽ
ea eſſe natura non modo cum fabulis uaniſq; commentis, non cum libidi
nibus & anilibus nugis amicitiã ineat, ſed cum ratione morum cum ue-
ris hiſtoriis cum naturę decretis, cum diuinis placitis cõmerciũ & arctiſſi
mum quidem atq; cognatum habeat. Rectiuſq; appellari theologũ qui
de diuinis carmina cudit q̃ poetam, & eum qui de natura diſſerit carmine
Theolog⁹ — philoſophum naturæ ſecreta ratione ueſtigantem q̃ poetam, aſtipulante
Ariſtotele inter artis poeticæ initia. Nihil aũt commune eſt Homero &
Empedocli præter metrum, quare poetã illum quidem uocari iuſtũ eſt.

Physiologon uero magis hūc quam poetam uerum illis qui a uera uni' dei religione abalienati in falsorum numinum adoratione frequentes erāt, minus omnino succēsendū quando eum quo tametsi falso teneban tur cultū, puehebant quę uero par pæna delictis nostratim q uel spurcis libidinibus decantandis omnia contaminant, diuinam legem diuinaq; eloquia uel ignorantes, uel malo spiritu acti superbia & contemptu quo/dam prætereuntes, dicentes, & sacris literis & christianis poetis parū ele/gantiæ inesse, & gotthicū ac barbarū nescio quid adhuc redolere. Non in ficior ego immo cū doctissimo suauissimoq; patriota meo Beato Rhena no cuius tum frequens memoria tum uerbis ueluti atticis libēter utor no strates illos poetas paulo ineptiores, & ab elegantia illa prisca & romana quæ cum imperio sensim imminuta est temporū infœlicitate sępe lapsos, sed nonne ipsa quæ in eis est eruditio oppido q̄ sancta tanti fieri meretur? ut nullis uerborū cōpta lenociniis, mente em̄ non lingua reponunt opes Genuino igitur suo cultu bullatis & ut Flaccus inquit canoris gentilium nugis longe sit gratior, amabiliorq;, hinc decreta canonica sedulo admo nent scholasticos ut humilitate induti christiana discant nō contemnere, q̄d trib' diui Augustini rationibus astruitur, q̄ habentur dist. xxxviii. c. sedulo. Ioannes Geiler doctrina uera & opere exemplari consummatissi mus cōcionator ita poetica laudat nostratium ingenia. Si affuerit (inqt) dei amicitia quæ eos furorem hunc poeticum laudabilē utiq; sursum di/rigere in laudem dei sanctorumq; eius compelleret, in quo solo putat po etas Plato in re publica admissum iri debere. Si inquam talis dei esset iun cta amicitia summe placerent eorum ingenia. Sed pauci admodū sunt, q̄s non detineat adulterina hęc nescio quę in legendo poetas uoluptas, usq; adeo ut fere omniū aliorū quę sunt fidei nostrę nihil in affectum etiam si mira de eis scribant & loquantur instar prędicatorū trahant. Vtinam po etas tales quales fuerūt Hieronymus. Augustinus. Chrysostomus & eis similes nutriret nostra ętas, utiq; aurea esset, Sed Tibullos sed Propertios sed Catullos, sed Martiales & Ouidios nobis gignit terra hęc maledicta, hęc ille. Iacobus Faber Stapuleñ. pro sua & multorū salute quodam loco sic confitetur, reuera diuina lex & diuina uolumina deberent esse nostra carmina, nostræ meditationes & iuges laudes toto tpe nostrę fugitiuę & momentaneæ peregrinationis in hoc stadio probationis nostrę, carmina hæc q̄ dulcia erunt in altero seculo, q̄ amara q̄ luctifica Tibulliana & Ca tulliana & quæ eiusmodi sunt. Prima illa uitę lectio, at impurorū auctorū qui uenerem olēt cinædos & impia dæmonū flagitia, sine quorū noībus nullum carmen pulchrū putant, nullum cōcinnum, nullum belle sonās, crassius ingeniū Phrygio illa Myda habentes, carmina sunt mortis, sed mortis secundę & perpetuę mortis lectio. Hinc non inique Socratica lege fictoribus fabularū episcopi & speculatores quos uulgus superintenden tes uocat dati sunt, eius uiri ingeniū uariosq; sermones immortalitati scri

Iudiciū Ioānis Geiler de poetis

ptis suis Plato tradidit cum ipse literā Socrates nullam reliquerit, ut Cicero in dialogis testatur, Cuius quidem legis uerba hæc sunt. Sint qui fictoribus fabularū præsint, & si quas bonas fecerint eligant, reliquasq; abiiciāt electę per nutrices & matres pueris narrabuntur, reiicient aūt quas Hesiodus & Homerus reliquiq; poetæ effinxerūt, hi nanq; falsas fabulas effinxere, quæ quotidie circūferūtur, damnari eām oportet, præsertim cum qs non bene mētitur, huic legi eam sociat quę est de poetis e republica pellendis, qua m breuitatis causa omitto. Nam si quorūuis probatissimorū auctorum in hanc partem bene & sapienter dicta recensere uelim, profecto plus ęquo liber adolescet, Satis igitur his compertū est impudicorū poetarum & auctorum eorundēq; professorū fugiendā lectionē damnandā, & execrandā esse summopere, contra quos extat pudici & christiani poetæ baptistæ Mantuani carmen omnibus ut censeo notum.

Sacrum — Sacro, sancto hoc loco, aliqñ pro execrabili ponitur, ut illud Auri sacra fames. Phœbo Sol uariis nominibus dictus est, phœbus a splēdore

Phœbo — Apollo, Hyperion. Titan. Osiris liber. Mithra. Delius. Cynthius et cętera nō parū multa Macrobius. Capella, alii differūt. A locis autē ut plurimū indita cognomina, Delius em̄ ab insula. Cynthius ab insula, sed rectius a monte & si qua eiusmodi. Referte gratias Plau. Si merito meo referre studeant gratias contra. Recentiores qui tradunt gratiā tm̄ cum refero,

Referre gratiam — nō gratias dicēdū, & cū habeo gratiā uel gratias, cū ago uero gratias solum, dicuntq; tum a nobis referri gratiam, cum facto factum, re rem cōpensamus. Agere uero gratias acceptorum beneficiorum gratitudinem ostendere, Cicero. Immortales tibi gratias ago, agamq; dum uiuā. Habere gratiam uel gratias esse animū accepti beneficii memorem habere. Teren. Id gratum fuisse aduorsum te habeo gratiā. Quintilia. li. v. Habenda his quoq; gratia est per quos nobis labor detractus est, Debere aūt gratiam uel gratias ob acceptum beneficium alteri astrictum esse ad gratiam referendam. Exempla scatent & profluunt omnigeno scribendi genere

Visus nequit infirmitas
Apollinem contingere
Illiterati cecitas
Nequit poetam cernere

Infirmitas. imbecillitas. Scita est & perelegans comparatio. Visus.

Visio — uisionis, quæ est in uisu coloris deprehensio, de uisione uisibiliumq; differentia, quam triplicem ex Aristotelis sentētia colligunt pulchra est apud naturales philosophos disputatio, quam rem & carmine explicarunt Lucretius & Pontanus, quos non unquam rite interpretari crediderim, quā plenam ueramq; Aristotelicæ philosophiæ cognitionem habente.
Contingere. deprehendere. Apollinem. solem. Cecitas. inscicia. Illiterati. non literis exculti, contrarium literato, quem nostri ita di-

stinguunt a literatore,sicut græci grammaticũ & grammatistã,& illum quidem absolute,hũc uero mediocriter doctum existimãt,quorum opinionem Orbilius exemplis confirmat,quæ Catanæus obseruauit, ut est uidere in quinto eius in secundum commentario.

Cernere uidere.æstimare.Plautus.cernit dixit pro depugnat,digladiatur,contendit,qua quoq; dicendi figura usus est Maro cum ita cecinit, Inter se coiisse uiros & cernere ferro. Cerno

Poetam. de poetis superius satis fortasse,q̃ uel locus ipe exigat.Sed (q̃d spero) nõ inutilis, nec quidem ex mea sententia q̃ reuera nulla est sed ex probatis auctoribus mentio facta est,& quia inter hæc commodę uocis illius deriuatio summis dumtaxat ut aiunt labiis in principio tacta non est explicata.Hic igitur eam exequamur,ne q̃d ad rem ipsam expositionisq; munus accedit, propius relictũ uideatur & intactum. Poetę appellatio duplex

Poetæ ergo appellatio duobus accipi modis potest Primo generaliter,ut eum poetam dicamus,qui saluo rerum & uerborũ decoro ex arte carmina facit. Nam poetæ nomen sumptum est a uerbo græco ποιέω seu ποιῶ quod significat idẽ q̃ facio ac creo, unde in symbolo sicut nos factorem cœli & terræ deum uocamus,ita gręci poetam, hinc qui figmentis omissis carminis artem & decorum obseruãtes poetæ uocari possunt Lucanus,quem Seruio teste multi negant esse poetam,q̃ magis historiæ seriẽ texuisse quam figmentis studuisse censeatur. Altero modo specialiter,qualis dicitur qui beneficio solius naturę & ingenii sine doctore furore ductus poetico (de quo Platonici non parum multa) ad mirandas & nouas res debito artis suæ exprimit,eiusce modi aũt poetas gentes iusto dei iudicio non habuere,sed hebræorum poetæ quibus sapiẽtia concessa erat atq; prophetia,gentibus uero eloquentia dumtaxat. At postq̃ uenit plenitudo temporis admirabilis sententiarum maiestas spiritu sancto cooperãte,ueris & perfectis poetis conscripta est,quos malo dęmonio acti pauci adhuc receperunt, Quotquot aũt receperunt eos testimonium mihi locuples afferre possunt,uehemẽtiorẽ illis inesse uim ad bene fœliciterq; uiuendũ sub puris & nitidis uerbis,ob sentẽtiarũ grauitatẽ q̃ gentiliũ bullatis fabulis q̃q̃ pacto etiã fucatis,nihil em̃ tã contrariũ luci q̃ tenebrę,nihil q̃q; inuisũ æque deo q̃ mendaciũ, Quod q̃q̃ modo excolas interp̃teris & uestias mẽdaciũ quin sit haud efficere poteris unq̃,quã rẽ Stapulẽsis noster & in Dionysianis scholiis & psalterii cõmentariis,& alibi frequẽter annotauit,uocãs nos ad diuini studii culturã,q̃d solũ non uoluptatẽ modo & utilitatẽ,sed summã pollicet̃ fœlicitatẽ. Nã qui sacra eloqa & uniuersa ꝓphetarũ oracula idẽ inq̃t in primo octonario diligẽt̃ rimant̃ toto desyderio toto mẽtis affectu te q̃runt,q̃ grãmaticę incumbunt linguæ quærunt peritiã,qui logicæ ratiocinãdi facultatẽ rhetoricę aptam accommodatãq; locutionẽ,physicæ rerum motus & sensibilium rerum agnitionem,musicæ sonorum harmoniam & aurium lenocinium quoddam & oblectationem,arithmeticæ numerorum proprietatẽ,

geometriæ magnitudinum rationē, aſtronomiæ & opticę aſtrorū & uiſibilium rerum quādam perceptionē, & hæc uniuerſa beatum efficere nō poſſunt, quia non deum ex toto corde qui eſt finis omniū & omnis finis, ſed quæq; propriū peculiaremq; finem requirit, hæc ille, & a nobis eo potiſſimū relata, quo cum graui ſententia ſtudioſa iuuentus finem ingenuę cuiuſuis artis finem agnoſcat.

Muſis, poetis & ſacro
Phœbo referte gratias,
Hinc hoſtis eſt audaculus
Qui neſcit ullas literas
Poeticis ornatibus
Poeta uincit uiperas
Muſis poetis & ſacro
Phœbo referte gratias.
Niſi fuiſſet uatibus
Infenſus & contrarius
Terſita ſiue Zoilus
Nil eſſet illis clarius

Muſis poetis & ſacro Phœbo referte gratias. Intercalaris hic uerſus dici poteſt, quia frequenter repetitur. Similes habent bucolici poetæ. Vir. Ducite ab urbe domū mea carmina ducite Daphnim. Calphurnius, Cantet amat quod quiſq; leuant & carmina curas. Hoſtis. Marcellus. Hoſtimentū eſt ęquamentū. unde & hoſtes dicti ſunt qui ex ęqua & legitima

Hoſtire causa pugnam ineunt, & manus conſerunt, Plaut. in aſinaria. Par pari hoſtimentum datum eſt, opera pro pecunia. unde & hoſtire dicitur, Idem in eodem, quin promitto inquā hoſtire ut merueris id eſt æqua reddere, Ab hoc uerbo hoſtire fortaſſis hoſtia uocata. eo ꝙ hoſtiunt & redhoſtiunt aduenientem & recedentem hoc eſt accipiunt intro & reddūt foras. Scribit tñ Ariſtophanis interp̄s appellari hoſtia latinis a uerbo oſtizomae. i. p̄mere, quod inter p̄mendum foras & intus admittūt. Ab eodem uerbo hoſtire quod ſignificat æquare deflectitur hoſtorium. lignum eſt id quo modiale triticum exęquatur, Pompeius redhoſtire referre gratiam, quod Pius Bononien. ex quo hęc excerpſimus probat auctoritate Neuii, Ennii,

Literarum genera Pacuuii, aliorum Qui neſcit ullas litteras. quoniam ſcientia quęuis Ariſtotele teſte nullum habet hoſtem pręter ignorantē, Litterarū genera ſeptem pręcellunt quæ cum auctoribus ſuis hiſce ueteribus continent uerſiculis. Moyſes prim⁹ hebraicas exarauit literas. Mente phœnices ſagaci

condiderũt atticas, Quas latini scriptitamus edidit Nicostrata. Abrahã syras & idẽ reperit chaldaicas. Isis arte nõ minore protulit ęgyptias. Gulfila prõpsit getarũ quas uidemus ultimas. Viperas, Viperæ serpentis genus q̃d ui pariant dictæ, quanq̃ id non omnibus receptũ uideo, uerũ id ut credere debemus solertis diuinitatis prudentia factũ est, Nam q̃ & timido animo sunt & esculenta ea omnia fœtuosa fecit, ne assiduo esu de perirent. Contra quę & seua maligna sunt, ea uoluit parum esse fœtuosa, unde fit ut lepus quem oĩa uenantur fera. ales, homo tam ferax sit sola quæ ex omnibus bestiis cum grauida est etiam impleatur, & alium fœtum in utero gestans pilis uestitũ aliũ nudum, aliũ tm̃ non formatũ, aliũ cõcipit & lepus quidem talis est. At lęna ualidissimũ ferocissimũq; animum semel in uita unum parit. Nam una cum fœtu uterum emittit, cuius rei causa est hæc q̃ catulus leoninus ubi moueri in utero incipit, cum habeat ungues longe acutissimos ex omnibus feris uterũ lacerat, augescensq; magis ac magis imprimẽdo exulcerat. ita ut ad postremũ dũ partus adest nihil uteri relinquatur incolume, quare si uiperæ & alati arabiæ serpentes ita gignerentur, ut ipsorum natura fert, non esset hominibus uiuendi facultas. Nũc aũt cum libidine agitant̃ & per paria coeũt, fœmina collum maris in emittenda genitura comprehendit, sorbensq; non prius dimittit q̃ deuorauerit, Et mas quidem hoc modo perit, fœmina uero talem luit masculo pœnam q̃ filii dum adhuc in utero sunt patrem ulciscentes matrem ambedunt, eiusq; aluo ambesa ita partũ faciunt. Cæteri serpẽtes qui non sunt hominibus perniciosi ossa pariunt & magnã uim fœtuũ excludũt, atq; uiperæ per uniuersum orbem terrarũ uisuntur, Alati uero serpentes nusq̃ alibi nisi in arabia aut certe non adeo frequentes, hæc Herodotus. Tu uero pro uiperis osores bonarũ literarũ accipe, nec sciti⁹ inuidi cõparari possunt q̃ uiperis. Nã queãdmodũ tradũt uiperas uẽtre (in quo genitę sunt) corroso nasci, eodẽ modo liuor oppressum ambedit animum, hinc inuidioso nulla affertur molestia, cum pręcipuũ & intestinum inuidi malum sit, & ego cũ Dinarcho Plautino mauelim mihi inimicos inuidere q̃ me inimicis meis, Nam inuidere alii bene esse, tibi male esse miserũ est. Qui inuidẽt egent illis quibus inuidentur rem habent, Hinc patet ut Pius inquit Acronis error qui scribit Horatiũ innouasse uerbũ id inuideor, cum hoc sit Plautinũ uerbum, Nisi is Acron intelligat Horatiũ excogitasse uerbum. quod quidẽ priscũ erat, sed abolitũ, quod sua tempestate cesserat in desuetudinem. Infensus, hostis, persecutor. Proprie aũt dicuntur infensi qui nullo modo dimittunt iram etiã in morte, nisi ulti fuerint illos, a quibus se lesos putant aut sciunt, & infensi ut Seruius uoluit plus sunt q̃ inimici. Tersita fuit loquax osor & censor iniquus omniũ suæ tempestatis ingeniorũ optimorum & probatissimorũ ut græcis constat monumentis. Zoilus, qui Homeri dormitationes collegit, unde de facti nomine Homeromastix est appellatus, uerũ calũniator ille zoil⁹

Pulchra de uiperis & alatis serpẽtibus

meritas linguæ suę pœnas dedit, ut apud Victruuium legere licet, Sed & idem Virgilio accidisse cōstat, qui & ipse habuit Virgiliomastiga cognominatum calumniatorē, Ex quo nos qui infantissimi præ Homero atq; Virgilio sumus ęquo animo maliuolorum emulationes ferre debemus, cum nulla uirtus sit quæ liuoris dentes possit euitare. Clarius. comparatiuus modo proprie exponit per suum positiuū adiecto aduerbio magis ut clari⁹ magis clarū, maius magis magnum, & tunc infert suum positiuum, & eo modo grauius dicitur magis graue, ut terra, et leuius magis leue ut ignis. Secundo comparatiuus exponitur improprie per contrariū sui positiui & aduerbium minus ut melius minus malum & maius min⁹ paruum, & tunc non infert suum positiuū, sed potius sui positiui oppositū & hoc modo grauius dicitur minus leue, ut aer ad ignem, & leuius min⁹ graue ut aqua ad terram, Subiecta uero materia huius discrimen acceptionis secum affert, ut & aliis solet multis.

ACTVS QVARTVS

DROMO PETRVCIVS

Salue perite iuris, & miseris pater
Patrone, consul rhetor, & legum sciens.

Salue

Salue. Incipit catastrophe quæ est conuersio rerum ad iucundos exitus. Nam Dromo ductu Petrucii aduocati auari & perfidi, liberatus ab impetitione Danistæ patefacta circa finem ultimæ scænę cognitione gestorum lætum & iucundum affert fabulæ finem. Salue uerbum est quo tam accedentes primo congressu q̄ abeuntes salutare possumus.

Legum periti

Iuris periti

Perite iuris. auctore Pontano antiqui legū peritos & iuris eos dicebāt, qbus ab experto noti essent atq; ab obseruatiōe ritus patrii leges, mores, consuetudines, quicq; memoria tenerēt, qua in causa quoq; in negocio uel ancipiti ac maxime dubio uel oppido q̄ difficili quid a maioribus uel iudicatū esset uel cōstitutū, uel publice etiā sancitum. Qm̄ aūt ab experimētis enatę sunt institutiones ac præcepta eaq; longissima. ab obseruatione sumpta, iccirco multa qui experti sunt, iidē quoq; habent periti, Inde em̄ nomen ipsum est deductū. qui uero aut parū aut nihil fere experti, imperiti, rudesq;. Hinc philosophorū decreto constitutū est, ut in ea arte facultateq; fidem ei maxime adhibeamus, in qua diutissime ac diligentissime uersatus, plurimaq; etiā expertus sit, Itaq; apud Maronē quanto cum supercilio dicit. Expto credite. Et Horatius hoīes ad agendū hortari cupiēs, Aut uirtus inquit inane nomen est, Aut decus & pcium recte fert experiēs uir Quo dicto nobis declarare uoluit exercitatissimos quosq; maximisq; in negociis uersatos omniū eos maxime esse prudētes, quod usus ipse faciat

experientiam, hæc ipsa experientia peritiam, imperitū aūt neminē posse esse prudentem, quod adolescentia ipsa declarat.

Miseris pater. qualis est bonus aduocatus qui non lucro pecuniaq͡ʒ capitur (ut certe capi nō debet, sicut scribit in decretis canonicis iii.q.vii.c.in fames.§.apud urbē Romā) aduocatiōis suæ officio insontes defendit, oppressos releuat, sed bone deus ubi sunt illi aduocati? reuera per pauci sūt diuū Iuonē secuti, nec hodie sūt multi, qui sine mercede miserorū causis patrocinanť, de quo non parū multa in pro christiana republica apologia auunculus meus cōquerit, apertissime demonstrans periculosū iuris positiui exercitiū, Cæterū patricus noster Sebastianus Brantus homo undecunq͡ʒ eruditissimus & graphice & uere cecinit de Iuone. Aduocatorū tu gloria prima uel una. Solus & e nostra sydera gente tenes. Patrone. Aduocatus cōmune uerbū est tā accusatoris q̄ defensoris, qui si inutilis in foro extitisset uulgo causidicus dicebať, hoc Fabius, At Pedianus qui defendit alterū in iudicio, aut patronus diciť, si orator est aut aduocatus, Si aut ius suggerit amico. aut p̄sentiā suā, aut procurator si absentis negociū suscipit, aut cognitor si p̄ntis causam nouit, & sic tueť ut suam. Patronus etiā dominus diciť ut scribiť.ff.de iur.patro. hinc tradit Vlpian⁹ patroni appellatione & patronā contineri.ff.de uerb.sig. Consul. iurisperitis causidicis aduocatis ita cōsiliū proprie ascribiť, sicut iudici sentētia, q̄q̄ illa diuersis rōnibus uerti pōt in cōsiliū, q̄dq͡ʒ est cōsiliū in sentētiā, tn̄ sn̄ia ipsa ad iudiciū oīno spectat, uimq͡ʒ decernendi atq͡ʒ auctoritatē, hinc poeta in prima ultimi actus, sed es solutus iudicis sentētia, itē in ultima Dromo solutus ex sn̄ia est, Consiliū uero dirigēdas ad actiones dūtaxat negociaq͡ʒ moderāda ordine ac rōne sua atq͡ʒ ad cōsulendi studiū in rebus dubiis ac cōtrouersiis sequēdiq͡ʒ q̄ utiliora uideanť, ac rebus ipsis magis ac magis cōferre. Recte igiť iuriū professores iuriscōsultos appellamus, q̄a optimū ferre possūt cōsiliū, ex ipsorū iuriū dispositione, q̄rū ignorātiā atq͡ʒ imprudentiā plerūq͡ʒ ipsę causidicorū actiones detegunt, q̄q̄ sępenūero prouidorū proborūq͡ʒ iurecōsultorū bonis consiliis fortuna it obuiā. Rhetor is diciť qui apte accōmodateq͡ʒ dicēdi scientiā habet, qui ue literas atq͡ʒ artē tradit eloquentię, rhetoricen in latinū transferentes tum oratoriā, tū oratricē nominauerunt, ut docet Quintilianus, Cautum erat rhetorē urbe pellendum Socratica lege, cuius hæc uerba sunt. Vt poetæ rapsodi histriones & tragici ab urbe pellendi, ita q̄q͡ʒ & rhetor, nā quo erit ineptior atq͡ʒ indoctior, eo plura narrabit & omnia imitabitur, nihilq͡ʒ se indignum existimabit, non sit duplex uir neq͡ʒ multiplex apud nos, quādoquidem singuli singula faciunt, quare si quis uenerit in nostram urbē, qui præ sapientia in omnes sese posset uertere formas & imitari, uolueritq͡ʒ sua ipsius poemata ostentare uenerabimur ut sacrum, uenerabilem & iucundum, dicemusq͡ʒ non esse eiusmodi hominem in re publica nostra, neq͡ʒ fas esse ut insit, mittemusq͡ʒ in aliā urbem caput eius perungentes lanaq͡ʒ coronātes

Aduocat⁹

Rhetor

Legum ſciens. legalis facultatis cognitionē habens,quā facultatem aſtronomi Ioui ſoliꝗ attribuūt,quibus nihil in cœlis eſt pulchrius,Quid igitur ut Ficinus infert in terris pulchrius eſt æquo ęquitatis legūꝗ interprete,iniquo quid contra turpius,qualis hic Petrucius fuit.

Petru. Non admodum miſero pater,ſed diuiti
Nam liberi uxor & domus multis egent
Quos cogor educare mercenarius.
Quare nihil me pauper unquam diuitat
At uade pauper·abi,miſer nil me beat.
Dro. Quid ſi lucri ex cauſa tibi quid naſcitur?
Petru. Poteſt quidem hoc,ſed cedo quid negocii eſt?
Dro· Noſtin Daniſtam?Petru·fœneratorē malum?
Noui,Dro·trahit nunc me ante iudicem ſagax
Petru. Quare?nam oportet ſciſcitari ſingula·

Admodū

Admodum. maxime.Nam admodū & in primis pro maxime poſitiuis iuncta exornant locutionem.ut uir admodū inſignis,uirtus in primis laudanda eſt.

Liberi

Liberi. Si quis Iuſtiniani principis Aug.legerit quę per ſatyrā pene collecta ſunt,haud paucas uoces q̄ a noſtris grammaticis apud eum aliter explicatas inueniet.Cuiuſmodi hoc eſt,quo nam ſignificatu parentes & liberi accipi debeant,Dicunt em̄ relatione quadā referri filios ad patres,eoſꝗ ſimili uoce liberos & parentes appellitari.Sed apud ipſos iureconſultos parentes accipimus eos,qui ad quintum cognationis uſꝗ gradū deueniūt,ſicuti etiā liberos.Nam pater auus proauus abauus tritauus parētū nomine cēſent,Liberos uero dicimus filios nepotes pronepotes abnepotes adnepotes trinepotes,Ex quo Paulus iurecōſultus in libro de cognationibus.Parentes inquit uſꝗ ad tritauum apud romanos proprio uocabulo nominant ulteriores,qui nō habēt ſpeciale nomē maiores appellant,Item liberi uſꝗ ad trinepotē,ultra hos poſteriores uocāt,Vulgatum uero quod a Cælio Placido & Aulo Gellio de liberis tradit,hac uidelicet uoce & unicum ſignificari etiam filiū,qm̄ in ſingulari ualeat & ſi in plurali proferatur,quod a Sellio in romana hiſtoria & Seruius Honoratus in Virgiliano carmine aſſerunt. Educare. alere,& mediā corripit.Tibullus.Et quodcunꝗ mihi pomum nouus educat annus.

Cōtra auaros aduocatos

Mercenarius. mercede,lucro patrocinii ſeu aduocationis meæ,q̊d mercenariū officium eſt. At uade pauper. Prohdolor eiuſcemodi uſus nequiſſimorū cauſidicorum ſacroſancta auguſtaꝗ legum auctoritas cōminuitur,deprauatur,qui potētibus & diuitibus dūtaxat huius ſeculi linguam operam atꝗ conſilia ſua locant,dant,cōmunicant,ueditant,pau

perū miſerabiliumq; cauſas prorſus repudiātes.& qd deterius,patroni
nōnulli digna etiam propoſita mercede contra eos a quibus lucrum ſpe
rant aduocationis ſuæ exercitium abnegant,quod exemplis comproba
tum eſt & indies magis comprobatur,uerum non omnes iuriſperiti eiuſ
modi praui & ſcelerati ſunt animi,quot em̄ ſūt uel in gymnaſiis fideliter
humana iura docentes,uel aliis in locis iuſtas cauſas pie defendentes,qui
pro nullo ęre malum conſiliū aūt patrociniū præſtarent,aut iniuſtam fer
rent ſententiam. Nil beat. non diuitem facit.Attende auaritiam Petru Auaritia
cii quæ lites parit & partes alit,auaritia ſcilicet uel partium uel aduoca- parēs litiū
torum.Sicut & Gregorius nonus in procemio decretaliū lamentatur his
uerbis.Effrenata cupiditas pacis emula mater litium materia uirgiorū,Io
annes Gerſon aduocatos fouentes cauſam iniuſtam ut hic noſter Petruci
us,aut ex culpa perdentes iuſtam ſub furibus aut ſacrilegis aut raptori-
bus comprehendit. Cauſa controuerſia & diſceptatione mea quam cū
Daniſta habeo,uel ob quam in ius a Daniſta uocor. Cauſarū genera M.
Cicero ad Herenniū exequitur. Daniſtam δανειστής græce fœnerator
dicitur,a uerbo δανείζω id eſt fœneror δανεισμός uſura,reperiť & dani Daniſtes
ſticus,unde Plautus in muſtellaria daniſticū genus eſſe teterrimū tradit,
In exodo ita præcipitur. Si pecuniā mutuo dederis populo meo pauperi
qui habitat tecum,non urges eum quaſi exactor, non uſuris opprimes,ſi
pignus a proximo tuo acceperis ueſtimentū,ante ſolis occaſum reddes ei
Ipſum em̄ eſt ſolum quo operitur indumentū carnis eius.Nec habet aliud
in quo dormiat.ſi clamauerit ad me exaudiam eum,quia miſericors ſum
Fœneratorem malum. fœnus exercentem.Liuius teſtis eſt fœnerato
res ſępe damnatos mulctatoſq; fuiſſe apud romanos,qui ait fœneratori- Fœnerato
bus diem dictam eſſe ab ædilibus,qui ex illorum pecunia mulctatitia po res Ro.dā
ſuerunt limina ænea in capitolio.Idem alibi refert latum eſſe ad populū nati
ne fœnerare liceret.Cato fœneratorē ęquauit homicidæ,cū interrogatꝰ
an expediret fœnerare, reſpōdit qd hoīem occidere: Mercurius in parte
horoſcopi partiliter cōſtitutus faciet ꝓpoſitos fœnerationū. Ambroſius
li.vii.hexameron huic uoci comparatiuum dat quod eſt fœneratior in
hęc uerba,Quomodo irrationabile uel iniuſtum eſt, ſi permiſit noſtrum
materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ,ut fœnera-
tior poſtea gratia per pœnitentiam delictorū in hominis rediret affectū
Fœnus aūt a fœtu deductū eſt,quaſi a fœtura quadam pecuniæ pariētis
Nā proprie fœnus eſt naturalis terræ fructus, Ob quā cauſam & num-
morum fœtus fœnus eſt uocatū.Sors aūt ſumma cui extrinſecus requiri
tur fœnus. Sagax. catus.Sagaces dicuntur quorū in ſuſceptis nego
ciis ipſiſq; in conſultationibus ac deliberandis rebus & ueloces & catę & Sagaces
maxime etiam promptæ ſunt agitationes,& tanq̄ ipſi augurentur præ
ſentiſcere etiam uideantur, quodq; catulorū inſtar ut illi naribus ingeni
ta ab facultate,ſic ipſi & præſentiant & prædicant quaſi diuinenť futura,

quæq; in causis de quibus agitur obuentura sint, unde iidem ipsi & cati sunt dicti, Dicitur aũt sagacitas hæc ipsa innata uis ad præsentiendum, a qua quidem ui præsensiones quædã mentis præsagia dicta sunt, & præsagi animi & præsagio deductum uerbũ, quo quidẽ ipso in malis præsertim p̃sentiendis scriptores frequentissime utuntur comici, Plautus in aularia. Præsagibat mihi animus frustra me ire. Hæc ex Pontano excerpsimus eo loco de prudentia, quo neq; solertiã, neq; sagacitatẽ, neq; astutiã probat esse prudentiã. Non aũt omittenda sunt quæ ad hanc sententiam M. Cicero prodidit primo libro de diuinatione. Neq; em̃ illud temere cõsuetudo approbauisset, si ea res nulla esset omnino p̃sagibat animus frustra me ire, cum exirem domo. Sagire em̃ sentire acute est, ex quo sagarii qui multa scire uolunt, & sagaces dicti canes, Is igitur qui ante sagit q̃ oblata res est dicit̃ præsagire id est futura ante sentire. Inest igitur animis præsagatio extrinsecus iniecta atq; inclusa diuinitus, ea si exarsit acrius furor appellatur, cum a corpore animus abstractus diuino instinctu cõcitatur, hæc Cicero. Cæterum præsagire indiscriminatim dicimus & præsagare, item præsagit & præsagitur, Plautus in bacchidibus. Occidi animus iam istoc dicto plus præsagitur mali.

Dro. Meo magistro quid referre debui
Octo aureis sumptis, eos non tradidi
Sed credito mercem recepi, & uendidi.
Nunc postulant uterq;, utrisq; pernego.
Nequeunt probare uterq; propositum suum

Mercis appellatio

Quid referre debui. Quid id est aliquid ab urbe debui referre, uoluit dicere pannum, quẽ iam uendiderat. Mercem. mercis appellatione hoĩes non contineri Mela ait, & ob eã rem mangones nõ mercatores sed uenaliciarios appellari ait, mercatores scilicet seruorũ. Cæterũ quicquid emitur uẽdit̃ue causa lucri merces dicitur, Hinc mercenarius qui mercedis gratia operã præstat, & sic est substantiuũ. Si uero q̊d ad mercedẽ pertinet significat tunc mobile est, & fixo adiungit̃ ut Lactantius in vi dixit. Mercenariã nõ esse uirtutem, & mercedula per diminutionẽ, qua uocula male libenter Pius utitur. Item mercimoniũ cõmercium. Mercor uerbum mercatura ars mercandi, mercatus mercati locus in quo res uendunt̃, q̊d & emporiũ, de quo superius. Mercatus quarti ordinis quo Liuius alii usi sunt mercandi actus, Mercalis quoq; & plæraq; alia iam non memoriæ

ſubeuntia. Merces aũt nominatiui caſus eſt dicta a merẽdo, quanq̃ apud iuriſconſultos. l. i. ff. de contra. emp. & uend. merx legatur, cuius actm̃ pluralem merces Ouidius in heroi. protulit, Nec me crede fretũ merces portante carina, findere. Vterq;. & magiſter meus & Daniſta mercator.

Poſtulãt. petũt. requirũt uel accuſãt ut Daniſta pcipue cui Dromo iã ſpopondit in iudicio ſe reſpõſurum, Vlpianus de dã. infe. Poſtulare inquit dicitur pro tribunali petere non alibi. Poſtulare aũt pro accuſare crebriter apud oratores accipitur, ut annotauit Beroal. Idem Vlpianus. ff. de postu. latius ſcribit poſtulare eſt deſyderium ſuum uel amici ſui in iure apud eum qui iuriſdictioni præeſt exponere uel alterius deſyderio contradicere, qui uero poſtulare prohibeantur eodem titulo copioſe traditum eſt Poſtulare

Nequeunt probare, recte. Nam eis incumbit probatio qui dicunt, nõ eis qui negant, ut traditum eſt titulo de probationibus in libris. ff. & C. Iuſtiniano. Propoſitum, petitionem, libellum, & ut noſtri dicunt actionem & inſtantiam. Cęterum poſtq̃ ſententia in animis ſedit noſtris, ipſiq; Propoſitũ offirmatiſſime decreuimus re eam perſequi, quæ ſententia erat, efficitur tunc propoſitũ, hoc ipſum aũt propoſitum ratione ac uia dirigendi actioneſq; ipſas moderãdi pro ſuſcepto negocio cõſilii propriũ eſt mun⁹, mihi me uero aut opinionis aut coniecturarũ aut ſententiæ ut docẽt meliores philoſophi, tamen alterum pro altero ſcriptores uſurpãt, licet magna ſit differentia inter ſententiam & conſilium, item inſtitutum & propoſitum & ſi qua ſimilia, quæ certe non ſunt a grammaticis quærenda, ſed ex philoſophię moralis fontibus exhaurienda. Quod ideo referre uolui ne q̃d & ipſe olim ſtudioſi adoleſcentes obfirmate pſuadeãt poeticam ſibi rite tradere ad quamuis ſuperiorem diſciplinam intelligendam fundamenta Decreuimus hoc loco lati⁹ exſpaciari et e uerbis ac ſñia Iacobi Fabri uiri omni æuo incomparabilis puerorum inſtitutionem referre, non quidem ut nobis chartam auctet, ſed ut potius quibuſuis piis puerorum ingeniorumq; moderatoribus innoteſcant, quæ vir ille chriſtianæ literariæ rei publicæ amantiſſimus tam de eiuſmodi inſtitutione quam adultorum lectione circa finem poſtremi politicorum conſcripſit, ex quo bibliopolæ opera eius permulta in rem ſuam quam publicam attentiores rariuſcule ſeparant, ut mihi ipſi primum Colonię Agrippinę, & ſecũdo in clariſſimo Antuerpienſium emporio contigit, qui ęthicen Fabri ſeparatam comparari non potui, addito etiam (ut ita loquar) ſupra ſortem fœnuſculo, Poterunt inquit Faber q docẽdi prouincias ſuſcipiũt ſuos auditores admonere in grammaticis quoad præcepta prodeſſe & Sipontinum & Diomedem legi, & tales, neq; nimis immorandum, ad carmen Virgilium & Mantuanum alterum, caſtumq; & cœlibem Prudẽtium, & ſi qui ſimiles, multitudo tamen confundit. In oratione liberiori & quæ lege carminis ſolutta eſt, epiſtolas Ciceronis, Plinii ſecundi, Franciſci Philelphi.

in rhetoricis pręcepta Ciceronis, si delectabunt historiæ post sacram casti ores sunt Iosephi & Egesippi, religiosiores Heraclidis & hagiographa, in dialecticis logicam Aristotelis ad literā non precariā quęsita a Boetio & aliis fidis interpretibus intelligētia. In arithmetica Nicomachū Boetii, in musica eiusdem musicā, in geometria Euclidem, in astronomia Ptolemęi theoricen, quæ & magna cōpositio. In naturalibus moralibus rebus pub licis & re familiari acroamaticorū, physicorum. æthicorū. politicorum œconomicorū Aristotelis e fonte puri bibantur liquores. Ex his em̄ legi time transitur ad leges, non ut ditetur quis, non ut rutilet cocco aut effulgeat ostro, sed ut sit fidus incorruptusq; iusticiæ minister. Sed q̄ uolet hęc ad finem deducere superiorem fœliciusq; ociū præparet in libris Aristotelis qui transmundanorū & metaphysicorū sunt, quiq; de prima supramundanaq; philosophia nūcupant, hinc libri sacri eum ueneratione tractētur, quibus assint comites Cyprianus, Hilarius. Origenes. Hieronym. Augustinus. Chrysostomus. Athanasius. Nazanzenus. Damascenus & similes. In his aūt mente purgata & sensibus exercitatis, actione uitæ consentanea & morum honestate calcatis uitiis, si mens generosior, eleuatiores contemplationes affectet, paulatim ex libris Cusę surgat & diuini Dionysii & si qui sunt similes hanc procul dubio liberalem & ingenuam putauerim esse institutionem.

Petru. Causam bonam foues si dimidium dabis
Octo aureorum, at est secus si non dabis
Dro. Cui darem? Petru. mihi patrono, nam mea
Opera solutus eris ab hac instantia
Dro. Duos dabo, miserere paupertatulæ
Petru. Fiat. Caue nil nisi ble respondeas
Si quero quæ, tu redde ble, atq; aliud nihil.
Dro. Faciam, Petru. duos mihi polliceris aureos?
Dro. Promitto, dummodo uicero, Petru. modo uiceris
Eamus huc, Iudex tribunal occupat

Dimidium Foues. sustines. habes. Sed in persona procuratoris tueri significat. Dimidium ita dicendum, non dimidiatum quod de continuis dicit sicut de discretis dimidium. Vnde qui ex mille denariis qui ei debebātur, quingentos recepit, dimidium se recepisse dicet, non dimidiatum, & si cui scyphus argēteus cum alio cōmunis in partes duas diuisus sit, dimidiatū dicemus non dimidium scyphum, de quo Gelliū in tertio uide, uel Pium in menæchmis. Non dabis. quattuor scilicet aureos, quod est dimidiū

octo aureorū,non foues hoc est habes bonam causam,sed malā,quo facile deprehendi potest patroni & aduocati huius malignitas iniquitasq;,q sacra auri fame ductus,modo auri quippiam congerat,candida in nigrū & econtrario uertere nouit. Instantia apud oratores nostros pro sedulitate. Hierony. Mirari non desino exactionis uestrę instantiā,exigitis enim ut librum chaldæo sermone conscriptū ad latinum traham,hic autē pro libello & petitione accipio, quis iurisperitis recipiatur pro tēpore quo iudicium discutiēdū finiendumue sit, Opera. patrocinio, Paupertatulæ diminutiuū a paupertate,quæ dicta est a pecunia. Varro de uita patrum libro primo. Pecunia quæ erat parua ab ea paupertas dicta, Pauperem a mendico latini differre uolunt,ut mendicus sit qui naufragiū omnis fortunæ fecerit. Pauper qui quidem non multa possideat,sed non ad vltimas necessitates redactus sit. Vnde paupertas inquit Porphyrio honestæ parsimoniæ nomen est,& usurpatur pro fortuna mediocri. Pauperies uero quā Horatius immundā uocat mēdicitas est atq; egestas, Sed & damnum significat,q̃d satis liquet ex titulo illo apud iurisconsultos notissimo Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Cęterū laudes paupertatis Apuleius perscribit in apologia ubi ait. Paupertatē fuisse in Aristide iustā in Phocione benignam. In Epaminūda strenuam,in Socrate sapietē,in Homero desertam, Pauperū duæ species habentur. Nam & alii præter uolūtatem pauperes sunt,alii ex uoluntate,in illis timenda auaritia,in his formidāda superbia & quidem deterior quo latentior,quę de suo opposito humilitate modestiaue q̃nq; nascitur,dum quis complacet sibi de uirtute nimis & supra se ambitiose reflectitur, Plaut⁹ pro pauperem fecit pauperauit dixit. Consimiliter Ausonius. Se ditat & me pauperat. Nec hoc tacendum paupertinum priscos pauperes dixisse. Varrone auctore.

Apuleius itidem uocamen id usurpat libro quarto de asino aureo, Quid rogo paupertinas pannosasq; resculas miserrimæ anus donas uicinis diuitib⁹,ubi diminutiue a rebus resculę prolatum est,qua uoce Sidonius etiam utitur. Ex Beroaldo. Pico iuniore. Baptista Pio. Mancinello.

Caue, uerbum caueo cum particula ne uel sine eadem permanente significantia iungi potest,contra Seruianum præceptū,exempla habes in Beroaldinis annotamentis quę iam circūferuntur. Ble. factitia uox est.

Occupat. tenet. Marcellus. Occupare est inuenire tenere uel possidere Plautus in trinūmo. Familiā optimā occupauit, M. Tullius in hortensio & Paulū Marcelli occupauisse. Virgilius æneі. vi. Occupat Æneas aditū custode sepulto. M. Tullius in philippicis. Agri Lucani possessiones occupauit, Rursum occupare significat pręuenite detinere collocare, Occupat⁹ est impeditus,ut gręce dicitur qui ascholi hoc est uacuus non est.

Tribunal. est ubi iudex sedet populo ius dicturus, Fabius notat eos qui tribunale quam tribunal malunt dicere.

Instantia

Paupertas

Occupare

Tribunal

Mi. Præco iube ſilentium, aduerſarii
Vbi ſunt? adeſt nomencalator nominum?
Dan. Compareo iudex, & aio, q̄ Dromo
Vlnas recepit panni aduſq; quindecim
Metiente me, preciiq; nil mihi ſoluerit
Cogatur ergo octo aureos perſoluere
Mi. Quid tu taces? Dro. ble, Pe. apparet hic ſurd⁹ miſer
Min. Vade hinc Petruci, patrocinare ſurdo huic
Petru. Ducendus haud uocandus eſt, id ſentio
Min. Curate uos cauſidici, ut unuſquiſq; ſit
Cum inſtructionibus paratus litium.
Ne ut antea turbemur in proceſſibus.
Sed introit Petrucius iam. quem prius
Audire & expedire ſtat ſententia.
Petru. Minos miſer ſurdaſter atq; mutus hic
Nequit fateri aut diffiteri nec loqui
Sed conſulo, daniſta cauſam teſtibus
(Si uincere optat & obtinere) iam probet.

Pręco — Pręco. uerba ſunt iudicis cui poeta Minois nomen apud inferos iudicis indidit, de quo in choro ſequenti, ibi, ſunt & Minos & Æacus, Præcones a præ id eſt ualde & canendo dici autumat Priſcianus.

Silentium. Crinitus de ſilentio in cauſis pauci ex ueteribus meminerunt, & ſi apud comicos facilius id comperias, tum erant ſilētia in iudiciis cum nihil utiq; appareat, quod ex re uel coniectura aliqua iudicari poſſit, Sed ad hoc poeta nō reſpexit, nam hic ut mihi quidem uidetur, ſicut & in multis aliis huius comœdię locis noſtræ ætatis ſermone uti ſtuduit. Aduertendū aūt s & t literas pariter ſcriptas St apud comicos Plau. in pſeudolo & Teren. in phormione renunciare ſilentiū. Vnde inuenti ſunt qui ſine uocali putent poſſe ſyllabam fieri, de quo latius Pius & Crinitus.

Nomencalator — Nomencalator. a uocandis nominibus, nam καλῶ idem eſt q̊d uoco & dicitur etiam nomenclator per ſyncopam, abundat autem nominum per pleonaſmum, a quo nomenclaturam Plinius, & Columella nomenclationem dixerunt.

Aio — Aio uerbum auctore Diomede inuſitatam habet declinationem, de cuius imperatiuo nonnulli ambigebant, utrum dictum ai ut Neuius an eſt nata pregnans, uel ai uel nega, Imperfectum quoq; aiebam aiebas aie

bat, aiebamus aiebatis aiebant.

Vlnas Seruius in buco. & iii. geor.. sic ait, Vlna secudum alios utriusq manus extensio est, licet Suetonius unum cubitum uelit esse tm̄modo, q̄d magis uerum est, hic uero pro dimetiendi pānum notissimo accipitur instrumento. Ducendus id est dimittendus, Nam ducere ex auctoritate Marcelli idem est quod dimittere. Vlna

Curate uos causidici Sicut iam dixi uerba quæ sequuntur non sunt ex priscorum sermone sumpta, sed prorsus uulgari sermoni congrua, ne auditores si priscorum oratioē poeta uteretur, minus uoluptatis caperēt si quidem non parum multi sunt quibus oratio priscorū uidetur absurda. Causidici

Causidici Causarum patroni, defensores aduocati procuratores, q̄d hominum genus Socrates ita effinxit. Quisquis aliorum inquiens patronus est, ita se comparare studeat, ut nihilo indigeat, iudice etiam dormiente. Nam quid turpius est q̄ ut quis non modo omne uitæ tempus in iudiciis tum accusando tum defendendo conterat, sed etiam rudi quadam elatus iactantia in his ipsis negociis glorietur quasi sit potens ad iniuriam inferendā, suisq uersutiis usq adeo tergiuersari ualeat, ut nullas iniuriarū soluat pœnas, qui sępe minimarū uilissimarūq rerū causa tā anxiū subit negociū, hæc ille. At Mar. Ficinus. Legitimi iuriscōsulti partes his exprimit ūbis. Huius aīa est dei cultus, spiritus patrię legis cura cerebrū iudiciumq pspicax, oculi linguęq doctrina. Pect⁹ memoria tenax, cor recta uoluntas. Manus recte uolūtatis effectus, pedes pseuerantia, totū ęqtas atq grauitas. Surdaster. noīa q̄dā sunt in aster uel astrū desinētia q̄ diminutionis regulā seruāt, ut surdaster q̄si subsurdus, & recaluaster modice caluus, Cice. in. v. tus. Erat inqt surdaster Marc⁹ Crass⁹. In leuitico ait Moses Et si a frōte ceciderint pili recaluaster & mūd⁹ est, Vn̄ & recaluatio dicta nō plenū caluitiū sed pusilla capillorū deglabratio. Itidē palliastrū accipi uidet pro pallio mutilo & breuiculo, Cōpluscula tamen sunt ex hoc inclinatu deriuata quæ imitationem potius significant q̄ diminutionem Surdaster

Dani. Taceat ne siue loquatur, id refert nihil
Ego solus hoc sibi solitario dedi,
Igitur probare nil queo, sed hunc peto
Iurare decisorium & calumniam
Min. Petruci, eum adduc, ut uel hunc interrogem.
Homo Danistę quid respondendum putas?
Dro. Ble. Mi. Non uoles calumniā inferre improbe,
Dro. Ble. Mi. interrogatus uera ne negaueris.
Dro. Ble. Mi. Sed probatione falsa ne utere

Dro. Ble,Mi.Neue quos pecunia corruperis
Dro. Ble.Mi.Differendam ne tibi litem pares
Dro. Ble.Mi.Sæpe ble,multumq; ble,tibi suadeo
Danista ut hunc missum sinas,nil obtines
Da. Ego obsecundor & obsequor,ualeat latro
Mi. Et ego petruci absoluo sic clientulum

Refert — Id refert. subaudi mea,est em̄ impersonale uerbū hoc loco, Verū refe ro ut personale est iunctum dtō uel actō significat narrare, at iunctū actō cum pręposițione ad significat rem in alterius deliberationē ponere,cuius iudicium & sententia super ea re expectetur. Vir.Delectos populi ad proceres primūq; parētem. Monstra deū refero & quę sit sentētia posco, id est pono in consultationem procerū & parētis, Solitario. mero,soli, Vnde uulgo passerem solitariū uocamus,q̄ soliuaga sit auis. Id em̄ mere quod solitariū grammatici significare contendunt, Peto. .i.posco,& subaudi a iudice. Dicimus aūt peto te pro uado,& peto a te id est posco.

Decisoriū — Decisorium. id est iuramentū quod imponit finē liti,& deferē siue refertur. Calumnia — Calumniā subaudi uitandam. Sequuntur autē quinq; capitula iuramenti calumniæ iurisconsultis nota. Homo. Ambrosius anima inquit uel homo latine uel gręce ἄνθρωπος dicitur, alterum ab humanitate alterū ab intuendo. Quinq; iuramenti calumniæ capitula — Non uoles. primū capitulū. Calumniā inferre hoc est falsum intēdere in defensionē tuam, quia reus. Improbe. inique ex certa scilicet scientia & proposito. Nam calumniari est falsa crimina intendere, q̄d consilii est & animi deliberati. Calumniatoribus pœna lege Rhemia irrogatur, ut scribit Martian⁹ iurisconsultus ad senatus cōsultū Turpillianū. Interrogatus alterum capitulū. Vera ne negaueris Nā uerū negare uel celare idem est q̄d falsum dicere, ut sacris canonibus comprobatur. Probatione. tertiū capitulū. Ne utere. qm̄ & illum digna sua pœna manet, ubi probationū falsitas constiterit. Neue. quartum Corruperis, qm̄ ad corruptorum testium dicta sentētia lata retractāda est, si modo iusta iura sunt ut certe sunt, Pecunia. Vnde quidam ex nostris inter cętera q̄d deniq; propositum tam firmū tamq; continentissimū q̄d non aries iste pecuniæ de gradu dimoueat, incuruet, sibiq; submittat. Differendam. Vltimū de calumnia uitanda iuramēti capitulū, de quo & aliis ecclesiasticus legislator plura tradit sub titulo de iura. calumniæ. q̄ modo recte tradantur non parū conferunt ad instituendos rudium animos sacris christi dei initiatis,& eis in primis quibus non leue onus regundarū animarū incumbit, q̄d fortassis iusto dei iudicio non sine maximo nostrę religionis malo, q̄d prohdolor nemo etiam percipit corde ignauissimis quibusdam hactenus delegatum est. Missum sinas. hoc est renunciés actioni. Obsecūdor — Obsecundor. Plautus in truculento indifferenti gn̄e protu

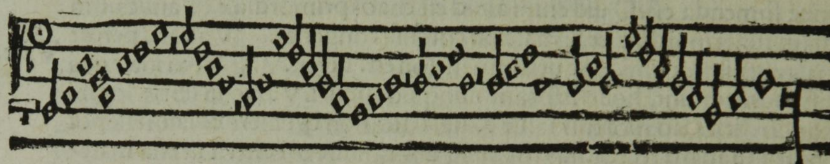
lit. Nunc dum isti lubet dum habes tempus ei obsecũdes. Et pro id est obsequor. Nam Beroaldus. Pius. Catanęus obsecundor pro obsequor accipiunt. Pius loco iam citato obsecundes, obsequaris obseruias, Cętera lector haud impenso labore deprehendet. Solet etiam coniunctio que nec modo apud dialecticos expositiue capi, sed & apud poetas & oratores passim offenditur. Plautus. Rudis est nescitq; quid expediat. Mantuanus In chaos antiquũ materiãq; rudem, quo loco particula q; signanter expositiue sumenda est. Quid enim aliud est chaos primordiale & antiquum quam rudis inordinatæq; materiei confusa congeries. Valeat. pereat male eueniat latroni. Hoc uerbum meson est. Teren. Valeãt qui inter nos dissidium uolunt, hoc est abeant nunq̃ nos uisuri. Varro in libris logihistoricis dicit ideo mortuis salue & uale dici, non q; ualere & salui esse possint, sed q; ab his recedimus eos nunq̃ uisuri, Hinc ortum est ut etiã maledicti significationẽ interdũ obtineat, ut Terentius. Valeant qui inter nos dissidium uolũt, hoc est ita a nobis discedant, ut nunq̃ ad nostrum reuertantur aspectum, ergo cum mortuo dicitur uale non etymologia consyderanda est, sed consuetudo, q; nullis ualedicimus nisi a quibus recedamus. Deus inquit Cicero si talis est ut nulla gratia nulla hominum charitate ualeat, Qui eñ propicius potest esse nemini, quid contemptius dici potest in deum. Valeat inquit id est abeat, recedat quando prodesse nulli potest. Latro. Seruius in enodatione carminis eius Maroniani libro ęneidos xii. Fixumq; latronis Impauidus frangit telum & fremit ore cruento Modo uenatoris & est græcum, nam λατρεύειν dicunt obsequi & seruire mercede. Vnde latrones uocantur conducti milites, Moris aũt erat ut hos imperator & circa se haberet & primos mitteret ad omne discrimen. Vñ nunc dicit latronis telo fixum leonem, quia uenatores operas suas locare consueuerũt. Varro tñ dicit hoc nomen posse habere etiã latinam etymologiam, ut latrones dicti sint, quasi laterones, quia circũ latera regũ sunt, quos nunc satellites uocant, una tamen est significãtia licet diuersa etymologia. Plau. in pyrgopolinice ostendit quid sint latrones dicens. Rex me Seleucus misit ad conducendos latrones. Varro li.iii. de lingua latina latrones dicti a latere, qui circũ latera erãt regis, atq; ad latera habebant ferrum, quos postea a stipatione stipatores appellarunt. Tu uero hic pro fure uel improbo accipe, & non ut uulgo dici solet dum alter alteri cõuicia obiectat, q̃m quos nos simplices fures uocamus, eosdem itali latrones appellant, sed nos homicidas eo nuncupamus nomine. Inde latrociniũ actus ille sceleratissimus usurpatũ, quod quidẽ atrocissimũ scelus teste Thoma Aquino non censebatur olim iniquũ, apud germanos tam cæcos et furiosos & legis naturalis ignaros, q̃d et auunculus in adolescentia sua diligẽter obseruauit, opere non quidem mea cum uel in eo ob sanguinis cognationem merito suspecta haberi possit, sed optimi & itidem grauissimi nuper primi p̃ceptoris mei Cratonis Vdenheimii auctoritate nunq̃ satis

Valeat

Latrones

Clie͂tulus laudato, Clientulum. per diminutionem a cliente,quod est patroni correlatiuum,ut ex Romuli constitutione de patronatu luculenter apparet, de qua Dionysius item & Plutarchus & nonnihil Gellius noster memoriæ prodiderunt,Tame͂ ponitur interdum pro seruo,sicut clienta pro serua.Plautus in milite dixit suam clientam

CHORAVLES CHORVS



Cedant fori contentio & iurgia
Si uis quies ut sit tibi perpetua
In atrio nam tartari
Sunt & Minos & Æacus
Et cæteri consules & aduocati.

Cedant fori contentio & iurgia. Hortat͂ chorus animu͂ quietis appetentem abstinere a tribunalibus & prætoriis iudicum. Si uis. cupis.appetis. Perpetua quies. tranquillitas,& perinde beatior uitæ p͂sentis modus & tenor. Contentio. lis,altercatio q͂ inter inimicos exoriunt͂. Iurgia. co͂certationes dissensiones,& hæ no͂nunq͂ inter beneuolos & amicos

Contentio enascunt͂ ut inferius latius refera͂. Fori causaru͂ auditorii q͂d ia͂ uulgo appellat͂ consistoriu͂,de multiplici foro romano cæsareo.augusto.boario.piscario.olitorio,aliis.Varrone͂ legito. Cedant. absint,relicta habea͂tur, Alias au͂t cedere ex auctoritate Marcelli immolare,Plau.in Aulu.Cedu͂ dum conduxi ego illu͂.Vir.Cedunt quinas de more bidentes. Videt͂ au͂t poeta noster totu͂ huius chori argumentu͂ ex Luciani greci scriptoris Palinuro depro͂psisse,qui scribit ad fora publica,ad sedes iudiciarias oi͂a strepitu et clamore misceri,ibiq͂ occurrere litigatoru͂ iurgia,testiu͂ piuria,cau

Atrium sidicoru͂ p͂uaricationes,iudicu͂ corruptelas et p͂sidu͂ ambitiones. In atrio ca͂po elysio,ut apud Vir.vi.æne.de ca͂pis elysiis diuersa ab auctorib⁹ tradunt͂.Na͂ alii fortunatas esse insulas uolu͂t,ut sentire uidet͂ Hora.in epodo & Salu.in oceano esse refere͂tes.Diodorus au͂t in meridiano oceano positas scribit,ibiq͂ esse res admira͂das tradit.Si v͂o Lucanu͂ seqmur Elysios circa lunare͂ circulu͂ esse dicem⁹,ait em͂ Quodq; patet terras inter luneq͂ meatus.No͂ illic auro positi nec thure sepulti,pueniu͂t.De qbus etia͂ Serui⁹ in v. Atriu͂ primus intra ædes aditus.Lucæ xi.Cum fortis armatus custodit atrium suum in pace sunt ea quæ possidet,Et bonus poeta.Atria lo͂ga patescunt,ubi ut notauit Seruius culina͂ facere antiqui consueuerant,

hinc atria dicta, quasi atra propter fumi fuliginem, Pompei⁹ atrium ante aedes genus aedificii proprie dictum putat quasi atterrium q̄ e terra oriatur. Vnde Atriensis inter primores seruus nomen accepit, & atriolū in amplis domib⁹ in qbus erat atriū maius. Tartari. tartarus a ταράττω coturbo, qa illic oīa perturbata dicūt, uel ἀπὸ τοῦ ταρταρίζειν .i. a tremore frigoris. Sole em̄ caret, pluralē in genus indifferens mutat. Lactantius. Nanq; triumphanti post tristia tartara christo. Laudāt rite deum lux polus arua fretū. Tartarū neutro genere fex uini est. Mantuanus in opere serio, quo theologas res heroice decantat, multiplices poenarū in inferis sedes cōmemorat, quas & bonus poeta in vi. aenei. complectit̄. Nec est autē hoc ignorādū apud hoīes q̄q; famosissimos extitisse carceres, q̄rū noīa ul troq; citroq; in historiis lecturiētib⁹ se offerūt, & haec sūt barathrū apud athenicēses, mecyon apud Syracusanos, gemoniȩ scalȩ apud romanos, & coraces apud arcadas. Minos & aeacus. Socrates in gorgia Platonis refert Iouē hȩc dixisse Plutoni, Ego igit̄ constitui iā meos filios iudices, duos quidē ex Asia. Minoen uidelicet et Rhadamāthū. Vnū uero ex Europa Aeacū. Hi ergo postq̄ mortui fuerint iudicabunt in prato quodā ibiq; in triuio ex quo geminae portāt uiae. Altera quidē ad tartarum, altera uero ad insulas beatorū & asiaticos rhadamāthus. Eos uero qui ab europa uenient Aeacus iudicabit. Minoi aūt id munus iniungam ut ipse diiudicet si quid ambiguum fuerit ut iustissime procedat iudicium, recteq; fiat trāsmissio animorū, haec ille.

Vetat musa sequacibus industriis
Frequentare iuridici subsellia
Vbi uigent uersutia
Calumnia mendacia
Doli mali. proditoriaeq; fraudes

Vetant musȩ. Huius noīs deriuationē ex Pici cōmētariis p̄cedēti choroannotaui. Nunc musarū cognoīa noīaq; p̄stringens promissū exeq̄r, Vocatȩ sūt igit̄ musae nymphae q̄d Acron apud Horatiū notat. Dicunt̄ et camoenȩ q̄si caniene a cano ut Festus, Serui. & Macro. docēt. Varro tn̄ primum casmenas dictas ait, inde carmenas, postremo r lr̄a ablata camenas. Heliconiades uocitāt ab helicone Boeotiȩ mōte, nō Parnassi iugo, cōtra Seruiū. Parnassides appellatȩ sūt a phocidis regiūculȩ mōte parnasso q̄ & larnassus antiqtus dicebat̄. A mōtib⁹ boeotiȩ aoniis aonides frequēt̄ nūcupatae. Boeotia q̄q; regio aonia dicta est, a c⁹ etiānūc populis hyātiis hyantiȩ sorores a poetis dicunt̄, Cytheriades a cythero monte uel saltu thebis propinq̄. Pierides uel pieriȩ a Pieride mōte ut ait Festus dictȩ sunt. Idem pegasides dictas tradit a fonte quem Pegasus ictu ungulȩ fingitur, apperuisse, ob quam causam & grȩce hippocrenae appellatae sunt ab ipso fonte, cuius aquas fuisse uocales graecorum plurimi scripsere.

Tartarus

De musis

Ab eodem etiã fonte Aganippides frequẽter appellãtur,qm̃ & fons ipse aganippe cognominatus illissides & illissiades nuncupatę sunt,ab attico flumine Ilissio. Thespiades a Thespia uel thespiis ciuitate bœotiæ ubi p̃ci pue uenerabãtur Libethrides a magnesiæ fonte musis sacro nuncupatæ sunt. Pimpleiades a fonte uel uico Macedoniæ ut Porphyrion ait. Nomi natę sunt castalides a fonte Parnassi castalio. Corycides a colle uel antro corycio in parnasso delphis proximo. Mnemosynides ad hęc dictæ sunt, a matre Mnemosyne quę est memoria. Pateides quoq; ut ait Pompeius a fonte macedoniæ propter liquoris eius unicã subtilitatẽ,& Ligyę dicunt̃ ut in Phydio scribit Plato. Olympiadas & Varro affirmat noĩatas esse ab olympo monte,uocatę demũ sunt ardalides ab Ardalo Vulcani filio ut latius est uidere in syntagmate Liliano. Verũ hęc sunt nouem musaꝝ nomina,quarũ prima Clio nominata est uel a laude uel a gloria, altera Euterpe uel euterpea nominat̃,quæ latine iucunda dici potest. Thalia ter tia a uirescendo denominata, Melpomene quarta quã a canendo dictum putant. Terpsicore quinto loco cedit,hanc ideo ꝙ chorẹis delectatur uo catam uolunt, Erato sextum sibi locũ uendicat,quæ amabilis dicit̃. Oui. Nunc Erato nam tu nomen amoris habes. Septima polymnia est quam polyhymniã interdum cogente carmine dicunt,alii uolunt a laude,alii a memoria ueluti multimemorẽ uocitatã, Octaua Vrania est quã cœlestẽ quidam, multi astrologiam appellant. Nona Calliope memorat̃,quæ cã tus suauitate cæteras antecedens ab omnibus plurimi æstimat̃,nomenq; a bona uoce deductũ obtinet,de quibus ad saturitatem Fulgentius.

Industriis, industria ab ingenio hoc differt,ꝙ ingenium aut acutũ dici mus,aut obtusum,neutriq; aũt industriã,sed aut magnã aut paruã,& si in geniũ quoq; & magnũ & paruũ dicimus,ad hęc mercatores & agricolas industrios potius dicimus q̃ ingeniosos,& poetas oratores philosophos ingeniosos magis q̃ industrios,ingeniũ quoq; ipsum oĩno inest a natura, Industria uero ab exercitatione magis atq; ab usu,quid q̊d hęc ipsa absq; ingenii bonitate uix est aliqua, At ingeniosi permulti absq; industria,aut ea oĩno exigua. Præterea ingeniũ in aliis est uersutũ & callidũ,in aliis le ne mansuetũ aut contra asperum atq; insolens, quis unq̃ dixit aut lenem aut asperã aut uersutã simplicẽue industriam? inest ingenio celeritas aut tarditas. Industriæ expeditio potius & explicatio quasi quædã in rebus impeditis atq; perplexis in inopia,in necessitatib⁹,in difficultatibus,ut ui deatur industria quidẽ ab ingenio ortũ ducere,cæterũ agendo atq; expe riendo ali,formari,perfici. Nam ingeniũ si defuerit,qui nam potest esse in dustriæ locus? rursus exercitatio nisi accesserit atq; usus,ea quoq; nulla est futura. Quocirca nomen ipsum uidetur ab induendo ductũ,ut sit qui dam quasi habitus usu exercitationeq; ab ipsa ac diu multũq; experiẽdo inductus, Nam pueros passim ingeniosos dicimus,nequaq̃ uero industri os,at uiros & senes dicimus industrios. Pontanus.

Industria
Ingenium

Subſellia. Varro dici ait ſubſelliũ ſedile, quod non plane ſit ſella, ſicut ſubſipere, q̃d nõ plane ſapit, iſta em̃ particula ſub ut aiunt grãmatici ſignificat temperamentũ. Biſſelliũ uero dixere in quo duo ſederẽt, tu uero ſubſellia hic pro iudiciis accipere potes uel ſimpliciter pro ſedibus. in quibus litigantes dum cauſa agebatur ſedere ſolebãt, pro quibus penſio & merces certa ſoluebat̃. Libitũ mihi eſt de ſubſelliis eorũq; uocabulis ex Criniti uerbis aliquid ſubiicere. Sunt aũt hæc tripodes. ſubſellia. ſtratũ. hemicyclum. trochus. exedra. ſcimpodiũ. lectica. Vnde etia lecticarii & in urbe roma caſtra lecticariorũ celebrant̃ in tranſtyberina regione a. p. uictore. Subſelliũ

Sed & cathedra bipodion & torus, ſegeſtria quoq; ſcamellũ. ſiliquaſtrũ ſellæ & biſſellium, de his em̃ Var. Terentius agit in libris de latina lingua Nam a ſedendo inquit ſedes ſedile ſellæ & ſiliquaſtrũ, & ab his etiã ſubſelliũ. Pedianus Aſconius. Subſellia inquit ea eſſe quæ triũuiris queſtoribuſq; darent̃, illiſq; etiã qui minora iudicia exercerent. Sellas aũt fuiſſe curules ac tribunales. Scimpodiũ uero ſellæ genus apud ueteres, q̃d in græcia frequẽs fuit. Vnde illud Gel. græciẽſe appellauit, offẽdimus inq̃t Frõtonẽ Corneliũ in ſcimpodio greciẽſi cubantẽ cũ pedes grauiter egrotaret De ſcamello aũt illud ſciendum q; a ſcamno quidem hoc deducitur ſicut Varro & Priſcianus docent. Iuniores ſcabellũ dixerunt ex affinitate ut puto literarũ, quæ ſit inter m & b, hæc ille. Iuridici. iudicis, quaſi ius dicentis, cuius officiũ latiſſimũ eſt, ut tradit Vlpia. l. i. ff. de iuriſdi. oĩm iudi.

Verſutia. dicta q; plurima ſecũ ipſa uerſet, nec idem ſentiat animo q̃d uerbis aut uultu innuat, quin & celat & infirmat ſententiã & interp̃tatur ſua dicta, uariatq; propoſitũ. Nec tã non conſtat ſibi q̃ delectat̃ fraude ac captionibus. Vnde etiã uerſipelles dicti, Que igit̃ uerſutorũ ſint artes mores ingenia comici docent ſerui. Vnde Petrucius in ſequenti ſcæna uerſipellem me Hercules te iudico. Verſutia plærũq; proclinat uergitq; in dolum fraudẽ calumniã, Ex arte ergo poeta ſubdit calumnia mendacia doli mali præditorieq; fraudes, itaq; uerſutorũ hominum uerba ſunt dubia nulloq; modo ſimplicia, promiſſa parum fidelia, fucata perſona, ſolertia malitioſa ſermo anceps captioſa oratio, conſilia haud quaq̃ recta ficte admonitiones, demum in inſidias, deceptiones, illuſioneſq; omnino ſpectãt, quibus cum parum utiq; tutæ ſint conſuetudiues atq; commercia, Pontanus. Calumnia. eſt malicioſa & mendax infamatio, & calumniator qui falſa crimina ſcienter intendit, exiſtimat Priſcianus calumniam a uerbo caluo deriuari q̃d ſignificat decipi, quo utitur Plaut⁹ in caſſina ſic ſcribẽs, ubi domi ſola ſum ſopor manus caluitur, pro eo q̃d eſt decipit ac fruſtratur, de quo Pium plura ſcitu pulchra etiam de caluis notantem uidere potes in enarrationibus in caſſinam. Verſutia

Mendacia mendacium eſt ut Auguſtinus ait falſa ſignificatio uocis cum uoluntate fallendi. Idem octo mendacii genera ponit. Primũ eſt capitale mendacium & longe fugiẽdum, quod fit in doctrina religionis ad Mendaciũ

quod mendacium nulla conditione quiuis debet adduci. Secundum ut si aliquem ledat iniuste, quod tale est ut nulli prosit & obsit alicui. Tertium q̃d prodest alteri, ita ut obsit alteri, quamuis nõ ad immundiciã obsit corporalem. Quartum sola mentiendi fallendiq; libidine quod mirum mẽdacium est. Quintum quod fit placendi cupiditate de suaui eloquio. His omnibus penitus euitatis atq; reiectis sequitur sextum genus quod nulli obest & prodest alicui, uelut si quispiam pecuniam alicuius iniuste tollendam sciens ubi sit nescire se mentiatur. Septimum quod & nulli obest & prodest alicui, uelut si nolens hominem ad mortem quęsitũ prodere mentiatur, Vltimum quod & nulli obest & ad hoc prodest ut ab immũdicia corporali aliquẽ tueatur, de quibus latissime tractatur in decretis canonicis xxii, q. ii. c. Beatus Paulus. §. ille ergo. uersi. Est eñ & c. primum est per tot & seq. Quapropter uir bonus ut Nigidius admonet præstare debet ne mentiatur, prudens ne mendacium dicat. Doli mali. de quibus in prima scæna. Proditoriæ, a prodo quod est defero patefacio proditor proditio prodimentum proditorius deducũtur. Fraudes deceptiones quæ alicui inferuntur, a ferendo fraus dicta sicut impostura ab imponendo. Vnde & impostores dicti, pro qua dictiõe apud Vlpianũ in. l. ob quæ uitia. ff, de ædil. edict. legitur adulterina imposteros emaculanda & latina ciuitate proscribenda, Glossatorem qui hanc adulterinam uocem recipere uidetur missum facio, quoniam nõ modo hoc in loco fœde lapsus est, sed in sexcentis aliis quę obseruata sunt Barbaro. Politiano. Beroaldo Pio. Catanæo. Budeo. Verum ob hęc tamen errata quandoquidem non uni dat cuncta deus minime laude sua expilandus est, quæ quidem ob laboriosam & herculeam pene operam pro legum concordia eidem præ cæteris meritissimo iure debetur. Nemini igitur detrahendum, tum quia deus ulciscitur, tum ꝙ sæpenumero detractores iusto dei iudicio turpiter palinodiam hoc est contrarium cantum concinere coguntur.

At hortatur te laureis uirentibus
Et cœlestibus Apollinis concentibus
Dies noctes incumbere
Et libere
Et impigre
Vt cum phœbo sempiternus esse possis

At hortatur subaudi musa hortatur admonet. Hoc tamen a monneo differt hortor, Q̃, monemus auctoritate, & consilio, Hortamur rationibus & precibus, etiam plęrunq; blandiendo. Terẽtius. Ego propterea te sedulo & moneo & hortor ne cuiusquam te misereat. Te. subaudi

Hortor

quietæ magis & tranquillioris uitæ cupientem. Incumbere. operam dare Dies noctes semper, & honestius est loqui per accusatiuum quã per ablatiuum, quãdoquidem cum dicimus per accusatiuum tempus cõtinuum significamus, cum uero per ablatiuum tempus intermissum.

Libere libero & cæteris curis animo defecato, de quo in de triplici uita Ficinum legere potes. qui qualis animus ingenuis disciplinis uacatur⁹ esse debeat oppido perquam eleganter explicat.

Impigre. obnixe diligenter & alacriter.

Laureis uirentibus. hoc est disciplinis. literis. studiis. quæ cultores suos tandem perpetua uirente lauro, id est fœlicitate afficiunt, quale solum ex omnibus præcipuum est sacræ christianæ theologiæ studium, cuius finis est deus superbenedictus, ut e uerbis Iacobi Fabri in præcedenti choro relatum est et facile deprehendi potest, Laurea proprie ut sentit Plini⁹ lauri folium appellatur perpetuo uirens & topiario operi accedẽs. Poeta tamen hic pro lauro usurpauit, sicut Horatius, Tu spissa ramis laurea feruidis. Cato lauream & laurum & mutata diphthongo loream pro eadẽ accipit, de coronis laureis Gellius. Concentibus carminibus castiori eloquio descriptis, qualia sunt Prudentii. Rhabani. Ioannis Pici iunioris, Mantuani. Iacobi Fabri. Bigi, et similium, in quibus non est legere nugas (ut prouerbio dicũt) siculis gerris uaniores, nugas inquam inferno Ioue mendacii parente gentiũ poetis ueluti organis suis suggestas.

Laurea
Lorea

Apollinis. Dei optimi maximi, quo duce nostri cecinerũt poetę. ex q bus meliorẽ datur sugere frugem q̃ poeticis gentiũ figmentis, in quibus præter elegantiam uel modica uel nulla est, ut compatriotæ mei sententiæ subscribam, licet mihi & multum priscę elegantiæ & multum eruditionis non uulgaris Pici hymni atq; cõmentaria cõtinere uisi sunt, Cæterũ non latet me quid de Apolline, quare cõcentus illi ascribant̃, Fulgentius & alii scripserunt, quæ hunc in locũ cõportare nolui, syncero animo & p uiscera misericordiæ dei nostri obtestans quosuis ingeniosos adolescẽtes ne uel diutius q̃ dignũ sit uel totũ uitæ suæ tempus in eiuscemodi fabellis conterant & deperdãt, sed potius fœliciter primis iactis fundamentis ad seueriora animũ suũ studia adiungant, memores semper Iacobi Fabri cõfessionis. Quã dedita opera hisce in proximo choro interseruimus nostris explanationibus. Cum phœbo. cũ deo, De phœbi solisq; noĩbus q̃q; dictum est, Aduerte igit̃ sacrosanctæ theologiæ christianæq; poesis finẽ, quod est summũ bonũ deus gloriosus, propter cuius nomẽ plærisq; hęc studia exosa sunt, qm̃ eorũ professores elucidatoresq; persequuntur, non percipientes corde q̃ in id pestilens hoĩm genus uterq; Picus scripserint cõsequẽte eos ueritate. Sempiternus Nã sempiterna duratura sunt beatorũ corpora diuino nutu, post resurrectionem quippe secundum ętatẽ plenitudinis christi ut apostolus ait & anima & corpus perfundent̃ donis ꝑpetuę sempiternæq; iuuentæ, quæ dona dotes nuncupant̃ a theologis.

Cæterum perpetuũ ut inquit Donatus ad homines pertinet ſicut ſempi ternũ ad deos,cum quibus qui bona egerunt fulgebunt ſicut ſol.Sed impii tradentur in ignem æternũ,non materialem, qualis eſt apud nos,ſed qualem nouit deus. Cum quo ut ſempiterne uiuamus poſt mortem ſunt nobis hic ſemper diuinæ eius meditandæ laudes.

ACTVS QVINTVS

PETRVCIVS DROMO

Pet· Fortuna nobiſcum fuit Rhamnuſia.
Fortuna quæ uertit reuertit omnia
Bene uertit acta quæ ante iudicem egimus
Quibus Daniſta te uolutum prendidit.
Sed es ſolutus iudicis ſententia
Opera mea & conſilio & auxilio ſimul.
Quare tuam fidem oro ne me proferas
Qꝫ iure pacti portionem ſumpſerim
Multo minus tandem mihi ſtipulatus es
Duos enim pollicitus es dare aureos
Quos abſqꝫ controuerſia merui probe
Expecto des,dare uis Dromo ⁊Dro.Ble,Pe.eiusmodi
Vltra haud oportet alloqui uocabulo

Fortuna. In hac ſcæna Petrucius expoſcit a Dromone duos ei pollicitos aureos,uerũ Dromo doloſus eum deridet eo quo inſtitutus fuit pan-
Fortuna
nicidã decipere modo,Eſt aũt hæc retorſio periucunda,nec multũ etiã iuris ſanctionibus aliena.Quis em̃ aſpernabitur idẽ ius ſibi dici q̃d ipſe aliis dixit,uel dici effecit,quod luculenter Vlpianus demõſtrat.l.i.ff.quod qſqꝫ iuris in aliũ ſtatuerit,ipſe eodem iure utat̃.Fortuna diſtinguit̃ a fato & natura his uerbis Serui.Tribus em̃ humana uita continet̃.Natura cui ultra centũ & uiginti ſolſticiales annos conceſſũ nõ eſt.Fato cui nonaginta anni hoc eſt tres Saturni curſus exitiũ creãt, niſi forte aliarum ſtellarũ benignitas etiam tertiũ eius ſuperet curſum,fortuna id eſt caſu qui ad omnia
Rhamnuſia
pertinet quæ extrinſecꝰ ſunt &c. Rhamnuſia. fortuna dicta ab Euboię urbe in qua maxime colebatur. Reuertit omnia. Saluſtius,ſed profecto fortuna in om̃i re dominat̃,Tullus rex quoqꝫ om̃ia fortunæ aſcripſit, Plinius explicat libro naturalis hiſtorię ſecundo lepide non minus q̃ copi

ose fortunæ cognomenta,quæ ut scita Landino.Beroaldo,Crinito.Mā
cinello,Pio.Catanæo.& oībus fere notata sunt. At ego iam illa missa fa
cio aptiori loco ultimę scęnę referenda differo in præsens tn̄ Pacuuianum
carmen relatū de fortuna,eiusq; multiplici potestate appositurus. Fortu
nā inquit insanā esse & cæcā & brutā perhibent philosophi.Saxiq; ad in/
star globosi p̄dicāt esse uolubilē,quia quo saxū impulerit fors eo cadere
fortunā autumant,cæcā ob eam rem esse uocāt,Quia nihil cernat quo se
se applicet, Insanā aūt aiūt,quia atrox incerta instabilisq; sit.Brutā quia
dignū aut indignū nequeat internoscere,Hactenus Pacuuius,q̄d etiā M.
Cicero in rhetoricis retulit,ne quis in quęritando diutius fatiget,& si qui
dam paulo indoctius id ut solutā Ciceronis orationem adducant.

Acta. negocia,quę & pro legibus plærūq; intelligunt,hinc acta cęsa
ris dictatoris non rescissa legimus apud Tranquillū. Accipiūtur etiā acta Acta
pro libris & tabulis continētibus negocia in iudiciis conscripta. Prendi
dit. cepit,a prendo quod prēdi & prendidi facit ptm̄. Ne me proferas. Prendo
id est palam facias,prodas in publicū.Nam puniunt tales aduocati qui li Profero
tis quotā partē paciscūtur.Eadem significātia Teren.protulit,Haud pro
pterea te rogo ut hoc proferā,Item Seneca.Anteq̄ sententiā proferā,alias
protendere est & prolatare. Portionem. quasi partionē.Huius diminu Portio
tiuū est portiuncula.Apule.Qui cū a me portiūculā posceret,hinc fit pro
portio quæ est duarū rerum inuicem facta cōparatio. Iure pacti. Vn̄
non ineleganter ex nostris quidā eiuscemodi sceleratissimos causidicorū Pactum
nostri seculi mores hisce notauit uersibus.O quotiens uiduę concedere pi
gnora matres.Cogūtur sua causidico & promittere paup.Dimidiū ipsi
de q̄ lis pendet agelli.Pupillusq; suū supponere corpus ephœbus. At hoc
ultimū italis dictū puto iure.ratione pacti conuentionis.Pactum aūt a pa
ctione dicit̄,inde etiā pacis nomen appellatū est,& est pactio duorū pluri
umue in idē placitū & consensus. Vlpianus titulo de pactis. Multo mi
nus. subaudi proferas,q̄d tandē mihi stipulatus es. id est a me interro
gatus certā partē mihi promisisti. Quid sit stipulatio docet Vlpianus.ff. Stipulatio
de uerb.obliga.l.i.Itē et Pomponius eodē titulo.Stipulationē ipsā definit
atq; diuidit,l.v.Sed nos grammatice ex grammaticorū principe Priscia
no & non innominato iureconsulto id subiiciamus,stipulor cōmune uer
bum esse,quod tam in actiua q̄ in passiua significatione ablatiuo iungit̄,
Cōsimiliter stipulator qui rogat & rogatur.Stipulatus quarti ordinis no
men idem q̄d stipulatio est.Est & hoc in transcursu notandū ueteres stipē
nummū a stipando appellasse, Nam cū asses librales essent eos in aliqua
cella stipabant,id est componebant ut inquit M.Varro,quo minus locii
acciperent,Hinc stipulari & restipulari ut stipendiarii ut alias dixi qui sti/
pem pendebāt,quare stipulor proprie de pecunia dicitur ut hic,quamuis
ad omnes interrogationes quæ solenniter fiunt translatum sit,sed & hoc
iurisperitis cognitum magis.

Contro uerſia

Abſq; cõtrouerſia dubio procul. Nam cum ſine & abſq; indubie ſignificat ut tradunt grammatici. Quid aũt ſit controuerſia Seneca inquit. Declamabat Cicero non quales nunc controuerſias dicimus, nec tales quidẽ quales ante Ciceronem dicebant quas theſes uocabant. Hoc aũt gen⁹ materiæ quo nos exercemur adeo nouum eſt ut nomen quoq; eius nouũ ſit, controuerſias dicimus Cicero cauſas uocat, Hoc uero alterum nomen hoc eſt theſis græcum eſt, ſed in latino ita tranſlatum, ut pro latino ſit,

Merere

Merui probe. ac ſi diceret, quos mihi promiſiſti duos aureos haud indigne nec immerito in mercedem accipio, a quo mereo & mereor q̃ duo uerba uno merui præterito communicant deducta ut pueris notum eſt, Verum eos proprie uoluit merere qui ſordidiſſimum capiunt queſtum ut meretrices, quanq̃ merere etiam dicimus ſtipendii gratia militare. Lucanus. Ære merent paruo.

Dro. ble. Pet. non oportet talibus nunc moribus.
Nam libere loqui uales iam. Dro. Ble. Pet, Nihil
Hac uoce ſoli cum ſumus deinde eſt opus
Dro. Ble, Pe. uis dare an nõ te rogo, Dro. Ble, Pe. nõ
Sed ſerio, propere eſt eundum iſtuc mihi (ioco
Dro. Ble, Pet. uerſipellem mehercules te iudico
Immemorem & ingratum mihi merito bene
Vis ſoluere aureos duos mihi debitos?
Dro Ble, Pe. non quieſcam donec inueniam modum
Soluendo ſis, aliter minas male ſenſeris

Talibus moribus. uel tali inſtituto meo, caue ſcilicet nil niſi ble reſpõdeas, ſi quæro quæ tu redde ble, atq; aliud nihil. Vel modo, nam in utraq; ſignificantia receptũ eſt, Nam morem pro modo Horatius. Columella. Martialis poſuere, Iulius uero Feſtus de uerb. ſigni. morem teſtatur eſſe inſtitutum patriũ pertinens ad religiones cerimoniaſq; maiorũ. Porphyrio moroſos uocat eos qui ſunt multorũ morũ inter ſe contrariorũ. Dicim⁹ aũt & bonos & malos mores. Recte igiẗ Vlpian⁹ inquit titu. eo. l. pronũciatum matrẽ familias accipere debemus eam q̃ non inhoneſte in domo uixit, matrẽ em̃ familias a cæteris fœminis mores diſcernunt atq; ſeparant Proinde nihil intererit nupta ſit an uidua, ingenua ſit an libertina. Nam neq; nuptiæ neq; natales matrẽ familias faciunt ſed boni mores.

Mos

Ioco Serio

Non ioco. inſcienter. imprudenter. Sed ſerio ex animi ſententia, propoſito, & repete uerbũ rogo uel ſubaudi loquor. Suntq; hæc duo oppoſita teſte Quintiliano, quod uel ex hoc Plauti facile intelligi poteſt. Si quid dictum eſt per iocũ, non æquũ eſt id te ſerio præuortier. A ſerio ſerietas dictorũ

factorumq; decentia. Iſtuc. .i.ad tribunal reuertendum eſt mihi.
Propere. celeriter.Saluſtius.Tum propere conſul ducit exercitum.A Propere
propero nomine aduerbia propere properatim properiter properanter
Verſipellem. doloſum,in utranq; facilis partem uerborũ concinnator Verſipellis
uerſipellis dicitur,ueluti pellem uerteret,& in aliam figurã tranſiliret.
Immemorem ſubaudi accepti beneficii,cuius contrariũ eſt memor oĩs
generis.Sicut & immemor,memorior faciens comparatiuũ. Ingratum. Memor
Seneca de beneficiis.Ingratus eſt qui beneficium ſe accepiſſe negat,q̊d ac
cepit.Ingratus eſt qui diſſimulat,ingratus eſt qui non reddit,ingratiſſim⁹ Ingratus
omniũ qui eſt oblitus.Non poſſum prætetire quin ſubiiciã ad exploden-
dam Ariſtolicæ ingratitudinis opinionẽ q̃tum Ariſtoteles Platoni magi
ſtro cõceſſerit,quẽ a diſcipulo Ariſtotele in tradẽdis diſciplinis neglectũ
aut ſaltẽ minus cõmendatũ,cũ et ab eo libere diſſentiat,ac ignorantiæ ali
cubi(ut quidam opinantur)arguat uulgo receptum eſt,quod ego aliter
accipiendum exiſtimo ſicuti Macrobius & alii ueteres exponunt,neq; em̃
uiginti annos dũtaxat academiæ principem Platonem audiuit, ſed eidẽ
tantum tribuit atq; conceſſit,ut eius quoq; numini aram in templo con-
ſtruxerit,ſtatuamq; conſecrarit,in qua deſcriptum eſſet,hunc eſſe illũ quẽ
probi omnes merito debeant & imitari & commendare,quod & Crini-
tus cuiũs ore iam loquimur in parthenicis ſuis attigit his uerſibus.Hæc il
la eſt ara floribus redimita ſuaue olẽtibus.Quam gratus bene merẽti ſta
tuit diſcipulus ſeni.Tituloq; hoc teſtatus animum ſuum atq; officiũ.Pla-
tonem probandum probe a probis,ab aliis nephas.Sic ille princeps & au
ctor egregius ſapientiæ tam diuturnæ diſciplinæ & ſacri muneris tulit di
gnum pro meritis tantis ab alumno ſuo premium. Idem præterea Ari
ſtoteles Platonis nomen ſanctum atq; diuinũ uocitabat,egregiamq; ora
tionem de Platonis laude compoſuit,ut ab Olympiadoro proditum eſt,
Licet quoq; ex Codro intelligere quanti rurſus Ariſtotelem fecerit diui-
nus ille Plato,cuius etiam pręſtantiam diuinauerat,q̊d uel eo potiſſimum
argumento ſuſpicari poteſt,Habebat Plato in academia magnam philo-
ſophantium cateruam,ſed inter omnes eminebat Ariſtoteles,hunc Plato
amabat,hunc contemplabatur,hoc gloriabatur.Certo die quum in au-
ditorium Plato ueniſſet,& Ariſtotelem intereſſe non conſpicaretur reli-
quis diſcipulis audientibus exclamauit intellectus non uenit,quaſi omnes
alii præter Ariſtorelem craſſi & obtuſi eſſent ingenii,nec Platonem intel
ligerẽt.Poſt aliquot etiam dies cũ idẽ accidiſſet Plato dixit abeſt philoſo
phus ueritatis.Tertio circũferẽs oculos Plato & abeſſe Ariſtotelẽ cernẽs
ſuſpirauit dixitq; κοφὸν τὸ ἀκροατήριον id eſt mutum auditoriũ,ta nq̃ alii
philoſophãtes præ Ariſtotele muta eſſent animalia.Indignum igitur cre
ditu eſt Ariſtotelẽ tam magnarũ tã uerarũ laudũ immemorẽ unq̃ factũ,
contendiſſeq; omi ſtudio de ſe optime meritum pręceptorẽ ſemper redar

guere & incommendatum præterire, quod ſi ita eſſet profecto nõ min⁹ q̃ Iaſonis uel Theſei, uel Laomedontis, uel Paridis, uel Atheniẽſium, uel Syracuſanorum, uel Alexandri magni, uel thebanorũm, uel plurium aliorum inter memorabilia deo hominib⁹q̃ exoſę ingratitudinis exempla, & hæc quoq̃ Ariſtotelis ingratitudo referenda notanda & deteſtanda eſſet in perpetuum. Qua culpa omnis nos decet diſcipulos carere, Meminerint diſcipuli præceptoris ſui bonitatem extollere, ne ſub pœnitendo (ut Beroaldus inquit) magiſtro militaſſe uideãtur. Sunt præterea ueluti parentes perpetua ueneratione obſeruandi, quoniam erudiri & gigni paria ſunt, cum alterum procreet animal, alterum faciat hominem. Nõ em̃ manus duas habere aut pedibus geminis proficiſci, cæteraq̃ eiuſmodi q̃bus a brutis differimus hominem faciunt, ſed rerum ſcientia & eloquentia quæ nobiſcum non naſcuntur, Quantum aũt debeamus honeſtis ac eruditis præceptoribus abunde hiſtoriarum lectione aſſequimur. qua cõperi ueteres principes & romanos & græcos ſuos pręceptores non modo ſumma & egregia obſeruatione coluiſſe, ſed honoribus etiam maximis atq̃ dignitatibus perſecutos fuiſſe. Nam parentibus & diis & præceptoribus (ut inquit Plato) uix hercle pro merito illud uetus ἀντὶ πελαργεῖν obſeruari poteſt, cum tanto muneri nullæ ſatis gratiæ referantur.

Merito. ſcilicet de te benemerito. Aliter. id eſt ſi aliter feceris, hoc eſt ſi non ſolueris. Senſeris. id eſt ſenties. Minas priſci minacias dixerunt. Vnde leno Plautinus, Minacias ego iſtas flocci non facio tuas.

ELSA GRETA HENNO DRO. ABRAM

Els· Vicina nunc pendeo animi opperior uirum
Ex oppido, Daniſta cui iurgatus eſt
Timeo uiri ſeueritatem, neſcio
Quorſum excidit rumuſculus de iurgio.
Potens Daniſta, ſed maritus fortior.
At ecce longe illum per arua incedere
Video, ſuas ſpargentem & inde & hinc manus
Scire uelim an aſſit pax, nimis ſolicita ſum

Vicina, Principiũ huius ſcęnæ ultimę anxię & ſollicitæ anus querimoniã de longa uiri abſentia iurgioq̃ in urbe inter pannicidã Hennonem ac Dromonẽ exorto cõtinet, q̃ dũ cũ uicina Greta loquit̃ inſperato cõſpicat̃ maritũ, cui ſeru⁹ recõciliat̃, q iuſſ⁹ libere ut acta erat rẽ recẽſet oẽm, dat̃q̃ ei filia in uxorẽ. Quo gaudio fabula nr̃a ad caſtos mores facta, fœlicẽ lætumq̃ capit exitũ, & ſpectatores eius ſalute pri⁹ optata plauſũ dare iubẽt

Pendeo animi. pro suspensa, perplexa sum. Animi. pro animo, archaismos est, sic Horatius integer est animi. Sic & M, Tul. pẽdeo animi

Opperior. expecto. Teren. Hic ego interea uirum opperibor, gemina to pp scribi censet Tortellius ad discrimen passiui operior. Virum. maritum Pompeius auctor est antiquitatẽ uiras coniuges appellitasse, quare Baptista Pius hunc Plauti uersum corrigit legitq;. Hęret hęc res siquidẽ hæc iam mulier facta est ex uira, & non ex uiro, q̃d hactenus pauci anim aduerterunt, Cui iurgatus est. probris & iurgiis incessit. Iurgari dicit et iurgare indifferenter. Amphitryo Plautinus. At pol quin certa res hãc est adiurgare. Seueritatem asperitatẽ, impatientiã remittendi, obaudiendi ueprobri, Quorsum. quam in partem. Rumusculus a rumore, Cicero pro Cluentio. Qui imperitorũ hominũ rumusculos aucupant Rumiferare est publico rumore & fama ferre & collaudare, Plautus. Amphitryo uxorem salutat lætus speratã suam, quã omniũ thebis uir unãm esse optimam diiudicat, quãq; adeo ciues Thebani uero rumiferant probam. Iurgio. iurgium & lis hanc habent distantiã. Q iurgium leuior res est, siquidem inter beneuolos aut propinquos dissensio uel contentio dicitur iurgium, inter inimicos lis appellatur. M. Tullius de repu. Admiror nec rerum solum, sed etiam uerborũ elegantiã. Si iurgant inquit beneuolorum cõcertatio non lis inimicorũ iurgiũ dicitur. Idem. Iurgare ergo lex putat inter se uicinos nõ litigare. Hęc tamen pro commodo scriptorũ confunduntur. Festus iurgationem iuris actionem interpretatur

Opperior
Vira
Iurgare
Rumusculus
Iurgium

Potens. ad uires corporis & non ad facultatũ seu rerum copiã referẽdum, ut cõparatio in suo sit genere. Nec me fugit q Marcellus scribit fortis etiam diues. Plautus in trinũmo. Eum sororẽ despondisse suam in tam fortem familiam. Idẽ in milite pro formosa accepit. Ecquis fortis uisa est? Fortis alias celer, ut est apud Lucretiũ li. iiii. de rerũ natura, sed hic in populari significato recipiendũ est. At ecce. q̃uis hæc particula ecce plęrunq; aliq̃d malum repentinũ insperatũq; significat, ut supra in secunda primi. Sed ecce quid euoluta singula cerno, hic uero & apud Apuleiũ sępe improuisum bonum denotat. Arua. ab arando dicta. Varro. Pax. concordia, tranquillitas, a pactione dicta, ut paulo ante ex auctoritate Vlpiani dictum est, Nec toto caret pluratiuo seu multitudinis numero. Varro animaduertendũ primũ quibus de causis & quemadmodũ constituerunt paces, secundũ quã fide & iusticia eas coluerunt, Consimiliter Horatius item & Augustinus paces dixerũt. Nimis sollicita sum. ualde cõmota sũ. Quædã animis inest agitatio quæ illos assidue sollicitos habet, dum uerentur ne quid secus q̃ oportet decetq; uel admittatur, uel accidat, experti uidelicet humanos casus, ac tum tum fortunæ inconstantiã, tum hominum leuitatem, itaq; prudentissimum quęq; gerendis in rebus cura hæc maxime uexat, quę ab animi ipsius commotione atq; agitatu dicta est sollicitudo, laudabilis sane commotio, dum ne mentem perturbet, labefactetq; consilia.

Ecce
Pax

Gre. Quid te attinet pax iurgium ue respondeat?
Els. O Greta, nescis de Dromone & filia
Fuit clam habendum Hennone semper, filia
Non nihil amat Dromonem, & is magis quidem
Rursus amat Abram ex intimo pectusculo.
Volui utrosq; combinare (ut est sacris
Legibus apertum) matrimonialiter.
Sed heu fortuna quæ domat mortalia
Ea noluit permittere, ac succensuit
Hodie maritus in oppido contra meum
Dromonem, & hæc mihi cura maxuma omnium est
Negligo crumenam Greta, si uiuat Dromo,

Quid te attinet tua interest, quasi diceret nõ conuenit te immiscere externis negociis, quę maritorũ curæ cõmissæ sunt, quod quidẽ adeo uerũ est, q si quid mali extraneis accidat, ut penes uirorum culpa sit. Nã probã mulierẽ ut alibi relatũ est oĩbus quæ sunt intus dominari oportet. Et cæsareę leges quoq; ne uirilibus officiis fungãtur interdicunt fœminas, ut legere est in. ff. de postu. item ad sen. con. uelleia. & de reg. iur. Poeta uero notare uoluit muliebre ingeniũ curiosum, gignit aũt curiositatis uitiũ ubi in rebus cura maior fuerit q̃ oportet, & q̃ decet, aut de quibus minime par est aut in quibus nihil necesse est negociis. Hinc curiosi sunt odiosum genus hoĩm, q homines hi in inquirendis potius his uersant, quę ad se nihil aut omino parũ spectant, aut multo minus conferant negociis peragendis, Quot uero modis eiuscemodi curiositas prodat Picus iunior ostendit li. viii. ca. ii. de rerum prę notione. Sed ne grammaticę ubi opus est obliuiscamur. Priscianus de constructione scribit latinos frequentius dicere ad illũ attinet & illi, Plautus quod ad argumentũ attinet in asinaria, Item Terentius in adelphis, quid ad illum attinet. Sed in captiuis ait. Nunc iã cultros attinet, at ibi attinere significat tenere, quare hic præpositionẽ metri gratia detractã puto, O Greta. de particula o satis diximus superius, hoc dumtaxat scitu dignũ adiicientes, q sunt quædã dictiones cõmunes oĩm linguarũ, quia a natura proficiscunt. Nam ah dolentis totius speciei humanæ est, oh lachrymantis omniũ nationũ. O uocantis omnis lingue, sic & animaliũ, Nam apud iudæos passeres pipant, sicuti apud nos mugiũt boues, & apud persas & apud græcos. Ahahhe ridentis tam chaldæorũ q̃ ægyptiorũ. Balare est omniũ ouiũ, & si quę his similia, Nunq̃ igitur passiones naturales sunt restringendæ ad aliquã linguã. Non enim bene dices

Attinet

o reperitur apud græcos uocantis uel gaudentis, ergo dictio græca est, nisi intelligas græcam dictionē, quia apud græcos prius scriptā reperisti' sed hæc non est ualida ratio. Nam aridam pro terra nos reperimus, ut aridam fundauerunt manus eius, attamen hebræa dictio est Abram. nomen filiæ, Pectusculo. a pectore, de quo & abunde in prima secundi dictum est. Combinare. coniungere, Matrimonialiter. ritu & modo matrimoniali, a quo adiectiuo quod id ad quod matrimoniū pertinet significat deductum est, Est aūt matrimoniū legitima coniunctio maris & fœminæ, indiuiduā uitæ consuetudinem retinens, diuini & humani iuris communicatio. Fuit aūt matrimonii causa instituendi triplex. Prima est causa prolis, de q̄ in genesi legitur, Et benedixit eis dicēs, crescite & multiplicamini & replete terram. Hinc etiā Augustinus ait, Deus marē & feminā propagandi generis causa nuptiali castitate coniunxit. Secunda uero adiutorii causa, de qua ibidem etiam dicitur. Non est bonū hominem esse solum faciamus ei adiutoriū simile sibi. Tertia deniq; incontinentiæ causa, unde dicit apostolus. Qui se non continet nubat. Eius quidē matrimonii bona triplicia quoq; esse dicunt, fides, proles, sacramentum, in fide attendit ne post uinculū coniugale cū alio uel cū alia coeat. In prole ut ad naturæ conseruationē amāter suscipiat, religiose educet. In sacramento ut cōiugiū nō separet, matrimoniū nanq; significat christi desponsationē cū ecclesia, quā nunq̄ dimisit, nec causa prolis alteri coniugat. Nā ut Augustinus ait sic non sunt facienda adulteria etiā uoluntate filios generādi quē admodū nec furta uolūtate pascēdi pauperes sanctos, (Vt est sacris legibus apertū) parenthesis, aptissime huic locutioni inserta, q̄m parenthesis est integræ sñiæ inter alterius diuisæ partes interpositio, duobusq; semicirculis a sñia cui interponit distingui solet, ut hic impssoris ingenio luculēti' apparet. Verū q̄dē ornatissimā reddit interpositio orationē, si mō accōmodate & decenter fiat, neq; nimiū frequens. Sed materia orōnis expetente, ut hic & in prima scæna primi actus (quod sciā) itē in secunda secundi (ut rediens acute disputas) quare poetæ exēplo tū oratorū p̄cepto nostrā orōnem non nisi re postulāte huiusmodi interpositionibus aspergamus. Sacris legibus, diuinis constitutionibus, quas primus omniū Moses hebræis explicuit, & quas se a deo accepisse fatebatur, quo citius populi ob rei excellentiam legibus obtemperarent, Phoroneus rex Argiuis. Mercurius Trismegistus ægyptiis, Spartianis Lycurgus non inuentione earum quam exemplo clarior, siquidem nihil lege ulla in alios sanxit, cuius non ip̄e primus in se documenta daret, Minos cretensibus leges instituit, Solon iustissimus Atheniensibus. Numa Pompilius religione insignis Romuli successor Romanis iura, leges, ac mores condidit, & plures & utiles. Missi deinde legati Athenas, iussiq; inclytas Solonis leges describere, & aliarum græciæ ciuitatum instituta moresq; noscere.

Matrimonium

Parenthesis

De legum latoribus

Humanæ quoq; leges ideo ſacræ dictæ ſunt, ꝙ ante eas conditas referen
te Dionyſio quędã erant in ſacris libris repoſita, uimq; legis habẽtia quo
rum cognitionem ſoli patricii habebant. Sanctæ uero dicũtur ſecundum
Donatũ & Macrobiũ, ꝙ pene ſanctione a nullo corrumpi & uiolari debe
ant, & ideo ſanctione confirmatę reſpondente Vlpiano. Quod em̃ ſan-
ctione quadam ſubnixũ eſt, id ſanctum eſt, & ſi deo non ſit conſecratum.
Cæterũ Iuſtinianus ſacræ inquit res ſunt q̃ rite per põtifices deo conſecra
tæ ſunt, ueluti ædes ſacræ, donaria quę rite ad miniſteriũ dei dedicata ſũt.
Sacrariũ Vlpia. auctore locus eſt in quo ſacra reponuntur, quod etiam in
ædificio priuato eſſe poteſt, contra Platonicam legem, qua cautũ erat, Ne
quis ſacella in priuata domo ſed ad publica ſacrificaturus accedat, & ſa-
cerdotibus hoſtiam præbeat, qui curam harum caſtiſſime gerunt &c.

Domat. ſub nutu ac poteſtate ſua gubernat, Domo ptm̃ facit domui
uel domaui, ſupinũ domitũ uel domatũ, verbale domitor uel domator
Solebant antiqui declinare ad tertii ordinis formã uerba primæ cõiugati
onis ptã in ui diuiſas formantia, ut eſt uidere apud Priſcianum.

Mortalia. fluxa, caduca, tranſitoria, qualia ſunt omnia externa bona
quæ ſub fortunæ dominio poteſtateq; cadunt, de qua Plini⁹ in hunc mo
Poteſtas fortunæ — dum ad cæſarẽ Veſpaſianũ. Toto inquit mundo & locis omnibus omi-
buſq; horis, omniũ uocibus fortuna ſola inuocatᷣ, & una nominatur una
accuſatur, una agitur rea, una cogitatur. Sola laudatur, ſola arguitur, &
cum conuiciis colitur, uolubiliſq; a plæriſq; uero & cæca etiã exiſtimata,
uaga, inconſtans, incerta, uaria, indignorũq; fautrix, huic om̃ia expenſa,
huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortaliũ ſola utranq; pa
Mortale — ginam facit, Mortale quod morbo ſubiectũ eſt. Mortuale uero quod ad
Mortuale — mortuos pertinet. Succenſuit. iratus fuit, Et cum in re graui & iuſta ira
Succenſeo — ſcimur, tum proprie dicimur ſuccenſere tanq̃ cenſuram exerceamus, ita
Donatus ſentit. Negligo crumenam id eſt poſthabeo mœrorẽ de cru
mena. Si uiuat Dromo pro eo q̊d dicere uoluit ſi fuero uoti compos,
de Dromonis & filiæ coniugio, de crumena & loculo mẽtio facta eſt, ſed
cum uaria ſint nomina perarũ & manticarũ, quę paſſim apud ueteres au
De nominibus perarum & mãticarum — ctores leguntur, non ſum arbitratus alienũ in hũc locum ſubiicere, q̊tq̊t
de eis Crinitus aſſignauit, ne interdũ legentium mentem propter raritatẽ
& nimiam uetuſtatẽ detineãt, Sunt aũt hęc loculi. marſupia. mantica. ca
lathus & calathiſcus per diminutionẽ, qui latine qualus & quaſillus, pera
item culeus. aſcopa. ſitula. aſcopera & ſacciperiũ, ſed & fiſci fiſcinæ & fi-
ſcellæ. ſportula. crumenæ & uelleiæ, his annumerãtur ſcortea. hippoperæ
paſceolum & bulga, De paſceolo aũt (quia id rarius eſt) Marcus Plaut⁹
meminit in rudente, Idem quoq; ſacciperii & bulgę meminit, de hippope
ris facta eſt mentio in epiſtolis Annei Senecæ cum de Marci Catonis fru
galitate diſſerit, de velleis aũt & fiſcinis ad hunc modum Pedianus Aſco
nius ſuper ſecunda Ciceronis oratione in Verrẽ. Sportæ inquit ſportulæ

ſportellæ nummorũ ſunt receptacula & ſacci ſacculi ſaccelli & crumenæ & velleiæ & ſcorteæ & manticæ & marſupia, ita etiam fiſcinæ fiſcellæ, ſpartea ſunt utenſilia ad maioris ſummæ pecunias capiendas.

Gre. Sine me tuum alloqui maritum ubi uenerit
Nam manſuefiet in modum paſſerculi
Els. Tace uenit. Hen. quis eſt domi? Els. uxor ipſa
Hen. Excandeo ludibrio me haberi. item
Et infidelem & futilem & fœmineum
Els. Quare marite uirq́ dilectiſſime?
Hen. Quia Dromoni ſcelus apertum impingitur
Daniſta pannum credito dediſſe uult,
Dromo negat, quod il ab hoc receperit
Adiere uterq́ iudicis ſententiam
Gre. Vicine noſter Henno ſalue, nam ſalus
Vbi es tu ibi eſt. Hen. ſalueq́ Greta identidem
Gre. Quid rerum in urbe? Hen. uxori ego dixi modo
Quia Dromoni ſcelus apertum impingitur
Gre. Apertum? Hen. ut ipſi aiunt, at id beat meam
Erga hunc fidem q̃ liber eſt ſententia
Els. Heus liber eſt, adoleuit hic domi probe
Semper probis & integris Dromo moribus
Optauit autem filiam uxorem ſibi
Quam ſæpe, nolui tibi Henno dicere
Niſi nunc. Hen. Dromo ſolutus ex ſententia eſt
Egre Daniſta fert, uter conſtantior
Atq́ probior ſit, iudicis ſententia eſt
Gre. Vis ergo tecum redeat ille in gratiam?
Scio ille ubi eſt. Hen. uolo, Gre. Veni Dromo citus
Dro. Quid eſt. Hen. frequens hodie fuit turbatio
Quo neſcio quis noſtrum hoc incidit ſcelus

Si dicis omnem rem acta ut eſt, promittimus
Ego & uxor Abram filiam uxorem dare

Sine me. permitte. Vbi, poſtquam. Manſuefiet. mitis tractabilis
Manſuetus & manſuetus fiet, Dicunt aūt manſuetum quaſi manu aſſuetū, ꝙ omnia
quæ natura fera ſunt manuum permulſione miteſcant. Vnde manſueta
rii ab antiquis dicti magiſtri manſuetudinis qui feras docent manſueſce-
re. Legitur apud Marcellum māſuetus & manſues pro mauſuetus ut ſit
ntūs manſues pro māſuetus. Plautus in aſinaria. Reddam ego te ex fera
fame manſuetem. Dicimus etiam contrarium fero hoc eſt manſuetem ci
Cicur curem. Pacuuius. Nulla res neq; cicurare neq; mederi potis eſt neq; refice
re. Cicurare inquit M. Varro manſuefacere, quod em̄ a fero diſcretum id
dicitur cicur, & ideo dictum cicur ingenium obtineo, i. māſuetū. Hinc ci
cures manſuetæ beluæ uocantur. Marcus Tullius in Lelio, Quid ſi hoc
apparet in beſtiis uolucribus agreſtibus natantibus ſuibus cicuribus feris
Manſuetudo aūt eſt circa iram moderatiua mediocritas, qua quis iraſcit̄
pro quibus oportet, quādo & ubi oportet. Qui iraſcendo abūdat iracun
dus eſt, qui ſi irę incendium fouet difficile reconciliabilis infenſus dicitur,
Qui uero deficit ira uacuus dicitur, cæterum manſuetus uacat perturba
tione non ducitur ira, neq; rapitur ad uindictam iraſcitur pro his pro qui
bus recta ratio iubet eſſe iraſcendum. Non eſt ſui uindex, neq; propriarū
iniuriarum ultionem ſumēs, ut eſt fuſius explicatum in Ariſtotelicis ęthi
cis, qui libri beatæ uitę duces ſunt magiſtriq;, quibus cognitis ad diuinas
fœlicius euehimur contemplationes, utinam ex noſtra gente qui ſupexi
mia nunquam ſatis laudatæ philoſophiæ magiſterii nomenclatura inſi-
gniti ſunt, hos ſaltem aliquādo ſummis dumtaxat etiam labiis deguſtaſ
ſent, Sed heu infœlicem conditionem quando nos ſtultum genus ſapie-
mus? qui dum meliorem noſtram ætatem omnem non dicam exactius
ſed curioſius tam pro cognoſcēda nudorum etiam terminorum poſitio
ne qualitate q̄ in rerum parētis ſecretis abditis & poteſtate ſciſcitandis ab
ſumimus perdimus deperdimus atq; perperdimus. Nihil de uirtutibꝰ. ni
hil de moribꝰ uel publicis uel priuatis ex Ariſtotelicis ęthicis quibus pru
dentes et actiui, ex politicis quibus iuriſconſulti efficiamur penitus exhau
rientes. Recte igitur cēſet Iacobus Faber qui rationabiliter philoſophari
uelint, ꝙ quam primum Ariſtotelicis logicis inſtituti, mox ſeſe ad æthi
cen conuertant. Sequendum nobis quoq; eſt cōſilium Marſilianum, quo
monemur ſimul cum bonis literis præclaros etiam mores induere, ut nō
modo docti, ſed boni etiam ſimus hoc eſt caſti manſueti humiles libera-
les temperantes modeſti ueraces comes iuſti amici charitatiui patiētes, ad
quas quidem omnis uirtutes perueniēdas Ariſtoteles de hominibus quā
optime meritus certam nobis conſtituit ſemitam, modo ingrediamur eā.
Paſſerculi, a paſſere diminutiuum dicta auis a patiendo ꝙ comitialē

morbum patiatur, sunt & aliæ a scriptoribus causæ proditæ. Passer

Excandeo succenseo, irascor. Hinc excandescentia ira nascens & modo desistens quæ thymosis græce dicitur Excandeo

Futilem. is dicitur qui imprudenter & mendaciter loquitur. Futilis

Fœmineum linguacem locutuleium uel uilem & abiectum, Nemo enim est qui nescit sequiorem sexum fœmineum a philosophis nuncupatum, Præterea notum est omnibus in fœminis fidem esse raram. Adeo quidem ut iam uulgo receptum sit. Nec mulieri nec gremio credēdum, magna igitur fœminæ laus est quæ a fide & pudicitia commendatur. Fœmineus

Identidem. subinde frequenter. Scelus. crimen.

Impingitur, attribuitur & quasi inuritur puta furtum quod inter priuata delicta numeratur. Il, hoc est aliquid, a quo nihil compositum & contrarium, quamuis alii ab hylo deducant. Impingo

Aiunt. aduersarii puta. Beat. conseruat. Meam fidem, quā de te Dromone conceperam, Q, scilicet est liber sententia. id est liberatus & per sententiam iudicis absolutus. IL

Integris moribus. Sunt enim ut diximus & praui & corrupti mores sicut & boni & mali doli.

Solutus. liberatus. Nam eandem uim habent, cæterum solutū nō dicimus eum qui licet uinculis leuatus sit, manibus tamen tenetur, ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui in publico sine uinculis seruatur Solutus

Vis ergo. Num illum desyderas tecum reconciliari.

Dro. Vxorem? Hen. ita. Dro. breuiter reuoluā singula
Tu Henno octo es uxori furatus aureos
Pro panno ego quos pannicidæ soluerem.
Noui q usurarius Danista sit
Decepi eum his octo aureis mirum in modum.
Iurisperitum adeptus perfidum & nequam
Quotam suam qui pactus esset litium
Antistrophonte syllogismo rhetorum
Decepi eundem, quo institutus sum modo
Nunc cuius est probitas proba ex sententia
Peto filiam uxorem dari, atq; hos aureos
Loco dari dotis, Gre.. Dromo bene iudicat
Els. Assentior, caream licet peculio
Tamen nihil molestius perpessa sum

Vnquam a die qua nata sum, at consentio
Gre. Decet Henno te nihil refragari modo
Nam et fortis est & laboriosus, & efficax
Nec adhuc uir est, nec adhuc iuuentæ proximus:
Pulcher, decorus, Hen. Filia an placet tibi.

Vsurari⁹

Vsurarius. fœnerator, diximus in prima scæna de prodigo qui illiberalis censetur in dādo, hic uero locus expostulare uidetur ut nonnihil de illiberali in accipiendo subiiciamus. Sunt aūt eius species quinq; leno, fœnerator, aleator. parasit⁹. fur. Leno est q ex turpi meretriceo lucro accipiē do exuperat. Fœnerator quē iā uulgo ab usura auctoritate Augustini et Firmici usurariū uocamus, est qui ex turpi mutui lucro accipiēdo exuperat, ut qui mutuo dat alteri nummos, ut ab eodē recipiat plures, facitq; ut nummus gignat nummū, quod suę naturę contrariū est. Nam nūmi sunt diuitiæ steriles & infructiferæ, animalia aūt arbores & arua suapte natura gignunt ex se aliud & propagant, hinc fertiles & fœcundæ diuitię censentur. Aleator est qui ex inhonesto ludi lucro ut alearū a quib⁹ nomen accepit aut cuiusuis alterius accipiendo exuperat, qui a ludēdi habitu & lusor dicitur. Parasitus est qui ex adulatione accipiendo exuperat, aut uē tris gratia, & is parasitus est intemperantię, aut pecuniæ gratia & is parasitus est illiberalitatis, alioq; nomine collax dicitur. Fur est qui surripiens occulte rem alterius accipiēdo exuperat, qui & latro & raptor dicitur, Et harum quinq; specierū uocabula non sunt simplicis maliciæ nomina, sed duplicis. Nam præter exuperationē in accipiendo habent alterā maliciā fere semper annexam, ut intemperantiā (quēadmodū leno & parasitus) aut prodigalitatē, Nam quę male parta sunt profuse quoq; consumi solent, aut auaritiā ut fœnerator, aut iniusticiā qua alteri infertur iniuria ut fur. Cæterum usuram ut hodie accipi solet & q̃ diuina lex item & pontificia & nupera seu recentior cęsarea damnarunt, pro usu dici frequenter leges apud eruditos, M. testatur Cicero cum ait in Catilinā, unius usurā horę gladiatori isti ad uiuendū non dedissem. Plautus quoq; Alcumenā uocat uxorem Iouis usurariam. Puer item usurarius ab eodem Plauto dictus cuius opera & ministerio utimur, usuram pro uita poni annotat Donat⁹. Apud iurisconsultos non tam usurarius nominatur q̃ usuarius, cui usus legatus sit, in quo minus est iuris q̃ in usu fructu. Nam is qui fūdi nudū habet usū, nihil habere ulterius intelligit̄ q̃ ut olerib⁹. pomis floribus, fœno stramētis & lignis ad usū quotidianū utat̄. In eodē quoq; fundo hacten⁹ licet ei morari ut neq; domino fundi molestus sit, neq; his per quos opera rustica fiunt impedimento sit, Nec ulli alii ius q̃d habet aut locare aut uendere aut gratis concedere potest, cum is qui usum fructū habet potest hęc omnia facere, ut latius in secūdo libro institutionū scriptū est. Au

lus Gellius usuaria appellat, quæ usui sunt, qui usionẽ quoq; pro usu siue usura posuit. Miruminmodum, mirifice aduerbiũ, Nam duo nomĩa unũ adiectiuũ, alterum substantiuũ aliqñ in unam dictionem coeunt & fiunt aduerbia, idq; bifariã euenit. Primo sine præpositione ut sũmopere, tãtopere. Secundo præpositione intercedente ut hic mirũinmodũ. Item maioreminmodũ, quod pro maxime usurpatur, ut magnopere pro ualde & maximopere pro plurimum, exemplis affluunt scriptores epistolarii. Mirumin modum

Iurisperitum. causidicum, Sine causidicis (ut inquit Columella) fœlices olim fuerũt futuræq; sunt urbes, De eiuscemodi iurisperitis litium patronis & causidicis, hæc illa est matronæ apud Gersonẽ acclamatio. Heu solum est in patria mea unus causidicus uel procurator, & ferme tota patria per eius nugas destructa est, quid nunc fiet de tam ingenti caterua, q̃ (ut matronæ illi percunctanti responsum erat) literis humanis & positiuis operã dabat, quod & auunculo meo repetitũ est in apologia. Nequã is est Varronis auctoritate in quo putatur ne quicquã esse, & nequitiam quoq; Cicero abeo existimauit deriuari, quod nomen nunc pro omni malitia sumitur apud gentes pro uenereis acceptum, Quotam. id est partem aliquotam litis & causæ stipulatus est. Antistrophonte. cõuersiuo quo in aduersarium retorquemus argumenta, hinc huiusmodi conuersiua argumenta prisci dixere antistrophonta, ut est apud Aul. Gellium. Nequam Quota Antistrophonta

Syllogismo rhetorum. Nam alia est ratio & habitudo conuersiui syllogismi logicorum, de quo Aristoteles in octauo nono & decimo capitulis secundi libri priorũ analyticorũ hoc est resolutiuorũ. Enthymema q̃q; rhetoricus est syllogismus qui ab aliis pars dicitur syllogismi, ut a diuo Thoma syllogismus detrũcatꝰ, procedens ex præcognito, Sicut eñ syllogismus est oratio in qua quibusdam positis & cõcessis per ea necesse est aliud euenire. Si uero fuerit imperfectus hoc est ex duobus assumptis alterũ desit enthymema dicitur, quod latine commentũ interpretamur. Aristoteles inquit enthymema esse syllogismũ ex probabilibus & signis. Fabius concurrit fere cum Thoma, syllogismus scribit habet cõclusionem rationem & propositionẽ & per omnes partes efficit q̃d proposuit, Enthymema solum intentat contentũ intelligi, habeteñ rationẽ & propositionem nõ habet conclusionẽ, ita est imperfectus syllogismus, de quo & syllogismo lege latius apud Fabium et Hermogenem libro tertio rhetoricorum. Syllogismus græcũ est nostri ratiocinationẽ appellant, collectionẽ tamẽ pluriũ ad ratiocinandũ designare uidetur, συλλογὴ eñ collectio cõgregatioq; dicitur. Duplex est syllogismus quidã cathegoricus qui & p̃dicatiuus, & quidam hypotheticus, & rursum cathegoricorũ quidã ostensiuus & quidam ex hypothesi & conditione, de quibus Aristoteles in recẽtiori sua logica uideatur, Hos aureos. dolo adeptos, & eos quidem tamẽ ptione retentos q̃ uenditione acquisitos. Dotis. Dos dicitur cum dat & accipitur. Nisi eñ acciperetur dos nõ esset & datione & acceptione fit. Syllogismus Dos

matur. Nec potest uideri datũ id q̊d non sit acceptum & non solũ ea quæ marito ab uxore dantur, sed etiã quicquid alicui datũ est uel a natura uel ab hoĩbus. Vñ dotes animi dicũt prudẽtia iusticia fortitudo et huiusmo di, & dotes corporis pulchritudo robur incolumitas & his sil'ia. Aduerte q̊q; alio noĩe dotẽ paraphernã appellari, hinc bona paraphernalia q̃ indo

Assentior — cte qdã parafrenalia uocãt, uox est iurisperitis nota. Assentior Pleraq; uerba utroq; modo faciendi scilicet & patiendi apud priscos efferebãtur ut assentior assentio cõperior cõperio luxuriatus luxuriat fluctuatus flu ctuat, uide Quintilianũ.

Consentio — Consentio acquiesco. Inde consensus qui iure cæsareo ut in nuptiis interueniat necessarius est, q̊d hæc Iustiniani enucle ant uerba de filiis familias dum cõsensum habeant parẽtũ, q̊rũ in potesta te sunt, nã hoc fieri debere et ciuilis et naturalis ratio suadet, in tm̃ ut iuss parentis p̃cedere debeat, primo institutio. libro de nuptiis, at secus cano nes periculosissimorũ & clãdestinorũ matrimoniorũ alũni & nutritores,

Refragor — Refragari reclamare, apud idoneos quoq; refrago legit̃, ut apud Sisen nam, sed nõ in hac significantia. Fortis. ad robur & uires robustas cor poris respicit, q̊d cõsequẽtia declarant, Cęterũ ut fortitudo partitione ana loga diducit̃ in uerã & non uerã, ita fortis alius uerus dicit̃ alius nõ uer⁹, utriusq; cõditiones circumstantię & proprietates exactissime tractant̃ ab Aristotele, Laboriosus. laboris sustinens, patiens, nonnunq̃ difficile si gnificat. Efficax. dicit̃ qui est capax effectus, i. q̊d quis intendit suis sibi uiribus assequit̃, hinc efficatia q̃ pro ui ponit̃,

Iuuentus — Iuuentę. Iuuenta ętas ipsa Virgi. Lumẽq; iuuentę, Iuuentus adolescẽtia & iuuenũ multitudo. Plau. Iuuentus nomen indidit scorto mihi, Item Vir. Tũ mihi prima genas ue stibat flore iuuẽt⁹. i. adolescẽtia. Iuuẽtas dea est ip̃a ut apud Hora. in odis Adolescẽtibus minime tradẽdis, Dicimus aũt adolescentiã uel iuuẽtutẽ ætatẽ bonã, ut senectutẽ ętatẽ malã secundũ ueteres, quia oĩa in deterius uertant̃, q̊d cõprobat̃ auctoritate Plauti, Actii et Afranii, At ego Cicero nis Leliũ recipio. Vult aũt significare Dromonẽ esse in ephœbica ętate q̃ uel statim post adolescentiã incipit, uel ipsa adolescẽtia est ut quidã uolũt, q̊d & mihi placet. Filia an placet tibi. recte filię consensũ & uolũtatem requirit pater, siquidẽ cõtracta sponsalia per parentes efficaciã nõ habent si illi de quibus agit̃ nõ cõsenserint. Vñ in gene. legit̃, Vocemus puellã & q̃ramus ipsius uolũtatẽ. Necesse est igit̃ maris & feminę intelligere uolun tatẽ pri⁹ q̃ ipsi parẽtes talia exequãt̃ & cõtrahãt. Ea uero ante septẽniũ cõ trahi minime possũt, qa cõsensus interuenire nõ põt, qm̃ eũ ętatis puerorũ ante septẽniũ infirmitas nõ admittit. Possũt aũt cõtrahi spõsalia uel abso lute uel sub cõditione. Absolute nuda uidelicet promissione & illa multi fariã fieri põt, ut canonici scriptores referũt, Si ꝟo sub cõditione cõtrahãt̃ aut honesta cõditio est, ut si uir dicat, accipiã te in meã si placuerit meis pa rẽtibus, q̊d si erit, tenẽt spõsalia, secus minime, Aut est conditio inhonesta nõ tñ cõtra matrimonii bona, ut si uir dicat, Si furtis meis cõsentias, q̃ con ditio habet̃ pro nõ apposita, Valẽt em̃ spõsalia ac si absolute facta essent,

Si aūt est cōditio contra matrimonii bona ut si uir dicat, accipiā te in meā si uenena sterilitatis procurare uolueris, tūc sponsalia tenēt minime, conditio nanq; contractū corrumpit quando est contra ipsius naturā, sed hęc missa facientes ad metam fœliciter properabimus.

Abra. Placet. Hen. ergo habe atq; habeat. satis dos
Venite, adeste, estote amantes cōiuges (ampla erit
Quæ contulit laboris æuiternitas
Ea omnia in dotem damus, Elsa, pax est rei
Gre. Vobis salutem opto, huius & comœdiæ
Quibusq; spectatoribus, Iam plaudite.

Ergo habe atq; habeat. Iūgēdo dextras hęc Hēnonē dixisse uerisile est Nā copulatione manuū ut Serui. autumat cōciliāt amicitię. Iñ Papini⁹. Iā primū subeant aīorū in pignora dextrę. C⁹ rei causā Varro Callimachū secutus exposuit, asserēs oēm eorū honorē dextrarū cōstitisse uirtute, ob quā rē hac se uenerabāt corporis parte. Laboris ęuiternitas. hoc est longa duratio laboris q̄ substātiā rei familiaris auximus, hoc est oīm bonorꝫ nostrorū filiā nostrā heredē tecū instituimus. Ab ęuo q̄d uirili gn̄e Plau. ꝑtulit in penulo his ꝟbis, Iuppiter q̄ genus colis, alisq; hoīm, Per quē uiuim⁹ uitalē ęuū. Q uē penes spes uitę sunt hoīm oīm da diē hūc sospitē q̄so. Rebus mīs agūdis, ubi mis pro mei dr̄, quēadmodū tis pro tui Æuitas ęuiternus ęuiternitas deducūt. Ambro. pluratiue prima æua mutarūt dixit cōtra Simmachū. Tēp⁹ principiū & finē hēt, ęuū tm̄modo principiū finē nō circūscribēs, Æthernitas nec principiū nec finē habet, Q. Enni⁹ ea rōne ęuithernos deos appellauit, q̄d in sēpiterno ęuo maiestatē diuinā retineāt itaq; maximū Iouē principē & ęuithernū uocat L. q̊q; Apule. cū de noīe ac de potestate deorū disputat æuiternos dicit. Sed & Plinius secūdus de æuitherno deo meminit. Seruius aūt grāmatic⁹ & ęuintegros deos refert ab eodē Ennio appellatos, ꝙ integra eorū ætas atq; ꝑfecta cōsistat. Plaudite plausū dare, cōcussione manuū lęticiā hilaritus ostendite, qui mos in fine comœdię obseruabāt, Ab hoc uerbo uerbale plosor inflectit & plausile quas uoces Sidonius Apollinaris usurpat. Et ego tibi cādide lector salutē etiā usq; propiciā exopto sūmopere te rogās, si sicubi uel ꝑperā allata uel errata, homo em̄ sū dep̄hēdas, humaniter etiā agnoscas, & emendare sine criminis nota nō refugias, quandoquidē leges ipsæ perodiūt maledicos & in eos etiam rigide animaduertūt, si qui uel de turpi turpiter obloquntur, & non recte scribentibus gratia debetur, alios enim excitant ad patrocinium ueritatis. Amandū quoq; salsamentum, si non adest caro, Nec deus optimus maximus synceram uoluntatem despicatur, cui sit potestas & imperium obsequium & honor, laus & gratiarum actio in secula seculorum. Amen.

Æuum

Plausum dare

IACOBO SPIEGEL CÆSAREÆ MAIESTATIS
ſecretario Georgius Simler. S. P.

¶Cum nuper a ſeueriori ſtudio propter ferias abſtractus Iacobe ſua-uiſſime in Iacydium tuum meme penetraſſem, forte fortuna cōſpectum librariæ ſupellectilis (quā habes ornatiſſimam) reueritus, in lucubratiun culas progymnaſmatū doctiſſimi Ioannis Reuchlin triumuiri cōmiſſas incidi, adeo concinnatas, adeo item elegāter ſcriptas. ut uel Momo ſatiſſa cere poſſent, Erant em̄ ut græci dicunt a linea ceptæ nō e quouis ligno, ſed lectiſſimis ex auctoribus & e media latinitate depromptæ. Cumq; penſū tuum iam prope abſolutum perfectūq; ad umbilicum feſtinaret, Sceuola ut tu dicere ſolebas aurem uellicante ne ciuilis ſapientię ſtudium diutius conquieſceret apud eum qui tempus feriarū in ionicis falleret luſibus, ibi tum ex re non priuata modo, ſed & publica uidebat̄ eſſe, ſi auctario quo dam de eo q̊d ſcriptores fere inenarratū hacten⁹ reliquerūt ἀπὰν τοκῶ conficeres, ſuper die uidelicet & conſule, quibuſq; ſit acta modulis comœ dia ut omnibus numeris emunctum prodiret opuſculū. Effeci igitur pre cibus meis ne amici beneuolentia manum de tabula moueres, ut em̄ diffi cilis hoſtibus ita ſoles amicis eſſe facilim⁹, quippe multa cum uideris mul ta quoq; noueris, non potuit te ſcytarum latere inſtitutum, gentis alioqui barbaræ, ſed amicis multum beniuole. Apud quos ut inquit Lucianus is habetur ditiſſimus, qui amicos poſſidet optimos, eoſq; certiſſimos. Et pro fecto ita ſe rem habere iam pridem factis claruit & exēplis, nam ubi ami ci ibi opes. Nihil aūt eſt ꝙ amuſos uereare liuidulos, qui ſi muſarum fores aſpexiſſent unq̄, eſſent utiq; ut gręcis melius dicitur ἀφθονοι, hos tu ſimias uiuere permittas. Sed ſi cornicabuntur & bilem uel tibi uel bonis moue-būt cæteris, ſuis eos (ut noſti) pinges colorib⁹, & fortaſſis ὀυκ ἄμευ θήστος non em̄ citius ſeneſcit ira q̄ beneficium. Bene uale.

GEORGIO SIMLER VIMPINENSI
Iacobus Spiegel Seleſtanus. S. P.

¶ Accipe mi ſuauiſſime Georgi quam tu pro faciliori puerorum intel lectu priori noſtræ in ſcænica Reuchliniana progymnaſmata explanati oni tumultuariæ tumultuanter quoq; adiiciendam arbitratus es opere precium hoc biduo comportatā interpretatiunculā, quę ſi tibi, qui mihi & compluribus manſuetiores politioreſq; tam literas q̄ muſas opulēter in hoc Tubingenſi lyceo poſſidere uideris probabitur aut placebit, itidē exeat licet intempeſtiuiter, caninam parū curatura mordacitatē, quā ipſe didici ſingulari uirtutis tuæ exemplo floccifacere, qui emulos fœlicitatis tuæ ſoles uel ingenita tibi manſuetudine, uel pręcipua tua potius in tanta ſcientiarū abundantia quæ plæroſq; omnes alios ſemidoctos etiā, addo & literatores inopes inflare ſolet, ſuperbireq; efficit, amabili facilitate quę nemini unquam bono & honeſto niſi gratiſſima fuit ſurda penitus aure trāſire, ſemper memori ſub pectore uerſans. Inuidiam ſe ipſam ſuapte na

tura pessundare, cum cętera malorum uitia bonis usq; officiāt, Ego profecto ea in re tibi gaudeo, mihi uero gratulor ꝙ tibi adeo gratus sim, nihilq; unquā mihi nisi facilis lætusq; quod abs te in literariis & gręcanicis potissimum rebus expeto communices. Tu ut occepisti quibusuis tuis calumniatoribus & eis præsertim qui nescio qua perciti Tisiphone garriunt te græcistas parturire decreuisse hac non respondendi continentia respondere perseuera. Nam quisquis græcitatis est amator, te & admirabitur & defensabit. Iam nutrit rhenus græcos qui sub non pœnitendis in Parrhisiorum lutetia pręceptoribus tam in philosophia q̃ humanitate gręcitatem imbiberūt. Nec suis caret Danubius, q̄d si feceris nemo te quietior esse in uita, nemo iucundior poterit, nemo beatior, nam ita omīs penes te erit uirtus. Aduerto equidem in te quæ non cogitas & e paruis grauiora concipio, nec me uixeris modo præsagia fallunt. Vale singulare literariū decus, quod (ut nuper calenti pectoris impetu lusimus) uel rhomulidum uel graium uel solymorum quicquid habent linguæ rite docere queat.

Acta ludis februis in ædibus illustris principis & reuerendi domini Iohannis camerarii Dalburgii Vangionum episcopi, Heidelbergæ. Egere Iacobus Dornberger, Iacobus Eltz. Iacobus Lutz. Iacobus merkel, Iacobus Vuimpelingus iunior, Erasmus Munch. Hieronymus Quaich. Ioannes Gnypo, Ioannes Buhel. Modos fecit Daniel megel, Iohānes Richertzhauser recensuit, Pridie Kal. Februarias Anno M.cccc.xcvii.

Acta recitata lusa pronunciata, debito modo ac corporis gestu repræsentata, Ludis februis mensis februarii a purgando dicti. Solent aūt hoc mense ad populum ludi referri, & circa sacra cinericia frequenter spectacula fieri per recentiorem etiam ætatē, Quæ uero Romani hoc mēse solebant edere, passim auctoribus patent, Heidelbergæ, In laudem huius ciuitatis extat oratio Petri Antonii de clapis haud incelebris sacrarum legum doctoris, item Gallinarii nostri cui ipsa Heidelberga origo est ode sapphica, In laudem uero studii eius loci ex fundatoris Marsilii persona auunculi mei supraquā dici potest elegans oratio circumlata est superioribus annis. Egere, quæ sequuntur ludionū sunt actorūq; nomia admodū honesta, qualia Paulus Vergerius liberis imponi desyderat, q̄d ut parentes facile possunt, ita iure meritoq; tenentur, Nam solent plerūq; nōnulli ut idem ait errare, dum leuitate quadam aut ipsi nouorū nominū auctores haberi uolunt, aut si qua a suis maioribus acceperunt tanq̄ gen

Acta

Ludis februi

tile patrimoniū ad poſteros certa fide tranſmittunt, Iacobus Dornberger, Ioannes Gnypo, Video plæroſq; in ſcribendis & proferendis propriis nominibus non ſine aliorū iniuria pręcipere, hic aſpiratū uult, ille negat, hic diſyllabū alter triſyllabū aut tetraſyllabū cenſet, & in hoc quidē

Iacobus (ut omnifariā eruditos decet) ꝙ infima non contēnere aut in eis maiorū etiam more diuerſa ſentire uident̄ laudādi. In illo uero ꝙ tanquā in ſublimioribus ac fidei noſtræ arcanis & myſteriis defenſandis ſecus opinātes temere ſolent nimis inſciciæ & barbariei arguere, & quod iniquius ac grauius ferendum eſt ne opinioni ſuę renuncient tametſi hoc modica uel nulla in hiſce minimis famæ cū nota fieri conceſſum ſit. Idem em̄ in maioribus factitauit Auguſtinus in libro qui illius ergo retractationū inſcribitur, at Auguſtin⁹ pii & mitis fuit ingenii, hi uero duri & ſuperbi, cū auctorū a ſe deprauatorum, tum falſo citatorum iniuria facere ſibi auctoritatē conantur, quo neq; fœdius eſt aliquid, neq; uilius quicq̄, neq; quicq̄ leuius aut minus fidei habens. Sunt igitur operę eorū quę nuper in artem grammaticā collocatæ ſunt caute legendæ, nam peiores ſunt nouis nummis & ibi maxime ubi meliores eſſe uolunt, Carent nāq; ſua imagine, origine & auctoritate, concubitu adulterino progenitæ, non ueterū aut gręcorum, unde noſtris literis fons & origo eſt omnis traditionem, genus et auctoritatem ſecutæ. Sed nunc ſunt eruntq; niſi me præſagia fallunt, qui huic egeſtati opulenter ſuccurrent, & ſine aliorum iniuria adulatione ac omni abſq; facticia mendicitate rectum iter monſtrabūt, uerūq; ſi modo eius rei ſit ueritas ꝑcōtanda q̄ oīs demonſtrationis nō ſit capax, quā ſi qs in grammatica quęrit, quæ oīm maxime auctoritate & exemplo conſtat hic mihi plane erro uidetur, & uera lōge auius ratione uagari, quod in dialogis ſuis Pōtanus latiſſime explicat, inanes friuolas et temerarias grammatiſtarū deteſtans cōcertationes. Sed nos proferimus ia ut quidā doctiſſimus inter cætera uir inquit ut hebræi coniuncte, ut troia iacob diſyllaba qnq; diuiſe ut græci troia Iacob triſyllaba. Verū ſiue proferas Iacob iacobus coniuncte ut hebræi, ſiue diuiſe ut græci ſemper a produci debere crediderim, ꝙ duplex uocalis a in unā contrahat̄. Proferunt enim hebræi Iaacob triſyllabe & ex aa unū conflamus dicentes Iacob. Corripies tn̄ ſecutus græcorū & nonnullorū nec inelegantiū quidē epicorū auctoritatē Et in hebraicis noībus cū id ferat lingua (eſt em̄ in quibuſdā hebraicæ q̄

IHESVS gręcę cōformior & aptior illi linguæ exprimendæ) hebraicus mos imitandus potius q̄ græcus, & Iacob Ioſeph IHESVS diſyllabe, Iacobus Ioſephus, Ioannes triſyllabe potius enuncianda nobis q̄ hæc tetraſyllabe illa triſyllabe, & in noīe IHESV aſpiratio nō initiali uocali ſed poſtponēda, Nā in noīe tetragrāmato iod ꝓcedit he, nō aūt he iod, & ſi cætera uiolarent̄, illud tn̄ integrū inuiolatūq; (quantū lingua ſinit) ſeruari debet, q̄d & tremat cœlū & terra, & q̄d benedictū ſit in ſecula amen. Et in his noīb ꝓſertim in ſupadmirabili & ſupmirifico noīe IHESV argumentū trahe

re a græcis,qui nulla ex parte aſpirãt,& triſyllabũ faciunt deliriũ eſt,hoc
tamen ab eis libẽter acceperim,utranq; ſyllabã primã & ultimã(nam du
as tm̃ habet)eſſe lõgas,Et id inſuper uerum eſt he aſpirationẽ in IHESV
haleluia Abrahã & ſimilibus lenes eſſe,& nõ uſq; adeo denſam eſſe apud
hebræos ut heth,& apud nos homo hora hortus lenem habet aſpiratio-
nem.hamus aũt & horror denſam,& hæc forte occaſio fuit,ut in nomini Haleluia
bus IHESV haleluia habraham multi dempſerint aſpirationẽ,IHESVS
tamen ut non eſt aſpiratum reciperent iudęi nomen eſſe ſaluatoris noſtri
cuius elementa ſunt iod ſin vau ain. Alterum aũt iod he ſin vau he repu
diarent,quaſi ficticium & a nobis curioſe commentatum. Cæterum ha-
leluia ut & obiter id annotemus dictio non eſt quinq; ſyllabarũ,eſt enim
uerbum cum nomine diuino,ſignificãtq; laudate dominum,ut ex ore do
ctiſſimi & incomparabilis omni ex æuo apud Argẽtinam cõcionatoris
quõdam domini Ioãnis Geiler in die ſancto paſchæ audiui,qui has duas
dictiones pro themate aſſumpſerat,qui audiuit teſtimonium perhibet.Pri
mum halelu aſpiratum triſyllabum,ſecũdum monoſyllabum & aſpiratũ
in fine apud hebræos,quaſi diceremus iah,quod quidem a in fine aſpirari
non nimis a latinorum conſuetudine abhorret,Sic bonus poeta Ah mi-
ſeram Euridicen anima fugiẽte uocabat,ah miſeros nautas,ſed apud grę
cos diſyllabum eſt.nam i & a ſemper diuiſe proferunt, De dictione Ioan
nes in hæc uerba doctiſſimus quoq; uir ſic ſcribit,Ioannes hebręa origine
deductum nomen eſt illi græci ἰωάννης apud nos Ioannes, quanquã ſint Iohannes
nonnulli qui aſpirent nomen hebræos ſecuti,quadriſyllabum autem eſſe
debet & prima i correpta poni,producta ſecunda o apud gręcos magno
Scio tamen aliquos triſyllabum feciſſe nomen & corripuiſſe literas pri-
mas i & o,contra tamen apud Iuuencum legere potuiſſent,quãquam nõ
abnuimus quin dicere quirent ex hebræo ſe deriuari poſſe nomẽ,& ideo
græcorum legibus non aſtringi,atq; etiam uidiſſe quandoq; o magnum
apud græcos latinis imminutum,ſed aſpiratione addita & uno ex duo-
bus n literis dempto,Iohanes proferendum eſſet hebraice. Sunt nonnul-
li quibus hoc nomen non placet qui gentium monumenta libentius quã
neceſſe eſt amplexantũ,tametſi nil in ſe ſuaue poſſideat,multoq; & intelle-
ctui gratius eſſe deberet quam Bogud. Tanaquil.|Bagoas.Bochar & cæ
tera id genus barbara nomina hiulca atq; ſtridentia,quibus tamen utun
tur non inuiti,quoniam apud poetas & hiſtoricos latinę linguæ auctores
inueniuntur,ſed euenit ut palato non ſapiat q̃d menti diſplicet. Ego vero
cum doctiſſimo illo uiro exiſtimo elegantiſſimum hoc nomen, quod ei
quo non ſurrexit maior inter natos mulierum diuinitus inditum eſt car-
men cum dignitate recipere.Excipient hæc quidam cum riſu qui quę ad
ſacra pertinẽt deſpiciunt.nugas probant,fabulas laudant,libidine dele-
ctantur,quam ſi tollas nihil relinquitur quod faſtidium leuet. Verum ego
ſubſcribam potius rationi,de hoc nomine triſyllabe enunciando.

Hierony mus

Hieronymus. latine sacrum nomen dicitur. Componitur em̄ ex ἱερὸς & ὄνομα sed o mutatur in y, fuit hoc nomine philosophus ex Rhodo insula qui finem summi boni posuit in indolentia, quæ græce dicitur ἀμαλγησία. Græci hieronomos pontifices appellant, quos & uariis appellationibus nūcupant, modo archiereos hierophantas, modo item hierodidascalos & hierophylacas.

Daniel

Daniel, latine dicimus daniel danielis, sic etiam Dauid dauidis, Nec danielus nec dauides & si quę similes uoces, romani sunt casus non peregrini, Vnde stultum est id aliunde mutuare quod ipsi domi habemus, græci egestate coacti peregrinis uocibus & externis ad suam normam nominandi casus formarunt. Nos aūt cum in hoc saltem græcam fœlicitatē superamus, quid quæso cogit nos mēdicare & parū consulte tradere latini non dicūt dauid dauidis sed dauides dauidis, qua quidem declinatione nihil est improbius, quanq̄ apud Prudentiū daniel9 & similis legantur uoces, sed id in soluta oratione affectatæ magis est q̄ debitę & romanę structurę, Præterea est nobis & in prima nominū inflexione peregrinarum dictionū terminatio, quid quæso prohibet ea ne utamur? ex quo uetutissimi eam receperunt, quid grammatistę quidā cōmutare eam contendunt perperam? quam neq; Iuuēcus neq; Sedulius, neq; Arator, neq; Prudentius, nec Pici etiam nostri, item Iacobus Faber carminibus suis duxerunt immutandā, & hi omnes fere q̄d eorū attestant̄ opa tantam habent externarū linguarū peritiam quantā uel dentati quidam scriptores, opprobrium & abiectio latinæ ciuitatis scire uidentur, qui & pleno ore atq; inuerecundo quosdā ex illis errasse dicunt, & ab illis ingenue fatentur se discedere, & quos nisi tremente ore nuncupare deberent, palam eos carpere audent, quis modo tutus erit?

Modi

Modos. præcentus propter choros, Prisci uero modulationes tibiarū faciebant non iisdē sed sæpe mutatis modis, Agebantur cantica hoc est harmoniæ in comœdiis tripliciter, tibiis scilicet parib9 uel īparibus, dextris aut sinistris, uel utrisq; de quibus Plauti & Terentii enarratores non parū multa,

Recensuit

Recensuit, .i. recognouit & censuram suam adhibuit, ut hi ludi scænici recte & rite recitarentur ab actoribus, quorū e grege unus ego ipse fui fortasse a poeta iunior Vuimphelingius appellatus, quia eram tunc pientissimo auunculo meo alumnus, auitum uero cognomen est Spiegel, genitrix em̄ germana soror domino Iacobo Vnimphelingio, in cuius memoriam mens est ueteri more sollicitante & procurāte patrico meo suauissimo Matthia Schurerio, probo probitatis probandæ cultore & peregregio studiosorum amatore solutum epitaphium in hæc uerba ponere.

TRINO ET VNI SACRVM

Epitaphiū D.Iacobi Vuimphelingii

IACOBO VVIMPHELINGIO SELESTANO THEOLOGO VERACI ET ORATORI EMINENTISS. QVI MANSVETIORES MVSAS PRIMVS EXCITAVIT, GERMANIAM LITERARIIS MONIMENTIS ILLVSTRANDO, IACOBVS

SPIEGEL MAXIMILIANI AVG. A SECRETIS EX SORORE NEPOS AVVNCVLO CHARISSIMO VIVENS VIVENTI STATVIT.

Pridie kalendas februarias, pridie calendas, pridie nonas, pridie idus significat quod uetustissimi dicebant die pristini pro aduerbio die pristino & sic peruetusto more die crastini & die quinti & die quinto similiter pro aduerbio. Verum nos priscam nimis & horridiorẽ uetustatem ubiq; fugere ac uitare debemus, cum C. cæsaris pręcepto, tum Auli Gellii auctoritate, qui libro decimo capite septimo lucubrationũ suarũ cõcludit uerbis antiquissimis relictisq; & desitis minime utendum esse. Pro genitiuis autẽ mensium rectius possessiua nomina finxerimus, ut pro calẽdis Martii sic uenustius dixerimus kalendas martias, & ita apriles maias, iunias, iulias, aut quintiles, augustas aut sextiles, septembrias, octobrias, nouembrias, & ita ianuarias & ita februarias. — Pridie kalẽdas

Postea uero q̃ episcopus actores adolescentulos lauticiã mensæ suæ liberaliter exhilaratos aureis quoq; annulis & simul nummis aureis quam munificentissime donasset, orationem cœpit omnium sodalium nomine Valetinus Helfant Vuissenburgensis, qua pro tam splẽdenti beneficentia hoc modo gratias ægit.

Postea uero q̃. tmesis figura, ita Virgi. Septem subiecta trioni, ita Calphurni⁹, Quo me cunq; uocas sequar Orny te, caue temesis dicas cum e post t, de quo latius Mancinellus in carmine figurarum, Episcopus, gręco uocabulo explorator siue speculator significaẽ, diuiniloquus Paulus in episcopo perfectissimo desyderat sobrietatẽ prudentiam sanctitudinem continentiam sanamq; doctrinam, Lauticia, magnificentia hic, alias mundicia. Mensæ suæ, epularũ suarum, Lauticia a lauatione dicta. Apud antiquos elegãtiæ quæ nunc sunt non erant, raro em̃ quis lauabat. Duo aũt fuerunt apud Romanos mensarum genera citrea scilicet & acerna, ut apud scriptores. Mensam aũt hoc loco pro epulis accipio, sicut apud poetas & alios pro prandio uel cœna, Vnde primas & secũdas mẽsas dicimus pro primis & secundis cibis, Exhilaratos, lęticia iocunditateq; affectos. Aureis annulis, & simul nummis, De auro, aureis nummis itidem argento, argenteis nummis quę diximus superuacaneũ est hoc loco repetere, Verum si quis cupiat scire originem annulorũ, cur ue digitus quod & partim a nobis tactum sinistræ manus minimo proximus annulo coronari consueuerit Polydorum uideat libro secundo ca. uicesimo primo de rerum inuentoribus.

Tmesis — Episcopus — Lauticia — Origo aureorum annulorum

Orationem. ex ingeniosa poetæ nostri officina profectam.

Comicos hos ludos illuſtris princeps & ſacratiſſime pō
tifex, quos ingenii exercitandi tantum nullius lucri aut
quęſtus gratia inſtituimus, tuo nomini dedicamus ęquiſ
ſimo iure, Tu enim & primus & ſolus es, qui huma-
nitatis ſtudia, & literas politiores in hoc Heidelbergen
lyceum, in hanc ſtoam (nō enim uere dixerim academi
am cuius Plato fuit auctor quam adhuc publice ſordidis
naribus nauſeant) ſed in hanc inquam ſcholam quaſi hu
meris ipſe tuis intuliſti, Et ab indoctis incultis & inuidis
ueteratoribus quotidie defenſitas, adeo ut nullæ ſint li-
terarum delicię, nulla germanię muſa, quæ non in tuas
laudes merito aſpiret, te tuamq͡ʒ illam nobilem Dalbur
giorum familiā nō in cœlū uſq͡ʒ ſummis efferat p̄coniis

Illuſtris Illuſtris, hoc loco meriti nomen eſt ſecundū receptam populi ſignifi-
cantiam, propric tamen noticiæ uox eſt, unde poeta inferius dixit benefi
centia tam illuſtri, ita etiam illuſtres uiros & illuſtres meretrices apud ido
neos legere eſt ſcriptores. Princeps. duplici ratione, nam ut ex canoni
ca quidē electione apoſtolicaq͡ʒ cōfirmatione effectus eccleſię ita ex obtē
tis a cæſare regaliis ſacri romani imperii princeps declaratus eſt, Nec ro-
manus monarcha quēpiam antea noīe principis affat̄, q̄ ueteri inſtituto
iuſiurandū inuiolatę fidei p̄ſtiterit, dū ſuper temporariis eccleſię ſuę bonis
& iuriſdictione auctoritatem & ut dicunt inueſtiturā adipiſcit̄. Plato gra
uiſſimus philoſophorū principē gubernatoris noīe ſciēter nūcupat, ſicut
em̄ gubernator ſēp reſpicit ad ſalutē nauis & uectorū, ſic prīceps reſpice
re debet ad ſalutē ſubditorū, Q uo circa ſatis cōſtat principatū nequaq̄ ſe
gnē rē eſſe ſed laborioſā, nec ocio & animi relaxatione fluentē, ſed labori
bus curis uigiliis ingetā, cuius faciē amœnā & amabilē forinſecus contē
plātes laborū interiorū aſperitudinē nō uident, principi tyrannus cōtrariꝰ
eſt, q̊d hic ut iā diximꝰ ad eorū qui ſubſunt, ille uero ad propriā dūtaxat
utilitatē principat̄. Multę ſūt cōſtellationes principū effectrices, quas Iuliꝰ
Firmicus in viii. matheſeos recenſet. Sacratiſſime pōtifex. Hoc nomē
Pontifex a ponte Varro deduxit, q̊d pōtifices ſubliciū pontē Romę primū & feciſ
ſent & inſtauraſſent. Sceuola a poſſe et facere deriuari nomen ipſū maluit
Antiqui reges iidem erāt & pōtifices, unde reges romani pōtifices dicti,
q̊d & in decretis canonicis diſt. xxi. proditū eſt, Quin etiā Marſilius cōme
morat reges ægypti pontifices extitiſſe. Fuerūt apud romanos pontifices
maximaq͡ʒ rerū domini ut auctor eſt Diodorus, Sed & Beroaldus de pō

tificibus plura referens in primo in Suetoniũ commentario legi poteſt.

Ingenii. nomẽ ex eo deductũ uidetur, ꝙ ſit natura ab ipa nobis ingenitũ ꝗ eſt ius quędã aptitudo & habilitas animãtibus a natura indita, q̃ qcqd latet inuenit, qua qcquid abſtruſũ eſt eruit, qua unũqdq; quid ſit & quale dephendit, qua rerũ oĩm cauſę percipiunt, qua artes omes, qua ſciẽtię qua denicq; oĩm rerum humanarũ et diuinarum cognitio comparatur. Ea propter nobis ipſi plerię deſum⁹, nos bona noſtra negligimus, nos patimur ingenium noſtrum rude eſſe, aut malis artibus ipſum exercemus, tantũcq; abeſt ut aliquid utile inueſtigemus, ut quę a maiorib⁹ noſtris ſummo ſtudio ac diligentia inuenta fuerunt, a nobis relicta negligamus, & perire patiamur, ſed hęc hactenus. Quanquam autem & loci & agri & terrę & regionis ingenium apud rerum ſcriptores perſępe legimus, proprie tamẽ de homine dicitur ob excellentiam intelligendi aptitudinemcq; ob artes diuerſas diuerſacq; uitæ munera actioneſcq; multimodas. Itacq; quibus in hominibus mens ipſa uiget ineſtcq; naturale acumen ad rerum naturas cognocendas, atcq; ad uitæ tum publicę tum priuatę adminiſtrationem eos ingenioſos dicimus, Quo uero ingenio mens diſtet res eſt nõ grammatice ſed melioris diſciplinæ ſcilicet ethicę conſyderationis, ex ſententia Brognoli & Pontani. De ingenio

Humanitatis ſtudia. quibus uere initiati fiunt humaniores, Humanitas autem uetat eſſe ſuperbum aduerſus ſocios, uetat auarum, uerbis affectibus communem ſe facilemcq; omnibus præſtat, nullum alienum putat, bonum autem ſuum ideo maxime quod alicui bonum futurum ſit amat. Plato triplicem humanitatem inducit, alia quippe per ſalutationẽ ut cum forte obuiam humaniter ſalutamus & dextram porrigẽtes comiter excipim⁹, aliam cum in caſus uarios erumnaſcq; iactato quis opem clementer impendit, tertiã qua cœnas & conuiuia inter ſe homines celebrãt hanc greci φιλανθρωπίαν uocant. Verum quã idem παιδείαν nominãt nos eruditionem inſtitutionemcq; in bonas artes dicimus, quas qui ſynceriter cupiunt appetuntcq;, hi ſunt uel maxime humaniſſimi, huius enim ſcientiæ cura & diſciplina ex uniuerſis animantibus uni homini data eſt, ic circocq; humanitas appellata eſt. Ex primo & nono Catanęi anis commẽtariis in Plinium oratorem qui ſecundus & nepos indiſtincto cognomento a ſcriptoribus in fidem uocatur. Effectus humanarũ literarum

Et. pro id eſt expoſitiue.

Politiores, quæ humaniores & manſuetiores uel muſæ uel literæ dicuntur, uti frequens lector deprehendet. Politiores

Heidelbergenſe litium. tu lege lyceum non litium. Cæterum cum ſtudia literarum magis ac magis excolerẽtur apud athenienſes domicilium philoſophorum reſtitutum eſt, illic academia Platonis, liceum Ariſtotelis gymnaſium, penacuta profertur dictione λυκεῖον in quo tredecim annos docens complures ſua diſciplina clariſſimos uiros effecit. Lyceum

Sunt tamen ut inquit Plutarchus qui tradant partē illam ubi docuit Ari
stoteles peripatū id est deambulatoriū fuisse dictū, Sed & lycei nisi me me
moria fallat Aristoteles meminit lib. pdicamen. Illic q̄q; porticus Zeno-
nis & Lacydis Cyrenei portus lacydii nomen accepit effloruerunt, ex ea
ciuitate complures philosophorū sectæ prodierūt, illinc academici hoc est
Platonici ab Academia schola nuncupati, illinc stoici a porticu Zenonis
nominati, illinc peripatetici ab ambulatione Aristotelis nomē sortiti pro
cesserunt, taceo sectam epicureorū, cynicorū, cyrenaicorū, heliacorū, me-
garicorum. eretricorū, & in summa omniū fere illustriū philosophorum
qui athenas studiorū causa profecti sunt, Cuius Plato fuit auctor, non
modo sed et princeps, cuius quidē diuini uiri excellens doctrina inter Py
thagoram & Socratē media extitit, sic ut utriusq; geniū facile in eodem
agnoscas, cum cōmuni iure utrunq; non modo coluerit sed etiam scribē
do manopere expresserit, Hinc Eusebianus Numenius Plato (inquit) cer
te Pythagoric⁹ fuit, sed huc tn̄ & illuc libere trahitur, ac per singula æque
membra inter Pythagorā & Socratem medius fertur, Nam sublimitatē
illam Pythagoræ ad maiorē quidem humanitatē deduxit, humile uero
illud ac deiectum Socratis ad grauitatē & magnitudinē reduxit, atq; ita
Plato Pythagora quidem popularior & communior, Socrate uero gra-
uior & sublimior est, Plato uero cum prius ex aui nomine Ariscodes nō
minatus esset, ut in successionibus tradit Alexāder pro egregio corporis
habitu cognominatus est ab Aristone argiuo in cuius palæstra exercita
tus fuit. Sunt qui ob orationem uberē & miram latitudinē sic appellatū
putent, siue q̄ ampla fuerit fronte ut Neanthes scribit, Tantę auctoritatis
Platonica doctrina diuo Aurelio Augustino uisa est ut palam in suis ini
psalmos commētariis cōfessus fuerit, malle se cū Platone errare q̄ cū Ar
stotele ueritatē dicere, q & Aristotelē ut dulcissimi pceptoris nostri Ioā
nis Reuchlin uerbis loquar nescio q̄ somnio motus scribit tremere apud
inferos, quanq̄ super eo loco Iacobus Faber a sententia Augustini recede
re, & Capnionis intelligentiam approbare uidetur, expositionē tn̄ suam
christiano spiritui longe conformiorē reputat, Idem Faber scribit Augu
stinum sæpe relicta psalmi intelligentia coactū euagari, q̄d psalterium ue
tus min⁹ cæteris fuerit castigatum. Et hæc fortasse nō ignorare qn̄q; iuua
bit, non em̄ diutius cum ueterū fabulis & nugamentis uersandum.

Quam, academiam & proinde Platonicā doctrinam. Publice. pas
sim in germania saltem. Nauseant. fastidiunt, superbiter aspernant̄, qa
priusq̄ causam audiant uel cognoscant, damnant iniquissime, unius amo
re Aristotelis, quem etiam ignorant, & hi quidē omniū maxime, qui sub-
tilissimā rationalis philosophiæ quæ dialectice dicitur partē deprauarūt,
quos hoc loco uanidicos sophistas poeta noster procul dubio notauit, Cō
stat em̄ dialecticen illam ueri fidam assecutricem falsiq; & erroris expul
tricē uigilantissimā ex ægyptiorū aditis olim euocatā & ad Parmenidē

Platonis doctrina media inter Phythagoram & Socratē

Laus dialecticæ

& Ariſtotelem uſq; perueniſſe, tandē uero in ſtoicis & Chryſippo & eius
auditore Cyreneo Carneade in noxia quædā & futilia ſophiſmata dege
neraſſe, demū uero ſub noſtris tēporibus non in ſophiſmata ſed in ſophiſ
matum fecem uiliſſimāq; propemodum algam. Nos igitur cum auctore
noſtro eiuſmodi ſophiſtas facete ex prophetæ uerſu rideamus, declinātes
aūt (inquientis) in obligationes adducet dominus cū operantibus iniqui
tem. Sic rideātur ut temulenti qui cū maxime deſipiunt fumis ſūmū uerti
cis cerebrum occupantibus maxime ſe ſapere putant, uoluntq; perſcioli
uideri, ſed de his ſatis. Nauſeo proprie eſt nauſeam habeo, & uomitu infe Nauſeo
ſtor. Plautus in amphi. Laſſus ſum hercle e naui ut uectus ſum huc, etiā
nūc nauſeo. Eſt aūt nauſea ſtomachi ad uomitū ex graui odore perturba
tio, a naui deducto nomine ex cuius ſentina mouetur uomitus, Hierony.
Vſq; ad nauſeam ſaturata es, hinc nauſeoſ⁹ ꝙ nauſeam inducit. Nautea
uero cuius ſimiliter in ſequēti fabula Plautus meminit. Nauteam bibere
malim ſi neceſſe ſit, q̄ illam oſcularier ſecundū Nonium aqua eſt ex nauis
ſentina. Poſterior uero ætas pro aqua coriariorū uſurpat, quam iidē con
ficiunt ad uſum ſuum ex nigris granis eiuſdem nominis herbis.
Inuidis. Hic exponendū putamus unde traxerint originem hæ uoces
inuidus & auidus, qm̄ grammatici quidam iuniores ut Crinitus ait non
minori inſcitia q̄ improbitate in his aberrāt, cum probi auctores tam ele
ganter tamq; erudite de his egerint, affirmāt enim a uidendo deductum
eſſe utrūq; uocabulum, Nam auidi a non uidēdo nominati ſunt propter
nimiam cupiditatem ut Ver. Flaccus exiſtimauit, ꝙ a litera priuādi uim Inuidi
obtineat ſicuti amentes dicimus, qui mentem non habēt Inuidos autem
& inuidiam ſimili ratione inquit Cicero dici, quoniam ex nimia uidendi
cura liueſcant, quod in tertia (ut puto) tuſculana comperies Ab inuiden
do inquit recte dici poteſt inuidētia ut effugiamus ambiguum nomen in Inuidentia
uidię, quod uerbum ductum eſt a nimis intuēdo fortunam alteri⁹, quod
& poeta Actius in Menalippo teſtatur, Florem quis nam liberū inuidit
meum, qua in re M. Cicero non Actium modo excuſat, ſed etiā egregie
commendat ꝙ inuidere cum accuſandi caſu protulerit, quoniam ius ſu
um poeta retinuit. Veteratoribus calumniatoribus. Donato aucto
re ueterator eſt homo aſtutia uetus & in omni re callidus a multarū rerū Veterator
gerendarū uetuſtate, Eſt aūt nomen uerbale quod a uetero & uetereſco
pro ueteratus accipiatur quaſi ſenex factus ut Vlpianus. Præcipiunt ædi
les ne ueterator pro nouicio ueneat. Veterator uero a uetero idem eſt q̊d
deceptor quaſi uulpes, quamuis pro ueteratore in aſtutia etiam ſumi poſ
ſit, ut eſt illud Terentii, Quid hic uult ueterator ſibi. Nullæ literarum de
licię. deliciæ dicuntur illa quę propter uoluptatē iocunditatēq; quę inde Deliciæ
nobis prouenit præponim⁹. Non aūt propter utilitatem aut dignitatē, in
ſingulari aūt delicia tigni ſpecies eſt. Videntur aūt literarum fructus uerę
delicię, enīuero literis conſtat immortalitas hominū & memorię fulcitur

æthernitas,literæ res multis retro seculis multis a nationib⁹ gestas nobis ostentant,literis cognitio omnium disciplinarum præcepta est, commercium literarum tolle ex omnibus, solem ex ipso mundo sustuleris, huius tam excellentis tam necessarii boni quis nam fuerit repertor ambigitur. Ecclesiastici licet scriptores ab hebræis repertas esse contendunt, idq; ualidissimo argumento probare nituntur, ꝙ uidelicet apud hebræos singula literarum elementa aliquid significent,quod neq; apud grę cos neq; apud latinos ullo modo fieri potest, Verbi gratia prima hebræorũ litera aleph nuncupatur quod latine significat doctrinam,secunda beth quod domus interpretatur,gimel plenitudo,daleth tabularum siue librorum, he ista,vau & zain hæc,heth uita,teth bonum,iod principium, caph manus,lamed disciplinę,mem ex ipsis,nun sempiternum,samech adiutoriũ, ain fons,phe oris,zade iusticia,caph uocatio,res capitis,sin dẽtium, thau signa,Habes igitur secundum mentem diui Hieronymi literas hebræoꝝ alicuius rei significatiuas esse,quod neq; de græcis neq; de latinis fertur,

Te Iohanneꝝ,in cuius adhuc uiuentis laudem auunculus meus in isidoneo germanico ubi græcarũ literarũ studium cõmendat ex auctoritate sancti Augustini.Studiosissimus inquit est illarũ Ioannes Camerarius Dalburgius illustris Vangionum antistes,germanorum gloria,familiæ suæ splendor Philippi Bauariæ ducis insigne decus,episcoporũq; corona quẽ propter admirabilem doctrinã & præclaras uirtutes ad maiora natum auguramur. Tuam familiam. camerariam Dalburgiã,cuius & in laudem idem auunculus alio in opere,quo loco & ociũ fugiendũ & honestũ exercitiũ sectandũ comprobat.Itidem mihi ait facere uident fratres Ioãnis episcopi Vangionũ,qui licet diuitiis & nobilitate sanguinis camerariorum Dalburgensiũ excellant,non tñ ocio uacant,sed optimis literis uel in uernacula lingua strenueindulgent,historias & fabulas uenantur quas probe norunt,& ipsas quoq; uirtutes amant,nec tamẽ aut exercitii militaris sũt imperiti,adeo ut ad principatus ad res publicas gubernãdas & belli et pacis tempore tum animi tum corporis uiribus consilium et robur illustrissimis principibus suppeditare possint.Cæterum familiæ appellatio quæ uarie accepta est latissime per Paulum explicatur,ultimo,ff. libro ti.de uerb.signi.in.l,pronunciatio.§.familiæ appellatio.Hoc autem nomen quod hic annotandum duxi primo a famul deinde mutatione literæ u in i familia dicta est pro ipsis seruis,deinde paulatim inualuit usus ut etiam liberi familię nomine & quicunq; in eadem domo uiuerent comprehenderentur,post hæc ad eos quoq; translatum est qui ex eadem sũt cognatione ut cæsarum familia, Scipionum familia,quot uero serui familiam constituant, id est iurisperitorum.

Efferat preconiis. Sic quoq; in uirginali cantico quod respõsoriũ uocãt pro referam dictione efferam legendum,ut diligenter auunculus noster animaduertit in eo quidem opere,quod inscriptionem habet, annotatio

nes locorum in ecclesiasticis officiis & canticis, hymnisq; deprauatorum. quod quidem opus editum est ad frequentem sollicitationem Iohannis cæsaremontani qui desyderabat libros horarum & officiorum diuinorum plene castigari, officiumq; de uisitatione quo Argentinensis ecclesia utitur barbarum & ineptum explosum iri, aliudq; in locũ eius suscipi, quale religio minoritanæ fraternitatis habet, contextum a Sixto quarto pontifice maximo, contra quem Andreas archiepiscopus Craianensis ordinis prædicatorũ fecerat imprimi multos horribiles articulos qui bona fortuna uenerunt in manus auunculares, quo tempore summũ rectoris studii Heidelbergensis magistratum gerebat, territusq; ex cõsilio et rogatu doctorum quibus rem proposuerat, propria in persona egit apud episcopum Vormaciensem, ut articuli illi tanquam libellus famosus supprimerentur, & nihilominus ea de re ad Craianensem scripsit per longam epistolam quæ hodie inter paucas extat epistolas, ex decem millibus epistolarum, quas auunculus noster tam ex sua quam aliorum persona circiter quadraginta annos scripsit, qui licet semper conat⁹ est ex professionis suę debito pro uirili laborare in defensionem sedis apostolicæ, in sacrosancti romani imperii & totius germanicæ nationis exaltationem scribere multisq; & uariis lucubrationibus suis adolescentibus benefacere speraret, de adultis enim tanquam duræ ceruicis & propriæ sapientiæ plaudentibus desperauerat, sunt tñ qui non erubescunt palam & clanculũ illũ mordere

Cœlum. quandoq; collectiue sumitur pro congerie corporum cœlestium naturalibus corporibus supereminente. Mundus autem proprie pro mundo corporeo sumitur, & in regionem elementarem concauo lunæ contentam atq; regionem cœlestem diducitur, licet uarie & mundus & cœlum & orbis sumi solet, Interdum orbem pro tota machina oculis exposita nonnulli accipiant. Interdum pro orbe terrarum, Sed ut unumquodq; cœlum orbẽ nominant a figura, ita & mundũ ab ornatu dictũ, partiuntur extenduntq; nomẽ ad omne muliebre ornamentum, Vnde & muliebris mundus apud Plinium & alios.

Q̃ꝛ uero ab ingenita tibi beneficentia tam illustri & maiori quam mereamur premio nos donare condecorareq; dignatus es liberalissime, nos uniuersi de imbecillitate studiorum nostroꝝ cogitantes, certe nequimus pares tuę munificentię gratias meditari. Sed hoc in omnium nostrum uotis est, uno assensu ac simili uolũtate ut optemus Deus optimus maximus longo ęuo te nobis & literariæ reipublicæ prospere beneq; ualentem conseruare dignetur.

Liberalitas Beneficentia. liberalitate, quæ est uirtus moralis circa pecuniæ dationē acceptionemq; ratione definita mediocritas, in qua quidem definitione copulatio in disiunctionē mutatur, quemadmodū uniuersalia in definitionibus particulariter accipiūtur. Nomine aūt pecuniæ philosophi morales & præcipue hoc in loco quæ nūmo comparari solent comprehendunt omnia exercendæ liberalitatis instrumenta, ut sunt cibus potus uestimentum domus & cætera, perpulchre probat in ethicis Aristoteles per liberalitem hominē diuinis assimilari, Cæterū ut in paupere largitas uitiū est, ita in diuite nimia parsimonia fortuna principes non rerum custodes sed dispensatores fecit. Illis aūt principes donent quos suos facere uoluerint, debebunt & quidem omnes uelle, sed eos in primis quos uirtuti proximos norint, & quibus iuuari se si quando opus fuerit posse, nam cornicini dare aut histrioni dementia est, cum & id q̄d detur pereat, & sibi neminē parēt nec eos falsæ gloriæ uincat opinio, quippe illi precio laudare malos etiam

Donare consueuerunt. Donare. est secundū iurisconsul. l. i. §. ii. & iii. ff. de donat. cum quis ea mente donat ut statim uelit accipientis fieri nec ullo casu ad se reuerti, & propter nullam aliam causam facit q̄ ut liberalitatē & munificentiā exerceat, Quod si sub conditione fiat non est uere donare. Construitur aūt & cum dtō sequente actō plærunq; & cum actō auferendi adiuncto casu, ut dono tibi munus & dono te munere. Donare uero ciuitate est iura ciuium dare.

Dignor Dignatus es. deponens hodie. Infantia latinitatis passiue protulit, cuius actiuū est legere apud uetustissimos. Significat aūt dignari pro digno iudicare seu habere, cuius contrariū est dedignor.

Liberalissime. superlatiua aduerbia in fine orationis sita plurimū eadē exornāt. Possunt aūt aduerbia poni pro scribentis arbitrio, ubi aptior eorum locus uisus fuerit, sed maximā afferunt orationi uenustatem, quādo stant iuxta uerbum quod determinant, Omnis em̄ determinatio prope suum determinabile locari petit, determinant aūt maxime uerbū qualitatis aduerbia, Verū in suspensiuis aduerbiis secus, nā hæc ut quæ uno uerbo non sunt contenta, ut completā faciant sententiā, sed duas saltem requirunt orationes in principio debent poni, de quibus Valla, Dathus. Auunculus meus. Mancinellus. Clichtouæus & uniuersa triuialium schola.

Vniuersi Vniuersi. omnes coniunctim, Idem em̄ in plurali significat, nam si dici m⁹ omnes sibi domiciliū constituerunt intelligitur domiciliū sibi unūquēq; constituisse. Si uero dicimus uniuersi sibi domiciliū constituerūt intelligit omnes simul unum sibi domiciliū pro omnibus fecisse, in singulari quidē idem est quod totum, ut uniuersum exercitum id est totum appellamus.

Imbecillitas Imbecillitate. tenuitate, a bacillo quod nomen est diminutiuū a baculo fit imbecillis, hinc imbecillitas & proprie debilitatem significat, dicit & imbecillus. a, um.

Studium Studiorum, studium uarie scriptores accipiunt pro exercitatione, pro diligentia, pro amore, & pro fauore, item & uoluntate. Est aūt proprie ut Marsus notat uehemens applicatio animi ad aliquid peragendum.

Meditari. meditando exponere,q̄uod gręci μελετῶ dicunt,per anti Meditor
ſtichon meditor dixerunt latini, l em̄ & d interdum ſibi inuicē cedunt,
unde & ſella dicitur pro ſeda a ſedendo,Seruius. Votis. deſyderiis,ec
cleſiaſtici ſcriptores hodie uotum pro deo facta promiſſione accipiunt,cę
terum ut illorū ſtudium qui ueterū hiſtoriis aut commentariis delectant
iuuem,pro ſalute principis uota ſuſcipiebantur poſt kal.ianu.die iii,ut au
ctor eſt Caius iuriſconſultus de uerb.ſigni.Quid uero ſit nuncupare uota
Varro docet,Item Apuleii quoq; & ſecundi Suetonii & Ouidii commē
tatores enarrant. Deus optimus maximus. trinus & unus, Aſſerim⁹
em̄ patrem eſſe deum & filiū eſſe deum, & ſpiritū ſanctum eſſe deum,nō
tn̄ tres deos,ſed tres perſonas unum eſſe deū,Vna em̄ dei eſt & indiuidua
eſſentia quam quęlibet perſonarū habet,& ita cum Athanaſio & cæteris
theologis unitatē in trinitate,& trinitatē in unitate ueneramur. Verum
diuiniloquus Damaſcenus cuius theologia nuper e gręco latina facta eſt
Iacobo Fabro interprete.Cyrillus quoq; & alii plæriq; ſanctorū infantis
eccleſię opinati ſunt ante determinationē eccleſiæ ſpiritū ſanctū ex patre
procedere per filium.Cæterū romana ſuperſtitio Iouē optimū maximū
nuncupauit,qui pro ſublimi æthere acceptus eſt,in quo allegorice pote-
ſtatem totius luminis intellexerunt, vnde Lucetius,dieſpiter elicius ful-
minator & feretrius dicitur Literarię rei publicæ. Et quidem non la-
tinę ſolum,ſed hebraicę etiam & græcę.Fuerunt nanq; ex germanis licet
ad omnis ab exteris mutuandas diſciplinas phryges uideātur,qui latinis
græcanicas etiam literas coniunxere.Nec deſunt hodie qui & illam pro
be norunt,& tam monumētis ſuis literariis ad indelibilē immortalis no
minis ſui gloriā ſcienter inſertant,cupientes italico more noſtratia inge- Græca lin
nia cum latinis rudimentis græcanica q̊q; principia imbibere,ut aliquan gua
do ex uero fonte ueram deriuarent artem primariā,ſine qua ſublimiora
adipiſci non poſſunt, nec diutius indocti uulgi deceptiunculis non enim
dixerim præceptiunculis immorarent. Sed ut ſolent mali & dæmones
& homines rebus bonis ſemper eſſe contrarii,uideo plurimos qui etiā do
ctos ſe putāt,& ab aliis ſe doctos cenſeri ſibi teſtimonio ſunt, & ſtulte qui
dem,Laudet te alienū non tuum os.Sed & q̄ uerū id ſit,alii norunt probe
quibus gręcę literæ ſtomachū mouent,qm̄ nihil unquam in externis lin
guis ex uero fundamento didicerunt. Ego uero eiuſcemodi hominibus
(qui propter alienā fœlicitatē liuent,& non aſpidum ſub eorū lingua ue-
nenum habentes,ſed ipſi aſpides minaciter deterrent ſtudioſos rerum bo
narum) nequaq̄ conſenſerim,Sed potius peſtilens eorū conſiliū & ſenten
tiam omnem quoad potero perſequar,ad quod ut faciam multa me hor
tantur. Auctoritas primū quidem legiſlatoris noſtri omniū optimi ſapiē
tiſſimiq;,cui gerrones illi detrahunt,qui cum mitteret ſuos per uniuerſū
mundum ad euāgelizandū in om̄i genere linguarū fore uoluit eruditos,
hoc ipſum ſui in terris uicarii conſtitutio cauit decreto æternum ualituro

Linguarũ cõmenda-tio

cle.i.de magiſt.ut eccleſia ſancta uiris catholicis noticiam linguarũ habẽ
tibus quibus utunt̃ infideles præcipue abundaret, Siquidem diligenter &
cordate uel pro Chryſippeis aut Cyrenaicis captionib⁹, uel pro gelidis &
fucatis nugamentis ſacras intuerentur ſcripturas inuenirent profecto in
linguis diuinitatis præcipuũ fuiſſe & præſtabilius donũ cæteris, ſumma
q̊q; neceſſitate primariũ ad colendã chriſti ſeruatoris nr̃i uineã, quæ ſine
linguis coli nõ poterat. In linguis ſpiritus ſanctus uideri uoluit. Vnde Pi⁹
poeta ſanctę romanę eccleſię cardinalis ſic cecinit, Quibus igne magiſtro
Imbuit ora calor dictiſq; fluentibus exit. Linguarũ populoſa ſeges, & pau
lo poſt noua uocis origo. Quæ numeroſa uenit totoq; ex orbe diſertis,
Sufficit una loqui, nec in deprauatis corruptiſq; ſed igneis hoc eſt puriſſi-
mis, nã cũctæ res igne purgant̃ ut ſignificaret̃ nequaq̃ ad euangelizandũ
debere mitti, niſi qui linguam noſſet. & haberet ignitam purgatã omni la
be defecatam, quã apoſtolos ipſos habuiſſe atteſtant̃ ſui auditores, ſtupẽ
tes & mirantes & ad inuicem dicentes actuũ ſecundo. Nonne ecce om̃es
iſti qui loquũtur galilæi ſunt. Et quomodo nos audiuimus unuſquiſq; lin
guã noſtrã in qua nati ſumus? Quoties hodie noſtri qdã pditores ut ipſo
rum loquar uocabulo prędicatores mẽdoſa, lurida & impurgata loquũ
tur lingua tametſi barbariſmos tacuero, prophetę ſe oraculũ qñq; citare
putantes poetæ uerſiculũ producunt, ut alibi auunculus noſter quẽ nũq̃
niſi ſanguinis cognatio uetaret ſine honoris nomine appellarem, de q̊dã
ruſtico & agreſti ſacrificulo memorauit, qui ſolebat pro ſacris prophe-
tarum oraculis Alexandri ex ſuggeſto narrare uerſiculos, nõ ſic formãt̃,
Item prouideas primis. V nõ mutabis, cęteraq; id genus anilia deliramẽ
ta. Nonne deus optimus maximus quũ uellet ſuperbos ferire ſuperborũ
maximo ſupplicio cõfuſionem illis linguarum immiſit? quã idem cardi
nalis perq̃ elegãtibus ỽſib⁹ deſcribit. Pręterea in euãgelio dr̃. Signa aũt
eos qui crediderint, hęc ſequẽt̃, In nomine meo dæmones eiicient, linguis
loquentur nouis. Receptũ quoq; eſt nemoq; ibit inficias inter dona ſpiri
tus ſancti genera eſſe linguarũ & ſermonũ interp̃tationem, diuiniloquo
atteſtãte Paulo, qui gratias egit domino deo ꝙ omniũ lingua loqui pote
rat, Mox idem deinde, ſi quis uidetur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cogno
ſcat quæ ſcribo uobis quia domini ſunt mãdata. Si quis aũt ignorat igno
rabitur. Itaq; fratres emulamini prophetare & loqui linguis nolite prohi
bere? Nonne & decretis canonicis cõprobatur gręcis literis ſacram intel
ligi ſcripturã. Nonne legũ interpres in autentico de non alienan. & ꝑmu-
rebus in. §. alienationis col. ii. in glo. dict. paterna uoce teſtatur nobis ne-
ceſſariam eſſe literarum græcarum cognitionem, noſtrarũ aũt ipſis græ
cis minime. Verum enimuero ne uidear libellum texere omitto ſexcenta li
brorum ueteris inſtrumenti aperta argumẽta, quibus aſtrui poteſt neceſ
ſariam eſſe chriſtianę literariæ rei pubicę diuerſarum linguarum cogniti
onem, Animaduerti doctiſſimum alioqui uirum heſitare in expoſitione

notiſſimorum uerborum kyrie eleiſon, qui neſcio quam putat his uerbis ineſſe uim diuinam ꝙ ad eorum uocem hoſtia foreſq́ȝ aperiantur, Quarum quoq́ȝ dictionum numerum non puduit quēdam magnæ famę pręceptorem propter græcarum literarum inſcitiam percontari. Video q̊q́ȝ nonnullos ſeipſos miſere torquere, ſibiq́ȝ contradicere in traditionibus ſuis grāmaticis atq́ȝ in indeprecabiles (ut Pius dicere ſolet) errores delabi. Diſcendum prius eſt, nam qui priuſquam diſcat docet, ſane non docet, ſed plane dedocet. Quod uos optimos adoleſcentes ideo nolui ignorare, ne malorum ſuaſu ducti, neſcientium quantæ utilitatis & uoluptatis ſint literæ gręcæ latinis mixtę negligatis frugem literarum meliorem, quam haud quaquam eorum degeneribus & auiis regulis aſſequi poteritis, q ſibi ſoli inſtar ſimiarū placent & ſapere uidentur, ſuas halucinationes nouis nequiores nummis cęteris neglectis & ſpretis legi dumtaxat ſuo preconio inuitantes. Cauete quæſo cauete ab eiuſcemodi literatoribus maledicis ſuperbis iactanticulis male literatis, quorum traditiones cum ſint minus quam triuiales, perperam uobis regalem opulentiam pollicentur, Opus eſt multa lectione & gręca & latina, opus eſt longa ætate & ſtudio & iudicio, ſi quis nomen grammatici q̊d uix Priſcianus quidem toto uitæ ſuę tempore aſſecutus eſt, licet ab eo friuole & temere literatores iſti diſcedant, ſibi iure uendicare uelit.

Bene ualentem. ſanum. incolumem. ſoſpitem. ſuperſtitem. Sed ne malicia mutaret intellectum eius, paucis poſt annis ſublatus eſt, Proinde q̊q̄ pacto nos ex morientium agro mors demetat illi habenda eſt gratia, uel ꝙ eripiat nos e uita mala ne diuturna aſſuetudine ſceleſtiores efficiamur, uel ꝙ boni priuſquam in malitiam uerteremur debita naturę ſoluimus,

Pro huius memoria uiri & incomparabilis longo ex æuo antiſtitis hoc auunculi mei inter plæraq́ȝ alia doctiſſimorum uirorum epitaphia legitur diſtichon.

Forma genus uires facundia ſcire poteſtas
Quid proſunt? cecidit cui dedit iſta deus.

At ego deflenter luſi ex perſona ineuitabilis mortis (quæ lamentanti immaturum tanti uiri fatum reſpondet) in hęc uerba.

Iohannem Dalburg rapui terris, meliore
Stare loco iuſſi, ſum bona nanq́ȝ bonis.
Ante diem uirtus hac ne quam fugerat olim
Viueret in terra deteriore, tene.

Sum bona nāq́ȝ bonis, ſumptum ex ſententia Petri Schoti Argentinenſis cuius e uerbis inexorabilis omnibuſq́ȝ æqua mors mortalem in hæc uerba alloquitur.

Horrida sum prauis, iustis optabile lucrum
Illos suppliciis hos ego mitto polis
Incautos igitur, ne uos deprendere possim
Exigite indultos per bona sola dies

Et reuera sicut uita ipsa bonum est si cum uirtute uiuatur, malum si cum scelere, ita & mors ex præteritis uitæ actibus ponderanda est, Ita fit ut si uita in dei religione transacta sit mors malum non sit, quia translatio est ad immortalitatem, si aliter, malum sit necesse est, quoniam ad ęterna supplicia transmittitur, Cauenda sunt ergo mala & turpia & honesta sequēda, uigilandumq́; semper ꝙ mors inopina uenit, nec fidendum iuuentæ, ꝙ mors pari conditione homines perimit quæ est huius non inelegantis tetrastichi summa, sed ut mors quæ nos certa manet paratos inueniat faxis super gloriosa deipara uirgo MARIA, tu nanq́; es benedicta illa terra per quam prophetico oraculo meruimus auctorē uitæ suscipere dominum nostrum IHESVM CHRISTVM benedictū fructum uentris tui, cui sit omnis honor & gratiarum actio in secula, Amen.

DICTIONVM INDEX

INDEX

INDEX

FINIS

QVÆ INTER IMPRIMENDVM euenere errata.

Folio vii. in textu legere potes plagulis connexito a connexo.xis. Vel connectito a connecto,tis. Sunt enim frequentatiua sicut apud Plautum fundito a fundo.is.

Folio ix.in textu corraserit muliercula, non corroserit,ad exemplum Terentii in Adel. Minas decem corradet alicunde.

Folio x.facie ii.corraserit,congregauerit,reposuerit.Sed corrodo per translationem pro detraho nonnunquam ponitur.

Folio xiiii.in textu quo mihi penula.

Folio eodem facie secunda in textu. Quin annuo labore q̄ grauiter fero,ubi eradas ego.

Ibidem uix suparum post omnia mihi est in lucro.

Folio xv.in textu. Haud clam te est meus,ibidem punctum eradas,& sequitur in textu folio xviii.in te animus.

Folio xix.in textu,Magister admonet quod ipsemet &c.

Folio xxx.facie ii.Symonides ut notauit commētator rogatus ab Hierone &c.ubi uerbum rogatus omissum est in quibusdam libris

Folio xxxi.in textu.Homines decet stellarum & erronum situs

Folio eodem in textu.Domuum locationem ut inde singulam &c.

Folio xl.facie secunda.Castoris & Pollucis erat q̄ struxisse fertur &c.

Ibidem ædes in sacro constituta tantum cæsaris uocaretur,ita suam cęsarisq; munificentiam unius cæsaris dici.

Folio xl.in textu,Nebride decorat pectus hirsuta nimis.

Folio xlvi.in textu.Et suffarcinate uestibus.

Fol.xlviii.in textu.Dani.Tu uero habes pannū atq; ego pecunia &c.

Folio 50.in textu,Dani. Pannumq; ego dedisse qui nil &c.ubi pro iuro ponas ego. Folio eodem in textu. Panni boni ulnas tibi referret credito.Henno.hanc personam tolle,& ad principiū sequētis uersus iūge

Folio lxii.quidam legunt in textu. Vetant musæ &c. Et folio lxiii,in textu. Apollinis cœlestibus concentibus.

LXXXIV

Tubingæ in ædibus Thomæ Anshelmi
Badenſis menſe octobri M. D. XII.
ſub illuſtri principe Vdalrico
Vuirtenbergenſi.

